

Vyskupas Jonas Kauneckas

Prieš visus vėjus

Vyskupas Jonas Kauneckas

PRIEŠ VISUS VĒJUS

UAB „Petro ofsetas”
2022

Knygos leidimą finansavo dr. Pranas Kiznis

© Vyskupas Jonas Kauneckas, 2022

© Aistė Tarabildienė, viršelio dailininkė, 2022

ISBN

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

PRIEŠ VISUS VĖJUS

(visas mano gyvenimas keliais žodžiais)

lemta būti

aklam

bemoksliai

ne kunigu

skirta išnykti

ligoje

psichiatrinėje

misijose

lageryje

...neplanuotas

vyskupas

Tu, Viešpatie, išpainiojai iš pinklių

man priraizgytą

(Ps 31,5)

TURINYS

Įžanga. Iš kur aš? / 9

Šaknys / 25

Mano pirmojo mokslo pėdsakai / 35

Mama / 49

Tėtė / 65

Bėdos mokslai (Panevėžyje) / 73

Kiti, ypatingesni įvykiai mano Panevėžio studijų metais / 83

Melioratorius / 89

Neakivaizdiniai vokiečių kalbos mokslai / 105

Stebinantys Volgos vokiečiai Sibire / 111

Lituanistikos studijos / 115

Pašaukimas iš naujo užsidega / 119

Seminarija / 127

Pogrindžio spauda /	135
Seminarijos nuotaikos /	147
Rėksnys kunigas vikaras /	159
Eucharistijos bičiulių ugnis /	173
Panų kalnas /	179
Rainių kankinių gerbimas /	189
Eucharistijos bičiulių kelionės ir garsas /	191
Kasdienybė /	205
Katekizacija /	209
„Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ /	213
Pamokslai /	217
Kagėbistų „ginklai“ /	219
Biblioteka /	225
„Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ gyvybė ir garsas /	229
Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas (TTGKK) /	235
Vėl vokiečiai /	263

Nesėkminga „misija“ / 269
Ugnis grasina, degina ir stiprina / 271
Klebonas / 291
Vėl seminarijoje ir mokykloje / 311
Akiplėša / 323
Kančios didybė / 327
Kelionės / 331
Lyg tai vyskupas / 335
Panevėžyje / 353
Kan. Gerhardas Langė / 367
Pranas Kiznis / 373
Ne vyskupo darbas / 375
Partizanai / 387
Kunigai / 393
Tai ir pabaigiau / 411
Asmenvardžių rodyklė / 417

ĮŽANGA. IŠ KUR AŠ?

*Aš norėčiau prikelti nors vieną senelį
Iš kapų milžinų
Ir išgirsti nors vieną, bet gyvą žodelį
Iš senųjų laikų!*

(Maironis)

Ak, koks deginantis tas noras prakalbinti senųjų laikų gimtinės žmones! Kaip jie gyveno, ką kalbėjo? Ką veikė ilgais žiemos vakarais? Kas manyje su jais bendra? Gal paaiškėtų, iš kur nuo pat mažumės manyje, kaimo vaikui, tokia karšta knygos meilė, kad iki dabar pasilikau knygose paskendęs? Iš kur tas troškimas padaryti pasaulį geresnį? Iš kur tas noras visiems padėti, tarnauti? Iš kur ta Tėvynės Lietuvos meilė, iš kur tas noras laisvos Lietuvos, laisvo lietuviško žodžio? Iš kur tas žavėjimasis lietuvių sukilimais? Kodėl taip slėgė liūdesys, kad nebėra Lietuvos didybės? **Kodėl?** Svarbiausia – kodėl? Tas mažytis, tas toks trumpas mano vaikystės dienoraštis: „Šiandien verkiau, šiandien taip liūdna, šiandien negalėjau išbūti be ašarų...“ Vaike, tai kodėl gí? Kai kiti vaikai taip dūksta, šėlsta, o tu liūdi... Kas pasakys apie tai? Koks grūdas iš protėvių dvasios manyje išdygo? Tas liūdesys taip traukė prie knygų... Ir kodėl taip baisiai troškau pats mokytis ir kitus mokyti? Kodėl sakiau jau tada: „Mokysiuos, visada mokysiuos

ir juos tada mokysiu, kad nebūtų tokie liūdni, tokie nelaimingi“? Kodėl, pradėjęs eiti mokyklon, jau rašiau pamokomas pasakėles ir pasirašinėjau „Lietuvos ašara“?.. Kodėl, dar nebuvęs mokykloje, užlipdavau klojime ant jaujos ir, užsimetęs kokią gūnią, sakydavau vaikams pamokslus? Keistas, keistas aš buvau. Prisimenu, seserys vieną sekmadienį juokėsi: „Tas mūsų Jonas net išsižiojęs klausė, nors tas pamokslas buvo baisiai nuobodus...“ Kas ten mane tokį darė? Bet argi tik mane? Juk prisimenu tiesiog visų tuometinę nuotaiką. Pasiuvo man avies šiltus kailinukus. Bet jie balti, išsitemps, bus negražūs. Tėtė sugalvojo. Rado kažkokią storą traktorinę gumą. Išlydė ją ir juoda derva nutepė tuos kailinukus. Kailinukai atrodo gražūs, blizga. Bet priglaudi ranką ir prisiklijuoja. Apsidžiaugiau: juk spaudžia bažnyčioje, manęs niekas nespaus, bijos prisiklijuoti. Vėliau, jau būdamas vyskupu, kartą lankydamas Krinčino parapiją, tai papasakojau ir pajuokavau: „Mano vaikystėje kiekvieną sekmadienį Krinčino bažnyčia būdavo kietai prisigrūdusi, o dabar, net atvykus vyskupui, pustuštė.“ Mama ir Tėtė pasakojo, kad ir jų vaikystėje vėliau atėjęs į bažnyčią vos galėdavai įsisprausti kur nors už pilioriaus. Krinčine tada buvo trys kunigai ir visi turėjo darbo. Gavėnioje išpažinčiai atlikti reikėjo viso sekmadienio. Štai tokie buvo tie mano protėviai! Tai jie, tie protėviai, vis neleido man nurimti, ir dabar vis degina ir degina troškimais. Jie kalti! Tad norisi vėl ir vėl pajusti jų nuotaiką. Ir kurgi daugiau pajusiu negu namie?..

Gimiau derlingose ir turtingose Aukštaitijos lygumose, netoli vysk. Juozapo Skvirecko ir poeto Bernardo Brazdžionio Tėviškių, Krinčino parapijoje, pasižyminčioje gyvu žmonių tikėjimu, darbštumu. Rodos, begalinės Tėviškės lygumos nedavė man ramybės: jose horizontas beribis, gali žvelgti tolyn dešimtis kilometrų... O gal Tėviškės žmonių tokia nesuvaržoma, beribė dvasia?.. Kas jų dvasių tokią darė?

Seneliai dar pasakojo apie ugningąjį pamokslininką kun. Antaną Strazdą, tokį neturtingą kaip šv. Pranciškus. Jis yra dirbęs Krinčine, krikšto metrikų knygoje randama jo įrašų. Ir Daujėnų didžiuosiuose Sekminių atlaiduose jis pasirodydavo kartkartėmis iš Vabalninko ar Apaščios,

sutraukdamas žmonių minias ir iš sakyklos šaukdamas, kad „ponai, kurie lupa devynias skūras vargdieniams, nors jiems po mirties sviestu tepa ir lašiniaus grindžia kelią į dangų, spirgės pragare“. Žmonės net į Vabalninką bene dvidešimt kilometrų keliaudavo jo klausytis. Ir kitas kovotojas už teisybę, kun. Antanas Mackevičius, čia surinko daug žmonių kovai už laisvę. Žmonių širdis ne vienus metus į šventumą ir teisybę kėlė poetiniu ugningu žodžiu garsusis kunigas Antanas Vienažindys.

Visa tai pasakojo vyresnieji man mažam, kai verkdavau, pokario metais siautėjant strībams. Tie pasakojimai taip uždegė mokymui dar mažą širdelę ir išspaudė „Lietuvos ašarą“.

Tad suprantama, kartkartėmis užsidegu nenugalimu noru: namo! Ak, būtinai reikia eiti namo. Eisiu, eisiu namo. Taip, tik namo, kur nuo seno gyveno mano tėvai, seneliai, protėviai. Eisiu. Vėl pareisiu į Tėviškės laukus, sustosiu prie buvusių namų vartų, prie tos šimtametės klėties, kur klegėdami ant prieklėčio visi fotografavosi. Ir, rodos, eis vėl gyvenimas, kaip ėjęs, ir, rodos, bėgiosiu vėl po mūsų kiemą, ar gyvensiu ir mąstysiu, kaip tada vaikystėje mąstęs... Toks begalinis noras sugrįžti, pareiti, prakalbinti...

Vis norėjos grįžti į tėvų sodybą,
kiekviena žvaigždelė kaip sesuo kur žiba,
pas kiekvieną krūmą, pas kiekvieną žiedą –
ten matysiu paukštį, kurs laimingai gieda.
Ak, norėčiau grįžti į jaunystės taką,
kur linksmi upeliai ryto saulėj teka...
Ėjau ieškoti tos dvasios, vis ėjau ir ėjau! Taip, ėjau!
Ne kartą ėjau, daug kartų ėjau...

Kai mane paskyrė Telšių kunigų seminarijos dvasios tėvu, supratau, kad nepajėgsiu tiems studentams, būsimiems Lietuvos kunigams, perduoti Žmogaus dvasios didybės, per menkas esu. Tada ypač pajatau, kad

■ Tėviškėje. 2020 m.

nepajėgiu perduoti ir lietuvių protėvių dvasios, net to, kaip toji dvasia mane palietė, kas mane tokį darė... Tad sunkiai, labai sunkiai ėjau į pokalbius su klierikais... Tiesiog blaškiausi. Labai, labai nenorėjau... O juk kasdien reikėjo prabilti klierikų dvasion, reikėjo uždegti juos kasdieniams mąstymams. Taip norėjosi tiems jauniems žmonėms perduoti, kas mūsų protėvių nuo amžių sukaupta. Tai vis parkeliaudavau per klierikų atostogų namo. Ne kartą klajojau po savo Tėviškės žemę, kur žmonių daugybės gyventa, kur džiaugsmas ir skausmas liejosi, kur žmonės kalbino mane, auklėjo, augino, padarė tu, kuo esu. Eidavau per Kalniškio, Gaidinės, Lapiškių sunaikintus kaimus, kur nebebuvo jokio trobesio, kur niekas nebegalėjo išsakyti jokio skausmo, jokio džiaugsmo. Tik vėjas švilpia ta begaline lyguma.

Ten, kur tiek daug vaikščiota, bėgiota, vis klausiau jų: ką pasakyti tiems jauniems vyrams. Klausiau ten, kur vaikščiojo tas vargšų kunigas Antanas Strazdas, kur graudžiai dainavo poetas Vienažindys. Nuėjau ir pas Julijų Janonį Biržuose, ir Radvilų pilį klajojau, ir į grafo Tiškevičiaus išblėsusius rūmų langus žvalgiausi. Vaidoto Spudo žodžiai vis skambėjo ausyse:

„Susitikt tave norėčiau vėlei ties gimtaisiais Apaščios krantais.“ Kláusiau jų visų: ko norėtų jie iš šiandienių tautos vadų? Ką kalbėti jiems diena iš dienos metus, dvejus, trejus?.. Ką? Klausiau ir Žemaitijoje bėgdamas aplink Masčio ežerą senųjų ir Naujųjų metų sandūroje. Ko Tėvynė laukia iš jų jaunų? Vis kalbėjaisi su jais, nebeatomais; klausinėjau ir savęs... Tik į Dzūkiją, kur tiek daug svajota ir degta, nebespėjau nubėgti...

- Kauneckų namai su Tėtės išgelbėtu Antano Kazilionio sodybos kryžiumi nūgriovus jų namus.

Ir vėl: 2000-ųjų balandžio pabaiga ar gegužės pradžia. Jau žinau, kad gegužės 13-ąją paskelbs mane vyskupu; sunkiai, su skausmu tai priėmiau. Tad skubu pasiguosti Tėviškės laukams, gal protėvių dvasiai. Juk aš toks netinkamas vyskupo tarnybai. Kaip gali būti vyskupu Trajoniškio kaimo vaikas? Visada juk likau tuo besiblaškančiu kaimo vaiku, vis nerimstančiu, vis einančiu ir einančiu, ieškančiu ir ieškančiu...

Išlipęs iš autobuso Pasvalyje, einu link Tėviškės. Prisimenu taką: lieptas per Pyvesą, takelis pro Ragujų kapelius. (Ten gi močiutės Kastancijos Zdanavičienės-Bedalytės protėviai guli. Ach, ta močiutė. Sekminių antrą dieną skubėjo suvežti šieną. Ant kaugės Mamą ir surėmė gimdymo skausmai.

Ir priėmei mane, močiute, ir sakei: „Šitas turės būti kunigėlis, nes Sekminėse gimė.“) Šimtus, o gal tūkstančius kartų čia vaikščiota visų mūsų krašto žmonių. Ir atėjau prie Pyvesos. O Dieve, liepto tai nėra! Žinau, nebėra mūsų krašte kaimų, nebėra ir žmonių. Ėjo ir ėjo jie per tą lieptą. Ir išėjo su visu lieptu, išsinešė ir lieptą, nes niekam jo neberekia, niekas ir niekada nebeis juo... Perbridau Pyvesą, nuo kapelių dar septyni kilometrai. Ir jokio keliuko, net ir takelio nebėra, jokios sodybos nebėra. Einu link Trajoniškio tiesiai laukais (dar neužaugę javai, dar neišbraidysiu, niekas neims bartis). Kaip gera, kad tuščia, kad jokio žmogaus, jokio žvilgsnio. Meldžiuosi, o iš saulutės, rodos, jie, tie senieji mano protėviai, šypsosi, nuo debesėlių moja man ir kalbina, kalbina vieversių balsais... Ak, bet jie man nesako, ar būti vyskupu, ar bėgti kuo toliau. Ne, negali jie nieko man pasakyti. Gal aš negirdžiu ir nesuprantu jų dvasios. Kurgi Gaidinės Duliebų gražioji sodyba, Antano Kazilionio? Ne, nebėra jų, kaip ir visų Kalniškio, Gaidinės, Lapiškių kaimų. Tik beržynėlis šlama kaip šlamėjęs vaikystėje, kai mes maži bėgiojome. O, jau ir Trajoniškis, bet nebėra liepų aukštųjų, į kurias su broliu Juliumi įlipę matydavome net Daujėnus. Nebėra ir kitų medžių. Nebėra Trajoniškyje ir kitų didelių, ūksmingų sodybų, nebėra ir mielosios mano pirmosios mokyklos. Išeinu į Lasasiekų miškus. Nebegaliu rasti net žymės miškuose buvusių didžiulių sodybų, sodų. Pamiršau net tų kaimų pavadinimus. Kažkur čia buvo Suntautai, Sereikiai, Vytautai. Bet jaučiu, kad Tėviškės dvasia nesunyko. Gyvena ji, išvaryta, išsibarsčiusi po Lietuvą ir pasaulį tėvynainių širdyse. Ji gyva, kaip sako poetas B. Brazdžionis. Grįžtu į Trajoniškį.

O, koks tuščias Trajoniškis! Nebėra mūsų kūtės, klojimo, jaujos, daržinės, klėties, pirties, net vištidės ir kiaulidės. Ar vakarais dar ūbauja pelėda? Kur jai beūbauti, nebėra nei senų drevėtų medžių, nei senų pastatų. Mūsų tik pasenusi, tokia sumažėjusi gryčia likusi ir šulinys. Mano buvusi pradinė mokykla Kazilionio sodyboje – jau tik didelis prūdas. Bet Černų ne tik gryčia, dar ir klėtis, ir pirtis yra, ir kūtės likučiai. Ir šimtametė mano krikštamočia Ona Černienė, besėdinti savo gryčioje: „Vaikeli, kai parve-

■ Krikštamočios Onos Černienės troba

ža mane pavasarį iš Panevėžio, verkiu: kaip iš Sibiro sugrįžusi. Iki žiemos pabūsiu.“ Pasiguodžiu jai: „Krikštamočia, turėsiu vyskupu būti.“ O ji apsiašarojo: „Vaikeli, matau, kad sunkiai priimi; vaikeli, už ką tau tokį kryžių? Argi negana buvo to kryžiaus tau kariauti su bolševikais?“ Palingavo, liūdnai palingavo galvą.

Pasišnekėjome ir einu į Daujėnus: ten tėvų, protėvių kapai. Septyni kilometrai, bet kelias geras, žvyruotas vieškelis. Ak, kaip skauda širdį, kad ir pakely į Daujėnus nebėra Dirvoniškio bei tokios didelės Patrakės. Nebeisuka čia malūnai, nebegieda gaidžiai.

Gerai, kad gegužės tokia ilga diena: sustoju Daujėnuose prie tėvų bei protėvių kapų. Pasimeldžiau prie Kauneckų kapų, prie Kazilionių, Zdanevičių. Meldžiuos ir susimąstau: kas gi daro žmogų galingą, net nenugalimą... Buvau pasiruošęs, atsinešiau „Pinotekso“, nešiau visą kelią ir dešimt kartų pertepiau paminklinį Rūpintojėlį, kad ilgai, ilgai laikytų Trajoniškio Kauneckų atmintį...

■ Černų klėtis

Ir kitą kartą ėjau tais pačiais takais ir keliais, jau vyskupu tapęs, 2001 metų rugpjūčio pabaigoje (laukai tušti, derlius nuimtas, neišbraidysiu).

Taip malonu vėl bristi per Pyvesą. Už Ragujų kapinaičių kukurūzų laukas. Išlaužiau pora burbuolių, meldžiausi ir valgiau eidamas laukais. Tarsi dalijaus su čia gyvenusiais, vis prisimindamas juos. Tokios nuostabios ramumos pripildė mano dvasią, turbūt tai jie, čia gyvenusieji ir užgesusieji, dėkingi už mano maldas. Tikiu, mano malda juos pasiekė. Ir nesvarbu, kada ir kur jie mirė ir palaidoti. Ar čia užgeso jų gyvybė, ar iškeliavus iš šių kraštų? Visur mes maldoje kartu. Visur bendraujame. Ir daugiau jie nieko man nebepasako... Nieko nebeprakalbinsi! Nebėra ne tik gimtojo Trajoniškio, bet ir aplinkinių kaimų... Nebėra ir nebebus. O juk buvo.

Jeigu buvo, tai kažkas yra, kažką dar turiu rasti ir pajusti. Ak, eisiu dar. Negaliu kitaip. Eisiu, būtinai eisiu. Ir niekas nesulaikys. Eisiu jau vyskupas senelis, jau senelis. Į tą seną, jau numirusį Trajoniškį. Jau ant mirties slenks-

čio vyskupas senelis turi eiti, būtina eiti. Ir niekas nesulaikys, nes kitaip jau vargiai kada begalėsiu. Juk jau aštuoniasdešimties metų... Reikia, būtina reikia nukeliauti paskutinį kartą. Ir taip nukeliauti, kaip eidavau į mokslus, ar iš mokslų, ar lankydamas tėvus... Ir pajusti, ar buvau tas, kokio manęs protėviai laukė?..

Ir taip paskutinį kartą einu, paskutinį kartą – 2018 metų vasario 8 dieną. Vėl atvažiavau į Pasvalį autobusu ir per laukus žengiu į Trajoniškį. Kiek kartų čia eita, kiek šimtų ar tūkstančių žingsnių? Ir jau paskutinis kartas. Kodėl paskutinis? Dėl to, kad niekas ten nebegyvena, nebėra jokio kelio ar takelio. Kas gi čia bevaikščios? Žinau, kad niekada ir niekas nebeis iš Pasvalio į Trajoniškį ir iš Trajoniškio į Pasvalį. Kokie baisūs žodžiai: niekada ir niekas. Bet teisingi tie žodžiai, nes niekada ir niekam to nebeprireiks, nes niekas ten nebegyvena. O jei kam prireikia Trajoniškio ar kitos vietos, tai sėda į mašiną ir važiuoja per Krinčiną ar per Smilgius. Jei ir būtų kokie keliukai, takai, vis tiek čia niekas nebeitų. Dabar niekas pėsčiomis nebevaikšto taip toli. Nebent kokį žygį surengia...

Kokia man brangi toji Šiaurės Lietuva, jos begalinės lygumos! Niekur kitur nemačiau tokio tolumo horizonto, nes jo neužstoja joks kalnas. Ko gero ir mūsų, sėlių, dvasią išaugino beribė tos beribės platumos. Juk sakoma, kad beribis Fiodoro Dostojevskio talentas – neaprėpiamų Pinsko lygumų vaisius (beje, jo giminė lietuvių ir, ko gero, sėlių kilmės)... O sėlių žemėje tiek daug talentų: B. Brazdžionis, J. Skvireckas, Eugenijus Matuzevičius. Jonas Mikelinckas, Balys Sruoga, J. Janonis, Mykolas Karčiauskas, Alfonsas Lipniūnas... Kai man pastojo kelią į mokslus sovietiniai laikai, negalėjau pasiduoti – neleido toji beribė, nesuvaržoma Tėviškės sėlių dvasia.

Ir eina per laukus paskutinis trajoniškietis. Dar daugiau – eina paskutinis sėlis, aš paskutinis iš sėlių giminės, paskutinė atžala išrauto sėlių kamieno. Taip, aš sėlis. Mano gimtinė 1218 metais priklausė Sėlos vyskupijai. Sėliai visi laidojami į tą patį kapą. Visi mano protėviai taip palaidoti. Į tą patį kapą atsigulė ir tėveliai, ir sesuo Stasė. Taip juos aš palaidojau. Norėčiau, kad ir mane tame pačiame kape palaidotų. Bet tas sėlių paprotys seniai užmirštas.

Ir jų žodžiai seniai užmiršti? Ar ne sėlių vardai – tie upių pavadinimai: Pyvesa, Lévuo?.. Tik tie pavadinimai, daugiau nieko, nieko. Bet aš – paskutinis sėlis – vis tiek einu ir einu, gal dar pajusiu tą sėlių dvasią?..

O, kokie baisūs laukai. Ne, ne laukai, baisus arimas. Suversti tokiais aukštais volais (mat rudenį buvo labai šlapia, lietingas ruduo) ir sušalę, sušalę tie arimai tokiais aštriais smaigaliais. Tik ant tų jų viršūnės reikia dėti koją, nes kitaip parkrisi. Dieve, niekada niekas čia taip nėjo. Ir man net ir jaunystėje niekada neteko taip eiti... Ir nuėjau tą porą kilometrų, dar prailgindamas, nes be kelio, be takelio taip neaiški kryptis. Bet vis tiek nuėjau iki Pyvesos ties Ragujais. Pyvesa, deja, neužšalusi, nors dvidešimt laipsnių šalčio, taip baisiai patvinusi, lyg didžiausia upė. Krantuose suvarytos ledo lytys. Matyt, buvo kiek užšalusi. Nebepereisi jos. Neįmanoma baigsis mano kelias? Neįmanoma tik svajonė – mano šios dienos žygis? Ne, eisiu į Kiemelius. Ten juk pastatytas tiltas. Tegu ir vėl daugiau kilometrų per tuos baisius arimus...

Už Kiemelių, vėl į Ragujus, toliau vėl tokie pat arimai, tik tarpais užšalusios balos. Lyg tai lygiau, geriau užšalusia bala eiti. Bet vietomis išsausėjęs ledas lūžta ir kojos klimpsta purve arba vandeny... Geriau kabarotis tais smaigaliais. Nors dar septyni kilometrai, jau matyti Lapiškių beržynėlis, už jo Trajoniškis. Tik tiesiai negaliu eiti, dvasia neleidžia, vis kviečia kalbėtis. Štai ažuolas, nusikapstau prie jo ir kalbinu: „Sakyk, sakyk, ažuole, kas čia gyvena, kieno čia buvusi sodyba? Kaip neįmanoma tau liko vienam!“ Antai ir kryžius. Ar tik ne Duliebų? Juk toliau matyti likę keli medžiai. Ak, kokia graži, kokia ūksminga čia buvo sodyba, koks didelis nuostabus Duliebų sodas! Einu, einu prie to kryžiaus, apkabinu jį: „Ak, jau tu gyveni paskutines dienas; jau susenęs, iššerpetojęs ir pakrypęs. Matau, net kliudytas traktoriaus, nubrozdytas. Tavo kryžmoje nebėra nei kančios, niekas apie tave nebeaptveria tvorelės, nebeapasodina nė menkiausios gėlėlės. Niekas, o niekas nebeateina prie tavęs!.. Tu žvelgi į tuos tuščius, baisius laukus. O tavo atminty Duliebos, 1944 metais bėgę nuo sovietų okupacijos. Tu, kryžiau, žvelgi į juos jau amžinybėje esančius, nežinia kur paguldžiu-

sius savo kaulelius. Bet tu, kryžiau, paskutinis iš visų kryžių likęs šiuose begaliniuose laukuose. O juk visose gryčiose kabėjo kryžiai, daugelyje kiemų stovėjo kryžiai. O dabar tu likęs vienintelis. Ir ruošiesi iškelti. Tu paskutinis iškeliausi.“ Dieve, kaip man graudu: išėjo žmonės iš mūsų laukų ir paskutinis išeina Dievas. Ir šituose laukuose niekur, o niekur nebebus Dievo atminimo... „Sudie, sudie, kryžiau! Jau paskutinis tave aš aplankiau. Bet, Dieve, negali taip būti, Trajoniškyje pastačiau aš kryžių. Niškoje įdėjau ir Mariją. O kryžiaus viršūnę menininkas apjuosė metaliniu papuošimu: atrodo, rankomis susikabinę žmonės. Tegu tai primena kadaise susirenkančius į mojavas čia, Trajoniškyje, Lapiškiuose ar Gaidinėje...”

Skubu kniubdamas prie nuskurusių medžių eilės – tik tiek likę didžiosios Duliebų sodybos! Kalbinčiau, kalbinčiau, bet jūs nieko negalite man pasakyti. Jūs, medžiai, nematėte Duliebų didybės, jūs vėliau išaugę, gal iš kokių atžalų ar sėklelių. Bet vis tiek sustoju ir, rodos, mano dvasia surenka visus čia dainavusius, svajojusius, verkusius... Ir pabūnu su jais... Ne, negaliu tiesiai eiti ir nueiti į Trajoniškį. Kryvuliuoju, klupčioju per arimus, klaidžioju po laukus visą dieną. Pamatau medį, medžių guotą, sodybos liekaną ir atėjęs kalbinu, klausinėju: „Kieno tu? Kas čia gyveno?“ Kiek daug dar medžių Gaidinės Mantinio ir Kazilionio sodybose. Juk čia pro šalį eidavo keliukas, net abiem pusėmis grioveliai buvo iškasti, galėjai ramiai žingsniuoti. Dabar keliuko nėra žymės. Ir buvusiose sodybose jokio trobesio liekanų, net akmens jokio ar plytos. Kaip Šventajame Rašte: neliko akmens ant akmens... Bet kodėl tų medžių tokie guotai, jog iš tolo atrodo gražios, ūksmingos sodybos? Žvelgi į jas, ateini į jas ir aiškiai matai, kad ne melioracija jas sugriovė, nors visoje Lietuvoje plepa, kad melioracija nuvarė žmones nuo žemės. Gerai žinau, iš patirties žinau, kad melioracija pirmiausia nurovė medžius, net kelmų nepalikė. Kartais tik kokį gražesnį medį... O čia visur buvusių sodybų vietose nenustoja augti medžiai!..

Einu toliau, dar ir Čibų medžiai yra! Kaip jūs taip ilgai išsilaukėte? Juk mano vaikystėje jau čia niekas negyveno. Čibynė priklausė Černams. Vieni

ir kiti Trajoniškio Černai čia gyvulius ganydavo... Prisimenu dar vaikystėje: ne tik pro šalį eidami, bet ir pro mūsų gryčios langus ar nuo kiemo vis matydavome tuos medžius ir drėbtinio molio kūtės liekanas. Žiūrėk tu man, dar vaikystėje mačiau, paauglystėje ėjau vis pro šalį, o ir dabar medžiai tebėra, niekas neužaria, nesulygina, atrodo, tam, kad kalbintumėte mane, kad gaudintumėte...

Bet už Čibinės jau mūsų laukai, jau Tėtės puoselėta žemė. Bet kodėl dabar čia tarsi ežerai? Tėte, Tėte, juk Tu sutvarkei, jokia liūtis neapsemdavo mūsų laukų. Tu iškasei griovelius iki Vingrio upelio ir per juos nubėgdavo vanduo. Prisimenu, rudenį iš kiekvieno rugių ar kviečių slėnelio Tu plūgu išvagodavai, kad rudens ar pavasario vanduo nubėgtų. Tai kodėl dabar tiek vandens? Verktum Tu, Tėte! Juk seniai nusausinta, net duobė mūsų kieme išdžiūvo. Nepaliksiu, Tėte, to ramybės, išsiaiškinsiu. Bet kas gi čia ką bepasakys. Trajoniški, Trajoniški, žiūriu į tave iš galulaukės, atrodo lyg nugriaužta žuvis, likę tik kaulėliai, kas iš tavo ūksmingo senovinio grožio belikę! Po ūksmingais medžiais trajoniškėčiai gyveno. Žvelgei iš toliau ir atrodė lyg miškelyje sutūpę trobesiai. Ir kiek paukščių čiulbėdavo. Ir pelėda. Ji taip gaudžiai vis dejuodavo vakarais, lyg raudodavo. Net Mama kartą sakė: „Kokią nelaimę čia ji mums pranašauja?“ Ir tikrai išpranašavo, kas gi dabar liko iš to Trajoniškio?.. Ką gi tu begali pasakyti?!

Bet aš parėjau namo. Vis tiek parėjau! Klausykit, klausykit visi, parėjau namo po daugelio klajonių pasaulyje. Namu parėjau! Trajoniškietis vaikščiojo po Niujorką, Čikagą, Torontą, Amsterdamą, Romą, Berlyną, Manilą, Maskvą... O dabar parėjo namo! Žiūrėkite, parėjo vyskupas, ar galvojote kada, ar atėjo tokia kam mintis, kad bus toks iš Trajoniškio? Klausykite, Tėte, Mama, žiūrėkite, jūsų sūnus parėjo, kaip visada pareidavo. Rodos, girdžiu bildesį – Tėtė prie varstoto. O Mama palinkusi prie duonkepio pečiaus pakuros. Pasakysiu, kad niekada nebuvo tokia sunki, tokia baisi, tokia varginanti, tokia liūdna mano kelionė namo. Kam gi leidote taip viską išdraskyti, sunaikinti?

■ Tėvų namuose. 2020 m.

O kam aš tai pasakysiu? Tuščia, tuščia namuose, nebėra varstoto, nebėra nė duonkepio, ant kurio kartais mėgdavome vaikai pasišildyti, net prisnūsti. Nieko nebėra: nei stalo, nei suolo, nei lovos. Negalėčiau atsigulti naktį išsimiegoti seklyčioje, kaip visada atsiguldavau, taip ramiai, ramiai išsimiegodavau... Nė gyvos dvasios. Jokio garso, jokios gyvybės. O kiek čia klegėta, kiek čia mes, vaikai, dūkome, triukšmavome! Niekada čia nebuvo taip tylu, niekada... Bet priemenėje tebėra juodoji šėpa... Atidariau, pažiūrėjau ant lentynų ir ašarą nusišluosčiau. Mama, Tu žinai, kodėl pažiūrėjau ir kodėl man nudiegė širdį. Pasakysiu, Mama, paskui pasakysiu ir visiems, nors Tau skaudu ir man širdį gelia...

Vaikštau po kiemą, po kambarius, pereinu Černienės sodybą, niekas ir ten manęs nebekalbina, niekas nepastebi, kaip niekas į mane ir einantį per laukus nepažiūrėjo, nes nebėra pro kur žiūrėti, nė kam žiūrėti – laukuose nebėra nė vieno lango, nė gyvos dvasios.

Nuo Černienės trobų ir sodo likučių eisiu pagal buvusį Vingrio upelį, dabar didžiulį griovį. O jis sklidiną vandens, net liejasi į laukus. Kas gi čia

dabar? Kokia keistenybė – iš sausinimo griovio vanduo liejasi į laukus! Einu pagrioviu: bebrų užtvankos, vien bebrų užtvankos. Jei gyventų dar tėveliai, jei gyventų koks trajoniškietis, sakytų, neįmanoma: iš kur Trajoniškyje bebrai? Juk čia niekada nebuvo didelių vandenų. Iki Plutos sodybos, iki Trajoniškio galulaukės net penkios užtvankos. Ir pilnas griovys medžių ir karklų – tai rojus bebrams. Kurgi čia nebus laukai patvinę – liejasi iš didžiojo griovio...

Betgi kaip gražiai iš Trajoniškio atrodo Plutinė! Rodos, kaip visada išlikusi ūksminga sodyba. Tokia kaip seniau. Tokia, kokią iš tolo mačiau vaikystėje. Ir nuėjau į Plutinę, bet joje nė vieno trobesio likučių, tik milžiniški žilvičiai, kai kurie ir sugriuvę, baltuoja pliki kamieniai, bebrų nugriaužti... Iš Plutinės dar išeinu į Trajoniškio pusę, pažvelgsiu į apgraužtą Trajoniškį paskutinį kartą. Pažvelgsiu nuo mūsų laukų krašto, nuo tų laukų, kur vaikas ganiau, kur bėgiojau. Juk iki pat Plutinės atginęs ganydavau. Ganiau, ganiau avis, karves, kiaules, rudenį – žąsis. Žiūriu į tuos laukus ir žinau: jau čia niekada niekas nebeganys ir nebegyvens žmonės iš tų gyvulių, paukščių, iš tų daržų... Būtų lengviau, jei Tėviškėje Trajoniškyje gyventų dar kas, jei tebebūtų ūksmingi medžiai, trobesiai. O dabar tuščia... Ne, jau nieko nebėra, todėl jau niekada ir aš čia neateisiu. Niekada. Jau paskutinis kartas. Popiežius Jonas Paulius II, atvykęs pirmą kartą į Lietuvą, bučiavo žemę. Sako, aš panašus į Jį. Jis pasisveikino šitaip su mumis, su mūsų žeme, o aš atsiveikinsiu: klaupiuosi ant mūsų šventos Žemės, pabučiuosiu, nuoširdžiai pabučiuosiu – juk ta Žemė įmerkta ir tėvų, ir protėvių prakaito. Ak, sniegas, bet arimų juodi sušalę smaigaliai pliki. Bučiuoju arimą. Sudie, sudie, gimtoji žeme, niekada, niekada jau mano koja nebeatsistos čia, niekada nebemindžiosiu šios galulaukės žemės. Bučiuoju ir nudiegia širdį skausmas. Juk nebėra čia mano žemės. Ji jau seniai iš čia išėjo. Ne, neišėjo – ją išvarė. Kaip baisu – ją išvarė!.. Juk niekada ir niekas čia nebepamatys tų dobilių, tų pievučių, tų linmarkų, to lėto upelio. Dabar tik begaliniai laukai. Kaip baisu, Žeme, Žeme! Aš nemačiau, kaip tu liūdna, išvartyta išėjai. Bet leisk, Žeme, leisk vis tik pabučiuoti Tave. Juk tuose sušalusiuose grumstuose dar yra bent sauje-

lė tavęs buvusios. Ir glaudžiuosi prie Tavęs, ir bučiuoju. Ar tu matai, Žeme, bučiuoju ir verkiu. Ašaros vilgo Tave. Ar tu girdi, Žeme? Rauda gniaužia mano širdį. Tokios, kokia Tu buvai, niekas nebematys. Tad sudie amžinai... Bet ar amžinai? Žinau, gerai žinau, kad dar ne kartą naktį sapnuosiu tuos laukus ir sapne vėl bėgiosiu po juos ir paskui svajosiu, kad vėl bėgioju, vėl sutinku senuosius pažįstamus ir, žvelgdamas Panevėžio gatvėje į vaikus, einančius į mokyklą, galvosiu, vaizduosiuos, kad jie vėl iš visų pusių eina į Trajoniškio mokyklą. Tik kitokie, daug gražiau apsirengę, tik nė vieno jų baso, tik visi didesni, stambesni, daug stambesni, kitas ir penkiolikos metų atrodo kaip didžiausias bernas... Ak, sakytų, sakytų tie mūsų krašto mano vaikystės meto vaikai: „Kokie jie poniški, kaip įsiganę...“ Ir varganos, mažytės mano buvusio krašto mergaitės, pažvelgusios į dabartines, sakytų: „Kokios jaunamartės!“ ir kaip jos nustebtų sužinojusios, jog toms „jaunamartėms“ tik dvylika trylika metų...

Ir vėl pagrioviu einu link Pyvesos, bet vis suku ir suku į šonus, aplankau visas buvusias sodybas, vienkiemius. Buvusiame Dirvoniškyje matau Rakšio medžius, Zdanevičiaus tris ąžuolus (čia ir mano Mamos Tėviškė), Glinskio tik ąžuolas, toliau Morkūno, Vingerevičių sodybų žymės ir jau turbūt Stačiūnai. Vis laiminu ir laiminu tas sodybų vietas – juk čia niekada nebuvo jokio vyskupo ir niekada nebebus. Ar jaučiate jūs, čia gyvenusieji, palaiminimą? Kartais tos sodybos tokios ūksmingos, taip jaunų eglių supamos, taip vilioja prieiti, kad, rodos, būtinai ką nors rasiu, prakalbinsiu. Ir nueinu. Bet visur tuščia, nyku, net kurapkos ar kitas paukštelis nepakyla iš po kojų. Net ir žvirblių nematyti, negirdėti. O juk jų būdavo pilna per žiemą... Net paukščiai iškeliauo, išskrido ar žuvo, neberasdami maisto, nė vienos varpos. O šiose sodybose jau jokia kalba, joks žodis nenuskambės. Baisu, klaiku čia būtų eiti naktį. O juk eidavau: tai čia, tai ten žibėjo langas, amsėjo šunys. O dabar tylu ir tamsu, nors į akį durk, jokio garso... Jei dar būtų čia sodybos, juk nebūčiau taip klajojęs po laukus. Žmonės pamatytų pro langus ir stebėtųsi: „Kas gi ten blaškosi, ar koks girtas, ar išprotėjęs, ar iš kažkur atklydęs benamis...“

Vėliau man žmonės sakė: „Na, ir kvilai sugalvojai. Juk jau senas, galėjai nukristi tuose arimuose ir būtų radę tik pavasarį traktoristai, nes niekas kitas čia niekada nebevaikšto ir nebevažinėja... Niekam nesakei, kur ir kada iškeliavai...“ O aš širdies gilumoje pasvajojau: kaip nuostabu būtų gulėti tuose protėvių laukuose iki pat pasaulio pabaigos, iki visų prisikėlimo. Su visais kartu prisikelčiau. Juk taip amžiams, iki pasaulio pabaigos, pasilikčiau su tais protėviais sėliais, kuriuos taip norėjau susitikti. Bet nepalikty manęs ten gulėti, kad ir pavasarį, parvežtų į Panevėžį ir palaidotų. Nebepriklauso man šita žemė – juk atsisveikinau...

Bet vis atsisuku ir atsisuku. Jau vakare prie pat Ragujų atsisukau, norėjau dar kartą pasakyti sudiev – jau tik liūdnu žvilgsniu. Liūdnei žvelgiau į tuos laukus, kur tiek daug vaikščiota ir taip daugelis gyveno, gražiai gyveno, žydėjo darželiai, skambėjo kalbos, dainos ir giesmės. Žiūrėjau, žiūrėjau ir liūdnei kalbėjau žvelgdamas: „Ne, niekada nebepažvelgsiu į jūsų praeitį, į jūsų gyvenimą, nors ir visas dienas čia klajočiau ar net gulėčiau, ir niekada nebeprakalbinsiu jūsų. O aš dar tikėjau ką nors prakalbinti, norėjau pajusti protėvių dvasią. Suprantama, seniai pasaulyje nė vieno sėlio nebėra, aš paskutinis... Sėli, sėli, ką gi tu prakalbinsi? Ne, niekas nebekalba ta kalba ir nebekalbės...“

Betgi stebuklas – jie mane prakalbino, nors aš neprakalbinau jų, jie prakalbino mane, jie patys atėjo pas mane. Jie pajuto tą mano begalinį troškimą ir iš senovės atsiliepė! Ir netikėtai telepatija? Pajuto jie mano troškimą ir atsiliepė, netikėtai atsiliepė. Stebuklingai atsiliepė. Taip, kaip nė nesvajojau. Daug ką sužinojau iš jų gyvenimo. Kaip tai atsitiko? Kas atrado tas šaknis?

ŠAKNYS

Nenuilstantis Krinčino krašto istorijos tyrinėtojas Algimantas Krinčius rado 1854-ųjų metų Trajoniškio gyventojų sąrašą. Penkiose sodybose užrašyti šešiasdešimt penki žmonės. Ir ko tik tas tyrinėtojas nerado! Skaitai ir stebiesi! Jis ištyrinėjo Krinčino ir Pasvalio istoriją nuo 1301 metų. Ką ten Krinčino ir Pasvalio! Net Upytės pavieto!

Ir iš kur atsiranda tokių žmonių?! Jis gi – Krinčino pagrindinės mokyklos direktorius Algimantas Kaminskas. Krinčiumi pasivadino iš meilės Krinčiniui. Iš kur ta jo meilė Krinčiniui? Ji Krinčino praeityje. Taip, randu aiškią jo meilę. Ir ne tik aš randu. Štai Ligija Parvaskaitė 2007 metų sausio 7 dienos laikraštyje „XXI amžius“ stebisi, kad per trejus metus išleista dvylika jo „Krinčino savilaidos“ knygų: „Kokia leidykla galėtų pasigirti tokia sparta?.. O juk *Krinčino savilaida* teturi vieną darbininką...“ O dabar aš galiu pasakyti: per penkiolika metų iki 2018 metų pradžios tas vienas darbininkas jau išleido per penkiasdešimt knygų! Ir visos jos pasirašytos Krinčiaus!

Ar tik ne mūsų giminės šaknis jis rado? Rodos, jis prakalbino mano protėvius. Štai 1818 metais minimas Krinčino mokykloje šešiasdešimties metų mokytojas (vadinasi, gimęs 1758 m.) **Jonas Kauneckas**, kuris buvo mokėsis Kražių jėzuitų mokykloje (galbūt jis tos pačios Trajoniškio Kauneckų giminės?). Krinčino parapijos krikšto metrikų knygoje minima bajorų Kauneckų šeima. Jie, Smilgiuose gyvenę bajorai, Krinčine krikštija sūnų. Tą Krinčiaus atradimą patvirtina ir istorikas Jonas Drungilas knygoje „Erelis lokio kailyje“ 127–128 p., minėdamas jau XVI a. bajorus Kauneckus ir kitus Pasvalio krašte. Jis vienoje radijo laidoje net stebėjosi, kad vyskupas Jonas Kauneckas nesidomi savo bajoriška kilme. Man tai visiškai nesvarbu. Daugiau domina, ar mano protėviai buvo išsilavinę, ar jiems rūpėjo teisingumas ir teisės. Šiuo atžvilgiu džiaugiuosi: Trajoniškio **Povilas Kauneckas** (g. 1817 m.) 1900 metais žandarų nubaustas penkių rublių pabauda ir dviejų dienų arešto, nes pas jį rado lietuviškų laikraščių. Tai mano prosenelis, senelio tėvas. O koks jis veiklus – pastatė mūsų klėtį: vieną galą 1858 metais, kitą – 1879-aisiais. Deja, 1932 metų nuotraukoje matyti tik ši antroji. Dar vis matau tą klėtį, ji tebestovėjo mano vaikystės metais – kiek sėdėta ant prieklėčio! Drožinėdamas šachmatų figūras, net šlaunį persipjoviau. O buvo išgąščio sesei Kastelei: kraują sustabdė pildama ant žaizdos žibalą. Tvirta ta klėtis buvo, sulaukė vienas galas ir šimto metų. Galėjo sulaukti ir 160-ies. Žvelgiu į visus močiutės Salomėjos metinėse svečius 1932 metų nuotraukoje. Jei visiems sustojus fotografijai, būtų kas pasakęs, kad po septyniasdešimties metų čia niekur aplink nebebus nė vieno žmogaus, būtų išjuokę, išvadinę kvailiu. Žiūriu į tą nuotrauką ir galvoju: ar tik nestovi už jų nugaros tas prosenelis Povilas? Ir ne tik savo prosenelį Povilą matau ir jaučiu. Tik dvasia matau ir jaučiu; kaip jis begalėjo būti, jei tada nė senelio Viktoro nebebuvo... Tai Krinčius man padėjo taip pažvelgti į visus senuosius mano krašto žmones.

Ypač pagarsėjo Krinčino parapijos žmonės kovose už lietuviybę: iš daugybės jų tada atimta šimtai lietuviškų knygų. Jie baudžiami areštu, ilgam įkalintas Panevėžio kalėjime lietuviškų knygų platintojas Antanas Gaide-lionis. Vos panaikinus lietuviškos spaudos draudimą, 1905–1906 metais

■ Močiutės Salomėjos Kauneckienės metinės prie kišties Trajonišky. 1932 metai (?). Mama laiko dukrą Stašę, dešinėje Tėtė, priešais Mamą – jos vaikai Alfonsas, Paulė, Kastelė, kairėje kraštinis su alaus stikline guli Kazimieras Zdanevičius (Mamos brolis); už Tėtės į dešinę Glinkis (?), kairėje trečioje eilėje trys Tėtės seserys, tarp jų Kazilionytė Ona, už jų į dešinę Akinskienė, Klezlienė (Baltečių), Zdanevičienė Alfonšienė, dešinėje priekyje vyras su ąsočiu – Akinskas. 1932 m.

■ Senelio Povilo Zdanevičiaus laidotuvės. 1926 m. Dešinėje stovi mano krikštėvis Zdanevičius Petras, kairėje už jo Zdanevičius Jonas ar Alfonsas (?). Priekyje vaikai: Zdanevičius Juozas, Zdanevičiūtė Kastė (vėliau Čirvinskienė). Viduryje prie kars-to lyg Zdanevičiūtė Emilija (vėliau Stankevičienė), šalia jos brolis Steponas. Antroje eilėje už berniuko mano Mama Veronika (juodai marga skarele), dešinėje jos sese-rys (juodai margomis skarytėmis), tarp jų baltai marga skara močiūtė Konstancija.

Suntautų kaime pradėti vieši lietuviški vaidinimai, 1905–1906 metais Sun-tautuose ir Krinčine lietuviškų dainų vakarai. O 1907 metais per garsiuo-sius Krinčino Šv. Petro atlaidus, žandarams suėmus prekiavusius knygomis, žmonės su basliais nusivijo du *pristavus* ir dvylika ginkluotų policininkų ir privertė paleisti suimtuosius, nes jau nebėra lietuviško rašto draudimo. Ko gi, bjaurybės, bepuolate?

Ta kovos dvasia sena: Krinčino parapijos kunigai ir daugelis tikinčių-jų labai veiklūs 1831-ųjų sukilime. Todėl 1834 metais Krinčine kuriam laikui nebeliko nė vieno kunigo ir valdžiai teko skirti Krinčino bažnyčios administratoriumi Pabiržės vikarą, iki sugrįš iš vienuolyno už paramą su-kilėliams nubausti kunigai. Ir 1863 metų sukilimo dalyvių ir vadų užrašyta daug. Tad ir liko krašte visada gyva kova už laisvę ir lietuvišką žodį, todėl

■ Krinčino bažnyčia. 2021 m.

■ Paminklinės lentos prie šventoriaus vartų sukilėlių ir partizanų atminimui

nemažai vis įkliūdavo už lietuviškos spaudos platinimą ir buvo baudžiami lietuviško rašto daraktoriai. Tas toks gyvas noras mokytis! Juk ir mano tėvą Petrą tas senelių troškimas siuntinėjo penkis kilometrus iš Trajoniškio į Smilgius ten mokytis carinėje mokykloje ir įgyti šešių skyrių išsilavinimą, tolygų dabartinei progimnazijai. Toje mokykloje mokslo keliais pradėjo eiti ir būsimasis arkivyskupas Juozapas Skvireckas...

Ar ne iš anų laikų ir mano dvasios nerimas mokytis ir mokytis? Todėl vis norėjosi ir norėjosi sugrįžti į Trajoniškį...

Dar mano tėvų jaunystės laikais, prieš karą, Trajoniškiui priklausė ir palaukių sodybos: Plutos, Čibų, Ūsų... Jų senelių laikais buvo dar ir Trajoniškio kapinaitės. Prisimenu dar ir Dirvoniškio kapinaites prie buvusios Dulinskienės sodybos. Sako buvusios kapinaitės ir Lapiškių kalnelyje. Skambėdavo pagrabinės giesmės. Kiek ten dainų ir klegesio būta! Ir džiaugsmo, ir skausmo. Juk ir vardines visi švęsdavo, kabindavo ant durų ažuolo vainikus iki pat žemės. Niekas nebeneš vainikų ir nebekals triukšmingai prie durų. O juk tai dar buvo ir mano atmintyje. Ir į vestuves rinkdavosi net iš tolimesnių kaimų, ir į laidotuves. Kaipgi ano meto žmonės bus vieni ir skausme, ir džiaugsmu?!

Ir kituose kaimuose buvo daug žmonių, taip pat gausios šeimos. Be galo seni, kelių šimtmečių senumo kaimai ir dabar dar gyvuojantys Giršūdai, Ličiūnai, Smilgiai. Kiek jaunesni Suintautai. O tik prieš porą šimtmečių pradėti minėti Trajoniškis, Dirvoniškis, Lapiškiai, Gaidinė, Kalniškis. Tik pora šimtų metų ir vėl nė vieno jų nebėra. Nė vienos sodybos net pamatų nebeliko, net jokio akmens, jokio keliuko, jokio net tako – tik begaliniai laukai. O juk dar mano atminties laikais eidavome pro Lapiškius, Gaidinę, Kalniškį į Pasvalį. Ir visur sodybos, trobos. Ir visur vis matydavai žmones ir vaikus bėgiojančius... Ir lieptas būdavo padaromas per Pyvesą. Norisi kartoti ir kartoti...

1854 metų Trajoniškio sąrašuose 65 žmonės, 1923 metų – 53 (matyt, Mačiukų nebebuvo likę). Ir visi taip rūpestingai dirbo žemę, vežė mėšlą,

šieną, javus. Visi auštant be galo anksti kėlėsi. Ir buvo tokie ramūs, atrodė nepajudinami. Regėjosi, kad per amžius taip dirbs, taip melsis ir dainuos... Kaip skausmingai nusistebėjo mano pakalbintas kaimynystėje su manimi augęs Jonas Černas: „Niekas, nė vienas nepasiliko taip rūpestingai kurtuose sodžiuose. Visus mus išvijo, išgrūdo visus...“ Dieve mano, Dieve, juk Tu girdėjai, Tu matei – ne tik Trajoniškyje, bet ir visuose tuose aplinkiniuose kaimuose skambėjo *mojavos*, kiekvienoje gryčioje visi klaupėsi maldai. Ir kokie linksmi buvo po *mojavos*. Ilgai, ilgai dar skambėdavo dainos... Dabar niekur nebeišgirsi jokios giesmės, nė vieno maldos žodžio ir jokios dainos ar armonikos garso! Juk nei Trajoniškyje, nei Dirvoniškyje, nei Gaidinėje, nei tuose kituose kaimuose neberasi nė vieno gyvo žmogaus. Niekas nebegirdės čia vaikų juoko, nebematys jų bėgiojimo, niekada po laukus nebeganys jie gyvulių, net žąsų. Niekada nebeis į mokyklą. Ir gaila, ir gaudu: niekada nebeskambės tie laukai dainomis, niekada čia nebestovės sodybos, nebesusirinks jau niekas į *mojavas*, ir nebešoks, ir nebegros, ir nebedainuos... ir nebebus jiems taip gera, gera... ir nebesustatys eilėmis berželių sekmadienių vakarų gegužinėms, ir nebeužgros taip, kad iš liūdesio verks graudžiai širdis, nes taip gaudu, kai virpina širdį ta armonika... Ak, kodėl lietuvių melodijos tokios liūdnos, tarsi jau tada jos jautė šitą pabaigą... Kodėl, Dieve, taip nutiko, kodėl Tu leidai?

Dar baudžiamųjų gadynėj, dar trinyčiuos,
 Dar pliekdamiesi sunkiausiuose varguos,
 Gražias ir aukštas statėme bažnyčias
 Su bokštais, besistiepiančiais danguos.
 Mes geidėme gyvent gražiai, prasmingai
 Ir meldėmės išblyškusiais veidais.
 Tave vargonais garbinom trenksmingais
 Ir garbinom skardžių varpų aidais.
 Apstatėm pakeles visais šventaisiais,
 Kad saugo' mus nuo krušos ir ledų.

Šventadieniais kryžius gėlėm aptaisę,

Nušvitę bėgome giedot maldų.

Tad Kam gi, Viešpatie, dabar apleidai?..

O! Tėve Mūsų, Kurs Esi Danguos...

(Antanas Miškinis)

Pastačiau ant buvusios mūsų žemės ežios koplytstulpį. Tai ne tik Kauneckų atminimas. Tai visiems čia buvusiems kaimams: Trajoniškiui, Lapiškiams, Dirvoniškiui, Gaidinei. Kiti kaimai kiek tolėliau, nebeužrašiau. Čia atminimas ir mirusiesiems, už mūsų ežios buvo Trajoniškio kapeliai. Jau tėveliai nebeprisiminė tų kapelių, tik žinojo čia juos buvus. Mokytojas Jozalėnas mano vaikystės laikais, apklausęs senuosius mūsų krašto žmones, buvo aptvėręs kapelių menamą vietą. Atsimenu, kolchozo laikais žmonės, kasdami bulves, rasdavo ir žmonių kaulų. Naujojo dabartinio Trajoniškio daržovių ūkio savininkas Morkūnas buvo pasiryžęs čia statyti namą. Bet, sužinojęs apie kapelius, pratarė: „Ne, ant kapų niekas negali gyventi.“ Ir dabar prižiūri kapelių plotą, šienauja, prie koplytstulpio takelio ir gėlelių pasodina... Kai tik prisimenu, pasimeldžiu už čia atgulusius žmones... O kas atmins ir kas pasimels už palaidotuosius Lapiškių, Dirvoniškio ir Stačiūnų kapeliuose? Aš dar gerai žinojau tų kapelių vietas. Lapiškių mažas kalnelis prie keliuko link Čibinės ir Gaidinės šalia mažojo beržynėlio pelkės (kitoje keliuko pusėje buvo mūsų žemė, nedidelis *liekniukas* su dviem linmarkomis). Dabar neberasčiau, viskas išlyginta, lygus laukas be jokių ženklų. Užtat rasčiau Dirvoniškio kapelių vietą: šalia buvusios Dulinskienės gryčios, maždaug pusiaukelėje tarp Bedalio ir Zdanevičių bei Rakšio sodybų (tų žymės dar yra). Ta pačia linija (buvusiu keliuku) einant už Dirvoniškio ir Stačiūnų kapeliai. Dar mačiau ten kryželį...

Kartą Romos Šv. Petro bazilikoje sustojau prie Šv. Petronėlės altoriaus. Ji šv. Petro dukra. Ją ir po dviejų tūkstančių metų pasaulis prisimena. Tada ir atėjo mano atmintin visi kapeliai. Ir negalėjau nurimti. Išėjau į Šv. Petro aikštę. Vidury – didysis Kristaus pergalės obeliskas. Aikštės pakraščiu

■ Koplytstulpis gimtinėje Kauneckų giminės ir išnykusių kaimų atminimui. 2009 m.

■ Užrašai ant koplytstulpio

didžiulė eilė išsirikiavusi, kad įeitų į baziliką. Žmonių iš viso pasaulio, įvairių tautybių. Eina ir eina, net su mažais vaikais. Suspaudė man širdį. Mano krašto senųjų laikų žmonės negalėjo to nė įsivaizduoti. Jų net vardų niekada ir niekas nebepaminės, nesužinos, nei kada, nei kas juos laidojo. Ėjau ir ėjau aikštėje ratu aplink obeliską visą dieną. Ir vis meldžiaus, galvojau apie juos, ir vis ėjau už juos, niekad net nežinojusius, jog tokia vieta yra, jog kas nors su jais nors dvasia pabuvos...

MANO PIRMOJO MOKSLO PĖDSAKAI

Dar mano vaikystėje Trajoniškyje buvo keturios sodybos, o penktosios Mačiukų sodybos buvo likę tik du trobesiai – gyvenamasis namas ir lyg koks sandėlis. Kur tie Mačiukai dingo, nežinau. Žemė ir sodyba lyg ir kitam trajoniškiesiui Černui Antanui atiteko, nes į žmonas paėmė Mačiukaitę Oną (mokėjo Černas kaupti turtus, oi, mokėjo). Toje Mačiukų gryčioje – mano pirmoji mokykla. Dar mažytis girdėdavau kieme vaikus šaukiant ir galvodavau: o ką aš ten šauksiu, kai jau reikės eiti mokyklon?

Ką gi prisimenu iš ankstyvosios vaikystės? Nepaprastai gražius pavasarius, kai visur bėga vandens upeliai, klykia pėpės ir gieda vieversėliai. Mes basi braidydavome po balas, po beržynėlį, net išmaišydavome pelkes prie beržynėlio... O kaip smagu būdavo išginti karves ant šviežios žolės! Rasdavome kamanių lizdelį su medumi. Kamanes vadindavome laukinėmis bitelėmis. Nulipdydavome iš molio joms namelį, panašų į Tėtės avilį. Sudžiovinę namelį, perkeldavome laukinių bičių šeimynėlę į tą

aviliuką. Džiaugdavamės, kad pro mūsų padarytą skylutę tokios linksmos vis laksto bitutės. Net svajodavome, kad turėsime tiek tų aviliukų, jog pralenksime tėtės bityną. Bet po kiek laiko rasdavome mūsų „aviliukus“ tuščius, be jokios bitelės, tik kažkokios kirmėlės. Julius kartą ir sako: „Tai dėl to, kad mes perkraustydami atimame iš jų visą medų, suvalgome.“ Bet, ir perkėlę biteles su jų medumi, jų neberasdavome, taip pat jos žūdavo... Tada dar nežinojome, jog kamanes iškėlus iš gamtos prieglobsčio (kur jos buvo tiesiog tarsi pasislėpusios), į tokius atvirus „aviliukus“ atskrisdavo vaško kandys, padėdavo savo kiaušinėlius, išsirisdavo jų vikšrai ir viską suėsdavo. Tie vikšrai mums atrodė bjaurios kirmėlės...

Mums, vaikams, nerūpėjo, kad tebevyksta karas. Prisimenu, prie lovio karvėms atsigerti įžambiai kotu į viršų pastatėme *barbarką*. Tarsi žmogus guli ir šautuvą atstatęs į lėktuvus. Taip, kartkartėmis praskrisdavo lėktuvai. Ir lyg tai vieną kartą šaudė į mūsų *barbarką*. Pasakojome namie ir juokėmės. Tėtė išgirdęs liepė nejuokauti, dar nušaus. Jis, matyt, patikėjo, kad buvo šaudoma. Kas ten žino?.. Mums buvo labai įdomu, kai pasklidus kalboms, jog greit pro mūsų kaimą eis kariuomenė, tėvai nutarė išsikraustyti į Lasasiekų mišką. Bet beveik po savaitės grįžome... Kartą, turbūt jau po karo, beržynėlyje radome rašomąją mašinėlę. Paėmė ją iš mūsų brolis Alponas. Girdėjome, kad jis su seserimis kalbėjo, jog mašinėlė rašo ne lietuviškomis raidėmis. Bet greit jos iš viso neliko. Atlėkė kažkokie kariškiai ir pareikalavo atiduoti. Ir tuoj pat tie kariškiai su ruskiais išvežė Alponą. Vyresnieji sakė, kad paimtas į komunistinę kariuomenę, nors jis dar nė septyniolikos neturėjo...

Septynerių metų dar neleido rugsėjo mėnesį manęs į mokyklą, reikėjo gyvulius ganyti. Vis bėgiojau ganydamas karves ir avis po laukus basas iki pat Plutos sodybos, labai skaudžiai ražienos įdurdavo tarpupirštį. Tik spalio mėnesį mane basą nuvedė. Pirmasis mokytojas Žagrakalys pasodino mane suole su didesniu berniuku. Man atrodė, kad tai jau bernas. Mokytojas užrašė ant sąsiuvinio porą raidžių ir sako: „Rašyk.“ Bernas užrašė kitas raides. Aš tas ir keverzojau. Mokytojas to nė nematė

■ Mano pirmoji mokykla Mačiukų gryčioje Trajoniškyje. 1959 m.

(tuo metu visoms keturioms klasėms buvo vienas mokytojas). Apie dailę ar paprasčiausią gražų raštą man niekada nekalbėjo joks mokytojas, taip ir liko visam gyvenimui mano raštas baisia keverzone... Kitais metais jau mus mokė mokytojas Jozalėnas. Iš tų mokytojų mokymo lyg ir nieko neprisimenu. Kai Kazilionius išvežė į Sibirą, jų gryčion mokyklą perkėlė. Visus mus susėdusius ir stovinčius basus ar apsiavusius už Kazilionio sodybos medžių kartu su mokytoju Jozalėnu nufotografavo – tai pirmą mano gyvenimo nuotrauką (1947 metais). Ketvirtoje klasėje mane mokė mokytoja Pilypienė, dvasia jau visiems artimesnė, ypač man. Bet ir ji, kai tiesiog prarijau visas vaikiškas mokyklos knygas, nebenorėjo duoti daugiau knygų, nors ir labai prašiau: „Tu per mažas.“ Net ir ji nesuprato, iš kur tas mokslas – knygos – beveik aklo vaiko troškimas. Melavau: „Seserims noriu parnešti...“ O gal ir nemelavau, juk jų tikrai reikėjo ne vien man. Prie lempos skaitydavau garsiai iš knygų: seserys kažką dirbdavo, Tėtė virves vydavo, Mama ar verpdavo, ar ką tvarkydavosi, ir vis

norėdavau, kad tik ji girdėtų... Ir klasėje mokytoja paduodavo kokią knygą ir liepdavo man: „Visiems garsiai skaityk!“ Nežinau, kodėl man. Gal kiti blogai skaitė? Sėdėjau pirmame suole, bet vis tiek nieko nemačiau lentoje. Tai labai gerai, nes taip privalėjau pats mokytis, nelaukdamas iš niekur pagalbos, nelaukdamas nė uždavinių sprendimo ant lentos. Mokytoja kartą prikalbino Mamą nuvežti mane į Biržus pas akių gydytoją.

■ Pradinėje mokykloje Trajoniškyje III skyriuje, priekyje aš 2-as iš kairės, mokytoja Pilypienė. 1948 m.

Nuėjome su Mama per Krinčiną į Pajiešmenių geležinkelio stotelę ir traukinuku nudardėjome. Prisimenu, gydytojas įlašino kažkokių lašų į akis, paskui pro stiklus žiūrėjo, žiūrėjo į mano akis ir sako Mamai: „Kaip jūs ten gyvenat, kad pagimdėt tokį aklą, nesu matęs tokių akių, su stipriausiais stiklais negaliu matyti akies dugno, jei kitiems gydytojams sakyčiau, jie atsakytų, kad tokių akių nebūna. Jam niekada niekas negalės pritaikyti akinių.“ Mama ir sako: „Vaikas labai daug skaito, gal dėl to nusilpo akys?“ Ant popieriaus gydytojas parašė kažkokių ženklus apie mano akių

Pradinė mokykla Trajoniškyje II skyriuje, sėdžiu priekyje viduryje dešinėje (rašalo dėmės). Mokytojas Jozalėnas, 1947 m.

silpnumą ir didelius du kryžius. Ir pasakė: „Močia sakė, kad tu daug skaitai. Žinok, neužteks ilgam akių, greit apaksi. Tada iki senatvės būsi aklas. Geriau daugiau bėgiok ir dirbk, o ne sėdėk prie knygų. Nors ir mėgsti knygas, mokyta nebūsi. Akys tau neleis daug mokytis, būsi darbininkas, tad jau dabar pratinkis vien dirbti.“ Mama atsiliepė: „Vaikas daug dirba, daugiau dirba, negu prie knygų sėdi. Ką aš padarysiu. Mano trys vaikai maži mirė. Gal Dievas duos ir neapaks, o jei apaks, Dievo valia.“ Nežinau, ar Mama patikėjo gydytojo pranašyste, tik nusibraukė ašaras... Prirašė vis dėlto gydytojas ir akinius, bet pasakė: „Vis tiek ant lentos ir iš pirmo suolo su akiniais nieko nematysi. Nes, sakiau, labai silpnos tavo akys.“ Tai ir nepirko niekas tų akinių, nes tokių stiprių Biržuose ir nebuvo galima gauti. Reikėjo važiuoti į Panevėžį. Kas ten važiuos, jei akiniai tokie brangūs ir dar jei taip mažai padės...

Pabaigęs Trajoniškio pradinę, 1949 metų rudenį jau vaikščiojau į Krinčino septynmetę, kasdien penkis kilometrus. Mano buvę mokslo draugai nėjo. Tada TSRS dar nebuvo privalomas mokslas. Bet aš vaikščiojau. Prisimenu, kartą žiemą brendu per sniegą iš Krinčino, o mano buvę mokslo draugai dūksta snieguose. „Nenorite mokytis, tai visą gyvenimą kaip arkliai arsite žemė...“ Vaikščiojau ne visada pavalgęs, ne visada pamokas išmokęs. Kai Tėtė jau buvo kolchozo arklininkas, pareinu iš mokyklos, Tėtė ir sako: „Važiuosime arkliams šiaudų.“ O aš: „Tėte, kad man šiandien labai daug pamokų užduota.“ – „Išmoksi vakare prie lempos, jei norėsi mokytis.“ Ir mokiausi. Eilėraščius mokiausi eidamas namo iš mokyklos ar į mokyklą rudenį, kai dar ilgiau šviesu, ar pavasarį, kai vėl dienos pailgėja... Tėtė su Mama mus spaudė prie darbo. Dabar man juokinga atrodo, kai tėvai be galo rūpinasi vaikų mokslais: kad tik atliktų namų užduotis, kad tik nepavargtų. Visai ne taip buvo mūsų laikais. Bet visa tai tik juokas: kartu vaikščiojo trajoniškietė Ūsaitė Veronika, o iš Gaidinės – Gumbelevičiutė.

Mokykloje labiausiai man patiko matematika: algebra ir geometrija. Kadangi ant lentos nieko nemačiau, tai uždavinius iš uždavinyno namie išspręsdavau dar klasėje nenagrinėjus. Septintoje klasėje dar spalio mė-

nesį visus uždavinyno uždavinius jau buvau išsprendęs. Kai po manęs į septynmetę atėjo sesė Aldona, matematikos mokytojas ir sako: „Pažiūrėsiu, ar ir tu būsi tokia kietagalvė kaip Jonas.“

Bet buvo tada ir baisūs laikai – nuolat išmėtyti nužudyti partizanai, žmonių trėmimas į Sibirą. Vieną naktį ir mus prižadino: „Ruoškitės, važiuosite į Sibirą.“ Bet mūsų Tėtė tai mokyta. Jis, visada toks tylus, tada ėmė rékti: „Neturite teisės! Žinau yra įstatymas, Raudonosios armijos kareivių šeimų negalima išvežti, sūnus Alponas kariuomenėje.“ Bet tada sribų viršininkas tik nusijuokė: „Tavo sūnaus *spravka* vakar pasibaigė.“ Tėtė atkirto: „Mano sūnus ne toks kvailas. Žinojo, kad *spravka* baigiasi. Todėl jau prieš kelias savaites atsiuntė naują.“ Ir patiesė *spravką* Tėtė ant stalo. Jie tada išėjo, bet išvežė mūsų kaimyną Kazilionį. Mažoji Kazilionių Miliūtė buvo vos kelių

■ Antanas ir Emilija (Tėtės sesuo)
Kazilioniai su vaikais Sibire

mėnesių. Todėl Mama sako Kazilionienei: „Palikite. Užauginsime.“ – „Ne, brangioji. Visi turime būti kartu.“ O tas Mamos gerumas: ji vis bėgiojo į

Kazilionio priepirtį, ten perėjo višta. Vis nešė jai lesti ir gerti. Mama tikėjosi, kad jie tuoj sugrįš ir ras savo vištą sveiką ir gyvą. Deja, netrukus visus Kazilionio gyvulius sribai išsidalijo...

Kartą ir Krinčino centras pilnas vežimų, girdisi raudos, iš vežimų žmonės varomi į sunkvežimius. Mes tai matome pro mokyklos langus. Biologijos mokytoja Kubiliūtė stovi prie lango ir verkia, mes netriukšmaujame, tylime. Nepradėjo ji tada pamokos ir niekada jokios pamokos nebepradėjo. Ir niekada jos daugiau nebematėme. Tikriausiai buvo vežami artimieji, ir jai teko išvažiuoti... Kodėl niekas mums apie tai nieko nepasakė?..

Kažkaip mums, vaikams, ir apie partizanus niekas nekalbėjo.

Ir dar šiandien drebančia širdimi prisimenu, kaip Mama vedėsi mane, dar mažytį į didžiuosius Krinčino Petrinių atlaidus. Pilnas miestelis žmonių. Einame į bažnyčią. Bet, Dieve mano, tarpuvartėje guli pusnuogiai, išdraskyti, kraujais aptekę vyrai. Per juos ropoja tokios bjaurios tamsios, juodos kirmėlės. O mūsų, mūsų debesys! Kodėl jie taip baisiai smirda? Mama paėmė mane už rankos: „Einam.“ Aš ėmiau šaukti: „Neisiu, nelipsiu ant jų!“ Mama sako: „Greit einam, nes kitaip ir tave šitaip numes.“ Ir verkiau per visas pamaldas bažnyčioje, drebėjau ir kai procesija ėjo su Švenčiausiu aplink bažnyčią, aš išėjau pro šonines duris ir grįžau pro kitas šonines, kad nereikėtų eiti į galą ir vėl į juos žiūrėti. Kai pasakoju šituos prisiminimus, man sako, kad nebuvo taip numesta, gal nereikėjo per nukankintus lipti. Atseit tik šalia didžiųjų vartų. (Buvusi Lapiškių Mainonytė, tapusi gydytoja, Jusaitienė pasakojo tai prisimenanti.)

O ką aš padarysiu, kad man taip atrodė ir taip įsirėžė į atmintį. Vis matau tai sapnuose ir su siaubu pašoku. Todėl ir pasenęs partizanų minėjimuose dažnai tai miniu. Negalėjau apie tai nutylėti ir atidarant Kryžkalnyje Partizanų memorialą 2020 metų rugsėjo 20 dieną. Tada Stulgių bažnyčioje pamoksle šaukiau: „Prisipažinsiu – man baisu! Ir šiandien man baisu, baisu, nes vis prisimenu ir prisimenu tą siaubingą siautėjimą... Sakykite, ar begali tai kas ištrinti iš mano atminties?“

Rašytojas Romualdas Granauskas, kai pamatė Mosėdyje taip baisiai numestus partizanus, eidamas į mokyklą, buvo taip sukrėstas, jog bėgo iš miestelio, kad sulaukytų kitus vaikus, kad jie nepamatytų tų baisių. Nes pamatę mes nieko nebegalime užmiršti... Pamatęs gali išprotėti. Daug būtume davę, kad užmirštume. Bet nebegalime. Kaip reikėjo augti mums, išbalusiems, didžiaakiams pokario vaikams, kaip reikėjo augti? Nusėdo tai taip giliai, giliai – iki pat dvasios šaknų. Dabar tai tūno mūsų vaikuose, anūkuose, mūsų knygose. Pažiūrėjus į mūsų knygų lapus prieš šviesą, galima pastebėti – lyg pripėduota, lyg kruvinais pirštais nučiupinėta. Ten vaikščiota tų matytų mirčių, ten čiupinėta jų kruvinų pirštų... (Romualdas Granauskas, *Išvartytieji*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2013, p. 181, 184).

Iš paties Trajoniškio lyg ir nebuvo partizano nė vieno. Turbūt tik iš kitų kaimų. Prisimenu už Indiršėno trobos pakely link Krinčino buvo krūmeliai. Vieną rytą dar patamsy einant į mokyklą vos nenugriuvau iš siaubo, pamatęs prie krūmelių gulintį negyvą vyrą. Žmonės kalbėjo, kad tai Rakšys, išdavęs partizanus, todėl jų nušautas ten gulėjo. Kiekvieną kartą, eidamas į mokyklą ar iš mokyklos, jaučiau šiurpą, vis atrodė, kad griebis kas už nugaros. Juk žiemą ar vėlyvą rudenį patamsy į mokyklą ir patamsy iš mokyklos...

Vieną rytą valgome pusryčius, aš ruošiuos į mokyklą, kažkas taip baisiai trenkė į langą, kad langas su visais rėmais įkrito į gryčią. O lange šautuvai ir šauksmas: „Partizanai! Kauneckai, nešk lašinius, dešras, duoną. Pas tave bus mums per maža, todėl nešk ir iš kaimynų.“ Ką gi, mes drebėdami sėdime, o Tėtė vis neša ir neša. Tik tiek prisimenu, kad praeidamas pro Mamą tyliai sako: „Tai ne partizanai. Partizanai būtų atėję naktį ir tyliai, be triukšmo paprašę.“ Nežinau, ar jis tą kartą tai sakė, ar vėliau. Bet vos tie su grobiu nuėjo, už minutės kitos lange vėl šautuvai ir šauksmai: „Kauneckai, banditams nešei duoną, lašinius. Mirtis tau, rupūže.“ Tėtė išbalęs stovi prie sienos ir... šūviai. Dar ilgai matydavome kulkų skyles sienoje, vėliau mūsų gryčios sienas jau kiti perdirbo. O tada Tėtė atsiduso: „Juk tie patys skelbėsi ir partizanais, ir stribais...“ Baisūs tai laikai: ką gi galėjo žmogelis

daryti prieš ginklus. Ir dar ne kartą prisimenu, kaip *strebiteiliai* pas mus ieškojo banditų ne tik šėpose, bet ir stalčiuose, net degtukų dėžutėse. Taip ir prapuolė Mamos ir Tėtės *šliubiniai* žiedai... Ir dar vaikystėje mokyklose kalė, kad partizanai – tai banditai. Bet, kai netoli Trajoniškio, Dirvoniškio pakraštyje, žmonės rado išpjautą Rauduvių šeimą, niekas net neabejojo: tai banditų – sribų – darbas, nors visur buvo skelbiama: „Tai padarė banditai, jūsų vadinami partizanais.“ Vėliau jau subrendęs sužinojau, kad buvo sukurtos net dvi sribų ir enkavedistų divizijos – Vetrovo ir Sokolovo įrodyti žmonėms, kad mūsų partizanai iš tikrųjų banditai. Jie apsirengdavo partizanų rūbais, apsimesdavo partizanais ir žudydavo. Labai gerai

■ Šiaurės rytų Lietuvos partizanų srities Visuomeninės dalies viršininkas Bronius Krivickas-Vilnius (vidury) su Pilėnų tėvūnijos vadu Steponu Giedriku-Giriečiu (dešinėje) ir partizanu Alfonsu Valentėliu-Bankininku Vailokaičiu. Biržų giria, 1951 m. (N-P179; iš LGGRTC Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus archyvo).¹

1 Bronius Krivickas-Vilnius g. 1919 m. lapkričio 19 d. Biržų apskritys Pasvalio valsčiaus Pervalkų k., lietuvių rašytojas, literatūros kritikas, vertėjas. 1945 m. vasarį tapo partizanu. 1951–52 m. priklausė Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Rytų Lietuvos srities štabui, redagavo partizanų spaudą („Aukštaičių kova“, „Laisvės kova“). Žuvo 1952 09 21 Raguvos miške.

- Laikraštis „Aukštaičių kova“, LLKS Rytų Lietuvos (Karaliaus Mindaugo) srities leidinys. 1949-09-27, Nr. 2 (22). (PR9; iš LGGRTC Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus archyvo).

tai išaiškino Juozas Prapiestis, remdamasis saugumiečių dokumentais ir tyrimais, savo knygoje „Puščios slėpiniai“ („Pasaulė prasideda sodziun“, *Aidai*, 1998)... Jo herojus Feliksa klausia: „Kap ca yr? Vienas vabalo neužmina, o kitas žmogų užmuša. Gal kokia Viešpaties klaida? Juk viskas jo valioje... visi gyvenimai...“

Ir svarsto Juozas Prapiestis: „Aišku, kad dėl žmonių dvasios kovoja Dievas ir velnias. Mus užgriuvo ne šiaip sau priešas, okupantas, Stalino komunistas-budelis, bet šėtonas, pati pragaro dvasia. Jis atėjo ne vien iš išorės, jis tūnojo mumyse, ir atėjus laikui suriaumojo mūsų viduje, mūsų sielose, mūsų patamsiuose. Mūsų. Visų.“ J. Prapiestis ir klausia: „Koks gi buvo pagrindinis okupanto tikslas?“ Jo analizė duoda netikėtą atsakymą: „Pagrindinis tikslas buvo ne partizanų sunaikinimas, bet pasiekti, kad partizanai, laikomi Tėvynės ir jos žmonių gynėjais, būtų paversti žmonių galvose plėšikais ir banditais. Dokumentų tyrinėjimas atskleidžia tą šėtonišką užmačią (partizanų karui galingai okupantų armijai tikrai nebūtų reikėję dešimt metų – *mano pastaba*). Partizanais apsimetę žudydavo, žudydavo žiauriai ypač komunistinius darbuotojus, net jų mažus vaikus (aukojo savus, kad būtų aišku, jog tai banditų darbas). Kaip lengvai okupantai žaidė žmonių likimais ir naudojosi jų silpnybėmis. Perduos partizanams apgaulingą žinią, kad toji šeima išvien su sribais. Ir partizaną užgriūdavo nepakeliamas sprendimas sunaikinti savo artimuosius, mylimus vaikus – jokiame žmogui tai nepakeliama. Tokia tad buvo virsmo iš partizano į banditą kaina. Kruopščiai, detalė po detalės, dokumentais atskleidžiamas juodasis pokario sapnas, kai vyras išdavinėja ir išduoda savo mylimą žmoną, kai tarsi pragaro kunigaikštis užvaldo žmonių sąžines ir likimus. Analizė tiksliai nes tai vyksta ten, kur visi vienas kitą pažįsta ar net giminiuojasi...“

Kad ir kaip tu svarstytum, kaip viskas buvę, vienas dalykas nepaprastai aiškus: ne mes, lietuviai, kalti dėl visų tų baisybių, žiaurumų ir žudynių. Jei nebūtų buvę komunistų ir fašistų, Lietuvos pasidalijimo sutarties, o paskui – tų baisių, žiauriųjų okupacijų, rudų ir raudonų, nebūtų buvę nei žydšaudžių, nei partizanų, nei sribų. Prieškarinėje Lietuvoje visi

sugyvenome, buvo ramybė. Turėjo savo šventoves visi: katalikai, kiti krikščionys, žydai, totoriai ir karaimai. Buvo ministras žydų reikalams, miestų tarybose įvairių tautybių nariai. Niekam net mintis nekilo ko nors žudyti, nors atplėšė nuo mūsų Vilniaus ir Klaipėdos kraštus. Dar gerai prisimenu Mamos ir Tėtės pergyvenimus dėl baisaus žydų išžudymo. Tėtė ypač gailėjo jį išgydžiusios Pasvalio žydės gydytojos. Ne, paprasti lietuviai negalėjo suprasti tokio nežmoniškumo. Galima sakyti visų lietuvių nuotaiką išsakė tada pro ašaras filosofo Juozo Girniaus motina: „Nebesinori gyventi, kai svietas toks žiaurus pasidaręs.“ Nors atsirado ir talkinusių žudikams (kur jų neatsiranda: juk buvo pačių žydų, šaudžiusių savo tautiečius!) Net neabejoju, kad už žydšaudžius buvo kur kas daugiau gelbėtojų. Jų visų niekas niekada nesuskaičiuos. Vienam žydšaudžiui nereikėjo ypatingos talkos. O be kitų pagalbos nebuvo įmanoma išgelbėti nė vieno žydo. Labai paprastai apie žydų žudymą ir gelbėjimą pasakė mano tetulė Kastelė Zdanevičiūtė-Čirvinskienė: „Ragujų kaime slapstėsi žydų šeima. Visi padėjo, nors žinojo, jei kas išduotų, visiems mirtis.“ Ir niekas neišdavė, ir niekas nesuskaičiuos, kiek jų buvo, prisidėjusių, kad žydai gyventų...

Įkūrus kolchozą, reikėjo paeiliui visiems kiemams ganyti kolchozo karves. Mane vis samdė moterys už jas pabėgioti laukais. Tą dieną jos visos kviesdavo ir pavalgyti: daugiau ir skaniau pavalgydavau. Jos ir užmokėdavo vieną kitą rublį. Džiaugiausi: rudenį galėjau nusipirkti pirmus guminius. Bus per purvynus braidyti į mokyklą...

Bet kas gi pasidarė kolchozo laikais tiems geriesiems žmonėms – taip gėrė, taip voliojosi? Gal jie tas baisybes taip norėjo užmušti? Ir kaip čia vaikas neverks? Ir vėl sakiau sau: „Mokysiuos, visada mokysiuos ir juos tada mokysiu, kad nebūtų tokie beviltiški, tokie liūdni, tokie nelaimingi.“

Bet mano mokslai nutrūko. Baigiau septynmetę 1952 metais. Ieškodamas tolesnės galimybės mokytis, dar laksčiau ne tik į Krinčiną, bet ir į Dajėnus: buvo kalbų, kad padarys aštuonmetę. Bet ne. Pasvalyje buvo vidurinė, bet į ją vaikščioti kasdien per toli, nes devynis ar dešimt kilometrų reikia eiti be kelio takais, per laukus. O ir Pyvesa patvinsta. Tėveliai neturėjo jokios

galimybės išnuomoti man Pasvalyje kambarį. Be to, už tolesnį mokslą po septintos klasės tada dar reikėjo mokėti...

Dieve mano, taip troškau, taip troškau mokytis, taip verkiau rugsėjo mėnesį kasdamas bulves, vis nešiojau *redelį* po *redelio* ir verkiau... Kartą per purvus (rudenį ir pavasarį visada būdavo iki Krinčino purvai, traktorių išmalti, kelio tada dar niekas netaisė) atklydo pas mus mano auklėtoja Saulutė, taip visi ją vadinome už jos meilumą ir šiltą lyg saulės šypseną. Ir kalbėjo, kalbėjo ji, bandė su tėveliais rasti kokią nors galimybę mano mokslams. Beviltiška.

Bet kitais metais vis dėlto nuėjau į Pasvalio vidurinę mokyklą. Bandžiau gyventi pas tetulę Kastelę Ragujų kaime. Bet tik iki žiemos, nes žiemą per sniegus be kelių, per laukus jau sutemus pareiti pas ją, kad ir penkis kilometrus, kartais neįmanoma, nes ir Pyvesa neužšalusi, ir ties Kiemeliais tada tilto dar nebuvo, niekas nestatė. Po Naujų metų man atsirado vieta vidurinės mokyklos bendrabutyje, gyvenome aštuonios kambarioje. Moterys mums išvirdavo ir valgyti, tik namiškiai turėjo atnešti, ką virti.

■ Tetos Kastelės (Tėtės sesuo) vestuvės (Čirvinskai), kairėje močiutė Kastė, už jos mano mama Veronika, už Čirvinsko dėdė Kazimieras. 1948 m.

MAMA

Mama atnešdavo iš namų devynis kilometrus ar kokią miltų saują, ar kruopų, ar bulvių, ar kopūstų, ar burokų. Kartą visi juokiasi: mūsų *zacirka* karti: vargšė Mama, nors užbalinti atnešė ir šviežio riebaus pieno, ir smulkiai *pikliavotų* miltų *zacirkai* gavusi kažkur pigiai, bet jie apkartę. Ak, Mama, Mama, Tu gi namie daugybę turėjai darbo, kaipgi tu per sniegus beveik kasdien su nešuliais ateini?! Ir kaip netarti poeto Jono Jakšto žodžiais?

Lauke pats velnias puotą kelia –
Atrodo, viesulas išlauš duris!..
Ir kas per tokį orą eis į kelią,
Kas per pusnis klamos, per vėtrą bris?
Mama, nuo galvos lig kojų apsnigta,
Įsvirduliuoji tu su sunkia našta.
– Matai, sūneli,.. nieko neturėjau...
Kol sugraibiau... Nenori duot skolon...
Tokia Tu, Mama! Vis prisimenu Tave.

Žinau, gerai žinau, jog meilė, didelė Tavo ir Tėtės meilė atvedė Tave iš Dirvoniškio į Trajoniškį, į turtingesnę Kauneckų giminę. Oi, nenorėjo Kauneckai leisti Tėtei vesti Tave, labai nenorėjo. Kai Tėtė pareiškė, jog be Tavęs negyvens, geriau išvažiuos į Ameriką, leido. Bet tada Tu atėjai į vargo vakarienę. Nors didelę pasogą Tau surinko Zdanevičiai, didžiausią iš visų Tavo seserų, Tau nuolat priekaištavo, jog *ubagė* atėjai ant svetimo gero. Ir, kai ūkis turėjo paukščių ir kiaulių didžiausius būrius, geras olandiškas devynias karves, reikėdavo pieną košti per vatą ir pristatyti į pieninę, samdydavote net dvi mergas. Joms priklausė laisvi sekmadieniai. Jas paleisdavo, Tu likdavai viena. Ir vis sakydavo: „Dirbk, netinginiauk, atėjai ant svetimo gero.“ Ir viską padarydavai: pamelždavai, pašerdavai ir visiems, net vaikams valgyti sudėdavai. Nežinau, kaip Tu nepavargdavai. Bet nesiskuldavai, niekada ir niekas neišgirdo Tavo skundo! Tik žinau, kad koks kaimynas pastatys *uzboną* alaus, pripils stiklinę, ir sakys: „Varute, vargo vaikelai, ateik, prisėsk, na, išgerk stiklinę, nebejausi taip vargo, bus linksmiau...“ Taip per tą „paguodą“ įkritai į bėdą, kuri Tave ilgai, ilgai kankino. Sako, Tėtė yra Tave mušęs, net iki kraujų. Bet ir tada Tu niekam nesiskundei. Ir kam pasiskūsi? Kas Tave supras? Juk, prisimenu, bernas jau buvau, radęs priemenės juodojoje šėpoje butelį, išpyliau Tau nieko nesakęs. Nors iki ašarų Tavęs gailėjau, niekada apie tai su Tavimi nekalbėjau. Net mirties patale nepasakiau, kad nekaltinau, niekada nesmerkiau Tavęs. Nepasakiau, jog supratau, kad ne iš Tavo kaltės tai atsitiko... Man atrodė – jau seniai nebebuvo tos problemos, kam prisiminti, kam skaudinti...

Mama, buvai vyriausia iš seserų. Tavo jauniausia sesuo Kastelė pasakojo, jog Tavo tėvas išgėręs labai siautėdavo, pats būdamas neištikimas, įtarinėdavo Tavo mamą neištikimybe ir žiauriai, net iki sąmonės netekimo, mušdavo ją. Kastelė sakė, kad Tu šokdavai ginti mamos. Tu negalėjai pakęsti to baisaus, neteisingo smurto...

Lenkų poetas Tadeušas Ruževičius savo eilėraščiu „Senos bobos“ prikėlė man Tave, Mama. Kartu prikėlė ir visas senas, kai kam atrodančias nebegražias, ligotas, piktas moteris (jis sako: bobas). Jos, kaip ir Tu, vis

keliasi anksti rytą, vaikšto sulinkusios, skaudančiomis nugaromis, verda valgį, taiso rūbus, melžia karves, ravi daržus, mezga. Apibara ką, pasimeldžia už kokį skriaudėją. Apiplauna, aprenkia įkapėmis mirusį girtuoklį, valkata, kurių nebepriima nei bažnyčia, nei jokie žmonės... Bet jos gražesnės už mane – tos negražios, senos, piktos, tos ligonės moterys... bobos. Jų piktos širdys švelnesnės už mano gerą, švelnią, krikščionišką širdį, kataliko kunigo širdį... Tad dabar ypač prisimenu: Mama, Tu vis bėgai ir bėgai, besirūpindama mumis visais, skubėdama padėti ir kaimo ligoniams bei varganiems, vienišioms; o kiek Tu lėkte vis lėkei į kapus Daujėnuose, tuos septynis kilometrus skubėdama vis trenkeisi, nutvėrusi už rankos mane, Julijų ar Aldoną. Visi buvo Tavo sutvarkyti, nuravėti, apsodinti žolynais tėvų, senelių, net nepažįstamų apleisti kapai. Kartais paburbu: „Gana, Mama, gana. Juk pervargsti, sergi, sulinkus. Vis tiek visų kapų nesutvarkysi. Ir kas bus, kai Tu, Mama, numirsi arba nebepaeisi?“ – „Suprask, sūnau, man ramu bus atgulti į žemę, ji, mano rankų išpurenta, mane priims. Mane priims ir tie mirusieji. Aš nueisiu į savo pasaulį. Be to, sūnau, mes mylėjome vieni kitus. Buvome kaimynai, giminės... Argi tu nori pasakyti, kad meilė taip pat numiršta, negi ji kada pasibaigia? Argi nori pasakyti, kad iš akių ir iš širdies? Argi nori pasakyti, kad ir tam, tik ašaras atnešusiam į žemę, ir mano apibartam, net iškoneveiktam, nereikia amžinybėje ramybės, nereikia maldos?..“ Susigėdęs tada nuleidau galvą. Tas aidas iš vaikystės tebemoko mane ir šiandien... Ir dabar, pakliuvęs į Daujėnus, būtinai nueinu į kapus ne tik pasimelsti, bet ir palaistau senelių ar kaimynų kapus, kuriuos Tu laistei. Ar ne Tavo, Mama, kruopštumas, darbų amžinas ieškojimas pažadina naktį mane, kad surasčiau gerą žodį savo kunigiškiems kalbėjimams?.. Ir prisiminiau vieną sekmadienį. Staiga Tu kritai ant kelių ir kalbi: „Dieve, Dieve, ir vėl sekmadienis be Mišių. Ir vėl aš prapuolusi su vaikais ir su darbais.“ Kad nors dalelę tokios sąžinės turėčiau...

Nemačiau pasaulyje kitos tokios darbininkės kaip Tu. Vis pasakojo žmonės apie Tavo darbus, stebėjosi. Tu net gimdei mus visus, visą dešimtį, darbuose. Štai Sekminių antroji diena. Po didžiųjų Daujėnų atlaidų

■ Močiutė Zdanevičienė Kastė, teta Zdanevičiutė Paulina (Kavaliauskienė) ir mama Veronika Zdanevičiutė. 1925 m.

■ Mama su broliais – Alfonsu, Petru ir Juozu (nuotr. restauruota Juozo Valiušaičio)

Zdanevičiūtės Emilijos (Stankevičių) vestuvės, dešinėje stovi sesė Paulė, šalia Stankevičiaus sėdi mama Veronika, prie Emilijos močiutė Kastė. 1936 m.

■ Kričinė Pirmoji Komunija. Aš 2-je eil. 3-as iš kairės. 1948-06-22

■ Mama su dukterimis Kastele ir Paulina. 1952 m.

■ Sesė Paulina. 1955 m.

■ Sesers Kastelės vestuvės. 1965 m.

skubate suvežti šieną. Tu ant šieno. Ir suspaudė Tave gimdymo skausmai. Tai mane priėmė babutė. Ir vis kalbėjo: „Per Sekmines gimė, šitas bus kunigėlis.“ Ir visuose darbuose, ir šventėse gyvenai, Mama, ta mintimi. Vis turbūt meldeisi, vis primindavai, vis matei mane kunigu. Kaip neprisiminsiu: „Jonai, jau mėnuo praėjo, kaip buvai išpažinties.“ Žinau, per darbus Tu kitų taip nepastebėdavai...

Suvarė mus į kolchozą. Atėmė karves, kiaulę leido auginti tik vieną, nors mūsų septyni vaikai (trys dar maži numirė). O Tu vis prasimanei, kaip išsimaitinti. Paukščių – žąsų, vištų, kalakutų – pilnas kiemas (mums ganymas). Ir daržus vis plėtei ir plėtei, visokius patvorius išpurendama, diendaržius, palei akmenų krūvas. Ir apsodinsi tuos plotus, plotelius agurkais, pomidorais, braškėmis, kopūstais. Tą negana, *rasodų* priauginusi, nešdavai devynis kilometrus *redeliais* į Pasvalio turgų. Žiūrėk, jau kuriam nupirkai kokius marškinius...

Argi suskaičiuosi viską, Mama, ką Tu padarei? Matau amžinai nuo darbų sulinkusią Tavo nugarą, suskirdusias, jjuodusias Tavo rankas. Vienas pirštas taip keistas išaugęs į šoną. Kadaisė nuo darbų nulūžęs. Tu nesigydei, neturėjai tam laiko. Bet kaip Tu ne tik darbams, dar ir darželiui turėjai laiko? Mama, didesnio už Tavo darželio niekur ir aplinkiniuose kaimuose nemačiau. Didelį jį prižiūrėjai dar ir tarybiniais laikais. Visada nubaltinti akmenėliai ir žolelių daugybė, rūtos ir *panavijos* vis švietė. Prisimenu, kaip rūpėdavo, kad *panavijos* iki Sekminių pražystų; ypač džiaugiausi, jei Sekminės buvo vėlyvos, kaip ir mano gimimo metais. Juk tiek daug žmonių tada eina pro šalį į Daujėnų Sekmines ir džiaugiasi... Mama, išsirovęs paršivežiau Tavo augintų žagarvyšnių į vyskupų sodą. Ir alyvos dabar visus ateinančius į vyskupų kiemą pasitinka, kaip kadaisė prie įėjimo į mūsų sodybą. O greta įėjimo tas nuostabus Trajoniškio šulinys. O gairus, o šaltas jo vanduo! Atsigėrus vasaros karštyje geldavo dantys. Sustodavo visi, eidami pro šalį. Įsikūrus Trajoniškyje daržininkystės ūkiui, siurbiant vandenį, laistant dirvas, niekada jo negalėjo net siurbliais išsiurbti, niekada neištuštino. Bet dabar, kai niekas jo nebenaudoja, kažkoks beskonis vandenėlis...

Sugalvojai, Mama, ir Alponą kariuomenėje prie Liepojos aplankyti. Ne, neaplankyti. Atėjo telegrama. Rusiška. Tėtė išvertė: „Jūsų sūnus Alfonsas prie Liepojos žuvo.“ Ir tu vis kalbėjai, vis raudojai: „Reikia parsivežti Alponėlį ir palaidoti Daujėnuose kaip žmogų.“ Tėtė ir kiti ramino: „Kas gi jį ten beras. Rašo, kad bombardavo ir žemėmis užvertė. Varute, tegul guli iki pasaulio pabaigos.“ Ramino ir sesė Kastelė. Bet tu apkabinus Kastelę prašei, maldavai: „Važiuokime abi.“ Ir visus vis prašei ir prašei. Ėmė prašyti ir Kastelė. Nusileido Tėtė: „Važiuokite, ką su jumis padarysi.“ Išvažiavote ir su tetule Kastele. Tetulė ir papasakojo, kokia tai kelionė. Važiavote ir ant traukinių stogų. Ir kai toliau nebebuvo jokio traukinio, laukėte kokios nors mašinos prie kelio. Atvažiavo brezentinis viliukas, sustojo. Atidarė duris toks kariškas, atrodo, gan rūstus vyras, bet, matyt, geras, nes su aiškia atjauta klausia: „Kur jūs, tokios suvargusios? Galiu paimti tik vieną, abiejų nepaimsiu, negaliu.“ Mama: „Tik abi arba nė vienos.“ Susiraukęs jis žiūrėjo į jus, tylėjo ir žiūrėjo: „Na, kur jūs dėsitės tokios vargetos?“ Pastūmė staiga jis ant užpakalinės sėdynės krūvą žemėlapių: „Na, sėskite. Ką su jumis padarysi?..“ Ir nuvažiavo. Pamato Liepojoje kokį kareivėlį ir klausia: „Kur padėjot Alponėlį?“ Žiūri visi nustebę, nieko nesupranta. Jie gi ne lietuviai. Bet rado ir lietuvių kareivių. Jie aiškina:

■ Brolis Alfonsas kariuomenėje

■ Brolis Alfonsas kariuomenėje

„Žinok, Mamut, nieko neberasi. Daugelis taip ir liko po storumis žemėmis. Niekas jų nebeatkasė, niekas nebelaidojo. Buvo tokių, kad bombos sudraskė gabalais. Pilnas laukas. Surinko ir laidojome. Ne, niekas, Mamyte, tau jų nebeatkas... Radome ir gyvų. Tai kojos nutrauktos, tai rankos. Kiti buvo pusiau užversti žemėmis. Ištraukėme, bet kad jie nebekalbėjo, nei judėjo. Jie dabar ligoninėje...“ Kastelė pasakojo: „Lakstė ir lakstė visur Varutė. Ir mane tampė... Įleido mus ir į ligoninę. Vaikštome, žiūrime, daugybė guli. Staiga kad suriks Varutė: „Alponėlis! Alponėli, ar tai tu?..“ Ir kad šoks prie vienos lovos. Ir parkrito ant kelių. Ir rauda, rauda: „Alponėli, Alponėli, tu gyvas.“ Ir lyg ar sveikinti, ar glostyti nori – tiesia rankas. Vyras su baltu chalatu ją stumia šalin: „Nelzia.“ Kareiviai aiškina: jis be sąmonės, reanimacija, negalima jo liesti. Visokie vamzdeliai prijungti. O ji kad šoks ir uždėjo ranką ant Alpono rankos. „Alponėli, Alponėli, Alponėli“ – rėkė tris kartus. Tas staiga atsimerkė, žiūri ir šypsosi: „Mama...“

Bet mus staiga griebė kareiviai ir išvarė. Ir nebeleido daugiau į ligoninę. Ir ramino kažkokie ponai lietuviškai: „Matai, Mamyt, gyvas sūnus, pagis. Keliaukit namo...“ Ir niekaip nebeleido daugiau įeiti. Taip ir radome Alponą dar gyvą.

Alfonsas dar septynerius metus tarnavo kariuomenėje. Parašydavo laiškus. Statė Prienuose tiltą per Nemuną. Gal tik mama jį ir išgelbėjo?!

Ir argi pamiršiu, Mama, kaip vesdavaisi mus, vaikus, tai po vieną, tai po du ar net visus tris mažuosius į Žadeikių mišką mėlyniauti? Prisimenu ir skauda širdį: riju, riju uogas, nebelenda, rodos, padėtų Mamai, nors saują į *viedrą*. Ne, kur tau, Tu viena, keliais eidama, pririnkdavai kibirą ir eidavome namo. Rudenį vėl taip pat Žoliškio miške *viedrai* spalgenų, bruknių, girtuoklių. Arba Tėtė, brigados arklainas, su savo turėta javapjove nupjaudavo visus brigados javus. Ir Tu, Mama. Iš paskos bėgai su vaikais. Tu tuos javapjovės numestus pėdus suriši, o mes, vaikai, sustatome į gubas. Taip atsistodavo gubomis visi brigados javai, Tėtės nupjauti...

■ Teta Kastelė ir sesuo Paulina.
1946 m.

■ Brolis Julius. 1958 m.

Žinok, Mama, vis prisimenu, kaip Tu ir mes visi prakaituodavome raudami linus, grėbdami ir vartydami šieną, kraudami jį į uores, veždami namo ir kraudami į daržines. Juk tas pats ir su javais. Amžinai prakaitite, visą vasarą. O dar daržų, cukrinių ravėjimas. Ir galvoju: dabartiniai šių dienų žmonės, nei suaugusieji, nei vaikai, to nebepatirs. Ir bus jie daug skurdesni. Nepavydžiu jiems ir nenoriu, kad mus užjaustų, sužinoję apie tą mūsų amžiną prakaitavimą, bėgimą. Juk visada kartu dirbome. Ir nebuvo, niekur nebuvo vaikų ir tėvų sugyvenimo problemų...

Ko tik Tu, Mama, vis bėgdama nesugalvojai? Ar atsimeni, Mama, iš savo rasodos užsodinai tris hektarus burokų mūsų palaukėje. Ir ravėjome juos, ir laistei, net prašydavai Tėtę, kad duotų arklinį bosą nuvežti vandenį į tą lauką... Ir ką kolchozas užmokėjo? Už tuos darbdienius juk nieko ir negavai... Ir mane išmokei, Mama, vis ką nors sodinti ir sodinti. Ar prisimeni, Mama! Prilaužiau žilvičių šakų ir prismaigsčiau aplink *prūdą*. Ir augo! Net žydinčią ievos šaką, parsinešęs su vaikais iš miško, įsmeigiau prie ber-

■ Seserys Stasė ir Aldona. 1970 m.

■ Mama Birštone. 1971 m.

■ Mama su dukra Aldona
(mano jauniausia sesuo). 1975 m.

žo. Ir, žiūrėk, kitais metais ievos krūmas žydėjo! Juk prisimeni, kokius bandymus dariau. Perskaičiau kažkur, kad arbūzai daug didesni ir skanesni užauga, kai juos pienu pamaitina. Pripylęs buteliuką pieno, išgręžęs arbūze skylutę, žarnele iš buteliuko kamščio bandžiau girdyti arbūzus! Nieko iš to gero neišėjo, niekas nepasikeitė. Arba vėl. Ėmiau patarinėti Mamai, kaip iš vienos bulvės išauginti visą *redelj* bulvių. Ji tik nusijuokė: „Na, užaugink.“ Ir užauginau. Anksty pavasarį iškasiau prie Mamos daržo didelę, gal metro gylio duobę ir pripylęs juodžemio dugne pasodinau bulvę. Kai bulvė paauga, užpilu juodžemiu visas šakas, palikdamas tik jų viršūnėles. Iš tų šakelių vis išauga naujos šaknys, o ant jų bulvės. Taip rudenį, kasant bulves, nukasiau ir savo bulvę. Parodžiau pilną *redelj* Mamai. Tik jos mažokos. Mama ir sako: „Geriau būtum man padėjęs...“ Neskubėjau, Mama, Tau padėti, neprisimenu, kad ką padėjęs būčiau. Betgi mūsų, vaikų, darbas buvo visą daržą nuravėti. Bet sodinti, tai, rodos, nieko nepadėjome...

Ir kada Tu viską suspėdavai, Mama, kaip Tu padarydavai dar ir valgyti? Nepasidomėjau, nepaklausiau Tavęs, nepasidomėjau, net kai atvežei man, ponui melioratoriui, kailinę antklodę (*kaldrą*) net į Alytų... Ir apie nieką Tu nekalbėjai, dėl ko reikėtų teisintis. Net nepadejavai, kaip bus Stasei banke dėl to mano įsijungimo į Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą...

Taip ir išėjai apie save nieko nekalbėjusi. Gal niekam ir nepasiguodusi? Ir kur dabar sužinosi – visi Tavo kartos žmonės jau išmirę. Jau prieš gerus metus palaidojome ir Tavo jauniausią sesę Kastelę. Ji sulaukė bemaž šimto metų...

Stebiuosi, Mama, ir Tavo domėjimusi viskuo, troškimu viską sužinoti. Net juokas ima, kaip pataikėme į Pasvalį dainų šventės dieną. Ir vedeisi mane į šventę: juk Stasė ten dainavo, gal ir šoko. Kaipgi nepažiūrėsi į savo dukrą, kaipgi nepasidžiaugsi?! Bet prie įėjimo į Pasvalio parką dviese stovi. Gal kontrolė? Ir lindome į krūmus, tupėjome juose, kol tiedu nuėjo... Prisimenu vėl, kaip neprisiminsiu: atvažiavai pažiūrėti, kaip Papėčiuose sausinu prie Metelių ežero šlapius laukus. Važiuojome autobusu į Simną. Ir štai pro posūkį matyti ežeras. „Mama, didžiausias Dzūkijos ežeras Dusia“, – sakiau ir

pašokai Tu, ir žiūrėjai, žiūrėjai, kol tik buvo matyti. Rodos, norėjai tą vaizdą į širdį įsirašyti. Todėl ir į Palangą Tave nuvežiau, pabuvome kelias dienas. Buvai ir moterų plaže, ir pykai, kad tokios storos visai plikos bobos guli, taip šlykščiai išvertusios pilvus. Ir kelialapį iš melioracijos išrūpinau Tau į Birštono sanatoriją. Džiaugeisi, ne kad pastiprino kiek sveikatą (juk visokios vonios), bet tuo, kad visur gražu, įdomu. Taip norėjai viską į širdį įsidėti... Tau, Mama, neteko niekada jokios mokyklos lankyti. Todėl niekada jokio laiško neparaišei. Tu berašė. Bet mėgai skaityti daugiau už mokytas, knygas tiesiog rijai, kai nieko neberekėjo sunkiai dirbti, kai jau pas Stasę gyvenai ar pas mane atvažiavusi, žiūrėk, jau kokią knygą nusitvėrusi. O kai jau ligos patale gulėjai, tai vien tik skaitei, taip ir sutrynei paskutinę savo gyvenimo knygą „Pasiruošimas mirčiai“ Alfonso Liguorio. Ir dukros sudėjo tą suplyšusią knygą į grabą...

O Tavo tvirtumu ir kantrybe gal net mirties patale, gal ir skausmą kentėdamas, nenustosiu žavėtis. Tu, jau aštuoniasdešimtmetė, atvažiavai kartą pas mane į Telšius. Ir nuvežiau Tave į Žemaičių Kalvariją. Kaip visada sakiau tada Kalnų pamokslus. O tu, Mama, ėjai su visais maldininkais, tiesa, įsikibusi šeimininkei Danutei į parankę. Bet praėjai visą Kalnų kryžiaus kilometrų kelią!.. Ir parėjusi su visais maldininkais į Žemaičių Kalvarijos baziliką sukluapai ir dejavai: „Dieve, tie žmonės taip meldžiasi, o aš tokia nusidėjėlė...“

Ir vėl Tu, Mama, mirties patale Talačkonyse pas Paulę. Jau vos, vos gyva. Parvežiau dar paskutinį kartą gydytoją iš Pasvalio. Deja, ji nebegalėjo į venas nieko suleisti, nebegalėjo pastiprinti. Tu ramiai gydytoją: „O, nesijaudink taip labai. Ką padarysi, kad aš jau tokia išgverusi...“ Tą kartą nutariau nebevažiuoti į bažnyčią pamaldoms. Ant staliuko prie Tavo lovos aukojau Mišias, Tu priėmei Komuniją. Pasimeldėme ir sakau: „Mama, dar nuvažiuosiu namo į Trajoniškį.“ O Tu ramiai pasakei: „Ir aš jau keliausiu namo.“ Aš išvažiavau, o sesė Paulė sakė, kad gal po penkių minučių ramiai iškeliaui namo pas Dievą... Sugrįžęs iš Trajoniškio radau Mamą jau amžinai nurimusią...

Turėjau tada lėkti į savo parapiją Skaudvilę, nes tomis dienomis kaip tyčia buvo dvejų laidotuvės, Skaudvilėje buvo sutarta su žmonėmis. Gavau

■ Mamos laidotuvēs su kunigais ir ģiminēmis. 1989-08-31

■ Mamos laidotuvēs. 1989-08-31

bėgioti, prašyti kunigų kaimynų, kad palaidotų. Susitariau... O Talačkonyse radau Mamą pašarvotą. Susirinko giminės. Abi Mamos seserys Emilija (Stankevičienė) ir Kastelė (Čirvinskienė) sėdi prie karsto. O aš nuėjau į kambarį, kur Mama mirė. Atsiguliau į jos lovą: pailsėsiu kiek po kelionės. Ir atbudau tik ryte, o abi tetulės su kitais išsėdėjo prie Mamos per naktį. Toks, Mama, Tavo sūnus miegalius, miega ir Tau gulint mirties patale...

TĖTĖ

Tėte, jei man reikėtų prabilti apie Tave vienu žodžiu, tai sakyčiau: tylusis vyras. Tikras darbštusis tylos vyras. Niekada negirdėjau Tavęs kur nors labai garsiai kalbant, ginčijantis, bet visada mačiau Tave dirbantį. Tu niekada nesėdėjai be darbo. Tavo tylą buvo nesulaužoma. Turėjai visada savo nuomonę ir atkakliaiėjai pirmyn. Labai rūpinaisi savo žeme. Tėte, vis matau Tavo nuo darbo sugrubusias rankas. Aš dar iš ankstyvos vaikystės prisime nu, kaip Tu vis arei, akėjai, sėjai, pasikabinęs ant kaklo siekelį javų; vėl kaip iš tvartų išveždavai mėšlą, sukvietęs vyrų talką. Uorių uorės šieno ir dobilų vis linguodavo vasarą į daržines, o javų į klojimą rudenį. Dirbai ir dirbai. Galvoju, jei dabar pamatytum žmones, vedžiojančius šunis, sakytum: „Kokie ponai, neturi jokio darbo...“

Tėtė, kaip ir vyskupas Skvireckas, Smilgiuose ir Girsūduose baigė šešis rusiškos mokyklos skyrius, o tai buvo tolygu dabartinei progimnazijai. Taigi jis buvo gana išsilavinęs žmogus.

■ Tėtė kareivis. 1920 m.

Dvidešimtmetis 1914-ais metais buvo paimtas į carinę armiją, į Sankt Peterburgą. Ten atėjo ir vadinamoji revoliucija. Ilgokai Tėtė negalėjo grįžti iš Sovietų Rusijos, nes nepaleido sovietai. Lietuvos vyriausybė ilgai derėjosi dėl tokių kareivių sugrįžimo. Tėtė grįžo net 1924 metais, reiškia – po devynerių metų tarnybos. Ėjo pėsčias, važiavo traukiniais. Tetulė Kastelė pasakojo, kad parėjo taip suvargęs, kaip ubagas, apiplyšęs, apžėlęs...

Tėtė buvo gana stambus ūkininkas, turėjo per trisdešimt hektarų žemės, dar miško. Nemažai vargo Tau, Tėte, reikėjo, kad sukurtum tokį ūkį. Netrukus po ves-

tuvių Tau tik kuriantis, Tavo seserims atėjo laikas ištekėti, reikėjo pasogų, nebuvo jokio turto, reikėjo išdalyti žemę, didžiausią Tavo brangenybę. Bet koks gi Tu liktum ūkininkas, tą trisdešimt hektarų žemę išdalijęs į keturias dalis? Apsukruolis kaimynas kurstė parduoti dalį žemės, o kai nesutikai, kartą po vardinių vaišių net mušė Tave iki kraujų (su skausmu tai prisiminė tetulė Kastelė: parėjai kruvinas, nepanašus į žmogų). Tu nepasidavei, per daug brangi Tau buvo žemė. Tavo sprendimas nustebino, tiesiog sukrėtė visą kraštą, visus gimines: Tu paėmei paskolą iš banko – penkiasdešimt tūkstančių litų. Visi sakė: išeis jis *ubagais* su visais savo vaikais. O Tu išdalijai pasogas visoms trimis seserims, ištekinai jas ir šiek tiek pasilikai pinigų. Pastatei naują dviejų galų didelę trobą angliškos skardos stogu, didelę drėbto molio kūtę čerpių stogu, jos durų ir langų staktos (*adverijos*) – betoninės. Planavai šimtmečiams. Argi galėjai žinoti, kad kolchozas apleis,

netaisys stogo, nors ant lubų buvai sukrovęs remontams čerpių... Ir didelė daržinė gale po tuo pačiu čerpių stogu. Per Tavo laidotuves jau buvo tik griuvėsiai. Ta kūtė buvo ne tik stambiesiems gyvuliams arkliams ir karvėms su prieaugliu, bet ir avims. O kita nedidelė kūtėlė, gal likusi iš senojo ūkio – kiaulėms. Ir dar viena – paukščiams: žąsimis, kalakutams. Šalia dar viena daržinė šienui. Gi vištos glaudėsi vištynyčioje šalia priepirčio. Ir didelis klojimas dviejų galų su jauja, o šalia žardas linams. Labai gražiai Tėtė sutvarkė ūkį, skarda ir čerpėmis apdengė trobesius, turėjo šienapjovę, javapjovę, kuliąmąją, maniežą, grėbiamąją. Ūkis buvo pavyzdingai tvarkomas. Labai geras pieno ūkis, nes pirka olandiškas karves. Kulti javų atvažiuodavo Tavo pusbrolis Glinskis savo gamybos kuliąmąją (*dampiu*) ir malkomis kūrenamu traktoriuku. Kūlimo talkon sukviestavai ir vyrus, ir moteris, net man, vaikui, tekdavo kasti pelus. Kaip malonu vėliau būdavo *kesalius* pelų nunešti avelėms. Kaip skaniai jos su visais avinukais ėsdavo...

O *patalčių* koks gausus stalas su Tavo padarytu alumi (jo gi niekada nepritrūkdavai). Ir dainos, muzika, šokiai. Gimnazistė Stasė kartą su draugėmis atėjo iš Pasvalio ir šoko su daina visokius tautinius šokius. Tada kaip tik buvo pas mus užklydusi pabėgėlė vokitė iš Karaliaučiaus krašto. Ji, vargšėlė, net šoko su visais. Vėliau daržinėje ant šieno radau šilkinį maišelį su vokiška knyga...

Kartą klausiau, kam kūtės drėbto molio sienose išbadytos skylės, jose tik kamanės suko lizdus. Tėtė atsidusęs sakė: „Žadėjau nutinkuoti, kad kūtė būtų tokia graži kaip dvaro...“ Buvo suvežtos dvi didelės krūvos didelių ir mažesnių akmenų, matyt, planavo dar ką statyti... Matyt, kokioms ateities statyboms. Bet apie tuos akmenis niekada jo nepaklausiau. Tarpe tarp tų krūvų Mama ir pasidarė papildomą daržą, ir aš tą bulvę auginau...

Prisimenu, kiek darbo buvo su linais. Juos raudavome rankomis laukuose. Surišę į pėdus, parveždavo namo ir padžiaudavo žarde. Kiek apdžiūvus nušukuodavo jų galvutes, o pačius linų pėdus vėl į laukus. Pėdus pamerkdavo į linmarkas. Laukuose netoli Plutos buvo dar keturios. Jas

labai mėgdavo kiaulės. Vasarą ganant karštą dieną, jos ten maudydavosi, knisdavo. Dar dvi duobės buvo prie beržynėlio palei kelią į Čibinę ir viena už kūtės (matyt, iš jos ėmė molį, statydami kūtę). Bet neprisimenu, kad joje merktų linus. *Prūduose* su linais pasmirsdavo vanduo. Po kiek laiko atmirkytus linus ištraukdavo iš linmarkos, atrišdavo pėdus ir linus paskleisdavo laukuose. Kai išdžiūdavo, atsiklojėdavo, tada surinkę vėl veždavo namo ir džiovindavo prikūrentoje jaujoje ir tik gerai išdžiovinę galėjo linus minti. Klojime prie jaujos buvo didelė aikštelė plūkto molio linams minti (buvo ir maniežas arkliais kulti ar linams minti, iš maniežo buvo diržais varoma linų minamoji ir net maža kuliamoji, nors neprisimenu, kad ja būtų kas kūlę, matyt, likusi iš seniau). O šuliniai pas mus buvo trys. Prie kūtės – galvijams, kitas – tarp žąsidės ir kiaulidės. Gi tas nepaprastai šalto, niekada neišsenkančio ir skanaus vandens šulinys – trobos gale prie jėjimo į mūsų sodybą. Ir turėjo Tėtė įsitaisęs ne tik arklinį grėblį, bet ir arklinę šienapjovę, javapjovę su sparnais, sumetančią javus į pėdus. Niekas aplink tokių neturėjo.

Bet skolos dar nebuvo baigtos mokėti, kai atėjo Sovietų valdžia, 1940 metais liko dar penki tūkstančiai litų skolos. Nežiūrint to, Tarybų valdžia paskelbė jį buože. Koks supratimas jį, skolininką, laikyti buože!.. Kodėl liko taip nedaug skolos? Tėtė javų ir gyvulių parduodavo. Juk dar prisimenu pasakojimus, kaip sunku būdavo prekybininkų supirkimui priduoti bekonus. Turėjo būti labai gražūs, be jokios dėmelės. Bet, svarbiausia, Tėtė turėjo nupirkęs net devynias veislines olandiškas karves. Jų pienas – ypatingas, labai riebus ir pieno supirkėjų ypač vertinamas. Trajoniškyje buvo įsteigtas pieno supirkimo punktas, išsilaikęs net tarybiniais laikais. Bet pieną reikėjo košti specialiais koštuvais per vatą. Pieno kontrolieriai tikrindavo ne tik pieno kokybę, bet ir karvių laikymą, priežiūrą. Už tą pieną gerai mokėjo. Tarybų valdžia išreikalavo likusią penkių tūkstančių skolą. Ačiū Dievui, kad buvo likę tik penki tūkstančiai, kitaip būtų visus ubagais išvarę. Galvoju, pats Dievas padėjo, nes Tėtė visiems buvo geras. Paprastai stambesni ūkininkai skriaudė samdinius, mažai mokėdavo, valgyti duodavo

■ Tėtė dirba. 1970 m.

■ Tėtė dirba.

menkai. Gi apie Kaunecką Petrą iki šiol išlikę tik geri prisiminimai. Samdiniai – bernai, mergos – ir net piemenys valgė gryčioje prie vieno stalo su Kauneckų šeimyna, su mumis visais. Kartu ir dirbdavo visi su šeimyna, kartu ir pogulio po pietų guldavo, nes reikėjo labai anksti keltis ir dirbti, kol dar nekaršta. Kartu ir pavakarius valgydavo. Piemenys net gulėdavo su mažaisiais Kauneckų vaikais klėtyje ar daržinėje ant šieno. Todėl komunistams net padalijus žemę mažžemiams, niekas neskundė, nekeršijo.

Bet prisimenu, kaip suvarė į kolchozą, nors Tėtė sakė, jog niekada nestos, niekas neprivers. Vis uždėdavo ir uždėdavo naujas pyliavas. Aruodai ir tvartai liko tušti. Aš vis matau, Tėte, Tave, kai sėdėjai susiėmęs galvą prie stalo. Palikome Tave taip vakare sėdintį ir radome ryte tokį pat. Vieną rytą jau buvai pražilęs: ne tik atėmė Tavo puoselėtą žemę, bet iššlavė ir aruodus, paliko vaikus be duonos, sugriovė Tavo svajones leisti vaikus į mokslus. Taip ir atsirado mūsų kaime kolchozo „Laisvas rytojus“ centras. Ant maišų buvo užrašai: „LR“. Černaitė Valė šaukė: „Laisva rūra.“

O Lapiškių, Dirvoniškio, Gaidinės mažžemiai pyko: per tuos didžiuosius atsidūrėme kolchoze. Buvo atimtos mūsų karvės, paliko tik vieną – Gegutę (ji mano gimimo metų, iki 1958 metų vis dar mus maitino). Ir arkliai visi jau buvo ne mūsų, o kolchozo. Mūsų kūtė tapo kolchozo arklide. Tėtė nutarė būti arklininku ir kolchozo darbininku. Jo turėta žemės ūkio technika liko mūsų kieme, bet jau buvo kolchozo nuosavybė. Su ja jis ir dirbo kolchoze...

Ir matau Tave nepalūžusį, nuo tamsos iki tamsos dirbantį kolūkyje. Nėgana to, kad prižiūrėjai trisdešimt arklių, vežiojai jiems pašarą, su buvusia savo javapjove nupjaudavai visus brigados javus. Net aštuoniasdešimties sulaukęs Tu daugiausia kolūkyje už visus vyrus uždirbai darbadienių.

Jei Tėtė būtų buvęs kombinuotas pataikūnas, tai būtume, ko gero, ir prie komunistų gerai gyvenę. Kai buvo įsteigti kolūkiai, prisimenu, kartą atlėkė pas mus kažkokie kompartijos veikėjai iš Pasvalio: „Kauneckai, pasirodo, tu revoliucijos dalyvis. Radom dokumentus. Pasakok viską, kaip vyko ta revoliucija, ir tau paskirs TSRS valstybinę pensiją.“ Tėtė atkirto: „Kad Peterburge jokios revoliucijos nebuvo, buvo tik perversmas. Niekas neišdaužė nė vieno Žiemos rūmų lango ir nė vieno Auroros lango. Karininkai komandavo už Kerenskį, už laikinąją vyriausybę ir staiga vieną dieną pradėjo komanduoti už Leniną.“ – „Kauneckai, jei taip kalbėsi, negausi valstybinės pensijos. Mes pamokysime tave, kaip turi apie revoliuciją kalbėti.“ O Tėtė atsakė: „Ne, meluoti aš negaliu. Jums kartoju: revoliucijos nebuvo.“ Tėte, tu negalėjai meluoti apie „revoliuciją“ Rusijoje, nes tas baisus teroro perversmas atėjo į Lietuvą ir sugriovė Tavo ateities planus. Tu, jau jaunystėje matęs terorą, tiesiog negalėjai iš jo imti pensijos, nes jis nešė visur kraują ir ašaras. Ne, Tu negalėjai iš to kraujo imti pinigų. Negalėjai su tuo teroru sieti jokių vilčių... Nieko nepesė išvažiavo partiečiai. Tėtė taip ir negavo didelių pinigų, Jo nenupirko, ir rajonas negavo didelės garbės – negalėjo girtis revoliucijos dalyviu, taip Tėtė ir pasiliko paprastu *kolchozniku*... Ir turėjo vargingai išlaikyti šeimą. Dėl jo, dėl Tėtės, Kaunecams užsčiau Tauragėje išdrožti medinį paminklą – Rūpintojėlį, ir ant jo

prašiau išdrožti užrašą: „Palaiminti, kurie alksta ir trokšta teisybės, jie bus pasotinti“ (Mt 5,6), nes Tėtė taip troško teisybės..

O juk dabar jau ir istorikai skelbia: Rusijoje buvo 1917 metų perversmas, bet ne revoliucija...

Tėtės apskrumas, matyt, iš jo senelio Povilo. Juk senelis Kauneckas Povilas ir sodybą Trajoniškyje statė, ypač tą klėtį dviejų galų. Ir lietuvišku žodžiu rūpinosi. Ko gero, jis paskatino ir anūką Petrą leisti mokytis į Smilgius. Ir Tėtė vis kalbėdavo: „Jei kiti laikai, būčiau tave, Jonai, į mokslus leidęs, nes mačiau, kad esi labai linkęs į mokslus, o darbininkas vis tiek tu prastas. Bet kad viską apvertė tie komunistai...“

Tėte, nors Tu vienatvės žmogus (niekur Tavęs nebuvo įmanoma nusi-vesti), mirties valandą sudejavai: „Tiek vaikų, visi dešimt gimė, o dabar nė vieno...“ Dar baisiau: numiręs, buvai pašarvotas savo pastatytame name, iš kurio gyvas buvai išvarytas, ir gulėjai penkias dienas, nes norėjau sukviesti į Tavo, tokio garbingo, teisaus tėvo, laidotuves visus Tikinčiųjų teisėms ginti komiteto narius... ir nebuvau šalia Tavęs net mirusio. Tik trumpam pasirodydavau ir vėl išlėkdavau. Ach, tas mano baisesis skrupulingumas nė kiek nepasitraukti nuo darbo. Juk galėjau, galėjau, net privalėjau tada Telšiuose pasakyti: „Nebūsiu katedroje. Mirė tėvas, turiu būti laidotuvėse...“ Ne, niekada negalėjau kitaip: turėjau atiduoti visą širdį darbams...

■ Tėvo laidotuvės 1981-01-07

■ Tėvo laidotuvės 1981-01-07 Trajoniškyje

BĖDOS MOKSLAI

Po tų mano metų Pasvalio mokykloje galvosūkis: ką toliau daryti? Vyresniosios seserys sako: „Stok Joniškėlin į žemės ūkio technikumą, ten gausi stipendiją ir galėsi mokytis.“ O man taip nesinori tapti kolchozo brigadininku. Gal tada geriau į melioracijos technikumą Panevėžyje? Plutų sūnus tenai mokosi. Nuėjau su juo pasikalbėti... Ir štai jau laikau stojamuošius, sėkmingai. Po egzaminų su Kurnicku Stasiu susiieškojome kambarėlį greta technikumо Gegužės Pirmosios gatvėje... Taip ir atėjo diena, kai turėjau išvažiuoti į Panevėžį. Man sukrovė lyg ir kraičio skrynią – Tėtė atidavė skrynelę nuo kažkokių įrankių, įdėjo mano rūbelius, *bakaniuką* duonos, bulvių, dar kažką... Ir štai 1954 metų rugpjūčio 31 dieną Tėtė pakinkė juodąją kumelę (ji buvusi mūsų, atiduota kolchozan, kaip ir visi arkliai, bet arklininkas tėvas ja labai rūpinosi ir dažnai savo reikalams panaudodavo). Ji labai rami, nesibaidys jokių mašinų... Mama štai jau ima už vadelių ir mes, vežiman susėdę, išdardėsime per Smilgius, Pumpėnus į Panevėžį. Bet atėjo išleisti geroji mokytoja Milda. Ak, ta mokytoja Milda, visų vadinama gerąja, prisimenu, kaip ji visada skubėdavo į mūsų *mojavas*, bet

šiai mažai prisimenu ją, nes ji manęs nemokė, ji atsirado Trajoniškyje, kai aš jau vaikščiojau į Krinčino mokyklą... Bet žinau jos tragediją, nors nemačiau, kažkada parvažiavus man namo, papasakojo apie ją. Nežinau, kas ją suvedė su Baliečių traktoristu Jonu Kleziu. Ir nežinau, kaip nutrūko jų draugystė. Tik žinau, kad Milda jau laukėsi ir ėjo į Jono ariamą lauką, mojavo Jonui, bet traktorius nesustojo. Niekas nematė, kaip ji parėjo į Trajoniškio mokyklą, kur buvusioje Kazilionių troboje turėjo kambarėlį... Černo Milei prapuolė višta ir ji eina, ieškodama per Kazilionio sodybą, įeina į senąją Trajoniškio mokyklą Mačiuokų gryčioje, lipa net ant aukšto, o ten stovi Milda, ją kalbina: „Mokytoja, ką čia darai?“, prieina arčiau, mokytoja kabo... Milė klykdama griūna nuo laiptų... Taip ir palaidojo mokytoją Ličiūnų kapeliuose... Gi Klezių Jonas apsivedė, bet neturėjo laimės, Dieve, kaip neturėjo. Žmonės kalbėjo, kad Dievas jį baudžia, nes gimė nesveika mergaitė, jis ėmė baisiai gerti. Ir dar ilgai, einant iš Girsūdų, Baliečiuose matėme tik sodybos griuvėsius...

Štai toks mano dienoraštyje vaikiškas susimąstymas apie mokytoją Mildą (ateityje gal nereikėtų imti iš dienoraščio tų paauglystės naivių minčių): *Jau nėra mokytojos, kuri mane pirmą kartą gyvenime egzaminavo (tada, baigus ketvirtą klasę, reikėjo laikyti egzaminą). Koks skaudus jos likimas. Žuvo mergaitė, nusivylusi žiauriuoju gyvenimu, šventąja meile. Ji gi šviesos skleidėja – taip pasišventusi švietėja. Vargšė, nenugalėjo savęs – savo sielon įleido tamsą. Mylėjo, meilė nuskriaudė ją. Žiauri gėda, žiauri tikrovė, baisus vienišumas, kai gyveni antruoju aš. Niekas neatėjo jos paguoti. Dieve, nepamiršk šios geros švietėjos. Ji žmonėse sėjo tik gera, o per kitų kaltę likusi bloga, nenorėjo duoti blogo pavyzdžio ir, galbūt nepilname prote, baisiame susigrauzime ji neteko Tavo malonės. Nepamiršk jos, Dieve, gelbėk nuo baisios ją apėmusios kaltės. Dieve, o kodėl ji neprisiminė Tavęs, kai jai buvo taip sunku? Nesuprantami, Dieve, Tavo keliai. Kodėl ji patikėjo netyra meile? Juk per daug gerai jai buvo žinomi panašūs dalykai...*

Vežė Mama mane į Panevėžį per Smilgius, Pumpėnus. Kartu važiavo ir mažoji sesutė Aldutė. Neprisimenu, ką kalbėjome, kokios nuotaikos, tik

■ Aš II kurse Hidromelioracijos technikumė Panevėžyje. 1956 m.

jos mane paliko ir aš jau gyvenau Panevėžiu. Patiko man mokslas: jis toks matematinis, reikėjo net aukštosios matematikos mokytis – logaritmai, diferencijavimas, daugybė kitokių skaičiavimų. Ne kartą matematikas Vainauskas mane pavadino profesoriumi, kai išsprėsdavau dar jo neaiškintus uždavinius. Vėlesniuose kursuose ypač sudėtingi buvo hidraulikos skaičiavimai, kai reikėjo apskaičiuoti, kokio dydžio griovys galės sutalpinti upelio baseiną. Dar šiandien jaučiu dėstytojo Sviklo ranką, glostančią mano galvą, ir tebegirdžiu jo balsą: „Kas iš tavęs bus?“ Gaila, jis jaunas mirė...

Braižyta tai nesisekė. Tiksliau, ne braižyta, o šriftas. Mat brėžiniuose buvo daug užrašų ir visos raidės turėjo būti tokios lygios, taisyklingos, lyg atspausdintos. Aš labai daug praktikavausi. Trajoniškyje ant gryčios aukšto, jau būdamas klieriku, radau krūvas braižybinių šriftu prirašytų lapų. Deja, niekada neapyvko išmokti rašyti taisyklingomis, lygiomis raidėmis ir todėl už braižybą niekada negavau gerų įvertinimų. Nežinau, ar tai mano regėjimas kaltas, ar koks nors rankų virpėjimas, ar neišmokymas vaikystėje dailiraščio...

Nors mokslas patiko, nors daug juo užsiėmiau, likdavo nemažai laisvo laiko, todėl daug skaičiau knygų, buvau nuolatinis miesto bibliotekos lankytojas. Skaičiau ir rusiškas knygas. Ypač žavėjaisi Fiodoru Dostojevskiu, Stefanu Cveigu. Net išverčiau iš rusų kalbos į lietuvių Cveigo mintis apie knygą. Tos mintys, rodos, pusiau mano parašytos, bent mano išjaustos, mano dvasios iš rusų kalbos išverstos (niekada nebandžiau suieškoti vokiško originalo ir patikslinti – tada, rodos, bus jau nebe mano), todėl jas čia pridedu:

DĒKINGUMAS KNYGOMS

Jos čia – tyli ir laukia. Jos neskuba, nereikalauja, neprimena. Tarsi panirusios į sapno gelmes, be garso stovi palei sienas, bet kiekvienos vardas žiūri į tave tarsi iš atverto lango. Kai tavo žvilgsnis perbėga per jas, kai tu jas palieti rankomis, jos nepraso, nemalduoja ir nešaukia. Jos nieko nepraso. Jos laukia, kada tu pats joms atsiversi, ir tik tada jos atsiveria tau.

Pradžioje tylą: aplink tave ir tavo viduje. Pagaliau tu pasiruošęs jas priimti: vakare – atitrūkęs nuo darbų, dieną – pavargęs nuo žmonių, rytą – atbudęs iš sapnų. Jų muzika traukia svajoti. Nujausdamas palaimą, eini prie spintos, ir šimtai akių, šimtai vardų tyliai ir kantriai sutinka tavo ieškantį žvilgsnį; kaip išsirikiavusios nuolankios vergės sutinka savo valdovo pažvelgimą: paslapčia tikisi, kad išsirinksi ją, kad mėgausies tik ja. Ir kai tavieji pirštai perbėga per jas, kaip per klaviatūrą, ieškodami skambančios tavyje melodijos, sustoja ant vienos iš jų, ji švelniai prisiglaudžia prie tavo pirštų – tas nebylus, baltas tvarinys, tarsi stebuklingas smuikas, slepiantis savyje viso dangaus melodijas. Tu atskleidi ją, skaitai eilutę, pastraipą, posmą... ir nusivylęs dedi atgal: ji neskamba pagal tavo nuotaiką. Ieškai toliau, kol nesurandi reikalingos, trokštamos... Ir staiga apmiršti: tavo kvėpavimas susiliejo su kito kvėpavimu, tarsi šalia tavęs mylimas žmogus. Ir kai atsineši prie žiburio tą laimingąją išrinktąją, ji tiesiog sužėri vidine šviesa. Burtai išsipildė: iš švelnių svajonių debesų žvelgia figūros, veidai ir akys – tavo jausmus ryte ryja begalinės tolumos.

Kažkur dar girdėti laikrodžio tiksėjimas. Bet nebe valandomis skaičiuojamas nuo tavęs pabėgęs laikas, čia jau kiti mastai; štai knygos, keliavusios daugelį šimtmečių prieš tai, kol mūsų lūpos ištarė jų vardų; štai – visiškai naujos, tik vakar išvydusios pasaulį, tik vakar pagimdytos beūsio paauglio svajonių ir neriomo. Bet visos jos kalba magiška kalba, visos priverčia greičiau

kilnotis tavo krūtinę. Jų tiesa jaudina, bet nenuramina; jos apglėbia, svaigina, bet nenutildo apsvaigusios širdies skausmų. Ir tiesiog nepastebimai tu pasineri į jas, apima ramybė, susitakymas; imi skambėti tik jų melodijomis, gyventi jų pasauliais.

O jūs, tyriausios akimirkos, kur toli nunešate nuo dienų pailnavos! O jūs, knygos, pačios ištikimiausios, pačios tyliausias palydovės – draugės, kaip atsidėkoti jums už tą nuolatinį norą atsilipti, už tą nesiliaujantį atsivėrimą ir padrašinimą!

Pilkomis dvasinės vienatvės dienomis, kajutėse ir viešbučiuose, kalėjimuose ir ligos guolyje – jūs visur, visada budite, visada apdovanojate žmones svajonėmis, varginančiame kasdienybės triukšme ir širdies skausme – visada esate gydomoju ramybės lašeliu! Net dvasią, panirusią į pačias kasdienybės gelmes, jūs, mažičiai dangaus magnetai, iškeliate į nepaprastą aukštumą ir išsklaidote bet kokius debesis iš horizonto.

Begalybės kruopelytės, tyliai išsirikiavusios palei sieną, kukliai stovinčios greta mūsų! Vos tik mūsų ranka išlaisvina jus, vos širdis prisiliečia prie jūsų, tuoj pat atskleidžiate visos žemės begalines platumas, ir jūsų žodis, kaip koks ugninis žvaigždžių ratas, išneša mus iš kasdienybės rūpesčių į amžinybės erdves.

Lyg ir nieko kito nebuvo mano gyvenime tais paauglystės metais Panevėžyje – tik knygos ir sudėtingi skaičiavimai. Ne tik dėl to, kad neturėjau kuo apsirengti, niekada nebuvau šokiuose, nerūpėjo man jie – amžinai knygos ir sudėtingų uždavinių sprendimai.

Tik vienus mokslo metus gyvenau pas tetulę Pauliną Rožyne nemokamai. Negalėjau ilgiau ten likti dėl jos nervų būklės. Tetulė Kastelė pasakojo: Paulė įsigėdė į vienuolyną. Išreikalavo iš savo tėvų pasogą, nes tada tik su pasoga priimdavo į vienuolyną. Ir išvažiavo į Belgiją. Bet po kelių mėnesių grįžo: „Nesąmonė tas vienuolynas. Kaip baisiai moko paklusnumo: burokus liepia sodinti aukštyn šaknimis ir kasdien laistyti. Negalėjau pakęsti tokios kvailystės,

pakabinau škaplierius ant obels ir pabėgau, palikusi joms pasogą..." Sugrįžusi ji tarnavo merga pas mano tėvus, o bernu tarnavo Kavaliauskas. Visi kaimė juokėsi: nubėgusi į Krinčino bažnyčią, atsiklaupusi prieš altorių, garsiai meldėsi: „Dieve, duok man vyrų Kavaliauską..." Ir apsivedė, Panevėžyje pasistatė namelį. Bet tuoj po karo, kažko supykusi ant Kavaliausko, pas sribus nubėgusi apskundė: jis turi šautuvą. Man pas ją gyvenant, sugrįžo iš kalėjimo vyras ir siūlo: „Paule, pamirškim viską, gyvenkim..." Bet būdavo, aš dar guliu, ji apsirengia mano rūbais ir išbėga. Ji įtarinėjo vyrą ir sekė jį dirbantį statybose. Ir ne kartą iškoneveikė statybų sarges, kad vilioja jos vyrą. Taip ir išvažiavo Kavaliauskas į Rusiją, ten, kur kalėjo. Ir niekada nebesugrįžo. Ji ėmė įtarinėti ir sūnų Algį, kad tas ją nuodija, įeina į jos kambarėlį, per penkiomis spynomis užrakintas duris. Jau kunigu tapęs kartą kalbėjau su Algiu. Ji supyko, kad aš joks kunigas, tik rabinas. Ir niekada nebenorėjo manęs net matyti...

Kitus kartus su Stasiu Kurnicku išsinuomodavome kambarį tik mokslo metams už penkis rublius mėnesiui. Pati pirma mūsų nuoma buvo visai greta mūsų technikumų Gegužės Pirmosios gatvėje pas milicininką (žmonės sakė, kad tai komunistas skrebas). Tad ir be Kūčių likau, nes šeiminiškai užsidarę, su jais net pasikalbėti niekada neteko. Stasys buvo kažkur nuo Upytės, tai jis tą dešimtį kilometrų parbėgo namo. Man tai neįmanoma: keturiasdešimt penki kilometrai į Pasvalį – kur gausi pinigų kelionei? Be to, nuo Pasvalio dar beveik dešimt kilometrų per laukus namo. Paskui ryte vėl reikėtų atgal, kad spėtum į pamokas. Juk komunistiniais laikais per Kalėdas reikėjo eiti į mokyklą, tik vakare galėjai nueiti į bažnyčią... Tokios tada buvo mano Kūčios: gabaliukas duonos ir vanduo. Ir kalėdaičių neturėjau. Mama, namie padavusi auką, mus, vaikus, siųsdavo į Krinčino bažnyčią parnešti kalėdaičių. O kur dabar aš gausiu pinigų aukai? Tad be aukos ir nedrįsau eiti bažnyčioje prašyti kalėdaičių...

Vasaros atostogų metu atsisakydavome nuomos, kad nereikėtų tuos tris mėnesius mokėti. Tad kiekvieną rugsėjį reikėdavo ieškoti kito kambario. Per visas atostogas skubėjau namo, kad ir varganai, bet namie visada buvau pavalgęs... Nors mūsų didelė šeima, kolchozas leido kaip visiems

laikyti tik vieną karvę. Ir vis dėlto kartais man įdėdavo puslitrinį stiklainiuką sviesto. Kad nesuvalgyčiau greit, kad užtektų ilgiau parvažiavus į Panevėžį, kad net negalėčiau daugiau suvalgyti, į stiklainį supildavau ir sumaišydavau visą saują druskos. Nors bažnyčią visada lankiau, bet tai buvo tik formalumas, dėl nelengvo gyvenimo širdy kilo protestas prieš Dievą... Ne kartą teko visą savaitę iki stipendijos būti nevalgius nė kąsnelio. Ta stipendija pirmame kurse buvo keturiolika rublių, o paskutiniame – dvidešimt rublių. Trečdalį už kambarėlį užmokėjus, vos užtekdavo duonai, jau nekalbant apie ką nors prie duonos... Todėl ne kartą teko būti alkanam. Žinoma, man neteko keturiasdešimt dienų ir naktų kaip Jėzui Kristui būti be kąsnelio burnoje, bet po savaitę be duonos kąsnelio esu ne kartą gyvenęs.

Kai paauglys savaitę nevalgęs, jam akyse darosi žalia. Jis sukyla prieš visą pasaulį, burnoja net prieš Dievą. Taip, turiu prisipažinti, ir aš burnojau net prieš Dievą ir prieš žmones. Štai einu Laisvės aikšte (tuomet, rodos, buvo Lenino aikštė) Panevėžio centre, o ten ledų kioskas. Žiūriu, būrelis žmonių stovi prie ledų! Man kilo toks pyktis, toks maištas, kad aš net ėmiau dairytis, bene iš grindinio galima kur nors išlupti akmenį. Būčiau išmalęs to kiosko langus, kodėl vieni ėda ledus, o kiti net duonos neturi!.. Bet štai pro tą eilutę eina moterėlė – elgeta (kaip šiandien matau). Jos pintinėleje ant dugno tik viena riekutė duonos. Tada žmonės buvo neturtingi ir elgetoms negalėjo daug duoti. Bet štai (netikiu savo akimis!) iš ledų eilutės atsiskyrė viena mergaitė ir, kiek turėjo saujoje pinigų, visus padėjo šalia tos riekutės duonos, ir nuėjo šypsodamasi. Pamačiau ant jos krūtinės kryželį. Mano krūtinę užliejo karštis ir ėmiau sau kalbėti: „Žiūrėk, Jonai, ne visi žmonės bejausmiai. Ta nešiojanti kryželį mergaitė, aiškiai tikinti, negalėjo ramiai žiūrėti į alkaną moterėlę, atsisakė ledų. Taigi, turi pagalvoti, kad ir tu turi toks būti. Ar tu neturi skleisti tikėjimo, kovoti už tikėjimą, tapti kunigu? Turi rūpintis žmonėse sėti tikėjimą. Turėsi tą daryti.“ Štai kokį momentą Panevėžio centre išgyvenau. Čia vėl atgijo mano pašaukimas būti kunigu.

Ir dar ypač mane paveikė pažintis su kunigu Štuthofo kankiniu Alfonsu Lipniūnu. Rodos, nesąmonė kalbėti apie jo ir mano pažintį. Neįmanoma man

■ Po kun. A. Lipniūno primicijų, jo tėviškėje Talkonių kaime. 1930 m.

■
Lipniūņu sodyba.
Kairēje išlikusi
autentiška klētis.
2020 m.

■
Lipniūņu namai
(perstatyti po
karo). 2020 m.

■
Lipniūno tėviškėje.
2020 m.

su juo susitikti. Bet vis dėlto mudu susitikome, keistai susitikome! Aš tikrai pažinau Jį! Jis atėjo pas mane, šešiolikmetį. Tada aš, moksleivis, būsimas melioratorius, vis ateidavau Panevėžyje į Jo ir mano katedrą. Ir vis klūpėjau ar stovėjau už paskutinio pilioriaus dešinėje pusėje. Ir ar ne Jis mane pamatė? Jei ne Jis, tai Jo dvasia. Jo dvasia Panevėžio seselėms vienuolėms tikriausiai pasakė, pakuždėjo: „Supažindinkite mus!“ Ir kažkuri tada padavė man tą kelių lapelių brošiūrėlę, mašinėle spausdintą. Ir trenkė man Jo žodis, šauktas iš Šv. Jonų sakyklos Vilniuje: „Iki šiol Lietuvos jaunimo niekas nenupirko. Nei už lašinius, nei už tabaką, nei už degtinę. Nenupirks ir dabar.“ Jam grasino mirtimi, bet Jis nenutilo. Ir sudegė, bet apsaugojo Tautą nuo parsidavimo esesininkams. Tada melddamasis ėmiau kalbėtis su juo: „Kunige Alfonsai, Tu nepažinai manęs ir aš Tavęs nepažinau. Mūsų keliai nesusikirto: kai Dievas pasišaukė Tave ir Tu jau paaukojai savo gyvybę, aš dar bėgiojau be kelių... Bėgiojau netoli Tavo gimtųjų laukų. Juk nuo mano Tėviškės iki Tavo tiesiai per laukus tik gera dešimtis kilometrų... O Tu tada jau taip toli, svetimuose kraštuose, atidavei Dievui dvasią... Ačiū Tau, kunige Alfonsai, ačiū už mūsų Tautos išaukštinimą: vieninteliai iš pavergtų tautų neturėjome esesininkų!“ O, kaip ilgai tada Tavo pritrenktas klūpėjau už to pilioriaus ir klausiau Tavęs: „O kas dabar apgins mus, kad visi netaptume komunistais? Kas? Alfonsai, Tu gi žinai: aš ne. Tu žinai, kad nuo vaikystės svajoju ir norėjau būti kunigu. Bet man uždarytas kelias tokiems mokslams kaip Tavo. Man uždarytas... Kad nemirčiau badu, kad gaučiau stipendiją, visomis jėgomis turiu mokytis man svetimų dalykų: hidraulikos, geodezijos, melioracijos... Matai, neįmanoma man eiti Tavo keliu. Bet Tu turbūt ir nenori to. Tu matai, kad aš per menkas būti kovotoju. Jei norėtum, paprašytum Dievą: juk Tu kankinys, Tu daug gali, Tu jau pas Dievą...“

Bet ir pats prašiau... Kartą atostogų metu sugalvojau nuvažiuoti į Šiluvą pirmą kartą gyvenime. Buvo autobusas iš Šiaulių. Važiuodamas išsišnekėjau su viena moterėle. Ji priėmė mane nakvynėn. Tad pabuvau ar trejetą dienų Šiluvoje. Vis nueidavau į bažnyčią ir į Apsireiškimo koplyčią. Bažnyčios koplytėlėje ne tik meldžiausi prieš stebuklingąjį Marijos paveikslą, bet ant lapelio parašiau ir prašymą. Jį įkišau į grotelių plyšelį...

KITI, YPATINGESNI ĮVYKIAI MANO PANEVĖŽIO STUDIJŲ METAIS

Vieną gegužės pirmąją, prieš išeinant į eiseną centrinėje miesto aikštėje, dėstytojas išdalijo pataisytus rašomuosius. Įsikišau po marškinius, einant Lenino aikštėje pro pakyloje sustojusią Panevėžio miesto valdžią, marškiniai išsipešė, sąsiuvinis iškrito, pasilenkiau jo paimti, kiti, žiūrėję tik į ponus, nepastebėjo ir visa krūva sugriuvo ant manęs. Teko ilgai ir kantriai aiškintis prieš kažkokius valdininkus...

Vieną žiemą teko gyventi Ramygalos gatvėje. Šeiminių sūnus buvo luošas. Kartais žmonės sako, jog luošame kūne luoša ir dvasia. Niekaip nenorėjau tokiai minčiai pritarti, bet gyvenimas tame name beveik įtikino mane. Man tėvai negalėjo įdėti daugiau maisto, kaip kokį kilogramą lašinių pusmečiui. Tik po mažą rėželį kasdien valgydavau, kad užtektų. Bet kartą pastebėjau, jog nuo mano lašinių gabalėlio graužta dantimis. Aiškiai matėsi – galėjai net dantis suskaiyti. Parašiau raštelį: „Pagailėkite manęs, aš tik tiek teturiu“ ir peiliu nulyginau dantų žymes. Bet kitą dieną vėl tas pats. Taip ir rašinėjau, vis pabadaudamas, niekas nesikeitė. Kalbėtis nebandžiau, nedrįsau...

Vasaros atostogas reikėjo praleisti tėvams padedant, ypač ravint cukrinius runkelius. Kartą ravėjau išsirengęs iki pusės. Mama barėsi: „Netinka nuogam.“ Ką ji dabar sakyty, kai pusnuogiai gatvėmis vaikšto ar net į bažnyčią ateina? Seniau taip visi neturėjo, iš ko įsitaisyti rūbų, bet vis tiek visi gražiai apsirengę ėjo į bažnyčią, kelnės išlygintos. Dabar visi turtingesni, bet kartais atrodo kaip *ubagai*...

Bet ypatingiausias įvykis 1958-aisiais metais: vyskupo Kazimiero Paltaroko mirtis Vilniuje. Gerbė ir mylėjo jį Panevėžys. Parlydint laidoti Panevėžin visose gatvėse stovėjo minios žmonių. Kunigai jį nešė net nuo Velžio. Pašarvojo katedros koplyčioje priešais Marijos altorių. Teko naktį praleisti budynėse. Dienomis mus, moksleivius, kontroliavo, neleido niekam pasitraukti iš paskaitų ar pamokų, grasino net nutraukti stipendiją ar pašalinti. Tad laidotuvėse negalėjome dalyvauti. Bet užtat budynėse buvome su mūsų vyskupu...

■ Vyskupas K. Paltarokas (viduryje) su jo 1955 m. konsekruotais vyskupais – Petru Maželiu ir Julijonu Steponavičiumi

Beskaitydamas knygas, sugalvojau padaryti detektorinį radijo imtuvą. Iš paskutiniųjų prisipirkau detalių, laidų, detektorių, visokių reguliatorių, rankenėlių, net anteną sunarsčiau. Tiesa, per ausines vos vos girdėjau vieną kitą radijo stotį. Bet štai parnešiau namo. Tėtė tiesiog prigulęs klausydavosi ir dejuodavo, kad kartais visiškai negirdėti. Būtinai, būtinai iš pirmo atlyginimo pirksiu radijo imtuvą! Ir nupirkau gamybinėje praktikoje gavęs kiek pinigų. Buvo bjaurus, lietingas ruduo, visur purvas. O aš, prisirišęs dėžę prie nugaros, jau sutemus nešu iš Pasvalio, šokinėju per griovius, slystu, krintu. Ir parėjau visai purvinas. Bet užtat koks džiaugsmas, kai namie suskambo žinios, muzika!..

Technikumas buvo Gegužės Pirmosios gatvėje (dabar Vasario 16-osios). Bet ruošėsi užbaigti pastatą prie katedros pagal Panevėžio mažosios kunigų seminarijos projektą. Neatkreipė dėmesio, kad iš viršaus žiūrint pastatas Gedimino stulpų formos. Vyskupas K. Paltarokas ten prieš karą jau buvo pastatęs du seminarijos aukštus ir suvežęs statybai visas plytas ir kitą medžiagą. Deja, karo metu medžiaga išgrobstyta ir nebaigtas pastatas stovėjo lyg vaiduoklis. 1958 metais baigė statyti. Tad paskutinį semestrą studijuoti teko ir diplominius darbus ginti tame pastate. Kažkur gavau prieškarinės seminarijos pastato projekto nuotrauką. Lygiai taip ir buvo pastatyta. Nusifotografavęs prie jo, baigęs Panevėžio hidromelioracijos technikumą, sudėjęs abi nuotraukas, sakydavau: „Žiūrėkite, aš baigęs Panevėžio kunigų seminariją...“

Gamybinė praktika ir pirmoji paskyrimo vieta – Tauragės melioracija. Tauragės melioracijos mašinų valdyba tada dirbo keliuose rajonuose. Man teko atlikti praktiką Jurbarko rajone, Naukaimyje, „Žalgirio“ kolchoze visai netoli Vitėnų pilies. Žmonės pastebėjo mano lankymąsi Skirsnemunės bažnyčioje. Pamaldi kaimynė net padovanojo man pirmąją tarybiniais laikais oficialiai spaustuvėje spausdintą maldaknygę. Kartą paprastą darbo dieną lėčiau šeimininkų paskolintu dviračiu į Skirsnemunę. Ir vos negavau galo. Ten, į Šilinės kryžkelę, nuo aukšto kalno staigi nuokalnė link Nemuno. Įsibėgėjo dviratis ir negaliu sustabdyti, neveikia stabdis. Lekiu

tiesiog į Kauno–Jurbarko didįjį kelią, kur laksto mašina po mašinos. Ačiū Dievui, sugalvojau griūti, smarkiai nusibaladojau, bet nepakliuvau po mašinos ratais. Radau Skirsnemunėje atvirą bažnyčią. Suprantama, dėkojau Dievui. Girdėjau skambinant varpais „Viešpaties angelą“. O kai nutariau išeiti, žiūriu, užrakintos durys. Žinau, čia pamaldos tik rytais. Nejau reikės kalėti iki ryto? Nieko neprisišauksi per storas sienas. Užlipau į bokštą, ten varpai. Bet nejau dabar skambinsiu? Žmonės pagalvos, kad kokia nelaimė. Ir, pagalvojau, vėl ateis skambinti vakaro „Viešpaties angelui“. Taip ir buvau įkalintas bažnyčioje iki vakaro. Kai apie tai sužinojo, labai juokėsi ligonis kunigas Pranciškus Bastys. Pas jį kartkartėmis lankiausi. Jis duodavo paskaityti knygų...

Naukaimio objekte atmintin giliai įstrigo, kaip vienas meistras triukšmingai metė darbą. Jis į šuns dienas išdėjo darbų vykdytoją, grasindamas net kalėjimu. Man, praktikantui, tikinčiajam, anksčiau jis vis pranašavo: „Niekada tavęs, fanatiko, niekas neskirs darbų vykdytoju. Visada būsi tik po laukus bėgiojančiu pastumdėliu, kaip paprastai būna su visomis davatkomis...“ O tada, kai jis buvo ant visų įpykęs, apsivertė jo plokštelė. Atsisveikindamas jis man žada: „Tu tikrai niekur neprapulsi, tinki visur, esi be galo darbštus ir sąžiningas...“ Nustebęs žiūrėjau į jį: vėl man pranašavo ateitį, kaip kadaise matematikoje: geriausias, *kiečiausias*, darbą išmanęs, daugiausia pasieksiantis darbuotojas... „Kur besieksi, daug pasieksi“ – tą esu daug sykių girdėjęs. Ar tai man? Kam man tai reikalinga, jei mano kelias kitas, o čia tik šalikelė, kuri kartais savo sėkmėmis labiau vilioja už tikrąjį kelią. Galų gale, ar tai tiesa? Juk labai retai žmogus iš širdies giriamas, dar rečiau pastebimas jo darbas. Negali tai manęs suvilioti, jei siela trokšta vis kilnesnių dalykų...

Bet galvoju, Dievas davė, specialiai davė tą gyvenimo patirtį melioracijoje. Be šitos mano patirties, ko gero, tebūtų pusė mano kunigystės. Kiek gyvenimų mačiau: ir nelaimingų, ir kiek tvirtų tikrų žmonių. Štai Tauragės rajone, Rūkiškės kaime, lygina darbininkas (gaila, jo pavardės neišlaikiau savo atmintyje) grioviakase iškasto griovio dugną drenažo vamzdžiams

sudėti, pasidėjęs už šimto metrų butelį samagono. Ir traukia, traukia jį išgerti, todėl skuba su kastuvu kiek tik begali. Sutvarkęs tą šimtą metrų, išgeria ir vėl šimtą skubės. O kokią savaitę prieš mokant algą kaulina mane paskolinti pinigų. Iš kur aš, praktikantas, turėsiu, ko gero, nė dešimtadalio jo uždarbio negaudamas? Žvelgiu su gailesčiu į jį: „Dieve mano, tokio gyvenimo!“

Taip pat melioracijoje pamačiau, kad komunizmas ne visus žmones sulaužė. Regis, Alytaus rajone, Luksnėnuose, dirbdamas išsišnekėjau su vienu daugiakaušio ekskavatorininko pavaduotoju. Jis jau dešimties metų buvo lageryje „už ryšius su partizanais“! Ir ant kelnių kiškos turėjo nešioti prisiūtą užrašą „Я предатель Родины“ (Aš – tėvynės išdavikas). Ir mačiau: jo niekas nepalauš, jis giliai mąstantis, tikras lietuvis patriotas, galėjai su juo kalbėtis ir kalbėtis... Tokių dar Lietuvoje netrūksta. „Mus rovė ir neišrovė“ – teisingai sako poetas.

MELIORATORIUS

Tauragėje teko gyventi tame pačiame name, kur buvo gyvenusį poetę Janina Degutytė. Netikintys Tauragės melioratoriai sugalvojo „Kūčias“ švęsti restorane su gėrimais, šokiais net ant stalų. Pabėgau pačioje pradžioje. Parėjau namo, o butas užrakintas. Matyt, šeimnininkai išėjo kitur švęsti. Vaikščiojau namo koridoriais, ir šiandien tarsi tebeskamba ausyse už durų aidinčios nepaprastai skausmingos vienos apleistos senutės dejonės. Jos skambėjo tokiais poetiškais žodžiais, tarsi atgijusi Degutytė...

Vis galvojau apie Seminariją. Deja, mūsų mokslai Panevėžyje baigėsi rugpjūčio mėnesį, tad tais mokslo metais jau per vėlu buvo ten važiuoti. Taigi išvažiavau į Tauragę. Nė metų neišdirbus Žemaitijoje, tarprajoninė Tauragės MSV buvo reorganizuota, išskirstant ją į kelis rajonus. Todėl mane iš Tauragės atleido. Ta proga išvykau dirbti į Alytaus MSV Simne – ten dirbo mano mokslo draugas Albertas Miškinis.

O pavasarį skubėjau Seminarijos duris atidaryti. Bet jos rektorius Alfonsas Lapė man pasakė: „Vaikeli, specialistus su diplomu uždrausta priimti.“

Tiesiog sukrėstas, net drebėdamas užėjau į Kauno katedrą pasimelsti. Paskui sėdau į autobusą važiuoti į stotį. Atrodė, kad autobusas svyra, tuoj pargrius... Tada sugalvojau stoti į Simno vidurinės mokyklos vienuoliktą

■ Simne su šeiminkų Misevičių šeima. 1962 m.

(baigiamąją) klasę mokytis vakarais, kad gaučiau vidurinės mokyklos atestatą. Bet išgirdau: „Atestatas specialisto diplomo nepanaikina...“ Prisimenu, Simno bažnyčioje vėl kalbėjaisi su Kunigu Alfonsu Lipniūnu: „Kankiny, daugybę metų manęs neišklausei. O gal specialiai neleidai man nurimti, kad pasikankinčiau, kad subręščiau?“

tydavau ir nebejausdavau... Bendravau su Simno vikaru kunigu Algimantu Žilinsku. Nuostabūs jo eilėraščiai. Ne vieną išsirašiau. Bet kartą jis mane tiesiog sukrėtė: klūpėjau, meldžiausi, o jis iššoka iš klausyklos ir sako man į ausį: „Jonai, tas tavo klūpėjimas ir ilgas buvimas bažnyčioje labai jau fariziejiškas.“ Jis nesuprato, kad per dienas išsikankinęs ne savo gyvenimo kelyje, bažnyčioje, maldoje aš tiesiog ilsiuosi, atsigauanu. Bet gal tai buvo jo kunigystės metimo pradžia?..

Vis skaičiau ir skaičiau, meldžiausi, dalyvavau jaunimo dvasiniuose susikau-pimuose ir mokiausi, mokiausi. Sekmadienį taip puldavau bažnyčioje ant kelių, kad nieko nebema-

tydavau ir nebejausdavau... Bendravau su Simno vikaru kunigu Algimantu Žilinsku. Nuostabūs jo eilėraščiai. Ne vieną išsirašiau. Bet kartą jis mane tiesiog sukrėtė: klūpėjau, meldžiausi, o jis iššoka iš klausyklos ir sako man į ausį: „Jonai, tas tavo klūpėjimas ir ilgas buvimas bažnyčioje labai jau fariziejiškas.“ Jis nesuprato, kad per dienas išsikankinęs ne savo gyvenimo kelyje, bažnyčioje, maldoje aš tiesiog ilsiuosi, atsigauanu. Bet gal tai buvo jo kunigystės metimo pradžia?..

■ Hidromelioracijos technikumą baigusiuju vrinjetė. 1958 m.

■ Mano nuotrauka Alytaus MSV garbės lentoje. 1960 m.

Tada dirbome melioracijos objekte netoli Simno Kolonistų kaime. Šeiminkų namuose įsirengėme altorėlį ir kiekvieną vakarą sukviesdavome visus darbininkus: giedodavome *mojavą*. Bet man vis beldė į širdį pašaukimo nerimas, Konstantino Paustovskio žodžiais „Klaso pelenai“. Dabar, iš šalies žiūrint, aiškiai matyti, kad blaškiausi. Nors Alytaus MSV (melioracinės statybos valdyba) vadovai mane labai vertino, net aprūpino transportu, vis dėlto mečiau darbą. Buvau įsidarbinęs Pasvalio MSV, bet, net nepradėjęs

ten rimtai dirbti, atsisakiau darbo. Pats nežinau, kodėl blaškiausi. Man vis atrodė, kad esu ne savo vietoje.

Parvažiavau namo gyventi pas tėvus. Po mėnesio Tėtė ėmė priekaištauti: „Mes negalime tavęs išlaikyti“, nors ten jiems dirbau visus darbus. Važiavau teirautis darbo į Pakruojo MSV Rozalime. Nepatiko. Nuvykau į Pasvalio MSV Papyvesiuose. Įsidarbinau. Net nuvežiau *štikus* (siauri, ilgi kastuvai melioracijos grioveliams gilinti) į Traupio melioracijos objektą už Saločių.

Važiuojant sunkvežimiu su tuo kroviniu, buvo nuostabi, saulėta diena. Toks gražus, mėlynas dangus. Kairėje matyti ištvinusi Mūša. Taip nuostabiai giliai, giliai vandenyje atsispindėjo dangaus skaidruma. Atrodė, lyg niekur nemačiau tokio grožio. Tarsi važiuoju į rojus kraštą...

■ Hidromelioracijos diplominių darbų gynimo komisija. 1958 m.

■ Aš (pirmas iš kairės) su melioracijos bendradarbiais Simne. 1961 m.

Objekte radau iškastą pagrindinį didįjį melioracijos griovį. Šlaitai išslinkę. Darbininkų jau niekur nebegausiu, nes vėlyvas pavasaris. Teiravau si kolchozo valdžios, ar neleis darbininkų dirbti melioracijoje. Klausinėjau pačių žmonių, ar nėra norinčių. Pagyvenau ten pora dienų. Neatsirado nė vieno darbininko. Tikriausiai būčiau radęs darbininkų Saločiuose ar Pasvalyje, bet neieškojau. Nusivylęs parlėčiau į Papyvesius. MSV kieme garsiakalbis taip ilgesingai dainavo Salomėjos Neries „Senelės pasaką“: „bėga ragana per sniegą, nepalikdama pėdų“... Bėgu ir aš. MSV viršininkas Muraška, atsisveikindamas su manimi, rusiškai padeklamavo Puškino eilėraščių apie klajūną...

Grįžau į Alytaus MSV. Priėmė, bet sakė: „Nerandam, kas galėtų vykdyti darbus Luksnėnuose. Gausi ten važiuoti.“ Taigi 1962 metų pavasarį nuvažiavau į Luksnėnų medelyną vykdyti melioracijos darbų. Reikėjo, būtinai reikėjo ieškoti vietelės apsigyventi. Su darbininkais turėjau būti nuo ankstyvo ryto iki nakties. Nors Simnas netoli, vos dvidešimt kilometrų, autobusu niekaip neprisitaikysi. Kitos galimybės važinėti nebuvo. Juk esu beveik aklas, niekada nevairavau mašinos. Visą savaitę ieškojau Luksnėnuose vietos apsigyventi. Apėjau visus namus. Išgirdavau atsakymą: „Neturim vietos ir galimybės“. Daugelis sakė: „priimti gyventi ir valgyti duoti gali tik Dumbliauskienė“. Labai sunku, kai niekur negali prisiglausti, kai gimtieji namai toli ir negali jų pasiekti. Pradžioje nė nežiūrėjau į pačią menkiausią trobelę Luksnėnų pakraštyje ant upelio šlaito. Nieko neradęs nevilty užsukau į tą namelį. Radau tris moteris. Pasiprašiau priimti mane, kaip klajūną, pakeleivį. Jos pasakė, kad mielai priims, jei tik man tiks...

Gyvenimo vingiuose, varguose sutikau daug žmonių, mokytų ir nemokytų, tikinčių ir netikinčių, kunigų ir ateistų... Bet neradau tokių gerų žmonių, kaip šios varganos Luksnėnų kaimo moterys... Bet kurią nakties valandą galėjai pareiti į tą prasčiausią Luksnėnų trobelę, kur tik vienas vienintelis kambarys ir virtuvėlė plūkto molio grindimis. Ne kartą skubėjau iš toli, ne kartą tamsią naktį lietui lyjant sugrįždavau į šią gryčią iš Alytaus, kur taip dažnai nebuvo pas ką galvos priglausti, kai aš, kaip išvartytas šuo, nie-

kur neturėjau vietos (nedrįsiau naktį parvažiuojęs iš Vilniaus į Alytų žadinti svetimų žmonių). Ši trobelė buvo vienintelė vieta pasaulyje, kur mano pasirodymas visada, bet kuriuo paros metu sukeldavo tik džiaugsmą. Čia moterys visada būdavo giedros nuotaikos, linksmos, ramios.

Vyriausioji Stepanija bemaž be plaučių ir fizinės širdies dainuodavo ir juokdavosi... O jos linksmumas: tuoj, žiūrėk, dainuos, tuoj net šoks. Negirdėjau jos pikto ar liūdno balso, nors su pertraukomis net dvylika metų ji buvo mano šeimininke. Niekada ji nepakėlė balso. Niekada neklausinėdavo, kai man buvo sunku, nelįsdavo su savo užuojauta...

Ir ne tik aš čia buvau taip sutinkamas. Kiek čia pabuvojo žmonių! Jei atvyksta pakeleivis, jau neša į stalą šviežią sviestą, sūrį, kumpį ar dešras. Suneš viską ant stalo, o pati šypsosi, linksmu, kad aplankė ją. Aidės skambus balsas, švies drovi šypsena, mergaitiškai ilgi, bet jau visiškai balti plaukai papuoš skaisčiai raudonus skruostus. Vikrios rankos kaipmat viską taip dailiai sutvarkys, kad skanu valgyti net paprasčiausią maistą. Kiekvienu pavasario žiedeliu, pirma žaluma, skaisčiu saulutės spindulėliu ji taip džiaugėsi, kad ir tave užkrėsdavo. Nudžiugindavo visus, net liūdnius, jei tokie pasimaišydavo. Ir karščiausią vasaros dieną turėdavo šalto, riebaus pieno. Jį atšaldydavo per kelis vandenius.

Pirmiausia toms moterims – visada svečias, nesvarbu, ar skausmas kankina, ar kosulys dusina. Vienintelis kambarys jau jam paruoštas, o jų pačių patalas jau perkeltas ant aukšto ar virtuvėlėje. Ir kosulį slopins, kad tik svečio netrikdytų. Jos niekada nedejavo, kad sunku naktį atsikelti. Tu užklydai į šį mažą namelį, ir po pusvalandžio – jau karšta arbata, minkšti patalai, ir tyliai užsivers kambario durys, ir niekas nedrums tavo ramybės. Net kai liga suėdė plaučius ir širdį, kad netrukdytų, jos lips ant aukšto ir ten kosės...

Šios moterys ne dažnai buvojo bažnyčioje, buvo jau per senos ir per daug ligotos, o bažnyčia toli. Ir ar kam žinoma, kaip jos troško glaustis bažnyčioje ir negalėjo?.. Neabejoju, kad jos ėjo su Dievu, nes darė tik gera. O visokio gėrio šaltinis yra Dievas. Jis čia mane atsiuntė, kad pajusčiau tikrą

vargano ir ligoto žmogaus džiaugsmą. Tikiu Dievo gerumu, nors žiūrint į tas moteris, ypač į vyriausiąją, ligotą, atrodė, kad Dievas jas užmiršo.

Mes vis naiviai norime, kad žmogui už vargą būtų atlyginta pasaulio grožybėmis. Kartais gailime žmogaus: nieko jis nematė, nieko gero, gražaus. Neskraidė lėktuvais, nematė prašmatnių restoranų, didelių miestų, teatrų. Bet, kai jis numiršta, ar jam ne tas pats? Dabar tos moterys jau mirusios. O jeigu jos būtų visa tai pamačiusios – ar ne tas pats? Kai žmogus numiršta, ar ne tas pats, didelis jis buvo ar mažas, vargšas ar turtingas, trykštantis sveikata ar ligonis? Visa išnyksta...

Vyriausioji buvo Stepanija, kita – jos dukra Stasė, vėliau išvažiavusi dirbti į Vilnių, o trečioji – Stapanijos vyro sesuo Mania. Gyvenimas jų visų trijų neglostė. Per karus mirė Stapanijos vyras, sudegė trobesiai, liko toji viena trobelė. Kai Mania namelyje liko viena, ji prisiminė ir man papasakojo: buvo nušautas jos brolis partizanas. Eidama į bažnyčią, pamatė jį Alytuje numestą su kitais partizanais ant bruko. Ir ėmė sukti galvą, kaip paimti brolių. Tiesiog lėkte lėkė namo. Susirado savo pačios pasidarytą medinį vežimaitį, vakare vežimaitį tempė į Alytų, vis iš tolo žiūrėdama į brolelį, sulaukė vėlyvos nakties, vargais negalais įvertė brolelį į vežimaitį; vargiai tilpo, nes buvo didelis vyras. Kokia baisi ir varginga kelionė buvo namo per laukus tuos aštuonis kilometrus. Brolelis vis nuslink-

■ Stepanija Dumbliauskienė. 1960 m.

davo nuo vežimaičio, širdis drebėjo, kad kas nepamatytų, nepagautų. Bet parsivežė namo, sunkiai parsivežė, patamsy (net žvakės bijojo užžiebtį, kad tik niekas nematytų) iškasė duobę darželyje, įvertė brolelį duobėn ir palaidojo be karsto, net jokios drobulės neužklojo. Pergyveno labai dėl to, kad taip varganai užkasė. Bet biijojo prašyti kaime pagalbos...

Kad matytumėt, kaip su ašaromis, drebėdama, vis užsikertant balsui, ji kalbėjo apie tai, nors jau praėjo virš 10 metų... „Baisi buvo ta naktis: drebėjau veždama brolių, drebėjau kasdama duobę ir užkasdama brolių. Turbūt per tą naktį pasenau 20 metų. Ir po tos nakties gal visą savaitę negalėjau užmigti. Užsnūstu ir staiga drebėdama atbundu: rodos, girdžiu, kažkas vaikšto jau prie darželio“.

Rodė man: auga rūtos virš jo. Ir tarp rūtų mažas kryželis. Ir pasakė, kodėl jos neišvažiavo į Lenkiją, kai lenkams leido išvažiuoti po pokario neramumą. Taigi čia guli abu Dumbliauskai: Stefanijos vyras Alytaus kapinėse, o brolelis darželyje – kaip juos paliksi.

Iš tiesų, namelis stovėjo ant stataus skardžio. Gilioje griovoje įsigrauzęs upelis vinguriuoja per pelkėtą pievą iki pat Pluvijos ežero. O kaip smagu man būdavo toje griovoje ilsėtis, niekieno nematomam, net vėjo nepaliečiamam. Taip ir neteko man Lietuvoje gyventi gražesnėje vietoje...

Moterys čia gyveno vienos. Stepaniją visą laiką neapleido ligos, galvos skausmai. Ji nedejavo. Manau, kad tai šventumas – būti linksmam ir patenkintam, kai tau bloga, galvoti ne apie save, o tik apie kitus. Stepanija nekalbėjo apie save, nesiskundė net tada, kai tik mėnuo buvo likęs gyventi. Ji ir tada manęs klausė: matau, dėl kažko vis suki galvą, vis kamuojies, ar nesunku tau?

Jau nebeguvi, nebegreita, bet vis tokia pat lengvutė ir balta guli ji ant lentos ir nebepralinksmins nieko, nebeuždainuos, nebenusišypsos, nebe-parodys skaidraus debesėlio ar už kalnų vos įžiūrimos kalno mėlynės prie Naudoriaus, ir nebepririnks žolelių svečio arbatai. Atėjo žmogus, perėjo

žemę ir tarsi nebeliko pėdsako (net nežinau, kur palaidota, nežinau, kada ir Mania mirė, – jau buvau seminarijoje). Vienas gyvenime verkė, kitas juokėsi. Jos tik juokėsi, ir mes neliūdėkime. Visi atėjome ir išeisime. Visų tokia dalia. Joms Dievas davė ramybę, jos buvo linksmos. Vadinasi, turėjo švarią sąžinę. O kantriai, net su džiaugsmu nešti gyvenimo jungą – tai pati tikroji malda, tikrasis šventumas...

Buvau neseniai vėl nuvažiuęs į Luksnėnus. Tos trobelės nė žymės, pristatyta naujų namų. Niekas nieko nežino. Gaila, nenuvažiuavau, Lietuvai laisvai tapus, gal būtų dar kas nors ką papasakojęs, gal dar būtų žinoję, ar atkasė partizaną?..

Po Luksnėnų mane paskyrė į Papėčius, prie Metelių ežero. Papėčiuose vykdydamas melioracijos projektą, kai lydavo lietus ir darbininkai nedirbdavo, sėdęs ant dviračio važiuodavau į mišką tarp Metelio ir Obelijos ežerų. Tame Statiškės miške buvo nužudyti 1863 metų sukilėliai. Vaikščiodavau ir mintyse kurdavau istoriją apie to krašto sukilėlių vadą Povilą Suziną, pavadinęs jį Ėgliumi. Tikėjau iki sukilimo šimtmečio sukurti. Buvau ranka parašęs jau keliolika lapų.

Kartą šeimininkų sūnelis Antanukas gavo pasiskolinti valtį, išplaukėme į Metelio ežerą. Pakilo vėjas ir nunešė mano popierius į vandenį. Bandžiau juos gaudyti. Bet dėl valtės sukinėjimo nusigandęs berniukas ėmė verkti. Tad ir liko mano darbas vandenyje. Taip daugiau nieko ir nesukūriau.

Pernelyg įsikinkiau į darbą – paskyras su atliktų darbų įvertinimu ir atlyginimų apskaičiavimu visiems darbininkams perrašinėdavau net kelis kartus, kartais net po vidurnakčio, kai tik pastebėdavau nors mažiausią galimybę padidinti atlyginimus. Tiesa, taip viršydavau mocos fondą ir netekdavau premijos. Rodos, tam atidaviau visą savo širdį.

Mane pernelyg vertino MSV vadovai. Padarė net dešimtininku. Žiemos metu, kai buvome laisvi nuo darbų, kaip apdovanojimą man net paskyrė komandiruotę Maskvon, į visasajunginę parodą. Per tas dvi–tris savai-

■ Su Panevėžio mokslo draugais po 60-ties metų. 2018 m.

tes Maskvoje apžiūrėjau ne tik TSRS pasiekimų parodos įdomybes, bet ir daug ką pamačiau: Puškino dailės muziejų, Tretjakovo galeriją. Mane tiesiog sukrėtė Ivano Rūsčiojo paveikslas su jo nužudytu sūnumi glėbyje. Ypač sužavėjo menininko Aleksandro Ivanovo darbai. Įspūdingas jo paveikslas „Jėzaus pasirodymas žmonėms“. Tam milžiniškam paveiksliui skirta didžiulė salė. Paveikslą Ivanovas kūrė dvidešimt metų. Daugybė atskirų paveikslo detalių, eskizų. Rusai savo muziejuose, galerijose turi sukauptę be galo daug meno. Juk tai buvo labai turtinga šalis ir galėjo pirkti brangiausius pasaulio menininkų kūrinius. O ir pati rusų tauta talentinga.

Susiradau ir mano brangiausio rašytojo Fiodoro Dostojevskio butą-muziejų. Jame praleidau visą dieną. Ten sukaupta labai daug literatūros apie tą pasaulinio garso rašytoją. Pamačiusi mano susidomėjimą, salės budėtoja rodė man vis kitas ir kitas knygas. Išsirašinėjau jų pavadinimus. Girdžiu, ji sako vienam atėjusiajam: „Čia vienas italas nepaprastai domisi

Dostojevskiu.“ Pasakiau, kad esu lietuvis. Tada ji atsiliepė: „Suprantamas Jūsų susidomėjimas. Juk lietuviai – tikri vakariečiai, tokios gilios dvasios, kaip ir Dostojevskis. Dostojevskis net kildino save iš Lietuvos didikų...”

Staiga sustingau tame muziejuje, sutikęs Dostojevskio žvilgsnį Iljos Glazunovo paveiksle „Dabar eisiu į žmones“. Rodėsi, pats Dostojevskis pažvelgė man į akis. Rašytojau, tu staiga prabilai į mane ir tiesiog raginai mane: „Juk tu eisi į žmones.“ Tu palietei jautriausią stygą, nesiliaujančią manyje skambėti. Tarsi pirštu parodei į mane. Tavyje aš pamačiau save! Tiesa, dailininkas pavaizdavo kunigaikštį Myškina-Idiotą, bet tai kartu ir Dostojevskis jaunystėje. Jie abu visada ėjo į žmones.

Ir aš išėjau vėl užsidegęs pasiryžimu: „Vis tiek eisiu į žmones...” Vėliau parašiau laišką muziejui: norėjau, būtinai norėjau turėti to paveikslo nuotrauką. Atsiuntė. Jį tebeturiu namie, nors dabar tą paveikslą galima rasti ir internete...

Ne, nepadėjo man MSV vadovų rūpestis. Po trejų metų išėjau į Alytaus sausinimo sistemų valdybą (SSV). O dar po trejų – atsisakiau ten darbo. Įsidarbinau Vandens ūkio projektavimo institute, Panevėžio skyriuje. Kurį laiką atlikęs laukų tyrinėjimo darbus, sudarinėjęs projektus Kupiškio ir Pasvalio rajonuose, vėl bandžiau grįžti į Alytaus SSV. Kai iš Vandens ūkio projektavimo instituto Panevėžyje skambinau Alytaus SSV viršininkei Albina Bendoraitienei dėl grįžimo pas juos, ji nusistebėjo: „Kad tu taip baisiai visur lakstai.“ Sudejavau: „Tai kad visur esu ne savo vietoje“ – „Bet ar pas mus būsi savo vietoje?“ – „Tikiuosi. Juk esame dirbę kartu. Ir buvote manimi patenkinti. Dar pabandykime.“ – „Bet tu – nelaimingas žmogus. Na, vis tiek parvažiuok.“

Dabar, tik dabar peržvelgiau savo darbo knygutę ir pasibaisėjau: per keturiolika darbo melioracijoje metų devynis kartus prašymai atleisti iš darbo... Dabar suprantu: neišpildytas pašaukimas kaip kokiu bizūnu ginė ir ginė mane iš vienos vietos į kitą, vis nepaliko ramybės. Ko gero, panašiai ir brolis Julius. Tapęs traktoristu blaškėsi po Lietuvą, kol išsitrenkė į plačiąją

- Buvusių Alytaus melioratorių susitikimas 2007 metais. Iš kairės 1-ji eilė: Bronė Galinytė, Albina Bendoraitienė, Tautvydas Katilius Albina Pautienienė, Roma Jonynienė, Slavik Gilko; 2-ji eilė: Jonas Brazdžiūnas, Jadvyga Katilienė, Bronė Baciūskienė, Elvyra Gilko, Ona Brazdžiūnienė ir aš.

- Rodau vietas, kurias melioravome. Meteliai, 2020 m.

Rusiją, net už Uralo. Sugrįžęs vedė, bet net su žmona ir vaikais negalėjo gyventi vienoje vietoje. Tai Šiauliai, tai Kazlų Rūda, tai Pasvalys, tai Alytaus rajonas, tai Ukmergė. Neišvardysiu visų vietų. Atsisakydavo net duoto buto... Lyg rykštės genamas vis kraustėsi ir kraustėsi. Ir iki mirties nerado savo vietos... Matyt, dvasia veržėsi į kitokį gyvenimą. Bet ką tu, vaikelį, padarysi iš tokios vargo šeimos? Niekas tau negalėjo duoti kitokio išsilavinimo...

Kad ir tokį besiblaškantį, Alytaus SSV mane priėmė vyriausiojo inžinieriaus pareigoms sudarinėti melioracinės statybos planus ir kontroliuoti melioracijos darbus Alytaus rajone. Dirbau ir troškau lavinti savo dvasią, nes buvau iš prigimties ne technikas, o humanitaras. Man valdyboje, galima sakyti, pataikavo. Atlikęs darbus, turėdamas laisvo laiko, galėjau daug skaityti ir su įstaigos rašomąja mašinėle persirašinėti įvairius tekstus (religinius, patriotinius)...

Kadangi visada lankiau bažnyčią, vis susipažindavau su kunigais ir jų prašydavau paskaityti knygų. Mane net buvo prikalbinę į Alytaus Angelų Sargų bažnyčios chorą. Neprisimenu, kaip susipažinau su Nemunaičio parapijos klebonu Albinu Šilkiniumi ir jo vargonininku Jonu Katuliu (vėliau kunigas, jėzuitas). Nuolat pas juos lankydavau. Pasikalbėdavome, diskutuodavome. Galima sakyti, kad toji pažintis man buvo lemtinga.

■ Jonas Katulis – Nemunaičio vargonininkas (dabar kunigas jėzuitas), 1972 m.

Kartą karpydamas nagus, smarkiai įkirpau vieną kojos pirštą. Koja ėmė tinti, pradėjau šlubuoti. Einu kartą pro bažnyčią, o man ne tik skauda, bet net pykina, tiesiog norisi kristi ant žemės. Dviem elgetaujančioms moterėlėms daviau po rublį ir prašiau pasimelsti už mane. Parėjau namo (gyvenau tada pas Paulionius) ir vos beįslinkau į kambarį. Atidariau langą ir puoliau gultis. J. Katulis, neradęs manęs bažnyčioje, atėjo ieškoti. Bet paskambinus prie namų durų niekas neatsiliepė. Šaukė jis ir prie lango. Jokio garso. Tada įlipo pro langą į kambarį. Rado mane be sąmonės. Iškvietė greitąją pagalbą, ir mane išvežė į ligoninę. Nustatė kraujo užkrėtimą, sepsį.

Gydė mane visą mėnesį, ilgai negalėjo numušti aukštos temperatūros. Net ir po mėnesio buvau labai silpnas, tad iš ligoninės mane į savo namus paėmė slaugyti dvi seserys Bronelė ir Kostancija Gelgotaitės. Vėl prireikė ištiso mėnesio. Jos juokavo, kad aš kone kojų nenukračiau...

Kartkartėmis vis parvažiudavau namo padėti tėvams darbuose. Jie laikė karvę, o jai reikėjo šieno. Tais komunistinio kolchozo laikais šeimai duodavo 60 arų sklypą. Jo neužteko miežiams ar kitiems javams, bulvėms, kitoms daržovėms ir ganyklai. Tad nešdamiesi dalges eidavome su Tėte į mišką pievučių šienauti. Melioracinių griovių remontininkai siūlydavo nusišienauti griovių šlaitus su sąlyga, jei išvalysime ir griovius. Tėtė jau buvo beveik aštuoniasdešimties, bet darbuose greitesnis ir stipresnis už mane. Pievutėje atsistodavau šienauti su savo pradalge paskui jį. Tėtės pradalgė būdavo platesnė už mano. Bet po kiek laiko jis jau toli nuo manęs nutolsta ir, žiūrėk, jau lipa man ant kulnų, nors, rodos, be galo skubu.

Į ganyklos lauką prinešdavau Mamai vandens, kad turėtų kuo girdyti karvę. Ir tos be galo ilgos vagos cukrinių runkelių: kokia trisdešimt vagų. Atsistoji gale ir nematyti kito galo... Kelis kartus per vasarą reikia nuravėti, patręšti: ant cukrinių išbarstyti kolchozo duodamą salietrą. O karštis tuose laukuose begalinis. Pirmo ravėjimo metu reikėjo cukrinius retinti. Mat jų būdavo išdygusios krūvelės. Reikėdavo palikti tik vieną daigelį. Mama liepdavo palikti vešliausią. Aš gi žiūriu, kad šalia tos krūvelės želia ir vienas

mažas daigelis. Tai nematant Mamai, kauptuku kertu tą krūvelę ir palieku varganą daigelį. Pastebėjusi paliktus mažus daigelius Mama priekaištaudavo. Bet vis tiek visi tie cukriniai runkeliai užaugdavo šakoti ir dideli kaip kibirai. Labai vargdavome rudenį juos raudami ir valydami. Dažniausiai tai būdavo lapkričio mėnuo – lietus ar net šlapdriba.

Vasarą pasitaikydavo šventadienis vidury savaitės: Šeštinės ar Devintinės. Nueidavau į Krinčino bažnyčią – penkis kilometrus. Kartą man einant skersai kelio sustojo viliukas. Išlipo kolchozo pirmininkas: „Oho, tarybinis specialistas, užuot dirbęs gražiausią dieną, veltėdžiauja, su davatkomis vaikštinėja į bažnyčią. Aš, komunistas, negaliu to pakęsti, sutvarkysiu tave.“ Pasirodo, jis net į ministeriją skambino ir skundė mane. Kai sugrįžau į darbovietę, viršininkė pasakojo, kad skambino iš ministerijos ir teiravosi: „Kaip jūsų vyriausiasis inžinierius darbo dieną gali vaikščioti į bažnyčią? Kodėl jis ne darbe?“ Ačiū Dievui, man buvo atostogos, ir viršininkė tai pasakė...

NEAKIVAIZDINIAI VOKIEČIŲ KALBOS MOKSLAI

Sugalvoju studijuoti vokiečių kalbą. Kodėl vokiečių? Žinoju, kad komunistinė sistema niekada neleis gauti religinių angliškų ar prancūziškų knygų iš kapitalistinio pasaulio. Bet vokiškų religinių knygų gauti buvo galimybė iš Vokietijos demokratinės respublikos (VDR). Tad nutariau studijuoti vokiečių kalbą. Deja, galėjau tik neakivaizdiniu būdu. O neakivaizdinių studijų užsienio kalboms Lietuvoje nebuvo. Tad susiradau Maskvoje užsienio kalbų institutą „In-jaz“ ir pradėjau studijas. Baigus kursą, norint gauti diplomą, reikėjo laikyti egzaminus. O tam reikėjo praktikos – laisvai kalbėti vokiškai. Ėmiau ieškoti vokiečių. Radau vieną moterį Gertraudą Endrukeit Kintuose Klaipėdos krašte. Nuvažiuodavau pasikalbėti. Bet juk pas ją negyvensi. Reikėjo pagyventi vokiškoje aplinkoje. Jos dukterėčia Greta Schaulait gyveno VDR. Davė man jos adresą. Pradėjau susirašinėti, ji norėjo aplankyti Lietuvą ir tetą. Parašiau jai oficialų kvietimą. Mano kvietimo LTSR valdžia nepriėmė. Ji bandė atvažiuoti su tetos kvietimu. Taip pat niekas neleido. Gavo turistinį kelialapį, bet tik į Maskvą. Tad aš su jos teta Gertrauda važiauvau susitikti su ja Maskvoje. Greta per sovietines įstaigas

■ Vokietė Greta Schaulait-Freiheit iš VDR.
Susitikimas Maskvoje. 1957 m.

bandė atsiųsti kvietimą man. Nors tiek ji, tiek jos pažįstami siuntinėjo man oficialius kvietimus, milicijos migracijos tarnyba man vis atsakydavo neigiamai: „Nėra galimybės.“ Tad ėmiau ieškoti vokiečių Tarybų sąjungoje. Ėmiau prenumeruoti sąjunginį vokišką laikraštį „Neues Leben“, leidžiamą Maskvoje. To laikraščio redakcijon parašiau laišką ir teiravausi apie vokiečių gyvenamas vietas TSRS, prašiau vokiečių adresų. Man pasiūlė vokiečių savaitraštį „Rote Fahne“ Altajaus krašte Vakarų Sibire. „Rote Fahne“ atsiuntė man mokytojo Jakobo Fochto adresą Podsosnove. Fochtas parašė, kad iš Maskvos turiu

važiuoti traukiniu iki rajono centro Slavgorodo, o iš ten autobusu iki Podsosnovo. Mano viršininkė buvo labai nepatenkinta, kai prašiau prie mano dvejų metų atostogų dar pridėti bent pora mėnesių neapmokamų atostogų. Bet jau minėjau, kad dėl mano darbo man pataikavo. Tad 1969-ųjų vasarą išsiruošiau. Vilniuje, pirkdamas bilietą, jau pradėjau bijoti begalinės tolumos. Sunkūs tie paskutiniai žingsniai Vilniuje. Net labai sunkūs. Sunku buvo praeiti pro Aušros Vartus, apdalijau išmalda tris senutes elgetas ir grįžęs vėl apdalysiu tas kelias senutes, kurias rasiu. Pirkau kryželį, nešiojamą ant kaklo. Ir štai važiuoju iki Maskvos, toliau Maskva–Barnaulas traukiniu keturias paras iki Slavgorodo. Maskvoje džiaugiaus radęs katalikų baž-

nyčia, nors dieną ji ir užrakinta. Maskvos Kazanės stotyje tiek žmonių, kiek nesu dar matęs vienoje vietoje. Tai Sibiro ir Tolimųjų Rytų vartai. Traukiniai patys ilgiausi. Mano traukinys vėlavo jau iš Maskvos, ir toliau vis daugiau atsiliko nuo grafiko, jau ir keturias valandas. Et, minkšta mano širdis. Jau Vilniaus stotyje vienas ruselis išprašė penkis rublius – bėda kelionėje. Ir traukinyje negalėjau atsispirti mūsų kupė norui išgerti. Jie gėrė kasdien po kelis kartus. Kartą ir aš gerokai įkaušau. Kainavo man per dvidešimt penkis rublius. Ir liūdna darėsi baisiai. Meldžiausi atsistojęs koridoriuje.

Be galo plati Rusija. Kelionėje pastebėjau, kad nei europinėje dalyje, nei už Uralo nėra gerų kelių. Rodos, geros žemės. Begaliniai ir dažnai nedirbami laukai. Ir labai jau retai apgyvendinta. Toli gyvenvietė nuo gyvenvietės. Nėra kelių, darbo kultūros.

Kelionė – vis dėlto šiokia tokia užuobėga. Yra kelionės tikslas. Ir štai jau atsidūriau Slavgorode, ryto metą. Ir visai pasimečiau, ašaros tvenkiasi: kas gi čia mane nešė tokion tolybėn? Linksni susitinkančiųjų pasisveikinimai, mūsų bendrakeleivis Griša nueina linksmas su savo armėnais, visai pamiršta mane, net neatsisveikina. Užsiklausau vienos senutės raudos, bedejojančios, kad mirė jos vaikas per daugelį ištėrimų. Bandau klausyti, iš kur ji. Duodu jai išmaldą... Net grubusis, nejautrusis Jurijus sustoja prie manęs ir šūkteli: „Eik gi, juk atvažiavai.“ O man toks noras namo!.. Klausiu praeivių, kur čia autobusų stotis. Parodė čia pat, šalia geležinkelio stoties, kioską su užrašu „Autobusų stotis“. Pradėjau juoktis, pamatęs ant tos būdelės užrašą „Bilietai parduoti visiems maršrutams“. Bet ką daryti? Gal kaip nors priims ir be bilieto?.. Čia pat priklijuotas ir ranka rašytas tvarkaraštis: dvylika autobusų maršrutų, o rajonas visos Lietuvos dydžio... Į Podosnovą bus autobusas po pietų.

O miestas, miestas – Slavgorodas, šešiasdešimt tūkstančių gyventojų, jokio grindinio, jokio asfalto. Gatvėse duobės lyg kokiame Trajoniškio kieme. Centre apie Lenino paminklą kiek paasfaltuota. Parduotuvėje pora moteriškų trikotažinių apatinių; sulčių stiklainiai; kibirai ir pora puodų. Eini miesto gatve ir ne tik liūdna, bet ir juokas ima: labai primityvūs

■ Altajaus krašte Slavgorodo raj. Podsosnove su vokiečiais Vogt ir jų dukra Larisa (pas juos gyvenau, baigęs mokslus Maskvoje). 1967 m.

paminklai, bet vis tik Leninas, kartono garbės lentos su paveikslais ant kotų, piktžolės. O vis dėlto didžiulė poliklinika ir vykdomasis komitetas. Nuo pietų ir prarūgusios giros skauda pilvą, bet dar neramiau dėl ateities. Podsosnove jau nebus nė giros, nė prastų ledų. Septyniasdešimt penki kilometrai važiuoti autobusu, lauko keliu per stepę, trys valandos stovint... Pasižvalgęs po miestą, grįžtu į stotį. Stovi bent keliolika autobusų. Bet nenurodytos jokios kryptys, ant autobusų jokių užrašų, kol klausinėsiu, dar išvažiuos. Visur kalba rusiškai. Prie visų autobusų daugybė žmonių. Visi apsirengę pasibaisėtinais: guminiai batai, *pafaikos* (karštyje!). Tik prie vieno autobuso žmonės švariais marškiniais. Klausiu: „Gal į Podsosnovą?“ – „Taip.“ – ir išgirdau vokiečių kalbą! Netrukus atėjo ir vairuotojas, ir šaukia: „Tik su bilietais!“ Bet netrukus priima ir visus. Nors ankšta ir visi susispaudę kaip silkės bačkoje, džiaugiuosi, kad galų gale pasieksiu Podsosnovą. Nekrasove (jie vadina jį *Halbstadt* – pusmiestis)

daugelis išlipa, jau galiu ir atsisėsti. Bet nusigandau: stovi pienovežis ir žmonėms dalija į visokias skardines vandenį. „Dieve, reikės gerti tokį vandenį tame baisiame Sibiro vasaros karštyje. Bet ką darysi?“ Pavakary jau Podsosnove. Ir žiūriu: čia gatvės asfaltuotos! Nors rajono centre Slavgorode tik koks šimtas metrų asfalto prie Lenino paminklo! Ir ypač apsidžiaugiau mokytojo Fochto šeimoje: pas juos vandentiekis. Pasirodo, kad ne tik visi Podsosnove turi vandentiekį ir kanalizaciją, bet čia yra net pirtis. Ir dar įdomiau: Podsosnove vien tik vokiečiai, tik kelios rusų šeimos, nors čia bene septyni tūkstančiai gyventojų. Dienoraštį rašyti čia reikėtų tik vokiškai. Ne, nebeliko nerimo.

Aš jau Alkanoje Kulundos stepėje, Altajaus krašte, Vakarų Sibire. Nebuvo galimybės rašyti dienoraštį nei Maskvoje, nei traukinyje. Todėl tik dabar rašau – 1969 metų liepos 20 dieną, sekmadienį. Pusė pirmos nakties – jau ir nauja diena prasideda, bet aš tebegyvenu sena diena. Lietuvoje juk dabar pusė devynių, Alytuje kaip tik sekmadienio vakaro pamaldos. Galbūt susirinko mano pažįstami, gal ir mane maldoje prisimena. Ir man liūdna, kad esu toli, toli... Betgi tik laikinai... Bus liūdna išvažiuoti ir iš čia. Jau dabar žinau, kad bus liūdna. Tokie geri žmonės. Visur ir visada geri. Nuostabūs žmonės – tie Sibiro vokiečiai. Be galo geri, atiduodantys širdį. Išnykstančioji buvusios Volgos vokiečių tautos dalis, švelnūs ir geri – tiek skausmo, tremčių patyrę...

Su Fochtu aplankėme Slavgorode „Rote Fahne“ redakciją, susipažinau su poetu redaktoriumi Andreasu Krameriu, pabuvojome prie Slavgorodo ežero. Šitame krašte daug ežerų. Tik daugelis sudruskėję ar išdžiūvę. O priežastis: čia gi stepė – jos reikėjo neliesti. O ji paversta plėšiniiais. Anksčiau čia buvo pakankamai drėgna, žolė pasiekdavo vos ne žmogaus ūgį. Visi versdavosi gyvulininkyste. O žemuogės kokios augo! Beveik kaip braškės. Pastumdavo geležinkelio vagoną į šoninę atšaką ir keliolika moterų per dieną pririnkdavo visą vagoną žemuogių. Gi dabar taip baisiai viskas išdžiūvo, kad, pavasarį pasėjus javus, kyla baisūs vėjai ir neša išpurentą žemę su visais javais...

Vokiečiai iš karto manimi patikėjo, net neįtarė, kad galiu būti koks provokatorius. Redaktorius Andreasas Krameris, kaip ir visi vokiečiai, gimęs prie Volgos. Jis ir pakrikštytas ten. Rodė nuotraukoje savo gimtinės bažnyčią, kurios dabar nebėra, kaip ir visų ten buvusių bažnyčių. Pasakojo apie garsiausią to krašto poetą, profesorių kalbininką Viktorą Kleiną, net užrašiau jo skausmingą eilėraštį, netekus tėvynės „Oh Wolga Tau, oh meine Gau“. Parsivežiau ir Volgos vokiečių autonominės respublikos laikraštį su TSRS CK 1941-ųjų metų sprendimu panaikinti tą respubliką: „Tūkstančių tūkstančiai šnipų ir diversantų užtvindė Volgos vokiečių respubliką... Todėl šiai kilniai tautai suteikiame galimybę persikelti į dar derlingesnes Vakarų Sibiro sritis. Kelionei skiriami patogūs keleiviniai traukiniai, juose žmonės gali gabenti savo mantą. Visos kelionės metu nemokamas maitinimas su karštais patiekalais...“ O iš tikrųjų buvo grūdami visi žmonės į gyvulinius vagonus, atskirai vaikai, vyrai, moterys. Tik aimanos aidėjo prie Volgos. Lygiai taip pat, kaip ir Lietuvoje 1941-aisiais metais.

Susipažinau ir su Altajaus krašto vokiškų radijo laidų redaktore Ema Riše.

STEBINANTYS VOLGOS VOKIEČIAI SIBIRE

Susipažinau ir su Slavgorodo vokiečių pedagoginės mokyklos dėstytoja Birute Glebovičiūte. Ji pasakė man savo pavardę ir ištare: „Esu vokie-tė.“ Juokiasi. Sakau: „Bet jūsų vardas ir pavardė lietuviški.“ – „Žinau, bet vis tiek esu vokie-tė.“ – „Kaip tai gali būti?“ –

„Mus ištrėmė iš Lietuvos 1941 metais. Buvau tik kelių mėnesių amžiaus ir mane atskyrė nuo tėvų, kaip ir visus vokiečius prie Volgos. Užaugau vo-kiškame vaikų lageryje ir išmokau tik vokiškai ir rusiškai...“

Užėjau į kirpyklą Slavgorode. Gana įdomus pokalbis su kirpėja. Ji sako: „Jūs ne rusas. Jūsų tarsena ne rusiška. Iš kur esate?“ – „Aš lietu-vis.“ – „Įdomu, kaip čia atsidūrėte“, – nesupranta ji. – „Atvykau į svečius pas vokiečius Podsosnove.“ – „O, tie fašistai gyvena nepaprastai gerai, jie labai turtingi.“ – „Ar jūs manote, kad tai blogai?“ – „Žinoma, blogai. Tie fašistai – išnaudotojai. Savo kolchoze jie turi daug gyvulių ir Slavgorode atidarė kioską. Ten labai brangiai pardavinėja mėsą. Miesto parduotuvė-

se mėsos būna labai retai ir ji labai prastos kokybės. Todėl mes priversti pirkti pas tuos fašistus. Ir dar: jie turi užveisę didelius sodus ir daržus, užaugina daug obuolių, aviečių ir daržovių. Visa tai vėl brangiai pardavinėja pas mus, Slavgorode. O mums, ypač vaikams, reikia vitaminų, nes Sibire beveik jokių nėra... Jų kombainai nuima derlių ne tik savo ūkyje, bet net keliuose rusų kolchozuose. Taip jie uždirba labai daug pinigų." – „Kaip jie tai gali padaryti? Gal jų kombainai iš Vokietijos?" – „Ne, rusų Nivos, bet rusams kombainai labai genda, o pas tuos fašistus visada jie veikia. Jie remontuoja, nes, turėdami daug pinigų, sukaupta pakankamai atsarginių dalių. O mūsų ūkiai ir kombainininkai labai neturtingi, negali tiek dalių prisipirkti." – „Manau, kad rusų darbo organizavimas blogas. Rusai turi mokytis iš vokiečių." – „Na, aiškiai matau, kad ir lietuviai tokie priešiški rusams, kaip ir tie fašistai..." Taip ir nutrūko mūsų pokalbis...

Sibire vasarą lyja itin retai. Bet tada kartą labai smarkiai palijo. Sustojo visi Slavgorodo autobusai, nebegalėjo važiuoti! Kodėl? Jie nuklimpo gatvėse! Jos ne tik neasfaltuotos, bet net nežvyruotos. Tiesiog išvažinėtas gruntas. Žinoma, tai buvo 1969 metais. Dabar tikriausiai daug geriau...

Vokiečiai buvo labai mandagūs su manimi ir svetingi. Daugelis šeimų vis kvietė mane į svečius. Pastebėjau, kad jie valgo labai gerai. Bet įdomiausia buvo su alkoholiu. Ant stalo padėtas butelis ir pilni maži stikliukai. Jei kas išgeria, niekas neberagina prisipilti, gali pats tai padaryti. Ir ne visi išgeria savo stikliukus. Jų niekas neskatina! Nė vieno girta pas juos nepastebėjau. Todėl net paklausiau mokytojo. Jis patvirtino, kad girtauti čia neįprasta. Mes, lietuviai, teisinamės, kad to iš rusų išmokome. Komunistiniai rusai Lietuvoje nuo 1940-ųjų, o Pavolgio vokiečiai gyveno su sovietiniais rusais jau nuo 1917-ųjų. Bet jie neišmoko taip svaigintis!..

Atsisveikinant vokiečių moterys prašė manęs: „Žinome, kad lietuviai gamina ir turi daug drabužių. Jūsų meginiai labai gražūs. Prašome jūsų bendradarbių pagalbos, kad mums siuntinėtų drabužius. Supažindinkite mus." Ir taip pradėjo keliauti siuntiniai į Sibirą...

Namo nutariau nebevažiuoti traukiniu. Sužinojau, kad iš Pavlodaro galima skristi į Maskvą. Įdomi buvo kelionė iš Slavgorodo į Pavlodarą. Anksti ryte surandu autobusą, klausiu vairuotojo: „Kada būsime Pavlodare?“ Vos nenugriuvau išgirdęs atsakymą: „Iš kur man žinoti?“ – „Ar neturite tvarkaraščio?“ – „Matyti, kad esi užsienietis. Koks čia gali būti tvarkaraštis, jei nežinia, pro kur per stepę paklius važiuoti. Žinok, žmogau, čia nėra kelių. Važiuojame stepė maždaug ta kryptimi. Jei paklius per Ščerbaktus, kelionė tęsis gal tris valandas, o jei per Rozovką – gal ir penkias.“ Pasitaikė per Ščerbaktus, todėl po trijų valandų buvome Pavlodare. Pernakvojau pas vokiečius, Fochų gimines, o rytą skrendu į Maskvą. Keturios valandos, užuot važiavus keturias paras...

LITUANISTIKOS STUDIJOS

Baigęs vokiečių kalbos studijas, įstojau į Vilniaus universitetą studijuoti lietuvių kalbos ir literatūros neakivaizdiniu būdu. Stengiausi mokytis labai gerai, kad baigęs gaučiau diplomą su pagyrimu. Mokslo draugai (daugiausia draugės) išrinko mane seniūnu. Sesijos būdavo du kartus per metus. Paprastai iš anksto pasiruošdavau egzaminams ir dar prieš sesiją nuvykęs į Vilnių juos išlaikydavau. Profesoriai nurodydavo savaitės dienas ir valandas, kada galima universitete juos rasti konsultacijoms, įskaitoms ar egzaminams. Tai buvo labai patogiu. Sesijų metu nebelikdavo rūpesčių, galėdavau visiškai atsidėti paskaitų klausymui ir konspektavimui, o vakarais eidavau į bažnyčias. Lankiau dažniausiai Šv. Mikalojaus bažnyčią. Pasitaikė savaitė po Devintinių. Tai mane priprašė visą savaitę vakarais nešti procesijos kryžių... Tiesa, sesijos metu kartais paskaitų būdavo ir sekmadieniais. Sykį į lietuvių kalbos paskaitą sekmadienį iš dvidešimt penkių studentų susirinkome vos dešimt. Profesorė Aldona Paulauskienė nusistebėjo tokiu prastu lankomumu. Aš tada jai sakiau: „Bet į mokslinio ateizmo paskaitą vakar susirinko tik penki.“ Ji nusijuokė: „Vadinamasis mokslinis

■ Vilniaus universitete III kurse su kursiniais, aš seniūnas. 1971 m.

ateizmas mažai jums bus reikalingas. O lietuvių kalbą turite ypač studijuoti, tam juk ir pasirinkote studijas.“ Ir kiti dėstytojai kartais gana atvirai pasisakydavo. Aš stebėjausi, kad mums, neakivaizdininkams, dėsto patys geriausi Filologijos fakulteto profesoriai.

Daug laisvo laiko turėjau ir savo darbovietėje, ypač žiemos metu, kai nevykdavo jokie melioracijos darbai. Tik reikėdavo metų pabaigoje pristatyti ataskaitas ir paruošti kitų metų planus, sudaryti titulinį objektų ir darbų planą. Tai buvo mano pagrindinis darbas. Šitai atlikęs būdavau visiškai laisvas. Net išverčiau iš vokiečių kalbos Stefano Cveigo esė „Dostojevskis“. Sesijos metu savo vertimą padovanojau rusų kalbos ir literatūros dėstytojui. Ji tą mano vertimą įskaitė kaip kursinį darbą.

Krūvų krūvose mano juodraščių, rašytų mašinėle ir ranka, daug vertimų iš tarybinių Sibiro vokiečių literatūros. Išlikęs net mano 1971 metų laiškas „Pergalės“ žurnalo redakcijai su išsamia tarybinių vokiečių literatū-

ros apžvalga, su keliais vertimais, su raginimais sudominti ir Lietuvos skaitytoją. Nesulaukiau tada jokio atsakymo. Tiesa, į mano laiškus atsiliepė silpnaregiai: jau nuo 1968-ųjų spausdino mano vertimus ir rašinius aklujų ir silpnaregių žurnalas „Mūsų žodis“. Kiek laiko tam reikėjo! Ir kada aš suspėjau?

Mūsų įstaigos viršininkė Albina Bendoraitienė, matydama tiek daug mano užsiėmimų, kartą pasakė: „Kompartijos rajono pirmasis sekretorius išsitarė, kad, kol jis čia yra sekretoriumi, Kauneckui tikrai niekas neleis įstoti į Seminariją.“ Tuo metu Alytaus pirmuoju kompartijos sekretoriumi buvo Napoleonas Raguotis, bet šiais laikais mano buvę bendradarbiai papasakojo, kad ne tiek jis buvo prieš mane nusiteikęs, kiek iš Simno kilęs eilinis sekretorius Dzekevičius. Nežinau, kodėl ji ir sekretorius tai kalbėjo, rodos, niekam nebuvau prasitaręs apie savo bandymus atidaryti Seminarijos duris... Beje, viršininkė, matydama begales mano užsiėmimų, rašinėjimų, kelionių, kartą tiesiog atsiduso: „Gera galva duota kvailam...“ Vis dėlto, kai N. Raguotis išvyko dirbti į Vilnių, į kompartijos respublikinį komitetą, man durys į Seminariją atsidarė. Gal ne dėl to, gal tik sutapimas? Apie tai nulėmusias aplinkybes – kitame skyrelyje...

PAŠAUKIMAS IŠ NAUJO UŽSIDEGA...

Alytaus Šv. Liudviko bažnyčioje kartą visos savaitės rekolekcijas – susikaupimą – vedė kunigas jėzuitas Jonas Zubrus. Bažnyčia buvo pustuštė, nes pamokslininkas kalbėjo gana monotoniškai ir ilgai. Vieną vakarą jis šoko iš klausyklos, pribėgo prie manęs ir pasiūlė: „Tu juk gali studijuoti pagrindinėje seminarijoje.“ Atsakiau: „Jeigu Dievas norės, tapsiu kunigu ir normaliu keliu.“ Jei ne toks mano užsispyrimas, būčiau daug anksčiau tapęs kunigu. Bet nesigailiu: gyvenimo patirtis man davė daugiau negu kunigystės metai...

Bet negalima sakyti, kad nieko nedariau, norėdamas tapti kunigu. Kadangi buvau labai silpno regėjimo, tai gydytojai nuolat bandydavo man padėti. Gydė visokiais vaistais, stiprinančiais organizmą ir regėjimą, ampulėmis į smilkinius, akių vokus ar net į akių obuolius. Buvo išsiuntę į akių ligų sanatoriją Kislovodske. Bet ten tokie patys gydymai, kaip ir Lietuvoje. Dėl silpno regėjimo pripažino man regėjimo neįgalumą ir paskyrė pensiją. Paprastai tikrintis reikėjo kasmet. Rodos, 1969 metais ėmiau prašyti

■
Kun. Jonas Zubrus, SJ;
1977–1979 m. pogrindyje
tęsė kunigams skirto 1925–
1940 m. ėjusio „Tiesos kelio“
leidybą, po to dirbo misijose
Ukrainoje, Kazachijoje, Alta-
jaus krašte.

medikų komisijos, kad parašytų pažymą, jog man negalima dirbti su tiksliais optiniais geodeziniais prietaisais: nivelyru, teodolitu, menzula. Žinoma, jie iš karto tai pripažino: nesąmonė tokias akis dar varginti optiniais prietaisais. Jie klausė: „Apskritai kaip tave priėmė mokytis melioracijos su tokiomis akimis? Tavo akiniai gi piršto storio. Kas tau tokius pagamina?“ Atsakiau, kad optika gydytojo receptus siunčia į Maskvą ir iš ten atsiunčia padarytus akinius. Su gydytojų pažyma pasiekiau net Sveikatos ministeriją ir gavau pažymą, jog man visiškai neleistina dirbti su tiksliais optiniais prietaisais, nes jie smarkiai gadina ir taip be galo silpną regėjimą. Tada keliavau į Melioracijos ministeriją, prašiau ministrą pažymos, kad leidžia man nebedirbti melioracijos sistemoje dėl tragiško regėjimo. Stebėjosi: „Kam tau reikia tokios pažymos? Juk jau esi išdirbęs melioracijoje privalomus trejus metus, tai gali eiti, kur nori. Niekas neturi teisės užlaikyti, juk esi laisvas žmogus.“ Labai nenorėjau pasakyti, koku tikslu rūpinuosi tokią pažymą gauti, tad sakiau, kad to reikia norint palengvinti man specialybės pakeitimą. Sutiko. Su jo pažyma keliauju pas Religinių reikalų tarybos įgaliotinį Petrą Anilionį. Sekretoriatai sėdėjo dvi jaunos panelės. Turėjau jas praeiti, norėdamas patekti pas įgaliotinį (dvasininkų jis buvo vadinamas ministru, nes turėjo ministro galias). Žinojau, buvau iš kunigų girdėjęs, jog

be jo patikrinimo ir sutikimo nepriimamas į Seminariją nė vienas klierikas. Tad toms mergaitėms pasakiau: „Noriu pas ministrą dėl stojimo į Seminariją.“ Jos ėmė mane įkalbinėti, kad geriau stočiau į Politechnikos institutą: „Juk esi jaunas, visas gyvenimas prieš akis. Kam tau ta Seminarija?“ Bet vis dėlto išsiprašiau, kad praleistų pas įgaliotinį. Jam ištiesiau melioracijos ministro pažymą ir prašiau: „Priimkite mane į Seminariją, nors ir neleidžiate priimti tarybinių specialistų, vis tiek jau nebegaliu dirbti pagal specialybę melioracijoje.“ Ir padaviau jam dar invalidumo pažymėjimą. Mat buvau girdėjęs, kad ligonius lengviau praleidžia, nes tikisi, kad jie tik užims limituotą vietą Seminarijoje, o Bažnyčia tokie menkai pasitar-naus... Jis apsimetė nustebeš ir nesuprantantis, kodėl pas jį atėjau, ir dar,

■ Kislovodske su mokytoju iš Šilalės. 1962 m.

tiesiog pasipiktinęs, iš-rėžė: „Iš kur ištraukei, kad aš neleidžiu? Vyskupati patys pasirenka, ką priimti. Negaliu dėl tavęs to prašyti vyskupų. Tarybų valdžia tau davė nemokamą mokslą ir net stipendiją mokėjo, o dabar nebegali dirbti.“ Jis man išrėžė tiesiog moralą: „Bažnyčia, ruošdama tave kunigu, išleis savo lėšas, o tu, ko gero, vėl dirbti negalėsi. Negalima taip skriausti Bažnyčios. Tau, kaip tikram katalikui, net nederėtų bandyti stoti į Seminariją. Aš,

įgaliotinis, turiu ginti Bažnyčios teises. Tam esu paskirtas Religinų reikalų tarybos įgaliotiniu.“ Taip ir išėjau iš to susitikimo nieko nepešęs. Mergaitės tiesiog džiūgavo: „Juk sakėme, kad nieko nebus iš tos Seminarijos.“ Bet jos vis dėlto jautrios: užjautė mane ir net norėjo padėti. Viena staiga paklausė: „Ar įgaliotinis paėmė kokį nors tavo dokumentą?“ – „Ne, tik pažiūrėjo.“ – „O ar užsirašė tavo pavardę?“ – „Užsirašė.“ – „Ar pastebėjai, kur?“ – „Ant stalinio kalendoriaus raudonu pieštuku.“ Jos juokėsi: „Vakare išplėšime tą lapelį ir atversime kalendoriuje kitą dieną. Jis tikriausiai nė nepastebės, bus pamiršęs, kur užsirašė pavardę.“ Tikėjau mergaičių gerumu. Nežinau, ar tai padarė, ar joms pavyko, bet toliau dirbau melioracijoje vyriausiu inžinieriumi ir, regis, niekas į mane nė dėmesio neatkreipė...

Dar viena gudrybė: daug kam laiškuose tyčia rašydavau, kad jei ir priims į Seminariją, ko gero, nebevažiuosiu, turėsiu atsisakyti dėl savo akių, nes koks iš manęs bus kunigas – pusaklis. O dar, ko gero, tikrai apaksiu, todėl net nebaigęs išstosiu. Be to, man labai patinka lituanistika, kurią studijuoju, geriausia būtų su ja sieti visą gyvenimą... Slapta galvoju, kad mano susirašinėjimą seka. Regis, sovietų valdžiai patiks mintis pasiūlyti Seminarijoje vietą tam, kuris, jų manymu, atsisakys. Todėl ir leis priimti. Kas žino, gal ir ši gudrybė padėjo?..

Bet greičiau kitas dalykas. 1970 metais uolieji kunigai sukūrė raštą-memorandumą Sovietų Sąjungos generaliniam sekretoriui Leonidui Brežnevui, reikalaudami tokios tikėjimo laisvės, kokią garantuoja TSRS Konstitucija. Buvo pradėti rinkti parašai. Girdėjau, kad buvo kuriam laikui sulaikyti parašų rinkėjai Rietave ir iš jų atimti memorandumo lapai su parašais ir tušti. Todėl aš, būdamas inžinieriumi, rinkdamas parašus, laikiausi atsargumo. Pasirinkdavau kokią pamaldžią seną moterį, kad ji savo krepšin susidėtų visus lapus. Ji turėjo pasilikti gale bažnyčios prie sienos, geriausiai *bobinčiuje*, kur jos niekas nemato. Paimdavau iš jos tuščią lapą ir vėliau grąžindavau pilną su parašais, apsidairęs, ar niekas nemato. Jei įkliūsiu, tai tik su vienu lapu. Apsirengdavau ilgu lietpalčiu, nusiimdavau akinius. Atrodė, kad niekas nebegali manęs pažinti. Kartą rinkau parašus

TARPIŲ SAJUNGOS KOMPARTIJOS GENERALINIAM SEKRETORIUI,
MOSKVA - KRIMILIUS

Ištuvos Ryms katalikų

MEMORANDUMAS

Daug metų praėjo nuo siaubingo karo pabaigos. Tautos pakilo iš griuvėsių ir nori pastovios taikos. Tikros taikos pagrindas yra teisingumas ir žmonių teisių gerbimas. Mes, Ištuvos katalikai, skundžiamės ir apgailestaujame, kad iki šios dienos mūsų tautoje yra varžoma tikinčiųjų sąžinės laisvė ir persekiojama Bažnyčia.

Vyskupai Šladkevičius ir Steponavičius daugiau kaip dešimt metų buvo teismo sprendimo, be nurodyto termino yra varginami teistėje, nors nėra niekmo nusikaltę.

S. m. Iapirščio mėnesį buvo nuteisti motams kalėti du kunigai: J. Gjobekis ir P. Babyns už tai, kad jie tėvų prašomi bei atlikdami savo kunigiškas pareigas, vaikams pasiūlino katalikų tikėjimo pagrindus. Šie kunigai padėjo vaikams ruoštis pirmajai šv. Komunijai mokykloje, o bažnyčioje ir niekam nenaudojamo prievartose. Mokėsi kas norėjo. Tuo tarpu mokykloje tikinčiųjų tėvų tikintys vaikai prievarta yra mokomi ateizmo, verčiami net kalbėti, rašyti ir elgtis prieš savo sąžinę. Tačiau šių prievartautojų niekas nebaudžia ir neteisina.

Kunigai nepajėgia mus tikinčiuosius tinkamai aptarnauti, nes jų per mažai. Jau daug kur vienas kunigas aptarnauja po dvi, o kartais net tris parapijas. Priversti dirbti net seneliai ir invalidai kunigai. Šitai yra dėl to, kad kunigų seminarijos veikalus tvarko ne tiek vykūpas, kiek valdžios įgaliojimas. Valdžiai leidžiama kasmet į seminariją priimti vos dešimt šilėnų. Kunigų skirstymą į parapijas taip pat diriguoja valdžios pareigūnai.

Nors USSR Baudžiamasis Kodeksas numato bausmės už tikinčiųjų persekiojimą, tačiau praktikoje jis niekam netaikomas. 1970 metais Vilkaviškio Šv. Jono skryniai už tikėjimą atliko ir darbe mokytojų Oną Brilliang, o rajono valdžia savęs mieste neduoda jai net šlaivės jos darbe. Šitokių pareigūnų niekas nebaudžia, nors dėl jų savivaln visose inteligentiniuose viešai praktikuoti tikėjimą.

Valdžios pareigūnai tikintiesiems nuleidžia savo lėšomis atstatyti sugriuvusias bažnyčias; Pavyzdžiui, Sangrudoje, Batakuose, Gaurėje, Andrejave. Per didelį vargą gyvenamajame name leidžiama įsirengti tik koplyčią, tačiau jokia būdu nuleidžiama jos perkelti ant šventoriaus. Andrejave, buvusios bažnyčios vietoje ant šventoriaus pastatyta šokių salė. Kai Kampiškių gyvenvietė buvo numatyta užlieti Kauno marionetis, parapijiečiai savo neding bažnyčią perkėlė ant kalno. Bobaiganti atstatyti, Kauno valdžia ją nugaravo, o iš bažnyčios medžiagos pastatė šokių salę.

Mes galėtume nurodyti dar daug ir kitų persekiojimo atvejų kurie aptarkime mūsų gyvenimą ir sukolia nusivylimą tarybinio konstitucija bei įstatymais. Todėl mes prašome Tarybinę Vyriausybę suteikti mums sąžinės laisvę, kuri yra užgaramuota USSR Konstitucijoje, bet iki šiol nebuvo vykdoma. Mes norime ne gražių šokių per spaudą ir radiją, bet rimtą vyriausybės pastangą, kurios padėtų mums, katalikams, jaustis lygiateisiais Tarybų Sąjungos piliečiais.

1971 m. gruodis mėn.

1. B. Bečionis	4. J. Navickas	8. A. Štamburkauskas	11. B. Štamburkauskas
2. O. Roshchinskis	5. J. Babyns	9. A. Štamburkauskas	12. J. Gajgelis
3. S. Navickienė	6. N. Balanaitis	10. B. Štamburkauskas	13. P. Čerčelis
			14. A. Štamburkauskas

Septyniolikos tūkstančių memorandumo lapas, po kuriuo buvo renkami parašai. Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas.

šventoriuje prie Alytaus Šv. Angelų Sargų bažnyčios. Staiga prie manęs priėjo zakristijonas: „Ką tu čia darai?“ Paaiškinau ir parodžiau tekstą. Jis šypsodamasis nuėjo. Staiga girdžiu: „Jonai, ar nebijai įkliūti?“ Žiūriu, buvusių mano šeimininkų Simne dukra Albina Misevičiūtė. Supratau, kad čia, Alytuje, man ypač pavojinga; dar, ko gero, pažins ir kiti... Tad Alytuje daugiau parašų nerinkau. Kartą nuvažiavau su moterėle į Pivašiūnus. Ji žadėjo kelias dienas pasilikti, nes čia turėjo giminių. Surinkau ten parašų kelis lapus. Priėjo zakristijonas ir pasakė man, kad vietiniai komunistai jau pajuto ir pranešė saugumui. Saugumiečiai gali greit atvykti. Tad atidaviau paskutinį lapą moterėlei ir nuėjau į autobusų stotelę. Pasirodo, palijo li-jundra ir autobusai nekursuoja. Ką daryti? Pivašiūnuose negaliu pasilikti. Pagalvojau, į Daugus tik devyni ar dešimt kilometrų. O ten Vilniaus–Alytaus magistralinis kelias. Tikriausiai bus pabarstytas druska. Tad nuėjau ir sėkmingai parvažiavau. Pasirodo, tą dieną dėl kelio slidumo tik po pietų saugumiečiai galėjo atvažiuoti į Pivašiūnus ir visur ieškojo tipo su akiniais ir ilgu lietpalčiu... Po kelių dienų atvežė moterėlė man parašų lapus. Juos slėpdavau ne savo kambaryje, bet šeimininkų Paulionių neįgalaus sūnaus Valiaus kambaryje po kilimu (jei būtų kokia staigi krata).

Su draugais dar rinkau parašus Miroslave, Rumbonyse, Nemunaityje, Santakoje. Iš viso pavyko surinkti tris su puse tūkstančio. Tačiau įsitikinau, kad paprasti tikintieji daug labiau yra linkę Bažnyčią ginti nei kai kurių parapijų kunigai. Labai daug kunigų gyveno baimėje. Neretai klebonas itin nervindavosi, pyko, jog jo parapijoje renkami parašai, vyte vydavo eiti kitur. Čia turbūt visais laikais taip buvo ir bus, kad dalis kunigų labiau rūpinasi savo patogumu, plaukia pasroviui, o ne „dega“ Evangelijos dvasia ir rūpinasi jiems patikėtų sielų gerove. Sovietmečiu tai buvo ypač skaudu, nes žmonėms tikrai reikėjo kunigo žodžio ir padrąsinimo, kad atlaikytų stiprų ateistinės valdžios spaudimą.

Tas visame pasaulyje pagarsėjęs septyniolikos tūkstančių memorandumas, nors adresuotas Brežnevui, buvo nusiųstas į Suvienytųjų Nacijų Organizacija (dabar – JTO). Iš ten perdavė į Kerstono institutą Anglijoje

ir išvertę išplatino po visą pasaulį. Visi labai džiaugėmės, kai 1972 metais prieš šv. Velykas per Vatikano radiją pranešė, kad gautas memorandumas įrodo, kaip Lietuvoje yra persekiojama Bažnyčia. Tai buvo labai stiprus smūgis sovietinei propagandai, bandžiusiai meluoti, kad esą viskas Lietuvoje gerai, nepasitenkinimą reiškia tik saujelė ekstremistų kunigų. Daugelyje pasaulio valstybių žmonės, reikalaudami tikėjimo laisvės Lietuvoje, rengė demonstracijas prie tarybinių ambasadų, ypač Amerikoje ir Vokietijoje (labai daug jų Donauverto mieste surengė vienuolė Michaelė).

Bet, kai buvo paskelbtas memorandumas, sovietų valdžia ėmėsi atsakomųjų veiksmų: Religinių reikalų tarybos įgaliotinis sušaukė visus vyskopus ir vyskupijų valdytojus ir įsakė parašyti „ganytojinį“ laišką apie tą memorandumą, kad visi kunigai paskelbtų bažnyčiose sekmadienio pamaldų metu. Teigta, kad parašai buvo renkami ant tuščių lapų, juose vėliau surašytos melagingos žinios apie tariamą tikėjimo persekiojimą: juk visi, kas tik nori, gali eiti į bažnyčią ar namie melstis. Kai toks išprievartautas raštas buvo parengtas, jis išsiuntinėtas visiems kunigams, kad viešai sekmadienį per Mišias perskaitytų.

Kunigai Sigitas Tamkevičius, Alfonsas Svarinskas ir kiti tąsyk labai greitai sureagavo, parašė atsišaukimą ir išplatino kunigams. Atsišaukimas prasidėjo žodžiais: „CIC (*codex iuris canonici*, tai reiškia: bažnytinės teisės kodeksas) neįsako kunigams klausyti vyskupų, jeigu žinoma, kad vyskupai valdžios priversti ko nors reikalauja.“ Tuo remiantis, kunigai buvo raginami neskaityti to laiško bažnyčiose tikintiesiems. Aš nuvežiau tą atsišaukimą net keliolikai kunigų, kalbėjau su jais, pasisakydamas, kad esu inžinierius, parašų po tuo memorandumu rinkėjas. Deja, tie kunigai nepaisė atsišaukimo ir melagingą laišką iš sakyklų vis dėlto skaitė... Tik keli išdrįso neskaityti viešai to valdžios išprievartauto memorandumo „paneigimo“... Labai liūdna ir skaudu man buvo. Galvojau, koks vargšas yra mūsų Viešpats, kad taip greitai net jo paties kunigai, prisiekę ištikimybę, nuo jo nusisuka, išsižada. Galvojau: „Viešpatie, Tu visai neturi kovotojų.“ Man šie svarstymai galutinai padėjo apsispręsti, kad būtinai turiu tapti kunigu ir

kovoti už tikėjimą bei laisvę. Dabar net baisu, kai pagalvoju, koks išpuikęs ir susireikšminęs buvau, nes buvau įsitikinęs, kad aš tai jau iš kito molio drėbtas, kad galėsiu viską pakeisti ir niekada nebijosiu. Daug kartų vėliau Viešpats mane sugėdino ir parodė mano menkumą ir silpnumą, tačiau niekada nesigailėjau, jog vis dėlto apsisprendžiau atsiliepti į Jo šaukimą tapti kunigu.

SEMINARIJA...

Memorandumas turbūt atvėrė man duris į Seminariją? O gal ir kiti dalykai, gal ir dėl to, jog Alytaus kompartijos sekretorius buvo iškeltas į Vilnių, į Lietuvos kompartijos komiteto sekretoriaus pareigas?.. Mano draugas Nemunaičio vargonininkas Jonas Katulis kartą sako man: „Tu turbūt neteisingai elgiesi? Nuvyksti į Seminariją ir tik pasiteirauji, ar neatšauktas draudimas priimti specialistus. Net neatrodo, ar tu tikrai nori mokytis Seminarijoje. Turi tiesiog paruošti visus popierius, reikalingus priėmimui Seminarijoje. Ir turi važiuoti ne vienas, bet su klieriku, kad būtų aiškus liudininkas, jog tikrai pasiruošęs studijuoti.“ Taip ir nuvažiavau 1972 metais su klieriku Antanu Diškevičiumi. Mano dokumentus priėmė...

Parvykau į tėviškę, nes pilna visokių darbų. Buvo parvažiavęs ir Julius. Jis Tėtę, Mamą, Stasę ir mane nufotografavo prie gryčios kampo. Gaila, kad ne prie klėties. Kaip reikėtų atminčiai klėties 1858 metų užrašo... Tada ir pasisakiau, kad stoju į Kunigų seminariją. Mama džiaugėsi. Ji, atrodo, visam gyvenimui įsidėmėjo močiutės žodį: „Šitas bus kunigėlis“ ir visur

■ Su tėvais sesė Stase ir aš. 1972 m.

už mane meldėsi, vis ragino: „Stok į Seminariją.“ Sesuo Stasė ėmė verkti. Ji, vyriausia buhalterė banke Biržuose, žinojo, kad bus komunistų atakuojama. Jos pasąmonė aiškiai jautė, kad dėl manęs reikės daug kentėti. Tėtė tiesiog nenorėjo nė girdėti apie tai: jis buvo ne kartą kalbėjęs, kad, jo nuomone, kunigai patys nežmoniškiausi žmonės.

Jo pasakojimai: *abu su Varute buvo pas Krinčino kleboną su prašymu paskelbti vestuvėms užsakus. Klebonas pareikalavo dvidešimt penkių litų. Tėtė sako: „Neturiu pasiėmęs, kitą sekma-*

dienį atnešiu.“ Klebonas: „Kai atneši, tai ir užrašysiu užsakus.“ Tėtė nuėjo pas žydą pasiskolinti pinigų. Tas be jokio pakvitavimo davė: „Kauneckai, žinau, kad tu sąžiningas ūkininkas, kaip galiu tavimi nepasitikėti?“

Vėl: *kartą ryte Mama su kaimyne prieš gimdymą nuėjo į Krinčino bažnyčią išpažinties. Nors Krinčine buvo net trys kunigai, niekas neatėjo į klausyklą. Mama po Mišių nuėjo į zakristiją. Klebonas: „Na ir sugalvojai šiokiadienį išpažinties. Kauneckiene, jei neturi namie darbo, eik klebonijos daržo ravėti.“ Taip ir nemalonėjo išklaudyti išpažinties...*

■ Kauno kunigų seminarija mano studijų laiku.

Visa tai vėl dabar prisiminė tėvas. Mačiau, kaip jis be galo skaudžiai išgyvena. Suprantama, juk aš vienas jiems vis parvažiuodamas padėdavau. Gal tikėjosi, kad pas mane galės praleisti senatvę? Ir štai ta nelaiminga kunigystė atima iš jų sūnų. Pažadėjau, kad važiuodamas per Kauną atsiimsiu dokumentus, – tiesiog tą kartą negalėjau kitaip kalbėti. Galvojau, kad geriau būtų dar nestoti, o baigti universitetą. Juk nedaug belikę studijų. O dar esu kurso seniūnas... Deja, Kauno katedroje pasimeldęs nedrįsau užėiti į Seminariją. Galvojau: Dievas žino, tikriausiai nepriims... Rugsėjį pabaigoje gaunu telegramą, jog esu priimtas! Ir prašo, atsiskaičius su darboviete, rugsėjo pirmąją atvykti į studijas. Pasirodo, tais metais priėmimo limitą valdžia padidino iki dešimties. Pasisakiau savo darbovietėje. Viršininkė sako: „Ką gi, pranešk Seminarijai, kad nuvažiuosi lapkričio mėnesį. Esi mokytas, pasivysi. Juk žinai: ministerija tave patvirtino laikinai eiti viršininko pareigas, nes aš gavau spalio mėnesį kelialapį į Bulgariją. Tai suderinta ir su rajono valdžia. Net partijos komitetas patvirtino.“ Kažkaip su palengvėjimu apsidžiaugiau: pats Dievas taip patvarkė, dabar nebėra kitos galimybės, ko gero, net nebeleis manęs priimti... Bet vakare ėmiau mąstyti: aš juk jau klierikas. Tad kitą dieną viršininkei ir sakau: „Turite skubiai sutvarkyti reikalus kitaip. Kai paaiškės, jog klierikas vadovauja tarybinei įstaigai, nuskambėsite per visą Tarybų sąjungą ir nukentėsite ne tik jūs, bet ir rajono valdžia. Turite apie tai pranešti rajono valdžiai.“ Kai ji pasikalbėjo apie tai partijos komitete, pasakė, kad man neleis laikinai eiti viršininko pareigų. Kitas inžinierius (Tautvydas Katilius) buvo patvirtintas toms pareigoms, o aš pradėjau tvarkyti atsiskaitymo ir atleidimo iš darbo dokumentus. Pranešiau Seminarijai, kad tai užsitęs visą mėnesį ir aš galiu atvykti į studijas tik spalio 1 dieną.

Kai parvažiavęs namo pasakiau tėvams, kad jau esu klierikas, tėvas krito ant lovos verkdamas ir net atsisveikinant nebekalbėjo su manimi. Išvažiavau skaudama širdimi... Jau Seminarijoje būdamas sužinojau, kad jis susirgo ir nebepakyla iš lovos, kalba tik apie mirtį...

Kaip reagavo komunistai, kai jau buvau priimtas į Kunigų seminariją?

■ Kauno kunigų seminarijos vadovybė su vyskupais. Pirmoje eilėje iš kairės: kunigai Juozas Užupis (bendrabučio vedėjas), dr. Pranas Vaičekonis, dr. Juozapas Pranka, doc. Vladas Michelevičius (dvasios tėvas), vysk. Liudvikas Povilonis, vysk. dr. Juozapas Matulaitis-Labukas, prof. dr. Viktoras Butkus (Seminarijos Rektorius), kan. Romualdas Stundžia, Bernardas Baliukonis (Kurijos kancleris), Pranciškus Tamulevičius, Algirdas Turčinskas (prokuratorius). Aš ketvirtoje eilėje pirmas iš dešinės.

Dirbdamas Alytuje buto neturėjau, kambarį nuomojau privačiai. Bet kaip tik tą žiemą buvau gavęs dviejų kambarių butą. Jokių baldų, tik sofa ir krūva knygų vidury kambario. Ir štai, gavus žinią apie priėmimą, staiga į mūsų įstaigą atlekia „Dainavos“ kolchozo pirmininkė: „Jonai, jūs daug padarėte mūsų ūkiui. Žinome, kad turite butą be baldų. Mūsų ūkis nutarė padovanoti Jums baldus.“ Nusišypsojau ir paklausiau: „O jei aš priimsiu Jūsų dovaną ir vis tiek važiuosiu į Seminariją, ką Jūs darysite?“ Ji atsakė: „Suprantama, nieko.“ Neėmiau baldų iš kolchozo ir išvykau į Seminariją. Neprašiau pagalbos net savo darbovietėje. Nors mūsų įstaiga turėjo automobilį, su dideliais glėbiais patalynės spalio mėnesį išvažiavau autobusu į Kauną ir atėjau į Seminariją. Kažkaip skausmingai už mano nugaros užsitrenkė jos vartai... Taip, skausmingai įėjau pro tuos vartus...

Priregistruojant pasą Kaune, milicijos registracijos tarnyboje, už langelio sėdėjo turbūt saugumietis. Mat man prikaišiojo, kad esu blogas krikščionis, nejautrus. „Galvoji, ten, Sausinimo valdyboje, kas nors laikys tas invalides Gelgotaites, kurias tu priėmei į darbą? Jei būtum geras krikščionis, nepaliktum jų likimo valiai. Geriau grįžtum į Alytų“ – moralizavo man...

Tiesa, dar kurį laiką bandžiau „sėdėti ant dviejų kėdžių“: nemečiau studijų Vilniaus universitete ir bandžiau jas derinti su studijomis Seminarijoje. Tačiau kartą, kai kambaryje studijavau dialektologiją (tarmių mokslą), užėjo studijų prefektas Juozas Užupis ir pamatė, kad studijuoju dalyką, visai nesusijusį su Seminarijos programa. Tada jis ir pasakė, kad jau kurį laiką įtarė, kad kažką dar studijuoju, tačiau tik dabar galėjo tuo įsitikinti. Įspėjo, kad elgiuosi kvailai, nes, jei mano dvigubos studijos iškils į aikštę, tai lėksiu ne tik iš Vilniaus universiteto, bet ir iš Seminarijos. Prefektas sakė, kad turiu pasirinkti ir apsispręsti, kas man svarbiau. Tai padaryti nebuvo sunku. Tebuvo likę paskutiniai metai universitete, kurie daugiausia buvo skirti tarybinei literatūrai. Didelio noro ją studijuoti neturėjau, be to, man studijų baigimo diplomo visai nereikėjo. Studijavau ne dėl diplomo, bet dėl žinių. Todėl mečiau studijas Vilniaus universitete...

1972 metų gruodžio 23 dieną važiuoju pirmųjų klieriko atostogų – namo į Trajoniškį pas tėvelius Kūčių. Iš Pasvalio einu drebančia širdimi, nes žinau, kad Tėtė serga, – dėl manęs susirgo. Dažnai už jį meldžiausi ir žinojau, kad jau ima prarasti sąmonę. Bet atgavęs staiga pradėdavo kalbėti ir klausdavo: „Ar parvažiuos dar kada mūsų Jonas?“ Paskui vėl ilgam ilgam nutildavo. Apie tai man vis priekaištingai rašė sesuo Stasė, duodama suprasti, jog esu kaltas. Ji dabar dažnai pareidavo namo, ko gero, kiekvieną savaitgalį. Ir štai aš namie garsiai su visais pasisveikinau. Staiga Stasė sušuko: „Tėtė atsikėlė!“ Ir žiūrime: Tėtė lipa iš lovos. Tada staiga jis visai pagijo, vaikštinėjo ir dirbo, kaip visada seniau... Tais metais Kūčios pakliuvo sekmadienį, todėl sutarėme Kūčias valgyti šeštadienį, o sekmadienį vakare kūčiavoju su klebonu... Visas Kalėdų atostogas tada praleidau namie. Visi džiaugėmės, kad tėvas pagijo (gal pamatęs mano rūpestį suprato, kad jais nenustosiu rūpintis?..).

POGRINDŽIO SPAUDA

Įstojęs jaučiau, kad Kauno kunigų seminarijos vadovybė ir kai kurie klierikai manęs privengia, nes žino, jog palaikau ryšius su kunigais-kovotojais, tokiais kaip Alfonsas Svarinskas ar S. Tamkevičius. Beje, su pastaraisiais susipažinau pirmiausia per knygas. Kai dar dirbau inžinieriumi, visada stengiausi gauti paskaityti religinės ir patriotinės literatūros. Galima sakyti, kad sovietmečiu geriausias testas kunigui buvo tai, ar jis turi tikėjimą ir patriotiškumą stiprinančių nelegalių knygų, kuriomis gali pasidalyti, ar ne. Aišku, tokių knygų skolinimas kitiems taip pat reikalavo drašos ir pasitikėjimo, nes galėjo išduoti, o valdžios sankcijos būdavo labai aršios. Pirmieji kunigai, iš kurių gavau religinės literatūros, buvo Algis Žilinskas (buvęs Simno vikaras, vėliau metęs kunigystę, bet atsivertęs ir tapęs Bažnyčios persekiojimo istoriku, pseudonimu „Spengla“) ir Antanas Bandza (Alytaus vikaras), tačiau greitai įsitikinau, kad jie nedaug tos literatūros turi, ir pradėjau ieškoti kitų kunigų, kurie mane dvasiniais skaitiniais galėtų aprūpinti. Taip susitikau ir kunigą S. Tamkevičių, kuris turėjo tais laikais gausią religinės literatūros biblioteką, būtent iš jo gavau Antano Macei-

nos „Didįjį inkvizitorių“. Ji taip be galo palietė mano dvasią, kad norėjau ją platinti. Tad nuėjau į Alytaus buitinio gyventojų aptarnavimo kombinato Perrašinėjimo skyrių. Sutiko perrašyti. Paskaičiavo: visos knygos perrašymas penkiais egzemplioriais per kalkę kainuotų maždaug mano dviejų mėnesių atlyginimą. Tai buvo man neįmanoma, nes dar turėjau padėti studijuojančiai seseriai Aldonai. Taip ir pasibaigė mano pirmas bandymas turėti religinių knygų ir jas platinti... Tad ėmiau išsirašinėti į savo užrašų sąsiuvinį įdomesnes vietas ir persirašiau bene visą knygą...

Vėl mano dvasioje skausmingai nuskambėjo vyskupo Antano Barausko žodžiai:

Anei rašto, anei druko mums turėt neduoda:

Tegul, sako, bus Lietuva ir tamsi, ir juoda!

Aš dar paauglys buvau, kai šitie žodžiai mane tarsi perdūrė, ir pasakysiu kaip. Man į rankas pakliuvo tarpukaryje leistas religinis žurnalas „Žvaigždė“ ir aš panorau (tada mokiausi septynmetėje mokykloje) daugiau paskaityti. Paklausiau bibliotekoje. Pasakė: „Tai neįmanoma, tai negalima, mes prietarų atsisakome ir tokios literatūros Lietuvoje niekada nebebus.“ Ir, rodos, nuo tada tie žodžiai mano širdyje ir mano ausyse niekada nebe-nustoję skambėti: „Anei rašto, anei druko...“ Devynioliktoje šimtmetyje neturėjo likti jokio lietuviško žodžio, o dvidešimtajame šimtmetyje neturėjo pasiekti lietuvių tikėjimo žodis. Nėra pasaulyje kitos tokios tautos, kuriai būtų tekę išgyventi tokius išbandymus kaip spaudos draudimas. Jei kurioje kitoje šalyje ir buvo įvesti slaviški rašmenys vietoj tradicinių, tai kitos tautos kažkaip ramiai į tai reagavo. Pavyzdžiui, moldavai, kazachai, turkmėnai rašmenų pakeitimą priėmė kaip natūralų dalyką. Štai, prisimenu, dar tarybiniais laikais „Literatūroje ir mene“ buvo išspausdinti mūsų studentų įspūdžiai iš viešnagės Moldavijos TSR. Mūsų studentai ten nuvykę nusistebėjo, kad moldavų kalba – romanų grupės, t. y. panaši ir į lotynų, ir į italų, ir į prancūzų, o jie rašo kirilica. Moldavų studentai į tai atsakė, kad

kirilica – mūsų raštas. Tikrai net komjaunuolis Lietuvos studentas niekada nebūtų pasakęs, kad „kirilica – mūsų raštas“.

Visi žinome, kad kova už lietuvišką raštą, iš tiesų – lotynišką, pareikalavo daug aukų: rizikingas ir brangus spausdinimas užsienyje, daugiausia Prūsijoje, dar rizikingesnis gabenimas per sieną. Mes galime didžiuotis, kad jokioje kitoje pasaulio tautoje nebuvo knygnešių. Kadangi spaudos draudimas ir knygnešystė – unikalus dalykas pasaulyje, UNESCO lietuviškos spaudos atgavimo jubiliejų įtraukė į minėtinų sukakčių sąrašą.

Labai norėtūsi palyginti carinį spaudos draudimą bei kovą prieš jį su sovietiniu laisvos spaudos persekiojimo laikotarpiu. Knygnešių auka – tie devynioliktojo amžiaus didvyriai – ir toji vargo mokykla – tie daraktoriai – paruošė mus, sakyčiau, dar skaudesniam spaudos draudimui dvidešimtam amžiuje. Sakau, dar skaudesniam, nes sovietai atsivėrė geležine uždanga ir praktiškai knygų iš užsienio jau nebebuvo galima įvežti. Todėl jų leidimą reikėjo organizuoti Lietuvoje. Devynioliktojo amžiaus spaudos draudimas truko keturiasdešimt metų, o sovietinis, prasidėjęs 1944-aisiais, tęsėsi iki pat 1989-ųjų, tai yra keturiasdešimt penkerius metus. Uolieji kunigai patys stengdavosi pasigaminti maldaknygių ir katekizmų. Tik būdamas vyskupu sužinojau, kad kun. Vladas Rabašauskas, dirbdamas Utenoje vikaru, pirmasis Lietuvoje įsitaisė slaptą spaustuvę ir visą dešimtmetį spausdino knygutes Utenoje, Pakruojyje, Viešintose (maždaug nuo 1964 metų iki 1974-ųjų), kol jį pagavo... Šių mano žinių patvirtinimą radau arkivyskupo S. Tamkevičiaus prisiminimų knygoje: „Katekizuodamas vaikus mačiau, kaip jiems trūksta katekizmų ir maldaknygių. Vienas mano Kunigų seminarijos laikų draugas kun. Vladas Rabašauskas, vikaraudamas Utenoje, įsirengė spaustuvę gyvenamojo namo rūsyje. Jame įgudusi raidžių rinkėja surinkdavo maldaknygės puslapius, o paskui primityviomis staklėmis atspausdindavo lapus. Aš tuos lapus gaudavau neįrištus ir organizuodavau jų įrišimą pačioje Lazdijų klebonijoje. Tai buvo mano pirmas prisilietimas prie sovietinės valdžios draudžiamo darbo, už kurį įkliuvus buvo galima gauti kelerių metų bausmę.“ (Sigitas Tamkevičius, *Viešpats mano šviesa*, Kaunas: Kauno arkivyskupija, 2013, p. 42)

Tokių kunigų buvo ne vienas. Vėliau atsirado ir daugiau slaptų spaustuvių. Visiems gal yra tekę skaityti „Lietuvos aide“ buvusio nelegalaus spaustuvininko Pauliaus Petronio straipsnį „Buvau ne biznieriūs, o knygnešys“. Jis mini nedaug faktų, bet kai kurie jų mums gali padėti įsivaizduoti to laikotarpio nelegalios leidybos mastą. Knygelės „Jaunos sielos auklėjimas“ jis išspausdino keturiasdešimt tūkstančių egzempliorių. O kai kurias knygutes reikėję spausdinti ir šimtatūkstantiniu tiražu. Tai pralenkė net sovietų oficialiai spausdintų leidinių tiražą. Prieš įkalinamas lageryje P. Petronis buvo išleidęs knygų per šimtą tūkstančių egzempliorių, o grįžęs – net šimtą penkiasdešimt tūkstančių. Jo žinioje buvo penkios spausdinimo staklės. Buvusioje Domeikavos seniūnijoje, Salių kaime, 1979 metais po gyvenamuju namu įkurtoje Vytauto Andziulio ir Juozo Bacevičiaus pagrindžio „ab“ spaustuvėje, dabar yra muziejus. Ten galime sužinoti apie didelius pagrindžio spaustuvės darbus. Bet daugiausia literatūros buvo spausdinama rotoprintais ir dauginama EROS tipo kopijavimo aparatais. Tokių aparatų tiesiog masinę gamybą, priežiūrą ir aprūpinimą medžiagomis organizavo amžiną atilsį kunigas Juozas Zdebskis ir inžinierius Vytautas Vaičiūnas (vėliau tapęs kunigu). Kunigaudamas aš jau žinojau net keliolika tokių aparatų.

Taigi, Lietuvoje buvo daug slapta išleistos literatūros. Visų pirma tai maldaknygės ir katekizmai. Praktiškai pirmiesiems sakramentams buvo ruošiama visose parapijose. Jei kur bailesni kunigai to darbo neorganizavo, tai atlikdavo jį vienuolės ir davatkėlės. Daug kur buvo mokoma šeimoje, kunigai tik patikrindavo tikėjimo žinias. Bet tam būtinai reikėjo turėti maldaknygių ir katekizmų.

Aš prisimenu savo vaikystę Stalino laikais. Eidamas Sutvirtinimo sakramento, gal dvylikos metų buvau, turėjau dvi maldaknyges, ir nė viena iš jų nebuvo spausdinta spaustuvėje. Niekas dar nėra bandęs suskaičiuoti, kiek sovietų valdžios metais pagrindyje išleista draudžiamų knygų. Sovietmečiu kasmet Lietuvoje prie sakramentų buvo prileidžiama 50–60 tūkstančių vaikų ir jaunimo. Bent jau kas antras tikrai turėdavo maldaknygę,

- Vytautas Andziulis su pogrindžio leidinio „Rūpintojėlis“ redaktore seserimi pranciškone Benvenuta – Ada Urbonaite, jo namo Salių kaime balkone. Po šiuo namu buvo įrengta pogrindinė „ab“ spaustuvė. 2006 m.

išspausdintą pogrindyje. O kas antras tai jau tikrai turėdavo, tai per metus reikėjo mažiausiai 50 tūkstančių egzempliorių, o per 40–50 metų – per du milijonus! Gal sovietmečio pradžioje ir neįsigydavo, gal naudojosi atsargomis iš prieškarinių laikų, bet po dviejų–trijų dešimtmečių tų atsargų jau tikrai nebebūdavo likę.

Tokią literatūrą penkis dešimtmečius slapčia spausdino kunigai, vienuolės ir uolieji katalikai-kovotojai. Barškino primityviomis spausdinimo mašinėlėmis net iki dvylikos egzempliorių, spausdino ant plono popieriaus per kopijavimo kalkę. Daug kas daugino minėtu legendiniu kopijavimo aparatu ERA. Istoriją bandę perrašyti saugumiečiai pasirodė bejėgiai prieš pogrindyje veikusią Lietuvos žmonių, daugiausia dvasininkų, ryžtą išsaugoti tikėjimą ir tautiškumą. Nepaisant sovietinių struktūrų pastangų, iš rankų į rankas per Lietuvą plaukė apie sovietų blogio imperiją kalbėjusio rašytojo Aleksandro Solženycino knygos, Adolfo Šapokos „Lietuvos istorija“ ir kitos sovietmečiu draudžiamos knygos šimtais tūkstančių egzempliorių.

Kauno kunigų seminarijos studentai, siekiantys daugiau dvasinės gilumos, lankydavosi Šančiuose pas psichologus Juozą ir Anelę Brazauskus. Jie gerai mokėjo prancūzų kalbą, todėl religinę ir psichologinę literatūrą versdavo iš prancūzų kalbos, perrašinėdavo rašomąja mašinėle kelis egzempliorius ir, susegę į knygutes, dalydavo klierikams. Turėjau net keliasdešimt psichologo Pjero Daco knygučių. Be to, daug kalbėdavo ir rašydavo apie Bažnyčios ir kunigų problemas. Tai ypač buvo reikalinga komunistinio sąstingio metais. Pavyzdžiui, gulėdamas Akių ligoninėje, Kaune, sugalvojau aplankyti kelias bažnyčias. Pasibaisėjau: vienoje skaitomas gana primityvus pamokslas, kitoje – tas pats, trečioje – vėl. Man tai atrodė pasaulio pabaiga. Ne, taip neturi būti, tai tragedija. Tokius dalykus kritikuosiu, šaukte šauksiu. Mano kritiškai dvasiai ypač daug peno davė Brazauskai. Vėliau daug jų kūrybos panaudojau, pateikdamas klierikams mąstymus Telšių kunigų seminarijoje.

■ Kun. Kazimieras Žilys, SJ

Vos įstojęs į Kunigų seminariją, vėl ypač užsidegiau troškimu platinti patriotinę ir religinę literatūrą. Po pirmo kurso per vasaros atostogas gyvenau Alytuje. Vienos bažnyčios vikaru Alytuje buvo tik prieš metus baigęs kunigas Kazimieras Žilys. Abu sukome galvas, kaip čia paprasta rašomąja mašinėle daugiau knygų padaryti. Kunigas turėjo net elektrinę mašinėlę. Išstudijavome jos instrukciją ir išbandėme. Ant plono rūkomojo popieriaus galima spausdinti dvylika egzempliorių. Radome įdomų dalyką: elektrinė rašomoji mašinėlė, pri-

jungta laidais prie kitos, gali spausdinti pirmojoje mašinėlėje duodamomis komandomis, joje net nereikia spausti klavišų. Vadinas, jei sujungtos dvi mašinelės, galima spausdinti 24 egzempliorius. O jei taip sujungus dešimtį mašinelių. Bet pirmiausia reikia jų įsigyti. Nežinau, kodėl tuo labai užsidegęs kunigas Kazys to nedarė...

Netrukus man atsivėrė kur kas sėkmingesnės galimybės. Nebeprišmenu, kaip Panevėžyje susipažinome su sesele Onute Pranckūnaite, kuri savo bute, vonios patalpoje, buvo įsitaisiusi EROS tipo kopijavimo aparatą. Jį sukonstravo kunigas Juozapas Zdebskis su inžinieriumi V. Vaičiūnu. Šiandien, kai kopijavimo technika visai kitokia, sunku net įsivaizduoti, ką tais laikais reiškė kopijavimas. Neryškios tos kopijos buvo, vos dešimt ar dvidešimt kopijų galima buvo padaryti ir paskui jau vėl reikėdavo medžiagas keisti. Problema buvo, kur gauti popieriaus. Bijojome pirkti Kaune ar Panevėžyje, kad nebūtų saugumiečių paženklintas, nes tada būtų susekė (jie naudojo tokias priemones), tad popieriaus važiuodavome pirkti net į Rygą ar Minską. Sunku buvo gauti ir kitas priemones aparatui. Onutė Pranckūnaitė dirbo įrankininke „Lino“ fabrike. Nukopijuotas knygas ten, darbo vietoje, gražiai ir įrišdavo.

Šioje vietoje dera įdėti Panevėžio „Sekundės“ laikraštyje išspausdintą straipsnį apie ją. Kai ką ji pati papasakojo „Sekundės“ korespondentei...

Sovietmečio knygnešei vienuolei Onai Pranckūnaitei laikus mena tarybinių laikų rašomoji mašinėlė ir pažymos, liudijančios už antitarybinę veiklą tremtyje praleistus metus.

Praradusi sveikatą, ligų išsukiotais sąnariais, sunkiai bevaikštanti seselė vienuolė nustebina šmaikštumu. Už tą kandų liežuvį, kirtusį sovietų pakalikams, dar 15-metė ji buvo atskirta nuo tėvų ir ištremta į Sibirą. Apie 1950-uosius į O. Pranckūnaitės gimtinę – Kirdonių kaimą Biržų rajone – atvyko dirbti du agronomai – Dundulis ir Zališkis. Dabar vienuolė neabejoja, kad jiedu buvo atsiųsti ne žemės ūkio kelti, o dorus ir naivius kaimie-

čius akylai sekti ir į tarybinį kelią vesti. Tokie prievaizdai, žinia, į kolūkius suvarytiems kaimo žmonėms buvo tikriausia sovietinė rykštė. Todėl netruko po apylinkes pasklisti dainelė: „Dunduli, Zalieski, tau Dievas nepadės, suvarėt į kolūkį – vaikai išdvės.“ Tai išgirdę agronomai įsiuto. Kažkas leptelėjo, kad pagrindinė poetė ir yra paauglė Onutė. „Padarė kratą namuose ir rado aibes panašių mano eilių. Išvežė ne tik mane, bet ir seserį, nors ji pati nekūrė, tik nuo manęs nusirašydavo“, – pamena O. Pranckūnaitė. Antitarybinės eilės paauglei kainavo 10 metų Sibire. Laimei, po trejų metų nelaisvės mirė Stalinas ir mergina buvo paleista. Tačiau ir tie keleri metai paliko nebeišdildomą žymę.

„Dvylika kilometrų pėsčiomis traukdavom į mišką medžių kirsti. Pinigų už darbą nemokėjo. O kam jie? Ten nebuvo parduotuvės, nei kioskelio, nebuvo nei muilo, nei dantų šepetuko, nes nebuvo ir paties vandens“, – „Sekundei“ pasakojo O. Pranckūnaitė. Vienuolė pamena, kaip paauglystėje su kitais tremtiniais iš 12 metrų gylio tranšėjų traukdavo kibirais iš žemių prisisunkusį vandenį maistui. „Neklauskit, ką valgydavom. Pjaudavome ir grauždavome šakas. O jau koks skanėstas liauna šakelė pavasarį, kai pradeda sprogti pumpurai!“ – pamena O. Pranckūnaitė.

Iš tremties sugrįžusi į gimtinę mergina ilgai neužsibuvo – nesutiko stoti į kolūkį, atėmusį iš jos jaunystę. Pasiprašė pagalbos vietos klebono šeiminkės, šioji ir suvedė mergaitę su Panevėžio vienuolėmis. Nuo tada O. Pranckūnaitė ir paniro į knygnešystę. Vienintelė tokia Panevėžyje buvo. Net tos pačios laiptinės kaimynai nė neįtarė, koks milžiniškas darbas verda naktimis už buto sienų. Čia traukdavo kunigai, vienuolės, mokytojai, eiliniai žmonės ir vis su lauknešėliais.

„Aš tik spausdinau, o knygu, popieriaus – visko man atveždavo kiti“, – pasakojo O. Pranckūnaitė.

Susekti pogrindininkę saugumui buvo kone neįmanoma. Mat dvasininkų būta irgi ne pėsčių – turėjo įrangą, galinčią aptikti sekimo prietaisus. O tokių kunigai rasdavo ir po savo automobiliais, ir netgi ant parduotuvėje pirktos popieriaus. Pasak O. Pranckūnaitės, saugumas popierių kažin kokiais spinduliais apšvitindavo, kad galėtų sekti jo kelią iš parduotuvės lentynų. Toks buvo patekęs ir į vienuolės rankas, tačiau vienas iš kunigų turėjo spindulius nekenksmingus padarantį aparatėlį. Aktyviosios vienuolės gyvenimas buvo tarsi padalytas pusiau: dieną triūsavo „Lino“ fabrike, išdavinėdama įrankius, naktimis spausdindavo sovietų draudžiamą literatūrą. Kol kartą į jos kabinetuką gamykloje įsiveržė trys saugumiečiai ir skyriaus viršininkė. O po to ir į jos butą. Jie trynė rankas iš pasitenkinimo. Trijų mašinų prireikė išvežti vienuolės bute rastiems įkalčiams. „Kaimynai nieko nesuprato. Galvojo, kad išsikraustau. Net naktį, kol buvau areštinėje, saugumiečiai grindis plėšė ir ieškojo kompromatų“, – pamena vienuolė.

Praleidusiai naktį ant gultų O. Pranckūnaitei atsivėrė areštinės grotos. Seselei saugumiečiai leido pagyventi laisvėje – tikėjosi susekti, kas gi jai padeda tokiame darbe. „Tik grįžau namo – J. Kauneckas, nieko nežinodamas, prisistato. Kaip grūdau už krūtinės laiptais žemyn“, – juokiasi O. Pranckūnaitė.

Aštuonis mėnesius vienuolė buvo tardoma Vilniaus saugumo požemiuose. Kol išgirdo nuosprendį: porą metų tremties. Šį kartą šakelėmis maitintis neberekėjo. Įdarbino vienuolę Ulanovske – dažyti odą fabrike. „Galėjau eiti į parduotuves, alga mokėjo tokią pat, kaip Lietuvoje, bet dirbau taip, kad net viršininkė užjausdama galvą linguodavo. Visiškai nevėdinamoje patalpoje ant odos pūčiau cheminius dažus, sumaišytus su acetonu“, – pasakojo vienuolė. Moterį kankino ir baisi odos liga – net gydytoja nesuprato, kokiais spinduliais ją apšvitino tardę

saugumiečiai. „Bet bijojo, kad tremtyje nenumirčiau. Mat apie mane jau visam pasauliui buvo pranešęs „Amerikos balsas“, – pamena O. Pranckūnaitė.

Atlikusi tremtį ir po poros metų į Panevėžį parvykusi vienuolė negrįžo į „Liną“. Žinojo, kad saugumiečiams ten būtų patogiau sia ją sekti. Patraukė į „Metalistą“. Ir vėl ėmėsi knygų leidybos. Iki pat Atgimimo. „Žmonėms reikėjo knygų, kad padėtų tapti doresniems, vestų į Dievą. Jei širdyje nėra Dievo, nėra kas rodo gaires per gyvenimą. Labai prasmingas darbas buvo“, – išbandymų nesigaili vienuolė.

Tas jos nenugalimas veržimasis žmones aprūpinti tiesos žodžiu! Prisimenu, po įkalinimo atlėkė pas mane: „Parūpink vėl rašomąją mašinėlę“. Atsakiau: „Ar tau galvoje negerai? Juk tave, be abejo, stebės...“ Beje, jai dauginant knygas, laikėmės ypatingo atsargumo. Ji buvo davusi man ir kitiems savo buto raktus. Su ja nesusitikdavome. Atveždavome popieriaus, kitų medžiagų, knygas, skirtas nukopijuoti, palikdavome jos bute, kartu pasiimdami jau nukopijuotas. Ak, kodėl ji sugalvojo neštis knygas įrišti į fabriką!.. Net man studijuojant Seminarijoje nė karto su ja nesusitikome. Ji atveždavo lagaminą

■
Ona
Pranckūnaitė (vidury)
Panevėžio
kraštotyros
muziejaus
renginy.
2010 m.
(nuotr. T. Sta-
sevičiaus)

knygų ir palikdavo pas Seminarijos budėtoją, sakydama: „Kauneckui“. Visi galvodavo, kad lagamine kokie nors pyragai. Mat moterėlės su lauktuvėmis dažną klieriką lankė. Taigi jos atvežtas knygas ir dalijau klierikams. Jaučiau, kam galiu duoti, kam – ne, kas patikimas, o kas – ne. Kai Seminarijoje mano paskutiniaisiais studijų metais buvo per penkiasdešimt klierikų, tai platindavau apie keturiasdešimt pogrindinių knygų ir nė vienas manęs neišdavė.

SEMINARIJOS NUOTAIKOS

Seminarijoje vėl labai daug skaitydavau, nes studijuoti buvo lengva. Dėstytojai savo mokslą skaitydavo iš skriptų (mašinėle spausdintų užrašų). Klierikai tą skaitymą pagal savo skriptus sekdavo. Jais paprastai apsirūpindavo patys klierikai. Jų perrašymą mašinėle užsakydavo mieste pas moterėles, daugiausia vienuoles. Man kurso draugai paprastai atiduodavo pirmąjį egzempliorių – rūpinosi dėl mano silpnų akių. Tik antrame kurse, pradėjus studijuoti dogminę teologiją, vicerektorius kun. Vaclovas Aliulis, perskaitęs iš skriptų lotyniškai užrašytas tezes, jas aiškindavo, laisvai kalbėdamas. Aš paprastai užsirašinėdavau jo mintis, visi kiti tik klausydavo. Man labai patiko jo gyva dzūkiška kalba. Ir aiškinimai būdavo pilni taiklių asmeninių pastebėjimų, net pavyzdžių iš gyvenimo ar literatūros. Jis kartkartėmis paimdavo mano užrašus ir stebėdavosi, kad taip tiksliai esminiai dalykai užrašyti: „Kada tu suspėjai?“ – „Užtat taip prikeverzota, kad vargiai suskaitote...“ Bet jis niekada mano baisaus rašto nepakritikavo... Dogminės teologijos egzaminams bilietuose buvo užrašytos tik lotyniškos tezės (egzaminus Seminarijoje visuose kursuose laikydavome kiekvieną semes-

■ Seminarijos klierikai ekskursijoje. 1974 m.

trą. Kažkas suskaičiavo, kad jų išlaikėme per šimtą). Juokas imdavo, kaip mokslo draugai mane kaulydavo tezes išversti į lietuvių kalbą. Lotynų kalba buvo dėstoma kasdien vieną valandą nuo pat pirmo kurso. Kylant kursų laiptais aukštyt, lotynų kalbos kasmet būdavo viena valanda mažiau. Penktame kurse likdavo iš viso viena savaitinė valanda. Man lotynų kalba tebuvo pramoga, nes universitete teko ją studijuoti net šešis semestrus. Lotynų mums dėstė dvasios tėvas kun. Vladislovas Michelevičius (vėliau jis tapo vyskupu). Su klierikais, norinčiais daugiau išmokti lotyniškai, jis rengdavo kolokviumus (pasikalbėjimus) ir mane kartkartėmis išsivesdavo į Santaką pasivaikščioti. Kartais kalbėdavomės lotyniškai, bet dažniausiai jis stengdavosi kalbėti vokiškai, mat savarankiškai mokėsi vokiečių kalbos. Kun. V. Michelevičius buvo mūsų dvasios tėvas. Kiekvieną vakarą perskaitydavo medžiagą rytdienos mąstymui. Mąstymo punktus (pagrindines mintis) primindavo kiekvieną rytą ir tada iki šv. Mišių mąstydavome bent penkiolika minučių. Mąstymo metu arba vakare po pateiktos mąstymui medžiagos galėdavome pas jį atlikti išpažintį. Trečiadieniais po pietų į Seminariją klausyti išpažinčių atvykdavo daugiau kunigų, kad klierikai turėtų didesnį dvasios tėvų pasirinkimą.

Graikų kalbos pagrindus dėstė ir mūsų giedojimą ugdė kun. Pranciškus Tamulevičius, turėjęs nepaprastai jautrią muzikinę klausą. Ne tik graikų kalbos, bet ir giedojimo egzaminą pas jį laikydavome. Visi žavėjomės jo nepaprasta ramybe ir nuoširdumu. Kuriam nors visiškai „nugiedoju“, jis sakydavo: „Na, penki neišeis.“ – „Profesoriau, rašykit keturis.“ – „Kad ir keturi nelabai...“ Bet trejeto, ko gero, niekam ir neparašė...

Kiti dėstytojai kažkaip man visiškai neįstrigo...

Turėjau nepaprastai daug laisvo laiko, tad gana daug skaičiau. Faktiškai peržvelgiau visas Seminarijos bibliotekos knygas. Teliko prieškarinės religinės knygos. Nieko reikšmingesnio neradau, todėl įsiprašiau skolintis knygų iš vyskupo Liudviko Povilonio. Prie jo kartą prišokau Kauno arkikatedros zakristijoje, nes kiekvieną sekmadienį dalyvaudavome Sumos Mišiose katedroje. Klierikai-choristai dar giedodavo advento metu Marijos valandas sekmadienio rarotinėse Mišiose šeštą valandą ryte. Tose Mišiose taip pat dalyvaudavo visi Seminarijos klierikai. Paprašyti knygos nueidavau į vyskupo L. Povilonio butą. Į butą jis nė karto neįsileido, paskambinus prie durų atėjęs liepdavo palaukti. Atnešdavo vokišką knygą: „Kai perskaitysi, vėl ateik.“ Kai perskaitęs nunešdavau, tą knygą man palikdavo dovanų. Nė karto negavau kokios nors reikšmingesnės knygos, nors vėliau sužinojau, kad jis daug knygų gaudavo iš užsienio, net Antano Maceinos ir kitų autorių...

Mane klierikai ar vadovybė buvo paskyrę ir Seminarijos sienlaikraščio redaktoriumi. Reikėjo pačiam daug rašyti. Prisimenu, surinkau daug medžiagos iš A. Maceinos ir net Karlo Ranerio apie kalbos ir net poezijos reikšmę žmogaus dvasiai, nes buvo klierikų, kurie rašė poeziją. Laikraštėlį iš pradžių vadino „Aukės keliu“, bet klierikas Algis Kazlauskas (jis vėliau po manęs tapo redaktoriumi) ėmė ypač reikalauti pavadinimo „Aukės kelyje“. Tas pavadinimas labai nepatiko Seminarijos prefektui Juozui Užupiiui. Jis šaipėsi: „Dabar jūsų pavadinimas *Aūkės kelyje*.“ Deja, daugeliui panašiai ir skambėjo...

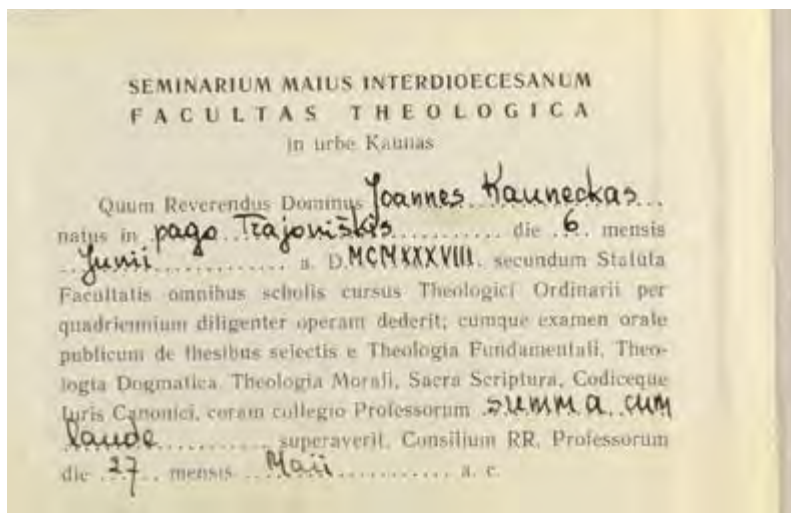
Seminarijos laikotarpiu saugumiečiai prie manęs nebelindo, veikiau- siai matė, kad esu beviltiškas. Be abejo, jie mane visą laiką stebėjo. Pri- simenu buvusį klieriką Kazimierą Mangevičių. Vasario 16 dieną jis užsi- segdavo trispalvį ženkliuką, kambarį papuošdavo trijų lietuviškos tautinės vėliavos spalvų balionais. Ir man sakydavo: „Jonai, tu nė kiek šiandien nepasipuošęs, koks tu patriotas?“ – „Na, kad nesu patriotas“, – atsakya- vau. Tai buvo aiškus provokatorius. Be abejo, jis niekada jokios knygelės iš manęs negavo. Jo tikrasis veidas gana greitai paaiškėjo ir Seminarijos vadovybei. Nuo jaunystės laikų turėjau draugą gamtininką Bronių Šable- vičių. Su juo susirašinėjome, jis mokėsi Bartkuškio technikume. Kartą jis pas mane į Seminariją atsiuntė moterėlę, kuri pasakė, kad tas „klierikas“ per atostogas jo bažnytkaimyje pasirodo tik kaip *blatnas* studentas, tie- siog darkosi su mergomis. Pranešiau Seminarijos vadovybei. Per atosto- gas kažkas nuvažiavo į tą bažnytkaimį. Ir jį pašalino, regis, iš trečio kurso...

Visokius klierikų reikalus, dokumentus tvarkė prefektas. Reikėjo pas gydytoją ar kitokių reikalų į miestą, prefektą prašydavome leidimo. O man tokio leidimo nuolat reikėdavo, vis pas akių gydytoją, dar buvau susirgęs ir tuberkuloze... Akių ligoninėje manimi ypač rūpinosi daktarė Onutė Se- reikaitė ir slaugytoja Monika Rakauskaitė. Joms buvo baisios mano akys: „Kaip tu tokiomis akimis dar gali skaityti ir studijuoti?“ Nuolat skatindavo mane atsigulti mėnesiui į ligoninę ir atlikdavo visas mano jau minėtas pro- cedūras. Slaugytoja net įtaisė asmeninį aparatą akių vonelėms. Aparatas – elektrinis, iš jo išeina dvišakis laidas, kurio gale dvi taurelės, jose fiziolo- ginis skystis, į kurį įmerkiamos akys, ir kitas laidas iš aparato, to laido gale švininė plokštė, uždedama ant nugaros. Aparatu nustatomas srovės sti- prumas ir taip keliolika minučių speciali srovė leidžiama per akis ir visą or- ganizmą. Kiekvienais mokslo metais akių ligoninėje praleisdavau mėnesį ar du. Prefektas priekaištaudavo: „Kiek daug tu praleidi paskaitų, tiesiog gadini savo studijas. Prašyk, kad tave guldytų ligoninėn per atostogas.“ Teisindavausi: „Profesoriau, mano studijos nenukenčia, mano studijų kny- gelėje visi įvertinimai tik „labai gerai“. – „O dvasinis ugdymas?“ – „Profeso-

■ Kunigais įšventinti Vytautas Kadys, Ričardas Černiauskas, Jonas Kauneckas, Stanislovas Linda, Jonas Alesius, Česlovas Degutis, Petras Tarvydas, Marijonas Savickas. Sėdi iš kairės Seminarijos vadovybė: kunigai Juozapas Pranka, Viktoras Butkus, vysk. Liudvikas Povilonis, Vladas Michelevičius, Algimantas Kajackas, Algirdas Turčinskas. 1977-05-22

riau, niekada man neužtenka Seminarijos ugdymo, Seminarijos rekolekcijų. Per kiekvienas vasaros atostogas dar dalyvauju bent savaitės uždarose rekolekcijose. Be to, vasaros atostogų metu mane gydo Alytaus tuberkuliozės sanatorijos vyr. gydytojas." (Nesisakiau, jog tam gydymui nereikėjo nė minutės gulėti palatoje. Prirašęs vaistų, gydytojas liepdavo visas dienas bėgioti miške: grynas miško oras ir judėjimas – geriausias plaučių ir nervų gydytojas.) Taip prefektas ir išleisdavo mane. O aš džiaugiausi: mažiau to tuščio ir taip ilgo sėdėjimo prie skriptų... Jei vasaromis būčiau gulėjęs ligoninėje, būčiau netekęs giliausio dvasios ugdymo. Taip, atostogų metu kiekvieną vasarą turėdavome kur nors nuošaliame kaime ar Dzūkijos miško sodybose rekolekcijas, kurias grupei klierikų vedavo ugnieji kunigai: Juozas Zdebskis, Sigitas Tamkevičius, Pranas Račiūnas ir kt.

■ Seminarijos diplomas. 1977-05-2

Tai buvo tikra dvasinė atgaiva. Ne, to negalėjau jokia būdu atsisakyti. Būtų baisiausia skriauda mano dvasiai. O Seminarijoje atsirado klierikų, kuriems trijų dienų Seminarijos rekolekcijos, reikalaujant laikytis tylos, buvo kankynė. Nuolat girdėjai plepėjimą ir net krykštavimą...

Na, dar gerai prisimenu Seminarijos rektorių dr. Viktorą Butkų. Nors jis pirmame kurse nieko nedėstė, teko su juo susidurti. Šiaip pas jį klierikams nereikėjo jokių dalykų tvarkyti. Kaip minėjau, tuo užsiėmė prefektas J. Užupis. Bet kartą turbūt jį labai įskaudinau. Kadangi studijuodamas vokiečių kalbą, pradėjau susirašinėti su vadinamosios Demokratinės Vokietijos vokiečiais, tai gaudavau iš ten žurnalą „Begegnung“ ir jame VDR dvidešimtpenkmečio proga atradau rektoriaus straipsnį, kuriame pasakojama apie socializmo pranašumą prieš kapitalistinę sistemą: „Tokios laisvos demokratijos, kaip VDR Vokietijoje, nėra buvę amžiais“ – rašė rektorius. Tai aš kitiems klierikams auditorijoje jo straipsnio fragmentus lietuviškai citavau. Ir įėjo į auditoriją pats rektorius V. Butkus, išgirdo mano citavimą, nepasimetęs pradėjo aiškinti, kad mes, nebuvę kapitalistinėse valstybėse, nežinome, kaip ten yra, jei būtume buvę, tai patys įsitikintume, kad VDR žmonės gyvena daug kartų geriau negu Vakarų Vokietijoje. Pavyzdžiui, Vakaruose pilna bedarbių ir elgetų, o socialistinėse šalyse to praktiškai nėra. Ta proga jis paaiškino, kad mūsų šalyje reikia ne tik kovotojų, bet ir tokių, kurie diplomatiškai bendrauja su tarybine valdžia, nes, kad ir kokį triukšmą keltų kovotojai, toji valdžia niekada jiems nenusileis, o leidimą daugiau klierikų priimti į Seminariją ar išleisti kokį religinį spaudos leidinį ji duoda tik tiems, kurie bendrauja su valdžia...

Ir dar vieną nemalonų susidūrimą turėjau su rektoriumi. Pradėjęs studijas Seminarijoje, dar visus metus gavau trečios grupės neįgalumo dėl regėjimo pensiją, kaip gaudavau anksčiau, dirbdamas melioracijoje. Paprastai reikėdavo kasmet praeiti specialią medicininę komisiją, kad patvirtintų, jog esu neįgalus, ir taip pratęstų dar metams pensijos mokėjimą. Ir štai, pristatęs visus tyrimus, aš toje komisijoje. Nustebau išgirdęs: „Jums neįgalumo nebegalime pripažinti.“ – „Negi mano akys smarkiai pagerėjo?“

– „Ne, jos taip pat nesveikos, bet neįgalumo negalime pripažinti, kadangi esate religinės mokslo įstaigos studentas.“ – „Aš tik prašau pripažinti mano akių ligotumo laipsnį. O ar mokėti pensiją, ar ne, tegu kita įstaiga sprendžia.“ – „Ne, mes negalime.“ Taip ir išėjau, negavęs neįgalumo pažymos. Parašiau skundą Sveikatos ministerijai, pridėdamas senesnes ir paskutinę medicinines pažymas apie akių būklę. Nutariau tai suderinti su rektoriumi. Jis tiesiog nusigando ir tarė: „Ne, skundo niekam nesiųsk. Tai būtų tikra katastrofa, jei dar nuskambėtų užsienyje. Būsime priversti ne tik tave šalinti iš Seminarijos, bet ir Seminarija bus smarkiai peržiūréta. Jei tau trūksta tų kelių dešimčių rublių, aš tave paremsiu.“ Tą kartą likau nekovojęs už savo teises. Rektorius niekada manęs neparėmė, tik mane egzaminuodamas net nesiklausydavo, ką kalbu (bent man taip atrodė), bet rašydavo „labai gerai“. O pinigų juk reikėjo nuolat, nes santaupų neturėjau: buvau išleidęs visas algas ne tik sau (juk reikėjo ne tik pragyvenimui, dar ir studijoms), bet ir remdamas studentę seserį Aldoną. Reikėjo batų ir drabužių... Ačiū Dievui, rimtai mane rėmė kunigas S. Tamkevičius. Kiti kunigai kiek paremdavo už patarnavimą atlaidų metu. Prefektas kartą padovanojo gerus žieminius batus...

Paprastai klierikus dar pirmame kurse suskirstydavo į vyskupijas, kartais net neatsižvelgdami, iš kokios vyskupijos kuris kilęs. Mat klierikus skirstydavo vyskupijoms priklausančiais procentais (turbūt procentai buvo skaičiuojami pagal katalikų skaičių vyskupijoje). O mūsų kurse buvo net 5 kilę iš Panevėžio vyskupijos. Be abejo, visų negalėjo priskirti Panevėžio vyskupijai... Kodėl klierikus jau nuo pirmo kurso kuriai nors vyskupijai paskirdavo? Mat už kiekvieno klieriko mokslą ir išlaikymą mokėdavo vyskupija. Kaip nutiko, kad mane atidavė Telšiams? Aš Žemaitijoje nei gimęs, nei gyvenęs... Man vysk. Antanas Vaičius vėliau papasakojo, jog dar pirmame kurse svarstė, į kokias vyskupijas bus skiriami klierikai, ir tada Seminarijos vadovybė guodėsi, kad įstojo vienas, kuris silpnos sveikatos, bet yra vadinamųjų kovotojų bendrininkas, labai aktyviai bendrauja su kunigais „ekstremistais“, nežinia, ką su juo daryti. Niekas nenorėjo manęs imti. Tai

Telšių vyskupas Juozapas Pletkus, patartas kunigo A. Vaičiaus, pasiūlė jam tą klieriką paskirti su sąlyga, kad manęs nepriškaičiuos prie procentų. Paradoksaliai susiklostė, kad aš aukštaitis, daug metų inžinieriumi Dzūkijoje dirbęs, patekau į Žemaitiją... Bet vis tiek vasaros atostogas praleisdavau Dzūkijoje, dažniausiai savo bute Alytuje, ypač kol gydžiausi tuberkuliozę. Porą vasarų praleidau Meteliuose pas prelatą Vytautą Gustaitį. Vieną vasarą su klieriku Stasiu Tamulioniu teko dažyti Metelių

■ Aš baigęs Kauno kunigų seminariją. 1977 m.

bažnyčios stogą. Jis laisvai karstėsi, o man buvo labai sunku pakelti aukštį, ne tik bijojau, bet ir naktį vis sapnuodavau, kad krinta mūsų dažymo įrankiai, aš juos gaudau ir pats krentu. Atsikeldavau tiesiog išsikankinęs. Bet stogą šiaip taip nudažėme... Paskutines atostogas mane privertė praleisti Žemaitijoje, Tirkšliuose, pas kleboną Bronislovą Burneikį. Ten susidarė baisus įspūdis: Žemaitijos bažnyčios dvasia miega, nėra Mišių patarnautojų, kunigai neruošia vaikų sakramentams (vėliau sužinojau, kad kai kur kunigai jau buria prie altorių jaunimą). Pirmą kartą teko dalyvauti Žemaičių Kalvarijos atlaiduose. Nepaprastai jaudino tai, kaip žmonės, pamaldžiai giedodami ar grodami dūdomis, eina Kryžiaus kelią. Kryžiaus kelio

koplytėlės ir koplyčios (jų net dvidešimt) išsidėsčiusios kelis kilometrus ant kalvų (žmonės sako „ant kalnų“, todėl ir vadina Kalnų kryžiaus keliu). Nuostabiausia tai, kad tik Žemaitijoje išliko toks Kryžiaus kelias. Jo neliko Vilniuje, Vepriuose. Ačiū Dievui, karingi žemaičiai ne kartą išėjo ginti Kryžiaus kelio su šakėmis ir kuolais ir apgynė, net prieš traktorius ir buldozarius guldami. Garbė jiems. Tik žmonės nusiskundė, kad kunigai nebuvo tokie pat karingi, kaip tikintieji žemaičiai. Baisiausia, kad Žemaičių Kalvarijos atlaidų Kryžiaus kelio kalnuose neina procesijos, nes sovietinė valdžia jas uždraudė; kunigai Kryžiaus kelyje dalyvauja be sutanų ir nesiskiria nuo pasauliečių, ir net pamokslų kalnuose nesako, nors prieš karą ėjo Kryžiaus kalnų procesijos ir net trijose stotyse skambėjo pamokslai...

Seminarijos studijų metais Alytuje buto iš manęs neatėmė. Įsiprašė viena davatkėlė, dirbanti virėja vaikų darželyje, kad leisčiau gyventi tame bute. Įleidau. Dviejų kambarių butas buvo pereinamas. Ji apsigyveno galiniame kambaryje ir vaikščiodavo per mano kambarį, nes man jo reikėjo tik per atostogas. Ją net priregistravau, kad butas nebūtų tuščias. Šitai prisišaukiau bėdą. 1974 metais, man parvažiavus per atostogas, staiga atvyko Tėtė su Mama, nes juos iš namų Trajoniškyje išvarė sesers Kastelės vyras Jonas Brazaitis. Visi trys glaudėmės tame pereinamame kambaryje. Prašiau tos moters išeiti, nes toks gyvenimas tėvams buvo be galo vargingas. Ji niekaip nesutiko išeiti, net grasino: „Manęs negali išvaryti. Aš priregistruota. Jei varysi, pasiskųsiu miesto valdžiai ir iš tavęs atims butą, paskirs man.“ Nutylėjau, nepareikalavau griežtai, neapeliavau į jos tikėjimą – man visada stinga griežto ryžtingumo. Po atostogų išvykau į Seminariją, palikau tėvelius taip vargingai gyventi. Tikrai nepakankamai jais pasirūpinau. Per kitas atostogas parvykęs jų neberadau. Sesuo Stasė Biržuose gavo dviejų kambarių butą ir tėvelius pasiėmė pas save. O man baigiant Seminariją, ta moterėlė iš valdžios gavo Alytuje butą. Iš mano buto išėjo. Tada Sausinimo sistemų valdybos viršininkė Albina Bendoraitienė ėmė kaulyti: „Oficialiai raštu atsisakyk buto, aš rajono vykdomojo komiteto pirmininko išprašysiu, kad atiduotų mano broliui. Vis tiek greičiausiai to

buto tapęs kunigu negalėsi išlaikyti, iš tavęs tikrai komunistinė valdžia atims..." Iš to buto tik tiek naudos turėjau, kad tas jos brolis mano knygas ir sofą iš Alytaus nemokamai nuvežė į Telšius. Pakeliui sustojome Varniuose prie buvusios Šv. Aleksandro bažnyčios, kurioje mačiau įsikūrusią baldų parduotuvę. Ten nupirkau krūvą kilnojamų lentynų knygoms sudėti. Jos tarnauja man iki gyvenimo pabaigos...

RĖKSNYS KUNIGAS VIKARAS

Po kunigystės šventimų prasidėjo primicijų metas. Ačiū Dievui, Telšių vyskupija neragino skubėti atvažiuoti. Turėjau du mėnesius atostogų. Buvau nuvažiavęs į Telšių vyskupijos kuriją pasitarti. Dėkojau už tas atostogas ir pinigus: mat pasiūlė man Mišių stipendijų. Pasakiau valdytojui A. Vaičiui, kad esu pažadėjęs trisdešimt Mišių nemokamai paaukoti, turiu padėkų Dievui už visokias tokio ilgo kelio į kunigystę malones, daugybę padėkų, prašymų už gimines ir pažįstamus. Visas tas sugalvotas intencijas turiu susirašęs į užrašų knygutę. Valdytojas sako: „Nuostabu, bet tau juk reikia pinigų. Nebūtina tavo intencijomis aukoti atskirų, nemokamų Mišių, gali savo intencijas prijungti prie užprašytų Mišių per *Memento* (toje vietoje Mišiose atsimenami ir Dievui pavedami įvairūs papildomi reikalai – aut. past.)“ Vis dėlto pasilikau prie savo nuomonės ir tą trisdešimt Mišių paaukojau, kai galėjau būti laisvas nuo kitų intencijų...

Nuostabiai gražus buvo laikas primicijoms. Ką gi reiškia primicijos? Tai pirmosios naujojo kunigo Mišios. Tikros primicijos tegalėjo būti vienos,

dažniausiai gimtinės parapijos bažnyčioje. Tai buvo labai retas įvykis visoje Lietuvoje, juk kasmet buvo pašventinami tik keli kunigai. Suprantama, todėl klebonai paprastai kaulydavo primicijas aukoti būtent jo parapijoje. Net sugalvojo tokį „primicijų“ terminą: **toje bažnyčioje** pirmosios jaunojo kunigo Mišios. Tai labai pasitarnavo tikėjimo ugdymui – buvo nuostabi proga sukviesti minias tikinčiųjų į bažnyčią. Kunigėliai savo primicijoms kviesdavo kuo ugningesnius pamokslininkus, kad kuo daugiau kurstytų tikėjimo ugnį. Man teko „primicijas“ švęsti bene trylika kartų. Visų pirma Krinčine, gimtinės parapijos bažnyčioje. Ten susirinko ir giminės. Paprastai po pirmųjų Mišių primiciantas laimina tėvus, seseris, brolius. Deja, Tėtė nebegalėjo (o gal nenorėjo?) dalyvauti. Ir visi kiti paprastai laiminami, uždedant ant tikinčiųjų galvų rankas. Tikintieji bučiuoja primicianto rankų delnus, nes kunigėliai taip neseniai, šventinant kunigą, buvo patepti šventais aliejais. Primicijų asistentai (palydovai) paprastai kiekvienam palaimintajam įteikia pa-

■ Po primicijų Kybartuose su klebonu Sigitu Tamkevičiumi. 1977 m.

veikslėlį. Tai puiki proga tikėjimui skatinti: juk pamaldžiai nusiteikęs žmogus ypač giliai priima kiekvieną mintį. Todėl pasigaminau specialų antspaudą, kad galėtume atspausdinti ant kiekvieno dalijamo švento paveikslėlio antroje pusėje atminimui skirtą tekstą. Labai tiko tikėjimui padrąsinti Šventojo Rašto citatos: „Visi kaip vienas kovokime už tikėjimą ir nė iš tolo nesiduokime priešų išgąsdinami“ (plg. Fil 1,28) ir „Drąsias, tvirtas širdis turėkit, kas Viešpačiu tikit“ (Ps 30,25). Iš pradžių įsigijau net dvidešimt tūkstančių paveikslėlių. Per daugelį savo „primicijų“ juos išdalijau, todėl vėliau įsigijau dar tūkstančius, kad galėčiau nuolat dalyti. Fotografams reikėjo duoti paveikslėlį. Jie perfotografuodavo ir pagamindavo tuos tūkstančius. „Primicijas“ dar švenčiau Kybartuose, prašomas kunigo S. Tamkevičiaus, Biržuose, Jiezne, Perlojoje, Meteliuose ir kitur. Be abejo, būtinai reikėjo „primicijų“ Alytuje, kur taip ilgai dirbta, gyventa. Asistentai spausdino paveikslėlius per naktį, nes tikėjomės tūkstančių. Iš tikrųjų – Alytaus Angelų Sargų bažnyčia nesutalpino žmonių, buvo aplink bažnyčią pilnos kapinės. Pamokslą kunigas S. Tamkevičius sakė lauke. Paveikslėlių visose „primicijose“ išdalyta per dvidešimt du tūkstančius... Paskutinės „primicijos“ buvo Telšiuose ir aptarnaujamoje Viešvėnų bažnyčioje. O po „primicijų“ prasidėjo kunigo kasdienis darbas.

Atvykau dirbti į Telšius 1977 metų birželio 30 dieną ir apsigyvenau man paskirtame bute Pionierių g. 51, antrame aukšte. Pirmajame gyveno vargonininkas Alvydas Šeduikis su šeima. Nustebino šio žmogaus tiesumas. Galima sakyti, vos pasisveikinus, jis man pasakė: „Kunigėli, turėsi vadovauti Eucharistijos bičiuliams. Iki šiol vadovavau aš, bet tai kunigų darbas. Dabar tu turėsi su jais dirbti.“ Apsidžiaugiau, labai apsidžiaugiau. O, tai nuostabiausias metas mano gyvenime! Pradžią jau yra, galėsiu ir daugiau burti jaunimo. Juolab kad dar gyvendamas Alytuje pradėjau bendrauti su Eucharistijos bičiuliais. Koks džiaugsmas, kad ir čia radau suburtus patarnautojų ir adoruotojų būrelius, bent kelias dešimtis prie abiejų Telšių bažnyčių. Tad buvo labai malonu su jais susipažinti ir bendrauti. Be to, netrukus susipažinome ir su Eucharistijos bičiuliais kitose Žemaitijos vieto-

vėse. Su Kauno Petrašiūnų Eucharistijos bičiuliais jau buvau iš anksčiau pažįstamas. Matyt, tai žinojo A. Šeduikis. Dažnai pas Telšių Eucharistijos bičiulius atvykdavo Lietuvos Eucharistijos bičiulių vadovė Jadvyga Stanelytė.

Eucharistijos bičiulių Žemaitijoje atsirado vis daugiau: Telšiuose, Klaipėdoje, Tauragėje, Tirkšliuose, Sedoje... Su jais daug bendravau, visur vesdavau jiems rekolekcijas, dvasinius pokalbius. Jie patarnavo Mišiose, adoravo Švenčiausiąjį, nepaprastai puošė procesijas. Jos darėsi didingos, iškilmingos.

■ Vargoninkas Alvydas Šeduikis

Pats gyvenimas parūpino berniukams ir jaunuoliams rūbus Mišiose ir procesijose. Būtent A. Šeduikis prisiminė, jog jam teko matyti patarnautojų prieškarines sutanėles Žemaičių Kalvarijoje, virš zakristijos, sandėlyje. Jis surado sutanėlę ir man ją pristatė 1978 metų pradžioje. Nepatiko, kad sutanėlė juoda, kaip ir kunigų. Atsitiktinai parduotuvėje pamačiau ištisus rietimus nebrangios tamsiai raudonos spalvos velvetinės medžiagos. Man atrodė, kad ji labai tinka sutanėlėms. Nupirkau bene šimtą metrų tos dvigubo platumo medžiagos. Turėjome moterėlių, talkinančių mums, ir jos pasiuvo berniukams gražias sutanėles. Pasitarėme su Alsėdžių klebonu Vaclovu Stirbiu, nes pas jį buvo gana daug patarnautojų. Pirmiausia aprenėme Alsėdžių patarnautojus, o vėliau, 1978 metų gavėnios pirmą sekmadienį, – Telšių katedros patarnautojus. Drebančia širdimi sėdėjau klausykloje: „Ką sakys valdytojas?“ Bet jis arba nepastebėjo, ar apsimetė nematęs: jokios reakcijos. Ir taip aprenėme visus Telšių katedros bei Tel-

■ Telšių katedros Mišių patarnautojai. 1982 m.

■ Telšių Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčios (mažosios) Mišių patarnautojai. 1982 m.

šių Mažosios bažnytėlės patarnautojus (iš čia jos išplito po visą Žemaitiją ir Lietuvą). Tos sutanėlės labai tiko Mišių patarnautojams, taip pat visoms procesijoms. Ir ypač tiko kiekvieną gavėnios vakarą Kryžiaus keliams. Niekaip negaliu pamiršti, kaip jaunimas vedė mano parašytus Kryžiaus kelius. Vyskupas A. Vaičius kartą išklausinėjo, kiek man tai kainavo, ir apmokėjo.

Kai tik pradėjau dirbti Telšiuose, netrukus (liepos pradžioje) prasidėjo Žemaičių Kalvarijos didieji atlidai. A. Šeduikis, pasirodo, gerai žinojo apie juos, nes buvo ir ten dirbęs vargonininku. Vieną vakarą ėmėme su juo kalbėtis apie tuos atlaidus. Man, dar klierikui, atrodė keista, kad kunigai su sutanomis dalyvauja tik pamaldose bažnyčioje, o į kalnus eina su atskiromis žmonių grupėmis civiliška apsirengę, be sutanų. A. Šeduikis papasakojo, kad prieš karą buvo einama į Žemaičių Kalvarijos kalnus kasdien po atlaidų sumos iškilmingai su procesija. Procesijoms tada vadovavo kunigai, nešė didįjį Kryžiaus relikvijorių ir trijose kalnų stotyse sakė pamokslus. Dar kurį laiką taip vyko ir po karo, tik vėliau sovietų valdžia uždraudė procesijas. Praktiškai iš karto po karo valdžia buvo uždraudusi visas viešas procesijas, jei jos einamos ne šventoriuje ar kapinėse. Su tokiu absurdišku religinio gyvenimo apribojimu nesutikau taikstytis. „Jeigu tau tai taip rūpi ir esi pakankamai kovingas, pasistenk jau kitais metais atkurti tas Žemaičių Kalvarijos procesijas“, – tiesiog be užuolankų jis išrėžė man. Ir juk uždegė mane. Su A. Šeduikiu nutarėme, kad kitais metais bus iškilminga Kryžiaus kelio kalnų procesija. Pasiryžau: „1978 metais Žemaičių Kalvarijos atlaidų metu turi būti kasdienės kalnų procesijos su didžiąja Kryžiaus relikvija.“ Pradėjome rūpintis procesijos reikmenimis. Telšiuose gyvenantis pranciškonas Kazimierėlis pagamino specialų baldakimį Kryžiaus relikvijoriui, po kuriuo ir dabar nešama šv. Kryžiaus relikvija. A. Šeduikiui ir man labai patiko jo ant baldakimo šonų išsiuvinėti užrašai senovine lietuvių kalba apie Viešpaties kančią. Pagaminome kelias Eucharistijos bičiulių procesines vėliavas. Patarimais mums talkino Petrašiūnų Eucharistijos bičiulių vadovė seselė Aldona Raižytė. Procesijos priekyje nešamam kryžiui bronzinę kančią ir šalia kryžiaus dvi specialias vėliavas padovanojo kunigas Alfon-

sas Svarinskas. Berniukai su sutanėlėmis, kamžomis ir pelerinomis nešė relikvijoriaus baldakimą, procesijos kryžių ir vėliavas. Mergaitės su specialiomis suknelėmis ir veliumais ėjo prie vėliavų. Taip ir pavyko atgaivinti Žemaičių Kalvariją. Be jokių sunkumų 1978 metais nuo pirmos Žemaičių Kalvarijos atleidų dienos kasdien po sumos atlikdavome Kryžiaus kelio procesiją į kalnus (ir niekas neuždraudė, ir niekas nepriekaištavo). Ne tik tais metais, bet ir dar kelerius kitus metus teko tik man vienam visas atleidų dienas sakyti Kryžiaus kalnų kelio procesijoje tuos tris pamokslus (klebonas išleisdavo į atlaidus, atleisdamas tas dienas nuo parapijos darbų), kol po kelerių metų, beveik po viso dešimtmečio, įsidrąsino ir kiti kunigai. Kadangi Telšių katedroje jau buvome pradėję raginti tikinčiuosius blaivybei ir sudarėme Aukso knygą blaivybės pažadams, raginau vyskupą A. Vaičių rengti blaivybės renginius ir Žemaičių Kalvarijoje. Įsirašiusiesiems į Aukso knygą su pažadais pagaminau specialius atminimo atvirukus, o po Mišių skaitėme mano sukurtą maldą:

Mielasis Jėzau!

Tu taip pamilai mūsų brangią Tėvynę,
kad amžiais pasilikai budėti kartu su mumis
ne tik mūsų bažnyčiose, bet ir pakelių kopytėlėse.
Rūpintojėlio akimis Tu žvelgi į mus,

Marijos žemės vaikus,

O iš tavo dieviškos širdies veržiasi skausmo žodžiai:

„Gaila man šitos tautos! Gaila jos vaikų!“

Viešpatie Jėzau! Tu mus, kunigus, pakvieteit arčiausiai prie savęs,
liepei būti žemės druska ir pasaulio šviesa,
įspėjai budėti ir melstis,
saugotis, kad mūsų širdys nebūtų apsunkusios nuo svaigalų...
Matydami vis ir vis labiau plintantį girtavimą,
vis baisesnes to girtavimo pasekmes,

jausdami atsakomybę ir išgyvendami didį skausmą,
mes, Žemaitijos kunigai,
kartu ir visi čia susirinkusieji,
pavedame save ir savo tautą Švenčiausiajai Tavo Širdžiai
ir ypatingai Tavo Motinos globai.
Suklupę prieš Tave ir Tavo Švenčiausiąją Motiną,
mes ryžtamės pakilti į kovą žūtbutinę
už savo tautą ir laimingą jos ateitį.
Mes ryžtamės žodžiu ir pavyzdžiu skatinti visus prie blaivumo
ir prie visiškos abstinencijos.
Jėzau, amžinasis Kunige, mūsų Vade!
Suteik mums jėgų ir drąsos šitame šventame pasiryžime!
Stebuklingoji Kalvarijos Marija,
Dievo ir mūsų Motina!
Būk su mumis!
Primink mums mūsų ryžtą
ir palaikyk jį savo galingu užtarimu! Amen.

Tą maldą visada Žemaičių Kalvarijoje atlaidų metu skaitydavo, kol vyskupas Jonas Boruta pakeitė šventojo Jono Pauliaus II malda Marijai.

Rodos, paskutinis mano vieno pamokslavimas Žemaičių Kalvarijoje buvo per krikšto jubiliejų 1987 metais. Yra išlikęs kunigo Broniaus Šlapelio vaizdo įrašas... Bet tais jubiliejiniiais krikščionybės metais mane, atvykusį iš Skaudvilės, nustebino tai, kad nebenešė Kryžiaus relikvijoriui baldakimo patarnautojai su sutanėlėmis (jos iš viso išnyko) ir nebebuvo Eucharistijos bičiulių vėliavų, nei mergaičių adoruotojų. Skaudu, kad viskas užgeso... (Bet aš atšvenčiau savotišką jubiliejų 2018 metais. Visą Kryžiaus kalnų kelią nešiau aš vienas didžiąją Kryžiaus relikviją. Pirmą kartą taip dariau 1978-aisiais, o paskutinį – po keturiasdešimties metų, 2018 metais.)

Bet Seminarijos dvasia neskubėjo manęs palikti. 1977 metų rugsėjo mėnesį Lietuvos vyskupams buvo išsiuntinėtas „grupės klierikų“ raštas apie Seminariją. Jame skųstasi, kad Seminarija be reikalo puolama „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ ir kai kurių kunigų „SOS“ lapeliais. Atseit norima apjuodinti ją viso pasaulio žmonių akyse. Pasibaisėjęs tų „grupės klierikų“ melagingomis mintimis, parašiau laišką Seminarijos klierikams. Tiesiog negalėjau kitaip, nes, tik prieš mėnesį kitą baigęs Seminariją, labai gerai žinojau apie padėtį joje. „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ Nr. 31 visa tai aprašė, įdėjo ir mano laišką. Radau dabar pas save tą rankraštį.

Kauno Tarpdiecezinės Kunigų Seminarijos auklėtiniams!

Kažkas sugalvojo pasityčioti iš seminarijos: klierikų vardu parašė kreipimąsi vyskupams bei vyskupijų valdytojams, taip pat siuntinėja jį kai kuriems kunigams. Aš pats, tik ką buvęs klieriku, gerai žinau, kad seminarijoje nėra tokio klieriko, kuris viešai galėtų skleisti tokį akivaizdų melą.

*Kreipimesi meluojama, jog seminarija gauna „visą lenkų religinę spaudą ir daug įvairiausių leidinių iš eilės šalių“. Visiems žinoma, kad Lenkijoje yra bent kelios religinės leidyklos, kiekviena vyskupija leidžia religinius laikraščius. **Visų** Lenkijos religinių leidinių kukliose seminarijos bibliotekos talpose net nebūtų galima sutalpinti. Seminarija gauna tik tris „Pakso“ leidyklos informacinius laikraščius (nuo praėjusių mokslo metų). Viena kita atliekama lenkiška ar vokiška religinė knyga seminarijai yra atiduodama iš kunigų asmeninių bibliotekų, jokios sistemingos teologinės literatūros seminarijoje nėra. Pavyzdžiui, čia nėra net nė vieno egzemplioriaus pilno šiuolaikinio Šventojo Rašto vertimo jokia pasaulio kalba. Lenkijoje ir kitose šalyse išleidžiama daug pamokslų rinkinių. Tačiau seminarijos bibliotekoje taip pat nėra pilno pamokslų ciklo, nėra taip pat daugumos popiežių enciklikų, Apaštaly Sosto aplinkraščių bei nutarimų.*

Praėjusių vasarą kun. Aleksandras Kaškevičius (baigęs seminariją 1976 m.) buvo išvykęs į Lenkiją. Ten jis bandė užsakyti seminarijai religinės literatūros, norėjo, kad seminarija sistemingai gautų religinę literatūrą. Pasirodo, kad tai neleidžiama.

Vokiečių kalba iš naujų dvasiniam skaitymui ar mąstymui skirtų knygų yra tik viena – apie šv. Arso kleboną. Net lietuvių kalba tėra nepilnas šimtas prieškarinės laidos knygų. Nėra nė vieno teologinio vadovėlio, nė vienos knygos, nagrinėjančios šiuolaikines teologines problemas. Taigi kaip „daug leidinių iš įvairių šalių“ – labiau pasityčioti iš seminarijos negalima. Mes baigiame seminariją, net nematę šiuolaikinių lietuvių teologų veikalų, net nieko negirdėję apie juos. Seminarija neturi nė vieno šiuolaikinio lietuvių teologų veikalo. Yra žinoma, kad užsienyje tokius veikalus išleidžia A. Maceina, Pr. Gaidamavičius, A. Grauslys ir kt. Juos gauna ir cituoja ateistai, štai 1971 m. „Problemu“ Nr. 2 cituojama A. Maceina, Pr. Gaidamavičius, V. Kavolis, A. Baltinis, L. Tulaba, St. Yla, „Lietuvių katalikų Mokslo akademijos darbai“. Ateistai nagrinėja teologines problemas, skaito teologinius veikalus, o mes, teologai, turime pasitenkinti „Tiesa“, „Sportu“ ir kitais tarybiniais leidiniais, todėl nieko net nežinome apie teologijos mokslo naujienas bei mūsų meto problemas šiuose moksluose.

Daugelis kunigų yra susirūpinę seminarijos būkle. Apie tai buvo nemaža viešų kritiškų pasisakymų net pačioje seminarijoje. Prisimename Rektoriaus žodį, užbaigiant mokslo metus 1976 metų pavasarį, dėstytojų konferencijas. Retame dvasios tėvo mąstyme negirdėjome priekaišto dėl išlepimo, drausmės laužymo, tylos nesilaikymo ir pan. Visi gerai prisimename tokius faktus: vaišės studijų metu, miegas, kavutė likus pusvalandžiui iki vakarienės ir tokios kalbos net griežtos tylos metu, jog norinčiam studijuoti klierikui neįmanoma net susikaupti. Apie tai ne kartą yra kalbėję seminarijos dekanai. O kaip Vedėjas šeštadie-

nio konferencijose tiesiog maldaudavo laikytis tylos, netrukdyti kitiems, neužkandžiauti darbo laikais, jūs turbūt visi dar prisimenate: „Kine juk ilgiau išsėdite...“ Dėl jo nepaprastų pastangų praėjusiais mokslo metais drausmė kiek sustiprėjo.

Taip pat ne vienas klierikas ir ne vieną kartą apie netvarką viešai kalbėjo savo mąstymuose. Argi reikia priminti pavardes? Aš pats savo pasisakymuose viešai, visiems klierikams girdint, daug sykių esu kritikavęs tą seminarijos būklę: netvarką, darbštumo stoką, drausmės laužymą ir kai kurių nepaprastą abejingumą dvasiniams dalykams. Pora minčių pakartuju: „Ar tai tu, ateities Valančiau, snūduriuoji ant „Sporto?“

Seminarijos sienlakraštis „Aukos kelyje“ rašė apie tokį klierikų išlepimą, kad net „Gavėnios penktadieniais papildomai užkandžiau jama kai kuriuose kambariuose; ne tik darbo, bet net ir griežtos tylos metu verdama kavutė“. Ir niekas viešai neprieštaravo, kadangi tai buvo teisinga kritika, visiems žinomi faktai. Tokią „tvarką“ išdrįso ginti tik anoniminė klierikų grupė. O toji tvarka, kaip matome, praėjusį pavasarį nebuvo jau tokia ideali. Matyt, dėl to ir pasirodė lapeliai „SOS“. Jų autoriai susirūpino, kad kai kurių alumnų interesai apsiriboja vien maistu, kad jie skaito vien „Sportą“ ir „Tiesą“ ir niekuo daugiau nesidomi. Štai toks teisingas susirūpinimas, anot „klierikų grupės“ autorių, – tai „bandymas trukdyti sveiką seminarijos atmosferą, atitraukti klierikus nuo teologijos studijų ir savišvietos“!

„Grupė klierikų“ rašė, kad draudimo nešioti švarko atlape kryželius nepamena. Deja, visi dar prisimename, kaip praėjusiais mokslo metais buvo uždrausta seminarijoje nešioti kryželius. Tik baigę seminariją mes, neopresbyteriai, juos vėl įsisegėme. Kaip galima jais apsikarstyti, žino tik „kreipimosi“ autoriai. Ir vargu ar galima vadinti „blizgučiais“ tuos kuklius, mažyčius, vos pastebimus kryželius?

Ar galėjo tokį neatitinkantį tiesos „kreipimąsi“ parašyti klierikai? Ne! Bet kas vis tik jį išplatino seminarijoje? Kaip pateko į klierikų stalčius? Be vieno kito klieriko rankų neapsieita. O kam tarnauja toks klierikas?

Kun. Jonas Kauneckas

1977 m. spalio 10 d.

Buvo paprotys atvykti į Seminariją tais metais baigusiesiems su klierikais papietauti ir pasakyti kalbą. Tai padariau ir aš. Papasakojau klierikams apie vaikų ruošimą sakramentams, apie Eucharistijos bičiulius. Tai buvo palaikyta nusikaltimu. Tuo metu buvęs klierikų dekanu Antanas Gražulis neteko savo posto. Matyt, įgaliotinio reikalavimu. Jį net norėta pašalinti iš Seminarijos...

Dar ir į kitą nemalonų dalyką teko įsipinti. Prieš 1977 metų Kalėdas iš Kauno kunigų seminarijos buvo pašalintas už girtavimus ir amoralų elgesį ketvirto kurso klierikas Ričardas Jakutis, jau anksčiau įtariamasis kaip saugumietis. Esu kaltas dėl jo pašalinimo. Mat Telšiuose plito kalbos apie to „klieriko“ nuotykius. Pasikalbėjau kartą apie tai su valdytoju A. Vaičiūmi. Jis manęs paprašė surinkti įrodymus. Gavęs juos pranešė apie tai Seminarijos rektoriui V. Butkui. Tirti jo prasikaltimų į Telšius buvo atvykusi rektoriaus vadovaujama komisija. Man teko sukviesti liudytojus. Štai jų pateiktos žinios:

1976 metų vasarą (rugpjūčio mėnesį) su Šiaulių miesto taksi į Mažeikius atvyko klierikas Ričardas Jakutis su dviem merginomis pas kun. F. Žilį, kuris suruošė Ričardui ir jo kompanijai vaišes. Ypač daug konjako gėrė klierikas. Abi merginos elgėsi labai nerimtai. Jų laukė Šiaulių taksi. Jakutis su merginomis išvyko vėlai naktį.

Tą pačią vasarą Jakutis su panašia kompanija vykdavo girtauti į Klaipėdos arba Rygos restoranus. Tokios išvykos buvo

daromos ir per Velykų atostogas 1977 metų balandžio 10–18 dienomis. Savo elgesį R. Jakutis taip pateisina: kuo „blatnesnis“ kunigas, tuo jis daugiau nuveiks; jei mėmė su moterimis, tai mėmė bus ir pastoracijoje. Kas liečia nuodėmes, tai jos per išpažintį atleidžiamos. Be to, celibatas saisto tik kunigus, o ne klierikus. 1976 metais per Kalėdas pirmą valandą nakties į Draugystės aikštę Nr. 13 Telšiuose atvyko taksi Ričardas su draugu ir dviem merginomis. Draugas kažkur dingo, o klierikas taip įsisiutėjęs, jog, triukšmo nepernešdama kaimynė Šorienė, pas kurią buvo mažas kūdikis, norėdama jį perspėti, įsibrovė į kambarį ir rado Jakutį visiškai nuogą su mergina tokioje pozoje, kad jai net gėda buvo pasakyti. Ant stalo stovėjo konjako buteliai (buvo girtaujama). 1977 metų sausio mėnesį Jakutis nakvojo su draugu ir dviem merginomis Tarybų aikštėje 17-4 pas Jurkus.

1977 metų birželio gale naktį atvyko jis su Šiaulių taksi į Šermukšnių g. Nr. 4. Buvo girtuokliaujama. Kompanijoje dalyvavo dar du draugai ir trys merginos. Taksi laukė ir išvyko tik trečią valandą nakties. Jakutis išvažiavo kartu su merginomis. Nuolatinė R. Jakučio draugė – dirbanti Telšių Kurčnebylių mokykloje-inter-nate mokytoja. Be to, ji dėsto vokiečių kalbą kitose mokyklose.

Rektorius perskaitė šitas žinias Seminarijoje viešai, girdint Seminarijos vadovybei ir klierikams. R. Jakutis prisipažino esąs kaltas. Rektorius pasakė, kad dėl to R. Jakutis šalinamas iš Seminarijos (apie tai rašė „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ Nr. 33). Tada Jakutis ėmė šaukti, kad visa tai šmeižtas, jis prisipažinęs tik streso paveiktas, be to, tikėdamasis, kad viešai prisipažįstant bus dovanota už jo buvusius daug lengvesnius prasikaltimus. Rektorius pareiškė, jog įrodymai labai aiškūs, todėl jis pašalinamas. Jį sugrąžinti į Seminariją bandė Vilniaus arkivyskupijos valdytojas Česlovas Krivaitis, Vilniaus Aušros Vartų klebonas dekanas Algirdas Gutauskas ir Šv. apaštalo Petro ir Povilo bažnyčios klebonas Antanas Dilys. Jie, atva-

žiavē į Telšius, bandė prikaltinti liudininkus, kad atsisakytų savo liudijimų (apie tai vėl buvo rašoma „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikoje“)..

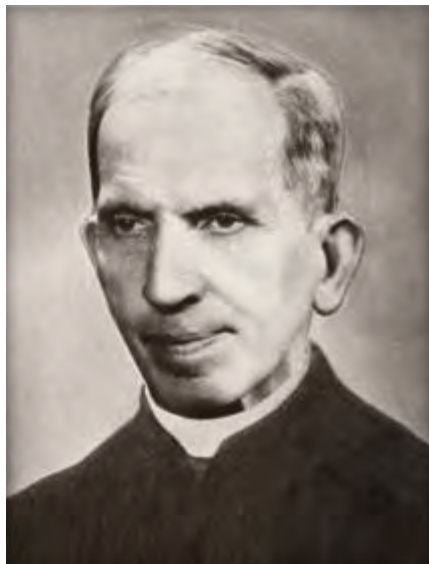
Šiauliuose kartą įlipau važiuoti į Vilnių greituoju traukiniu „Žuvėdra“. Į kupė pas mane įėjo R. Jakutis. Jis manęs tiesiai klausia: „Ar įmanoma man dar kada tapti kunigu?“ – „Žinoma, – atsakiau, – turi iširti savo pašaukimą, pataisyti gyvenimą ir, surinkęs geras charakteristikas, po kokių dešimt metų vėl galėsi ruoštis kunigybei. Juk žinai, kad man teko ruoštis į seminariją trylika metų.“ Jis man atsakė: „O man siūlo labai greit tapti kunigu.“ Tuo tiesiog jam į akis pasibaisėjau. Jis pasišaipė iš mano nusistebėjimo: „Pamatysi. Be to, apie šitą mūsų pokalbį niekam negalėsi pasakoti, nes neįrodysi, aš apkaltinsiu šmeižtu.“ Ir kaip nustebau: kunigu jis tapo greičiau už savo mokslo draugus! Bet užtat jau laisvės laikais kardinolas Audrius Bačkis turėjo daug rūpesčių atsisakyti jo „kunigystės“.

EUCHARISTIJOS BIČIULIŲ UGNIS

Apie Eucharistijos bičiulių judėjimą ir darbą su jais dera plačiau prisiminti. Tą organizaciją sovietiniais laikais 1969 metais įsteigė Eucharistinio Jėzaus kongregacijos seselė Jadvyga Stanelytė ir kunigas jėzuitas Pranciškus Masilionis. Įstojęs į tą organizaciją, jaunuolis pasižadėdavo kasdien melstis, aktyviai dalyvauti pamaldose, priiminėti sakramentus, dalyvauti susitelkimo dienose (rekolekcijose), kartkartėmis dalyvauti adoracijoje, kasdien padaryti gerą darbą. Jokių bičiulių sąrašų nebuvo sudaroma dėl saugumo. Kiekvienas turėjo specialią, mašinėle spausdintą knygelę su Eucharistinio Jėzaus (Jėzus jaunystėje) paveikslėliu. Knygutėje surašyti mano minėti Eucharistijos bičiulio pasiryžimai. Eucharistijos bičiulių ženkliukas buvo laisvai spaudos kioskuose pardavinėjimas ženkliukas-koplytstulpis. Tai buvo kultūrininkų sukurtas ženkliukas. Dėl jo nešiojimo negalėjo kilti problemų. Bet svarbiausia – jaunimui labai reikėjo bendravimo. Kalbėdavomės su jais apie viską praktiškai beveik kasdien po pamaldų šventoriuje. Vyskupas kartą pasišaipė: „Žiūrėk, Mišių metu bernaičiai, pasisukę link mergaičių, akį pamerkia.“ Atsakydavau: „Ekscelencija, mes kalbamės

■ Sesuo Gema-Jadvyga Stanelytė.
1981 m.

■ Kun. Pranciškus Masilionis, SJ

apie tai. Ačiū Dievui, jie supranta, kad tai blogai, bet tai nėra dažnas dalykas. Tik žinia – jaunystė. Kartais ima ir nesusivaldo. Bet geriau, tegu tarp jų, tikinčių bendraminčių, būna draugystė, o ne su kokiais iš gatvės. Juk 99 procentai jų vesis..." Vyskupas taip pat priekaištaudavo, kad katedros šventorius tapo tarsi pasimatymų ar net flirto vieta. Atsakydavau: „Jaunimui būtina reikia bendravimo. Jei būriu sustosime gatvėje, mus užpuldinės.“ Dažnai susirinkdavome ir choro apačioje, vadinamosiose *pročkelės* patalpose, arba mano bute. Jaunimui daviau savo buto raktus ir kartais jie ir be manęs susirinkdavo. Dažnai žaisdavome už Miškų ūkio kontoros miško aikštelėse. Labai, labai daug laiko turėjau skirti visokiai veiklai su jaunimu, ypač pokalbiams – bendravimui. Tik taip jaunimą galime turėti bažnyčioje. Šiandien daugelis jaunų kunigų to nebesuvokia, todėl nėra jokio asmeninio bendravimo, todėl neturi jaunimo bažnyčiose... Žinoma, vien to neužtenka, reikia ir dvasinio ugdymo.

Jau mano pirmąją vasarą Telšiuose A. Šeduikis pareikalavo Bičiuliams uždarų rekolekcijų – ir taip jas atlikdavome visus sovietinius metus. Bet ne iš karto. Žinojau, Telšių Eucharistijos bičiuliai dar nėra brandūs, todėl negalima reikalauti iš jų tuoj pat dalyvauti rekolekcijose. Bet kadangi jie buvo smalsūs, visko iš manęs teiravosi, sugalvojau klastą. Ėmiau pasakoti jaunimui, kad gerasis jaunimas paprastai dalyvauja tokiuose susikau-pimuose, visas tris dienas tyli, mąsto, adoruoja, atlieka išpažintį. Vienas ima klausti: „Kodėl, kunigėli, mums to nesurengi?“ Po kiek laiko kitas. Kai matau, kad tas susidomėjimas pakankamas, imu smulkiau aiškinti rekolekcijas. Paaiškinu, kad dvi su puse dienos reikės tylėti ir melstis. Trečiąjį pusdienį praleisime dainuodami, šokdami. Ir štai keliaujame į rekolekcijas prie Tverų ežero. Apgyvendiname mergaites vienoje sodyboje ant šieno, kitoje – berniukus. O melstis ir valgyti susirenkama kartu. Kartą jiems tą trečiąjį pusdienį koncertavo daktarė Onutė Serekaitė (ji turėjo nuostabų balsą) su drauge, mokė ir jaunimą dainų.

■ Telšių jaunimas prieš mokslo metus klauso ses. Nijolės Sadūnaitės liudijimo Katedros šventoriuje. 1982 m.

Prieš mokslo metus paskutinį šeštadienį ir sekmadienį visada kviesdavome moksleivius, studentus ir tėvelius dalyvauti pamaldose, prašyti Dievo globos ir pagalbos mokslo metams. Skelbdavome prieš tai iš sakyklos. Pakviesdavome daugiau kunigų sakyti pamokslus ir klausyti išpažinčių. Būtinai dalyvaudavo Eucharistijos bičiuliai, sukviisdavo draugus, pažįstamus. Stebėtinau gausiai dalyvaudavo, džiugino širdį sąmoningas tikėjimas, nuoširdžios išpažintys. Kartą pakviečiau kalbėti tikintiesiems kaip tik iš įkalinimo grįžusių seserį Nijolę Sadūnaitę. Tuomet dar nebuvo leidžiama pasauliečiams kalbėti bažnyčioje. Tad žmones pakvietėme po pamaldų išeiti į šventorių ir paklausti buvusios kalinės kovotojos, ko nors paklausti. Baiminausi: ar nenueis žmonės namo? Džiaugiausi, be galo džiaugiausi: ilgai šventoriuje stovėjo minia žmonių, klausėsi jos liudijimo, bendravo, klausinėjo. Tikras laisvos dvasios kurstymas!..

Vieną kartą Eucharistijos bičiuliai mane be galo nustebino. Tai buvo 1978 metais. Kaip tik tais metais Lenkijos kardinolas Višinskis paskelbė tikintiesiems ugningą laišką: „Nepaprastai aštriai, neteisingai radijo ir televizijos laidose kalbama prieš tikėjimą. Tikintieji, išgirdę tai, turi tuoj pat išjungti radiją ar televiziją.“ Tai vis minėjau savo pamoksluose, raginau taip daryti ir Lietuvos tikinčiuosius. Tada staiga mirė popiežius Jonas Paulius I. Ir štai, kartą atėjęs į katedrą, girdžiu: jaunimas, adoruodami Švenčiausiąjį, meldžiasi: „Dieve, prašome tave, kad popiežiumi būtų išrinktas kardinolas Višinskis.“ Tokią Lietuvos visuomenės nuotaiką, kovos už tikėjimą nuotaiką atspindėjo jaunimas! Ko gero, visose socializmo spaudžiamose šalyse buvo tokia nuotaika. Po kelių dienų popiežiumi išrinktas kardinolas Karolis Voityla! Atrodė, Dievas neišklausė karštų, nuoširdžių maldų. Bet Dievas pralenkė žmonių lūkesčius: Jis vietoje senojo kardinolo Višinskio davė jauną, sugebėjusį sugriauti komunizmą...

Eucharistijos bičiuliai ir šiaip jaunimas, ypač patarnautojai ir adorautojos, Velykų naktį iki Velykų ryto Prisikėlimo pamaldų (rezurekcijos) praleisdavo adoruodami jau Didįjį penktadienį Jėzaus kape išstatytą Švenčiausiąjį. Vyskupas A. Vaičius nuolat ragindavo žmones pasilikti bažnyčioje

visą Velykų naktį: „Juk jūs budite prie savo mirusių artimųjų. O čia minime paties mūsų Viešpaties Jėzaus mirtį. Tad reikia budėti iki Jo prisikėlimo.“ Kiek žinau, toks budėjimas buvo visose Lietuvos bažnyčiose. Net ir dabar dar yra išlikęs Pievėnuose su vaidinimu: persirengę sargybiniais bando pavogti mirusio Jėzaus kūną, o tie, kurie pasipuošę kaip angelai, – gina...

Eucharistijos bičiuliai kasdien kalba ir rožinį. Čia taip pat negali būti tik įsakymas melstis. Būtinai įvairumas, susitikimai, tarsi žaidimas – rožinio perdavimas vienų kitiems. Perdavimas vykdavo labai iškilmingai: Mišios, paskui perdavimo procesija. Jaunimas apsirengęs procesijos rūbais: berniukai su sutanėlėmis, kamžomis, pelerinomis; mergaitės baltomis suknelėmis ir veliumais. Žemaičiai važiuodavo į Šiluvą perimti rožinio, kauniečiai atveždavo. Kitą kartą atvirkščiai. Eucharistijos bičiuliai noriai dalyvaudavo, burdavosi Rožinio maldai, po mėnesio vėl perduodavo Šiluvoje jį kitoms parapijoms. Eucharistijos bičiulių – rožinio mylėtojų – būrys Žemaitijoje taip plėtėsi, kad teko įsteigti atskirą žemaičių padalinį – rožinį ėmė

■ Eucharistijos bičiulių eiseną į Šiluvą. Priekyje – kun. Kastytis Kriščiukaitis. Tytuvėnai – Šiluva. 1979 m. rugpjūčio 26 d. (minint organizacijos įsteigimo dešimtmetį).

perdavinėti dekanatas dekanatui Žemaičių Kalvarijoje. Čia kas mėnesį jaunimas užpildydavo visą šventovę – iškilmingiausios, gražiausios rožinio perdavimo procesijos. Kadangi rožinio mylėtojų būriai vis augo ir augo, vėliau perdavimo iškilmes teko perkelti į dekanatų centrus, šiaip didesnes bažnyčias. Atsirado Eucharistijos bičiulių ne tik Telšiuose, bet ir Klaipėdoje, Kelmėje, Tauragėje, Palangoje, Sedoje, Tirkšliuose, Viešvėnuose. Jie įsijungė ir į žygius iš Tytuvėnų į Šiluvą. Vis labiau plito uždaros jų rekolekcijos, kelionės į Kryžių kalną, to Kalno tvarkymas. Kiekvieną pavasarį Eucharistijos bičiuliai iš visos Lietuvos tvarkydavo Kryžių kalną, degindavo supuvusius ir nugriuvusius kryžius, rožinių krūvas ir kitas šiukšles. (Tada Kryžių kalnas niekada nebuvo toks netvarkingas, apverstas krūvo-
mis šiukšlių, kaip dabar.)

PANŲ KALNAS

Su Eucharistijos bičiuliais nuolat susirinkdavome Panų kalne. Ten nuo švedų karų žmonių lankoma vieta. Pasakojama, kad mergaitės, bėgdamos nuo išniekinimo, ten užsidarė rūsyje; tai švedų kareiviai ir užvertė žeme, taip susidarė kalnelis, žmonių vadinamas Panų kalnu. Ant Panų kalno buvo nuolat statomi kryžiai, pastatyta koplytėlė, joje daugybė senų drožinėtu kryželių ir statulėlių. Sovietiniais metais įsteigtas Pasruojės žuvininkystės ūkis, užtvėnkė upelį, didžiuliai plotai pasidarė žuvų auginimo tvenkiniais. Panų kalnas liko pusiasalyje, iš kitos pusės miškai. Nepaprastai graži vieta. Tad jaunimui nuostabiai patiko. Čia meldavomės, pasikalbėdavome, jaunimas tvarkydavo kryžius ir koplytėlę. Tačiau būtinai turiu paminėti, jog tas mūsų lankymasis Panų kalne, nuolatinės maldos ten sukėlė valdžios dėmesį. Bijodami, kad tas kalnas netaptų antruoju Kryžių kalnu, komunistai atsakė šio kalno nusiaubimu, jie tą kalną sunaikino: nuvertė visus kryžius ir koplytėlę. Tai smulkiai aprašė „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“.

Žemaičių Kalvarijos parapijoje, Pasruojės k., Gadūnavo apyl., Telšių raj., 1982 m. balandžio 2–3 d. naktį buvo žiauriai nusiaubtas respublikinės reikšmės archeologijos paminklas – Alkakalnis, kitaip vadinamas Panų kalnu. Ant to kalno stovėjusi koplyčia ir ją supusi metalinė tvorelė buvo nugriauta. Sunaikintos ir dvi mažos koplytėlės: 1) koplytėlė su ornamentuotu kryželiu iš 19 a. pabaigos – vietinės reikšmės paminklas ir 2) koplytėlė su ornamentuotais kryželiais, Marijos ir angelų skulptūromis – vietinės reikšmės paminklas. Šie dailės paminklai įtraukti į LTSR saugojamų paminklų sąrašą. Ant kalno buvo koplytstulpis ir keletas kryžių bei paminklų mirusiems. Viskas sulaužyta, sudaužyta, išvartyta, ant žemės mėtosi sulaužytos kančios ir statulėlės.

Panų kalnas yra miške, nuošalioje vietoje, kartų kartoms primenantis sunkias 1626 metų švedų okupacijos dienas, šioje vietoje švedai nukankino apie 2000 lietuvių (žr. Č. Kudaba, Kalvotoji Žemaitija, Vilnius: Mintis, 1972, 72 p.), kurios čia, požeminiuose urvuose, slėpėsi nuo okupantų ir meldėsi. Daug mergaičių švedai užgriovė gyvas urvuose. Mergaičių kankinių atminimui ant šio kalno seniai pastatyta koplyčia, koplytėlės ir kryžiai. Visais laikais žmonės lankė ir puošė šią atmintiną vietą.

Kadangi kryžius ir koplytėles griovė kareiviai, pasklido kalbos: „Okupantai rodo savo galią. Štai kam reikalinga okupantų kariuomenė Lietuvoje!“

Tikintieji ir net Telšių vyskupijos kunigų taryba, nepaprastai pasipiktinę, skundais užvertė LTSR Ministrų Tarybą, LKP Centro komitetą, Kultūros ministeriją, televizijos ateistinę „Argumentų“ redakciją, Tikinčiųjų teisių gynimo katalikų komitetą. Nukeliavo skundai TSRS kariniam prokurorui, net pačiam TSRS generaliniam sekretoriui Gorbačioviui (skundus, pareiškimus pasirašė tūkstančiai žmonių, vien Gorbačioviui beveik šešiasdešimt trys tūkstančiai). Kelios tikinčiųjų delegacijos kreipėsi į įvairias rajono įstaigas.

1982 m. gegužės 14 d. Panų kalnas buvo nusiaubtas jau ketvirtą kartą, net koplyčios pamatų akmenys nuritinti į tvenkinius. Visi akmenukai, iš kurių buvo sudėlioti kryžiai, išmėtyti. Kryžiaus pamatas su užrašu „Viešpatie, gelbėk Lietuvą nuo alkoholio!“, jau kelintą kartą pastatytas ant kalno, – kažkur išvežtas. Kalnas apsodintas eglutėmis ir nuo gegužės 14 d. dieną–naktį saugomas milicininkų. Nežiūrint sargybos, kartkartėmis kalne pasirodo kryžiai. Kažkas, nepabūgęs pavojaus, nurovė eglutes, padarydamas kryžiaus formos aikštelę. <...> Milicininkų sulaukyti žmonės stebisi: „Kad nors 1 proc. jūsų pastangų būtų skiriama nusikaltėliams ir vagims gaudyti.“ Ūkio direktorius Matuševič Valentin nebedrįsta nakvoti namuose, nes dreba iš baimės, gavęs anoniminį laišką: „Griuvo kalns, griūsi ir tu!“

Naikindami Panų kalną, komunistai pakenkė sau. Tai skambėjo per visą Lietuvą. Nesiliovė protestai ir bandymai lankyti Panų kalną.

Iš vieno jaunuolio įspūdžių:

Jau pasiekę Telšius, sužinojome, kad patekti į Panų kalną neįmanoma – jis saugomas milicijos. Vis tik mūsų grupė (apie 30 žmonių) išlipome 3 km prieš Pasruojės stotelę. Žiūrime, miške kaip skruzdžių uniformuotų ir civilių. Sugalvojome eiti grioviais, kelios merginos sušlapo kojas, bet tylos niekas nesudrumstė. Sargybinis mūsų nepastebėjo. Jautėmės kaip knygnešiai, nešą knygas per žandarų saugomą Lietuvos sieną.

Ir štai Panų kalnas... nė ženklų, kad čia stovėjo koplytėlės, kryžiai. Net jokio akmenėlio nebėra, tik pamatų akmenys pakalnėje dunkso iš vandens. Visas kalnas užsodintas pušaitėmis. Nė nepajutome, kaip susijaudinę visi suklopome. Vos pradėjome „Tėve mūsų“, atlėkė 3 viliukai. Išsoko Telšių saugumo viršininkas Laskutovas, dar 2 čekistai, 2 kariškiai, būrys milicininkų – ir bėgte į kalną; taip skuba, kad net rankomis kabinasi į žemę, vienas mums šaukia: „Negalima kalno mindžioti!“ Kad sukeltų paniką,

émė mus fotografuoti iš visų pusių, kai kuriuos tempė nuo kalno už apykablės. Man ir kitam jaunuoliui milicininkai užlaužė rankas. Milicininkas Razminas kreipėsi į vieną moterį: „Ir tu čia, ištekėjusi, o po miškus su paaugliais. Sukėlėte su savo išsigalvojimais pusę Lietuvos milicininkų ant kojų.“ Milicininkai mus abu veda į mašinas, o kitus gąsdina: „Su visais susitiksime, visus pažįstame!“ Mus susodino į viliukus. Mergaitės pradėjo verkti, o kažkas staiga sušuko: „Gulkime ant kelio, neleiskime išvežti!“ Ir sugulė. Dar tempė vieną kitą už kojų, bet paskui liepė visiems nešdintis. Parėjome pėsti su palyda iki pat Telšių. Pirmą kartą teko pajusti, tarsi būčiau koks laisvės kovotojas.

1982 05 15

1982 metų liepos 2–9 dienomis didieji atlidai Žemaičių Kalvarijoje vyko budint milicijos ir kariuomenės daliniams. Aplinkinių miestų mokyklose-internatuose buvo apgyvendinti milicijos kursantai, atgabentos iš Vilniaus kelios didelio galingumo ugniagesių mašinos, paruošta daugybė dengtų mašinų su pasiklausymo aparatūra. Tikinčiųjų mašinas, vykstančias į atlaidus, tikrino keturiasdešimt vienas Valstybinės autoinspekcijos postas – jie visi turėjo tiesioginį radijo ryšį su ryšio centru, įrengtu Pasruojės žuvų ūkyje, Juodėnų II kaime. Atvyko net Respublikinės autoinspekcijos viršininkas Vaclovas Vaitasius ir generolas Žemaitis. Pasruojėje įrengė Skaičiavimo centrą, į kurį perduodavo visus patikrintų mašinų numerius, ir taip nustatydamo, kelintą kartą mašina vyksta į Žemaičių Kalvariją. Čia apsilankę kelis kartus, vairuotojai buvo kaltinami uždarbiavimu. Neišskirdavo net ir kunigų. Atlaidų dienomis milicija ypač saugojo Panų kalną. Į Pasruoję ir Panų kalną uždarė visus įvažiavimus. Miške, ties Pasruoje, pastatė ženklus, draudžiančius penkis kilometrus sustoti (jų nenuėmė visą liepos ir rugpjūčio mėnesį), panaikino Pasruojės ir Paplinkšės autobusų stoteles, dėl to vietiniams gyventojams tenka eiti pėsčiomis dešimt ir daugiau kilometrų. Net laidotuvių dalyviai (laidotuvės buvo Staškauskų šeimoje)

■ Eucharistijos bičiuliai su A. Šeduikiu prie Panų kalno koplyčios (iki nugriovimo). 1982 m.

■ Atstatyta Panų kalno koplyčia

praleido tik po ilgų patikrinimų, įrodžius savo giminystės ryšius. Viena tolima giminaitė buvo visai parai sulaikyta su gedulingu vainiku, įtariant, jog norėjusi patekti į Panų kalną. Uršulė Motuzienė bandė nuvesti į Panų kalną savo giminaičius anksti rytą, dar neišaušus. Iš miškelio iššokę milicininkai ir kareiviai visus, net mažą vaiką, smarkiai sumušė. Visa tai buvo daroma norint įbauginti ir išgąsdinti tikinčiuosius.

Liepos 3 dienos vakare, grįžtant iš atlaidų, autoinspekcija sulaikė mane netoli Sedos ir nebeleido toliau važiuoti asfaltu, bet įsakė grįžti ir važiuoti žvyrkeliu per Alsėdžius. Rodos, šiandien tebeskamba inspektoriams sakoma komanda „Пусть следует через Альсэджэй“ („Tegul važiuoja per Alsėdžius“) – stebėjau: lietuviai, gerai ištaria lietuviškus pavadinimus, o komandos rusiškos.

Dėl sąryšių su atlaidais tardė daug jaunimo ir vaikų. Saugumiečiai demonstratyviai stebėjo ir fotografavo procesijose Kryžiaus kelio kalnuose dalyvaujantį jaunimą ir vaikus. Draugovininkai, su raudonais raiščiais, grįžtant iš kalnų procesijai, ateidavo net į šventorių. Milicininkai ir draugovininkai gaudydavo pavieniui į miestelį išėjusius vaikus, ir juos versdavo rašyti pasiaiškinimus, kaip jie pateko į Žemaičių Kalvariją, kas juos atvežė ir kas organizavo. Dar kitus suėmė jau grįžusius į namus. Pavyzdžiui, liepos 7 dieną trylikametį Romualdą Grušą milicininkai pagrobė vėlai vakare Telšiuose prie pat namų ir nuvežė į milicijos skyrių tardyti. Kitą vakarą jį vėl sulaikė Žemaičių Kalvarijoje ir nuvežė į milicijos postą, kur tardė iki trečios valandos nakties. Tardant reikalavo rašyti milicininkų diktuojamą pasiaiškinimą. Kai Romualdas atsisakė tai padaryti, čekistai užsuko jam ausį ir įmetė į rūšį, kur buvo ir daugiau vaikų. Juos paleido tik šeštą valandą ryte. Vaikas iš rūšio nuėjo tiesiai į bažnyčią ir tą dieną vėl dalyvavo Kryžiaus kelių procesijoje. Panašiai buvo tardyti daugelis dešimties–penkiolikos metų vaikų. Diktuojant pasiaiškinimus, tarp kita ko, buvo reikalaujama rašyti tokį tekstą: „Telšių kun. J. Kauneckas liepė mums rinktis į Alsėdžius, o iš ten su kryžiais ir vėliavomis turėjome žygiuoti į Panų kalną.“ Be to, vaikai turėjo aprašyti, kokiais rūbais buvo apsirengę, kas juos davė, kas atvežė

į Žemaičių Kalvariją, kas organizavo procesijas. Paskui lape, palikus daug vietos, buvo reikalaujama pasirašyti apačioje. Vaikai buvo gąsdinami, kad jie nusikalto dalyvaudami procesijose, nes nepilnamečiams tai draudžia įstatymas. Šitaip buvo tardomi vaikai iš Tauragės, Telšių ir kitų vietovių: Romualdas Grušas, Alma Andrijauskaitė (sulaikyta Žemaičių Kalvarijoje ir tardyta iki nakties), Violeta Ričkutė (paimta Telšiuose su motina), Saulė Gaižauskaitė, Rasa Kačinskytė (su motina), Jolanta Juodžytė, Alma Dimbinskytė, Rėda Uksaitė (su motina, ji atsisakė rašyti pasiaiškinimą ir tardoma nepasakė nė žodžio), Romas Žalionis (sulaikytas Žemaičių Kalvarijoje), Elena Gudaitė (paimta iš namų), Aurelija Gaučytė ir kt.

1982 metų rugpjūčio 6 dieną tikintieji gavo atsakymą iš Kultūros ministerijos į savo pareiškimą dėl Panų kalno nugriovimo: „Nežinomi piktdariai sunaikino Panų kalno vietinės reikšmės dailės paminklus. Originalios figūros neišliko, todėl atstatyti koplyčias netikslinga.“ Bet paaiškėjo kai kurios detalės: Panų kalno nuniokojimas buvo Telšių rajono valdžios iš anksto suplanuotas. „Isakymą nugriauti davė rajono kompartijos komitetas, nugriovimui vadovavo žuvininkystės ūkio direktorius ir kompartijos sekretorius Baltrukas, dalyvaujant kareiviams. (Po mėnesio Baltrukas išgėręs vairavo lengvąją mašiną ir pateko po kariškių sunkvežimiu. Ligoninėje jam amputuota koja.)“

1982 metų birželio 20 dieną TSRS Vyriausioji karinė prokuratūra pranešė, kad tikinčiųjų skundas persiųstas tirti į Pabaltijo karinę apygardą Rygoje. Birželio 28 dieną į Telšius atvyko Pabaltijo karinės apygardos prokuroras. Į milicijos skyrių buvo kviečiami tie, kurie pasirašė pareiškimą. Rita Bumblauskaitė, Jadvyga ir Genovaitė Drungėlaitės buvo gąsdinamos, kad už Tarybinės armijos apšmeižimą bus teisiamos, nes jos neturi tikrų įrodymų, jog religinių objektų griovimui ar kovoje prieš tikėjimą būtų buvusi panaudota armija. Aišku, tikintieji negali įrodyti ir akivaizdžių faktų: majoras Berukovas sprogdino tris kryžius Rainiuose 1981 metų birželio mėnesį; 1981 metų lapkričio 1 dieną kareiviai, tikintiesiems meldžiantis, patruliavo Telšių kapinėse; 1982 metų balandžio 2–3 naktį jie dalyvavo

■ Didieji Žemaičių Kalvarijos atlydai. Procesija eina Kalvarijos Kalnus. 1982 m.

griaunant kryžius ir koplyčias; 1982 metų gegužės 15 dieną kariškiai su kitais pareigūnais gaudė žmonės, vykstančius į Panų kalną. Be to, tardomieji pranešė prokurorui, jog nugriauta koplyčia yra sukrauta Gadūnavo kariniame poligone. Bet ir šio daiktinio įrodymo kitą rytą nebebuvo – koplyčia iš poligono dingo.

Tais pačiais metais jau rudenio pabaigoje man budint į Telšių katedros zakristiją atėjo vienas vyriškis su keistu prašymu: „Sutvarkyk savo davatkas. Jos naktį beldžia man į langus, neleidžia miegoti.“ Susidomėjau: „Kur tai yra?“ Pasakė adresą, net butą. Aiškiai antras ar trečias aukštas, todėl paklausiau: „Kaip jos tai gali padaryti?“ – „Davatkos viską gali.“ – „Bet kaip jūs manote, kodėl?“ – „Jos keršija. Aš dalyvavau ardant Panų kalną...“ Akivaizdu, kad jam vaidenasi, gal net nervai pakriko. Matyt, sąžinė nerami. Pasakiau jam tai. Kalbinau atlikti išpažintį. Bet jis numojęs ranka išėjo. Gaila, nepaklausiau pavardės ir vėliau pagal adresą nesužinojau. Mieste pasklido apie jį kalbos, matyt, jis pats apie tai plepėjo. Žmonės kalbėjo, kad tai Dievo bausmė, kaip ir kalno griovimo vadovo komunisto Baltruko avarija. Tai tiek jaudino žmones, kad plito net legendos...

Panų kalnas atstatytas pagal mano turėtas nuotraukas tik atkūrus Nepriklausomybę.

RAINIŲ KANKINIŲ GERBIMAS

Kai atvykau darbuotis į Telšius, kažką laidodamas kapinėse pamačiau įspūdingą paminklą Rainių kankiniams. Kapinių centre man net parodė pamatus: karo metu buvo suprojektuota Rainių kankinių koplyčia. Stebėjau, kodėl kunigai apie tuos kankinius niekada nekalba. Radau vokiečių laikais išleistą knygutę apie jų žiaurų nukankinimą. Šių aprašymų ištraukas ir santrauką įdėjau į „Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką“. Kadangi Vėlinėse procesija nebuvo leidžiama iš bažnyčios į kapines, ją atlikdavome tiktai kapinėse. Specialiai sustodavau prie kankinių kapo, paminėdavau jų nekaltą nukankinimą, pasimelsdavome. Tai išjudino žmones. Tikintieji slapta pradėjo statyti kryžius Rainių miškelyje, pagerbdami kankinius. Jų žiauraus nukankinimo metinės kasmet buvo pažymimos pastatytu kryžiumi. Tuos kryžius saugumiečiai, jei tik pastebėdavo, visada nupjaudavo (būdavo, kad tuoj nepastebi, jei pastatydavo pačiame miškelyje tarp medžių). Mane nuolat vežiojęs Zenonas Bružas sugalvojo padaryti tris metalinius kryžius, apvilko juos medžiu, naktį po penktadienio (tikėjosi, kad šeštadienį ir sekmadienį jie neras nugriauti skirtų priemonių) sunkvežimiu

■ Nugriauti kryžiai tarybiniais laikais Rainių miškelyje

nuvežė į miškelį, ten kryžius, padedant sūnui Zigmui, įbetonavo (iš anksto buvo iškasęs duobes). Pirmadienį saugumiečiai bandė pjauti kryžius, bet elektriniai pjūklai atsimušė į metalą ir išėjo iš rikiuotės. Galų gale po pietų kryžius susprogdino. Visi Telšiuose kurį laiką tik ir kalbėjo apie tai. Nuostabu: tuos metalinius kryžius jau laisvės laikais žmonės rado Viešvėnų tvenkinyje. Jie iškilmingai pašventinti, atstatyti Rainiuose.

EUCHARISTIJOS BIČIULIŲ KELIONĖS IR GARSAS

Turbūt žemaičiai niekada neužmirš, kaip prie Joninių laužo su Eucharistijos bičiuliais susiburdavome bene tūkstančiais. Pasirinkdavome kokį kalnelį prie Viešvėnų arba už Telšių miškų ūkio. Jaunimas pririnkdavo miškeliuose nugriuvusių sausmedžių, kūrendavome didžiulį laužą, dainuodavome, šokdavome, poetiškai, nuoširdžiausiai sveikindavo mane vardo dieną... Tuose renginiuose prie Joninių laužo rinkdavosi ne vien Eucharistijos bičiuliai, bet ir Telšių miesto tikintieji, nes apie tai vis skelbdavau bažnyčioje ir vis kviesdavau. Eucharistijos bičiulių susibūrimas ir bendravimas bei visokie jų renginiai kėlė visų žmonių – net jaunimo – susidomėjimą.

Kol 1983 metais Joninių išvakarėse kiekvieną lauką ir lauko keliuką ėmė saugoti milicija ir neleido užkurti nė vieno laužo... Arba kaip juokingai atrodė milicininkai, Telšių gatvėse besivaikantys vaikus – Užgavėnių „žydukus“!.. Tai nepaprastai sena žemaičių tradicija, todėl prieš Užgavėnes savo žodyje iš sakyklos visada ragindavau vaikščioti „žydukais“, o tikinčiuosius juos priimti.

Mano jaunimėlis kartą pranešė: „Štai tas jaunuolis, kuris kasdien ateina patarnauti su mumis Mišioms, yra Telšių kompartijos komiteto sekretoriaus sūnus.“ Tada aš jo paprašiau: „Gal neateik tu kasdien. Gali būti nemalonumų tavo tėvui. Be to, tu gali bažnyčioje melstis ir neateidamas prie altoriaus patarnauti. Tada būsi mažiau matomas...“ Jis nepaklausė manęs. Bet po kiek laiko jo neliko. Draugai man vėliau papasakojo: jo tėvas vieną kartą trenkė kumščiu į stalą ir rėkė: „Mano sūnus su davatkomis nelaižys bažnyčios piliorių ir neuostys davatkų smarvės...“ Praėjo keleri metai. Kartą važiuoju miesto autobusu (kai prastesnis oras, nevažiuodavau dviračiu), prie manęs prieina jaunas, išgėręs vyras, gana smarkiai dvokiantis alkoholiu, ir klausia: „Kunigėli, ar pažįsti mane?“ Ne, nepažinau jo. „Aš sūnus to komunisto, kuris siuto ir daužėsi dėl mano patarnavimo Mišioms.“ Tada pasidomėjau: „Ar tavo tėvas nedaužo stalo, kad dabar pareini išgėręs?“ – „Ne...“ – „Štai jums netikinčio tėvo rūpestis ir logika“, – kalbėjau aš kartą pamokslė...

Prie Mišių patarnautojų taip pat prisijungė vienas abiturientas. Labai įdomi jo istorija. Mama pagimdžiusi paliko jį ligoninėje ir su kažkokiu vyru išdardėjo į Rusiją. Kūdikį norėjo atiduoti į kūdikių namus. Bet pasipriešino močiutė: „Aš jį užauginsiu.“ Jis be galo dėkingas močiutei: „Mano močiutė šventa ir man be galo brangi. Ji kasdien ateina į bažnyčią, nors iki bažnyčios trys kilometrai. Kai nebegalės ateiti, paimsiu ją į glėbį ir atnešiu.“ Bet štai jis pabaigė vidurinę ir buvo paimtas į kariuomenę. Sugrįžo jau kitas žmogus, smarkiai išgeriantis. Močiutė jį maitino. Jis vis reikalavo pinigų gėrimams ir mušdavo močiutę, kai ji neduodavo pinigų, nes nebeturėdavo. Kartą, ją lankydamas, radau iškultus langus, sudaužytus paveikslus ir kryžių, o ji pati kruvina. Sakiau: „Iškviesiu miliciją.“ Ji maldavo to nedaryti: „Pražus vaikas kalėjime. Aš meldžiuos už jį kasdien.“ Raminau ją ir vis guodžiau: „Kai taip meldžiatės ir kenčiate už jį, pasitaisys jūsų anūkas.“ Bet netrukus ji numirė, anūkas nedalyvavo net jos laidotuvėse. Galvoju: „Juk dabar danguje ji verkia ir dejuoja: kunigėlis be reikalo guodė...“ Pamažu pamiršau tą istoriją. Gal po metų ar dvejų anūkas ateina pas mane:

„Kunigėli, nebegaliu miegoti. Vos užmiegu, tuojau pabundu. Pučia vėjas, šlama medžiai ir girdžiu: kapuose vis dejuoja mano močiutė. Ką daryti?“ Sakau jam: „Ačiū Dievui, kad pajudino tavo sąžinę. Turi žinoti, ką daryti. Juk patarnavai Mišioms. Atlik išpažintį, pažadėk nebegerti ir pataisyti savo gyvenimą.“ Netrukus mane paskyrė į Skaudvilę. Gal po septynerių metų pamačiau jį Telšių katedroje su žmona ir trimis vaikučiais. Atsidūsėjau: dabar močiutė danguje dėkoja Dievui, kad jos skausmas ir ašaros taip pasibaigė...

Mano jaunimėlis dalyvaudavo ir šokiuose, diskotekose. Ten labai dar-kydavosi viena mergaitė iš rusų mokyklos, kabinėdavosi prie jaunuolių, atrodydavo išgėrusi. Iš jos jaunuoliai šaipėsi. Visų buvo laikoma „lengvai pasiekiamą“. Kartą mūsų energingasis Arūnas sugalvojo išvesti ją šokti. Po šokio papasakojo jai apie Eucharistijos bičiulius, apie jų susibūrimus, net pasilinksminimus. Staiga mergaitė ėmė verkti, net krito ant žemės. Arūnas ją pakėlė, o ji sako: „Kokie jūs beširdžiai, krikščionys! Žinojote apie mane, susiburdavote, apkalbėdavote. Bet nė vienas nebandėte pasikalbėti su manimi apie, jūsų manymu, tikrą gyvenimą...“ Atrodo, kad ji vėliau pradė-jo lankyti bažnyčią...

Kiekvieną vasarą, pasisamdę didelį autobusą, su Eucharistijos bičiu-liais keliaudavome ekskursijon po visą Lietuvą. Iškeliaudavome kelioms dienoms, nakvodavome kur nors ant šieno. Esame svečiavęsi, nuostabiai kaimišškai pamaitinti ir nakvoję didelėje Gražulių šeimoje. Ko tik mes ne-aplankėme! Panemunės pilys kelis kartus apvažiutos, apžiūrėtos. Mano jaunimas Kudirkos Naumiestyje giedoja prie Kudirkos paminklo jo sukur-tą ir ant paminklo užrašytą Lietuvos himną. Esame keliavę ir sukilėlių ta-kais. Gal kartais nuo tų įspūdžių ir nuo šėlimo naktį būdavo mieguisti. Sykį sustojome prie Sukilėlių pušies netoli Alytaus. Kviečiu išlipti: čia pakarti keli 1863 metų sukilėliai. Nelipa nė vienas iš autobuso. O už Alytaus ne-toli Nemunaitis. Kaip tik bažnyčia pravira, bet į mano kvietimą nė vienas neatsiliepia. Įeinu į bažnyčią. Ten garsiai raudodamas meldžiasi vienuo-lis pranciškonas Liudvikas, paskutinis Lietuvoje visada ir visur nešiojantis

■ Su Eucharistijos bičiuliais Nenumaityje aplankėme paskutinį vienuolį Liudviką. 1979 m.

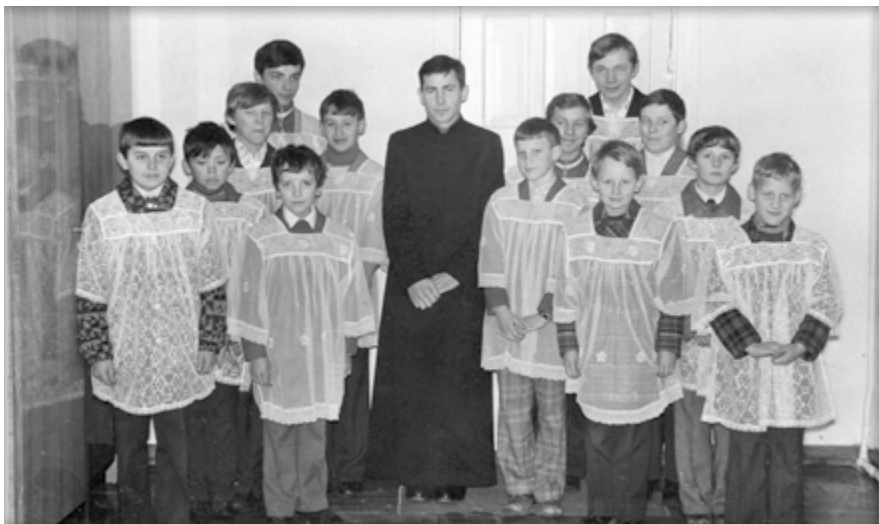
vienuolišką rūbą, abitą: „Dieve, Dieve, kokie baisūs laikai. Nors nepajėgė vienuoliško abito atimti komunistai, dabar kunigai nori nurengti mane...“ Tyliai išslinkau iš bažnyčios ir autobuse sakau jaunimui: „Čia galite pamatyti vienintelį Lietuvoje likusį gyvą tikrą vienuolį. Ir išgirsite jo maldą. Bet tik tyliai sueikite, nes, jei jis išgirs, nutils.“ Ir štai mes bažnyčioje. Brolis vis dar virkaudamas garsiai meldžiasi: „Dieve, įžadų dieną pažadėjau niekada nenusirengti vienuoliško rūbo. Ir visur aš su abitu, vaikštau po Alytų, Kauną, Vilnių. Apstoja mane vaikai, seka iš paskos. Iš abito didelių kišenių daliju jiems saldinius. Važiuoju autobusu, traukiniu, net lėktuvu skridau. Vis nurengia bedieviai, atima mano rūbą. Aš jiems sakau: nieko nepadarysite, nebematysite šito rūbo tik tada, kai mane užmušite. Ir vėl aš apsi-rengiu, ir vėl einu. Bet dabar, Dieve, klebonas pasakė, kad nebeduos man bažnyčios rakto ateiti melstis, jei nenusirengsiu abito. Dieve, kodėl leidi tokius baisius laikus? Kunigai nebeleidžia vaikų patarnauti Mišioms, bažnyčiose nebėra jaunimo...“ Prislinkau prie brolio ir pakuždėjau jam į ausį: „Broli Liudvikai, yra dar Lietuvoje tikinčio jaunimo. Štai su manimi būrys iš

Telšių atkeliavo. Jie nori su jumis pabūti, pasimelsti.“ Pasinaudoję susidariusia pauze, mano jaunimas ėmė giedoti. Liudvikas atsisuko ir pradžiugo Šventąja Dvasia: „Dieve, dangus ant žemės nusileido: tiek jaunų, Dievą mylinčių širdžių. Dieve, Tu neleidi, kad išvartų visą jaunimą. Dovanok man, Viešpatie, kad taip pasidaviau nevilčiai – koks menkas mano tikėjimas! Ačiū, Dieve, už šitą stebuklą.“ Ir ašaros jaunimėlio akyse... Liudvikas puolė glėbesčiuoti mano jaunimėlį. Ir neliko jokio nuovargio, mieguistumo, abejingumo. Giedojome kartu, kalbėjome paslaptį rožinio. Ir, galima sakyti, susimaišė vienuolio ašaros su jaunimo ašaromis. Fotografavomės su Liudviku. Dar ilgai, ilgai jie klegėjo, nenustojo kalbėtis...

Taip pat labai įspūdinga buvo jiems viešnage pas tėvą Stanislovą Paberžėje. Tas jo originalus savotiškas giedojimas, kalbėjimas, gausybė puodų, skambučių, raktų raktelių! Nesuskaičiuojama begalė jo išdrožtų paminklų-koplytstulpių kapinėse! O švietuvai (liktoriai) bažnyčioje, paveikslai! Nė nepajutome, kad jau vėlyvas vakaras, kad jau laikas gultis? O kur? Tada tai pritrenkė mane Stanislovas: visiems jis liepė lipti ir gultis ant bažnyčios lūbų. „Lipk ir tu, kunigėli, žinai, paauglystėje berniukai su mergaitėmis kartu...“

Lankėme su Eucharistijos bičuliais komunistų iškankintą ir laukiantį mirties kunigą Virgilijų Jaugėlį. Prieš tai papasakojau jaunimui apie jį. Jis už parašų po visokiais protestais rinkimą ir už „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ dauginimą buvo įkalintas keleriems metams, bet mirtinai susirgęs vėžiu vieną dieną leisgyvis numestas prie namų vartų. Toks ligotas jis vis dėlto pogrindyje tapo kunigu. Neilgai teko darbuotis Kybartuose pas kun. S. Tamkevičių. Ligai progresuojant Kaune slaugomas seselių laukė mirties. Jaunimas labai nuoširdžiai jį sveikino, dėkojo jam už pasiaukojimą, stengėsi neparodyti liūdesio, juokavo. Ir kai kunigas numirė, Kybartuose visas didelis mūsų jaunimo būrys dalyvavo jo laidotuvėse. Laidotuvės buvo tiesiog milžiniškos, jaunimo žodžiais tariant, tiesiog pergalės prieš komunistinę priespaudą triumfas. Prisimenu, kad ir karste kunigas gulėjo sulenktomis kojomis. Mirtis jų sužalotų neištiesino. Iš atminties išdilo, ką sakiau aš pamoksle. kažkas prisiminė vieną mano sakinį: „Sakoma,

kad mirtis ir kuprotą ištiesina, o kunigas Virgilijus tiek iškentėjo, kad ir mirtis jo kelių neištiesino ir niekada neištiesins.“

- Kun. Virgilijus Jaugelis. 1979 m. lapkričio mėnuo. Virgilijus kunigu įšventintas slapta vyskupo Vincento Sladkevičiaus 1978 metais.

Visus tiesiog sukrėtė Pajevonio klebono Vincento Jalinsko pamokslas... Laidotuvių miniai kalbėjo kun. V. Jalinskas:

„Virguti brangus, Dievo kunige, pažinau tave nuo mažų dienų. Aš žinau, Virgilijau, tave Kristus apkabino, nes nuo vaikystės dienų tu mylėjai kryžių, ir visas tavo gyvenimas – vien tik kryžius.

Ir žiūriu – pabaigęs kelionę aplink kryžių, jis tuoj – prie Motinos Sopulingosios altoriaus.

– Vaikuti (tavo vardo nežinau), kodėl tu myli Sopulingąją Motiną ir kryžių?

O jis atsako – ir dabar girdžiu tavo žodį, Vaikeli:

– Man šilčiau, kai čia pasimeldžiu.

Žinau. Kartą buvau pas tave kambarėly, o jis nekurtas viduržiemy. Aš ne-

perdedu – Tavo motina yra užrašiusi, kad tu visą žiemą gyvenai nekūręs...

Vėl, Brangusis, matau tave, kai jau pradėjai savo – suaugusio žmogaus – kelionę. Ir vėl eini keliais apie Šaričių kryžių.

O kodėl, Vaikuti?

Dėl to, kad tave nuo altoriaus pavarė Vilijampolės klebonas. Nes buvai nusikaltęs. Ir aš pasakysiu, brangusis mano Virgilijau, visiems, koks buvo tavo nusikaltimas: tu rinkai parašus (tuos 17 000 parašų) už tikėjimo laisvę. Brangusis, ar gali būti nusikaltėlis tas, kuris smaugiamas nori oro ir jo prašo, kuris badaudamas duonos prašo? Ar gali? Negali! O vis dėl to tapai nusikaltėliu ir štai dar mėgini į seminariją nueiti.

O prie seminarijos randi nematomus erodus – sargybinius.

Ir pasuko tave jie atgal sakydami:

– Tu, brangusis, esi fanatikas. Eik kur nori, būk kuo nori. Netinki būti kunigu, būk kūriku.

Ir buvai...

Ir tada vėl matau tave einantį apie Šaričių kryžių. Dėl to, kad sunkiausiose tavo kryžkelėse kryžius buvo paguoda.

Brangusis, vėl matau tave, jau trečiojoje tavo kryžiaus stotyje: grįžti lagerių iškamuotas. Tu buvai patyčių objektu, dvasinio žmogaus pakrikimo objektu. Grįžti paliegęs, žmogaus akimis žiūrint, nelaimingesnis. Kaip klebonas pasakė, nedaug gražesnis, kaip dabar gulėdamas grabe. Ir negalima buvo tavo akučių pamatyti. Ir vėl matau tave prie kryžiaus, prie stebuklingo kryžiaus. Matau riedančias tavo ašaras ir noriu šiandien savo ašaras prijungti prie tavo ašarų...

Ir vėl matau tave, Brangusis mano, jau kunigą. Paguldytas ligos patale vėl neši baisiausią kryžių, vėl šypsaisi kitiems, apie kitus galvoji, kitiems nori palengvinti...

Brangusis, tu negavai stigmų, kaip šv. Pranciškus, bet nuo pat vaikystės visam gyvenimui tu gavai kryžiaus stigmas..."

Kunigas Jalinskas pamoksle pabrėžė, kad nuo Seminarijos vartų reikia pašalinti Erodo šalininkus, ir kad jaunuolius į Seminariją turi palydėti klebonas, bet ne saugumiečiai.

Ilgai ilgai mano jaunimėlis dar prisiminė kunigą Virgilijų. Vis prašydavo apie jį kalbėti, pasakoti... Žinoma, su Eucharistijos bičiuliais buvo nemažai ir rūpesčių. Štai vienas patarnautojas, zakristijono sūnus (atrodo, jis nebuvo Eucharistijos bičiulis, niekada nedalyvavo mūsų renginiuose), nužiūrėjo, kad mes, kunigai, priėmę iš žmonių aukas Mišioms, pinigus įdedame į zakristijos rašomojo stalo stalčių ir užrakiname. Jis nukėlė kartą stalo dangtį ir paėmė pinigus. Niekada nebūtume supratę, kur dingo pinigai. Tik jis pirkto vogtą mopedą, milicija jį pagavo, tad ir pasisakė apie pinigus. Klebonas ir vyskupas prašė manęs milicininkams pasakyti, jog pavogė mano asmeninius pinigus, nes kitaip žmonės bijos aukoti pinigų Mišioms, jei paaiškės, jog buvo pavogtos aukos Mišioms, nors ta baimė būtų nereikalinga, nes buvo aukų sąrašai. Kunigas privalo dingusias ar pamestas Mišių aukas padengti asmeninėmis lėšomis. Taip ir atsirado rajoniniame laikraštyje straipsnis „Kunigėlio naudą klapčiukai gaudo“.

Žemaičių Kalvarijos atlaidų metu reikėjo ypač rūpintis Eucharistijos bičiuliais. Juos apgyvendindavome Žemaičių Kalvarijoje nuo pirmos atlaidų dienos iki paskutinės. Reikėjo pasirūpinti ir jų maistu. Kartą atvažiuoju į Žemaičių Kalvariją ir mane užpuola vienas vyriškis: dėl mano tų išdykėlių jis skųsis milicijai. Nusigandau: ką jie padarė? Pasirodo, kažkas baloje išgaudė jo karosus. Klausiu: „Kiek tie karosai jums kainavo?“ – „Šimtą penkiasdešimt rublių.“ Atidaviau jam tuos pinigus ir nebebuvo jokios problemos...

Kitą kartą geroji Telšių katedros pročkelė (taip ją vadino jaunimas) Onutė Lazdauskaitė įtaisė mergaitėms sukneles, truputį gelsvas, žalsvas ir rausvas. Prikibo saugumiečiai. Ją, vargšelę, tampė: „Kas tau liepė įtaisyti tas sukneles pagal buržuazinę trispalvę, ar tas jūsų kunigėlis?“ Ji dėjosi nustebusi, nes, gindama bažnyčią, buvo nenugalima, tiesiog įžūli: „Kur jūs matote tą trispalvę? Argi nematote, kad tai bažnytinės spalvos? Kalėdinio, velykinio ir kitokių iškilmių spalva gali būti balta ir geltona, eilinio laiko

■ Telšių Eucharistijos bičiuliai su savo vaikais. 1999 m.

■ Bendrystė su Eucharistijos bičuliais nenutrūko. Susitikome Telšiuose 2020 metais.

– žalia, o kankinių ar Sekminių spalva – raudona. Tai negi jūs kaltinsite ir bažnyčias, sapnuodami, kad jose trispalvė? Negi jūs užpulsite ir vairuotojus, jei šalia geltono „Žigulio“ sustos žalias ir raudonas?“ Saugumiečiai manęs net nekalbino, matyt, Onutė įtikino...

Bažnyčia Viešvėnuose buvo labai apleista. Dažyta gal tik prieš karą. Suradau ir nupirkau dažų stogui ir sienoms. Sugalvojau nudažyti su Eucharistijos bičiulių pagalba – juk nuostabi proga jiems užsidirbti pinigų ir pabendrauti. Pirmiausia jie dažė stogą. Uolulis zakristijonas lipdavo ant kopėčių prižiūrėti. Kažkuris jaunuolis ėmė ir nudažė jam batus. Zakristijonas tai palaikė patyčiomis, sukėlė didelį triukšmą, net apskundė vyskupui, kad aš organizuoju ne jaunimo darbą, bet dūkimą. Teko aiškintis ir atsiprašinėti. Bet nudažėme ir bažnyčią, ir varpinę.

Tuo laiku pas mane apsigyveno Gražuliai Petras ir Kazimieras, ruošėsi stoti į Seminariją, todėl mano prižiūrimi mokėsi lotynų kalbos. Įsigijome automašiną, Petras ją vairavo. Taip jis man labai daug palengvino. Kartą Petras mane nuvežė vesti rekolekcijų Eucharistijos bičiuliams Ramygaloje. Bet prieš tai norėjome aplankyti tremtyje Žagarėje vyskupą Julijoną Steponavičių. Paskui važiavome toliau. Smarkiai ėmė lyti lietus. Žiūrime, ties Skaistgiriu stovi žmogus ir laukia autobuso. Sustojome, jis nori į Joniškį. Įsėdo. Vėl važiuojame. Staiga matome: mus vejasi, pro automašinos langą iškišta autoinspektoriaus lazdelė. Petras sako: „Neturi teisės taip stabdyti. Nestosiu. Tikriausiai saugumiečiai, mus pastebėjo pas vyskupą ir seka.“ Ir jis nesileido saugumiečių pralenkiamas. Bet štai uždaryta pervažis. Sustojome. Iš mašinos užpakaly mūsų iššoko du vyrai ir eina prie mūsų. Mūsų keleivis staiga išlipo, ir, nežiūrėdamas lietaus, nuėjo. Mus nusivarė į Joniškio milicijos skyrių. Ėmė krėsti mašiną. Sakau: „Parodykite orderį. Neturite teisės atlikti kratą be orderio.“ Vienas trenkė man į žandą: „Štai tau orderis“ ir nusivedė į skyrių. Pareikalavo Petro teisių. Tas neduoda: „Jūs ne autoinspektoriai.“ Iškrėtė jį iki nuogumo, teisių nerado. Pasirodo, Petras buvo suspėjęs paslėpti *triusikuose*. Vienas iš jų atėjo iš lauko: „Tai *Kroniką* vežėte.“ – „Kokią *Kroniką*?“ – „Žinome. Tas žmogus nuėjo su

Kronika. – „Jis visai mums nepažįstamas, paėmėme pavėžėti.“ – „Nepūsk arabų. Beje, kas tu esi?“ Aiškiai žinojo, bet tyčia klausė. Todėl atsakiau: „Melioratorius.“ Beje, tai tiesa. Aš mėgstu sakyti, kad tapęs dvasininku, nenustojau buvęs melioratoriumi. Juk melioratoriai pagerina žemę (pagal lotynišką žodį „melior“ – geresnis). Taip ir pasilikau melioratoriumi, stengiuosi žmonių dvasią daryti geresnę, melioruoti. Bet tą kartą už šį pasakymą sulaukiau priekaištų. Kai sugrįžau į Telšius, valdytojas (vyskupas) man sako: „Skambino įgaliotinis ir stebisi: Kauneckas vaizduoja tokį didelį drąsuolį, o neišdrįsta prisipažinti esąs kunigas...“

Beje, Petras neįstojo į Seminariją, nes atsisakė laikyti stojamąjį egzaminą, dėl to net susikirto su Seminarijos vadovybe. Jis šaukė: „Egzamino reikia ne Bažnyčiai, bet saugumui.“ Mat iki tol dar niekada nebuvo stojamojo egzamino...

Petras sugalvodavo įvairių dalykų, sudominančių jaunimą. Jis žiemą ant tvenkinio ledo prie Miškų ūkio įrengė sukynę. Prie ledan įšalusio kuolo sumontavus krumpliaračių sistemą, prie karties pririšus rogutes, jas suko itin dideliu greičiu. Jaunimas nepaprastai žavėjosi ir mėgo žaisti. Net vyskupą A. Vaičių buvo nusivežę ir sužavėjo išradingumu. Iš viso Gražuliai daug padėjo ir ugdant Eucharistijos bičiulius. Juos gerai išauklėjo tėvas – nepaprastai religingas, sąmoningas katalikas, kolchozo pirmininkas. Jo ūkyje buvo švenčiamos visos religinės šventės. Rajono valdžia negalėjo nieko jam padaryti: ūkis buvo pirmaujantis rajone. Jis kartkartėmis atvykdavo pas mane į Telšius, daug kalbėdavomės. Ir pas juos ne kartą su jaunimu svečiavomės...

Kartais šiuolaikiniai kunigai klausinėja: kaip pasisėkė suburti tokią daugybę jaunimo, Eucharistijos bičiulių? Kodėl dabar prie bažnyčių beveik nebėra vaikų ir jaunimo? Kai kurie kunigai teisinasi, kad dabar visai kitokie jauni žmonės. Jie visi sulindę į kompiuterius, todėl tikėjimu jų nebeįmanoma sudominti. Netiesa: kodėl Lenkijoje prie kiekvienos bažnyčios daugybė jaunimo? Argi Lenkijoje interneto mažiau? Ne... Bandau atsakyti į tuos klausimus... Visų pirma, ne aš Eucharistijos bičiulius subūriau. Juk minė-

jau, kad radau juos Telšiuose suburtus. Žinoma, jų vis daugėjo. Kodėl daugėjo, kas buvo daroma? Bendravimas, draugystė su visais. Mano patirtis su jaunimu rodo, kad būtini asmeniniai ryšiai, pokalbiai, kelionės, rekolekcijos, susibūrimai, žaidimai... Beveik kasdien bendraudavau su jaunimu. Sulaukdavau ir pašaipos: ar tavo nuolatinis buvimas su jaunimu nėra koks asmeninis jausmų patenkinimas? Svarbiausia, kad jaunas žmogus jaustų, kad jis reikalingas, kad jis svarbus. Todėl būtina surasti jam ir pareigų. Jau minėjau, kad jaunimą įjungiau į visokią veiklą. Net pirmiesiems sakramentams ruošiant, jaunimas atliko pagrindinį darbą. Be abejo, aš jaunimui neįsakinėjau, tik visada kviečiau. Mane juokas ima, kai dabar iš Sutvirtinimui besiruošiančiųjų reikalaujama parašų apie bažnyčios lankymą, net apie atliktas išpažintis. Tai tiesiog baisu, tai pasityčiojimas iš tikėjimo! Ar tokiu atveju gali būti gera išpažintis? Jokie formalumai, sąrašai, prievarta nepadės! Garantuoti, tai tik pakenks, tik atstums nuo tikėjimo! Garsusis teologas Tomášas Halíkas (*Christ in der Gegenwart*, 2020 05 03) savo tyrimais įrodo, kad tik asmeniniu bendravimu perduodamas tikėjimas. Jis rašo: „Galbūt šitas bažnyčių tuštėjimo laikas parodys paslėptą dvasininkų dvasios tuštumą. Per ilgai mes galvojome, kad tik pasaulis turi atsiversti, nesistengdami patys atsiversti.“

Man nesuprantama, kodėl šiandien taip dažnai kunigai nebenori jokių ryšių su žmonėmis. Baisu, kai su kunigu net negali būti jokio asmeninio ryšio. Net paskambinti kunigui neįmanoma. Tiesiog būni pritrenktas, kai sužinai, jog nuo parapijiečių slepiamas klebono telefono numeris. Skelbiamas tik parapijos sekretorės (referentės) telefono numeris. Net dėl laidotuvių tikintieji turi su ja tartis! Ar tai Jėzaus Kristaus nuotaika? Nesuprantu, kaip galėčiau laidoti žmogų, nepasikalbėjęs su mirusiojo artimaisiais. Juk būtina laidotuvėse pasakyti bent vieną kitą jautrų žodį apie mirusįjį. Būna, kad žmonės prašo laidotuvių Mišių dienos metu, o iš karto po Mišių keliauti į laidotuves. Deja, daugelis kunigų nesutinka taip daryti. Atrodo, kad sąmoningai stengiasi užkirsti kelią žmonių dalyvavimui Mišiose. Šiurpu mane krečia tas šaltumas visas laidotuvių Mišias sudėti į anksty-

vas ryto valandas. Tiesiog žmonės priverčiami nedalyvauti Mišiose už mirusįjį, nes laidotuvės tai kažkurią dienos valandą. Per visą gyvenimą nesu taip laidojęs nė vieno žmogaus. Savo laiku parašiau kunigams nurodymą, reikalaujamas bent pasiūlyti žmonėms tokią galimybę... Deja, atsiliepimo nesulaukiau.

Mano atmintyje ypač įstrigo A. Šeduikio tvirtumas. Jis pats pagamino ir pastatė koplýtstulpį prie mūsų namo. Bet netrukus prasidėjo sovietinių pareigūnų reikalavimai nugriauti. Kai A. Šeduikis nepasidavė, tą koplýtstulpį nugriovė klasta, mums nesant namie. Bet ir paskui A. Šeduikis nenustojė kovoti. Jis rašė ilgus protesto laiškus įvairioms sovietinėms įstaigoms. Bet viskas veltui – tyla, jo laišškai atsimušė kaip į sieną. Bet tada ir mes sugalvojome klastą, pasigaminome didelį metalinį kryžių, nudažėme spalvotai ir antrame aukšte iš mano šeimininkės kambario per sieną išgręžėme skylę, per ją prakišome storus metalinius specialiai padarytus varžtus, prie jų pritvirtinome kryžių ir pakabinome. Priešais namą buvo miesto maršrutinio autobuso stotelė. Iš jos labai gerai buvo matyti kryžius. Niekas nebandė jo nulupti, nes būtų išgriovę sieną. Ir iškabėjo tas kryžius iki sovietinių laikų pabaigos...

Namas Telšiuose, Pionierių gatvėje, buvo labai toli nuo katedros. Bene keturi kilometrai. Šeduikis važinėjo lengvąja mašina. Kadangi mūsų darbo

■
A. Šeduikis
darbuojasi prie
stogastulpio

laikas nesutapo, važinėdavau dviračiu arba miesto autobusu. Miesto autobusas būdavo 6:36 valandą. Jau septintą valandą turėjau būti katedroje, kadangi reikėjo giedoti prieš Mišias egzekviją. Mišios gi būdavo pusę aštuonių. Po jų grįždavau namo pusryčių. Paskui reikėdavo katedros zakristijoje budėti iki dvyliktos valandos. Tada keliaudavau namo pietų. Po jų dažniausiai eidavau į mišką pasivaikščioti, pasiimdavau knygų, ruošdavausi pamokslams. Nuo septynioliktos valandos vėl reikėdavo budėti zakristijoje. Namą galėdavau grįžti po vakarinių pamaldų, pabendravęs su jaunimu. Vėl autobusas, dviratis arba pėsčiomis. Štai tokiomis sąlygomis pamaldose būdavau ryte ir vakare. Jei ne aš aukodavau Mišias, visada klausydavau išpažinčių. Dabar stebiuosi: kunigai gyvena prie pat bažnyčios, bet jei, pavyzdžiui, ryte

aukojo Mišias, nebeateina vakare į bažnyčią, net jei ir gegužinės pamaldos. Baisu, koks blogas pavyzdys tikintiesiems. Dar baisiau, kad kaimuose ar koplyčiose susirenkančių žmonių giedoti gegužinių (*mojavų*) niekada nebelanko...

Dar beveik kasdien reikėdavo dalyvauti laidotuvėse. Visos laidotuvės vykdavo Telšių mažojoje bažnytėlėje, katedroje valdžia neleido. Tad dar kiek ilgesnė mano kelionė, penki kilometrai. Jei laidotuvės katedros parapijos, reikėdavo aukoti su egzekvijomis Mišias, paskui lydėti į kapus. Jei laidotuvės mažosios

bažnytėlės parapijos, tereikėdavo klausyti išpažinčių. Tik paskui grįždavau namo arba budėti. Ypač daug problemų kildavo, kad mūsų namas taip toli nuo bažnyčių ir neturėjome jokio telefono. Tuo metu Telšiuose įsivesti telefoną buvo problema. Žmonės laukdavo dvejus–trejus metus eilėje. O mūsų niekas į eilę nepriėmė. Tad energingasis Šeduikis, slapta sumokėjęs ryšininkams mokestį, prisiprašė įvesti į mūsų namą telefoną. Bet jį teturėjome kelias dienas. Saugumiečiai išjungė. Mūsų pinigai prapuolė. Keisti tie saugumiečiai. Juk kaip tik galėjo mus sekti, klausytis pokalbių...

Reikėjo dirbti ne tik Telšiuose, dar aptarnavome ir Viešvėnus. Ten buvo mano paskutinės „primicijos“ 1977 metų lapkričio mėnesį (atrodo, 13

■ Aš šventinu A. Šeduikio pastatytą stogastulpį

dieną!) per Šv. Stanislovo Kostkos atlaidus. Stebėtinai mažai susirinko žmonių, vos keletas. Viešvėnų parapija buvo pasibaisėtina atšalusi, pamaldose dalyvaudavo visada labai nedaug. Bandėme parapiją atgaivinti net su Eucharistijos bičiulių pagalba. Motinos dieną jie atvažiuodavo su gėlės žiedu kiekvienai moteriai, po pamaldų šventoriuje vaidinimas. Per Kalėdas ir Kalėdų Senelis bažnyčioje. Daugybė kitų renginių. Bet paprastais sekmadieniais ir vėl liūdna, nors tu per galvą verskis. Viešvėnuose, kaip ir Telšiuose, stengiausi lankyti visus ligonius. Paprašo pas sergantįjį, aplankęs įsisiūlau lankyti kiekvieno mėnesio pirmą penktadienį. Ir taip susidarė kelios dešimtys ligonių. Tada įsitikinau, kad ligoniai patys galingsiausi žmonės. Jie savo kentėjimais tokie artimi Jėzui. Todėl jų malda labai galinga. Dėl jų maldos ir aukos prisipildė Viešvėnų bažnyčia. Ne, ne vien ligonių maldos. Nė kiek ne mažiau veikia ir psichologija. Seneliai paprastai sako anūkeliams: „Koks geras kunigėlis, jis vis lanko mane.“ Šitaip jie sudomina ir jaunimą. Kartais gi kunigai sako: „Aš dirbu tik su jaunimu, nes jie, tik jie – Bažnyčios ateitis, o senieji tikintieji visada išliks tikinčiais, tad su jais nėra ko čia ir draskytis.“ Ne, atstumiant senesnius, neliks ir jaunimo...

Taip pat ir Telšiuose lankiau daug ligonių. Vyskupo kankinio Vincento Borisevičiaus sesuo nebegalėjo ateiti į bažnyčią, norėjo kas savaitę priimti Švenčiausiąjį. Nebepakylanti iš lovos gulėjo ir Končiuvienė, anuometinio Naujosios Vilnios klebono motina. Ją ypač prisimenu, nes mačiau, kad jos gyvas tikėjimas ir apaštališka dvasia išaugino sūnų kunigą. Jos duris visada rasdavau atviras. Ji besikalbanti su moterimis. Moterys man pasakojo: jos sutvarko kambarius, atneša jai maisto, vaistų ir ima kalbėtis apie savo reikalus. Viena dejuoja, kad vyras girtauja ir smurtauja, kita guodžiasi dėl šunkeliais einančio sūnaus ar dukros. Končiuvienė staiga sako: „Moterys, nedejuokite. Aš rytoj negersiu vaistų nuo skausmo, aukosiu skausmą, kentėsiu, Ona, už tavo vyrą.“ Kitą kartą ji taip guodžia Kristiną, Teresę... Ir moterys man paliudijo, kad ne vienos jų klystantys artimieji pasitaisė...

KATEKIZACIJA

Viena iš opiausių problemų sovietmečiu buvo vaikų ruošimas pirmiesiems sakramentams, kitaip sakant, vaikų mokymas. Jau ne vienas kunigas už viešą vaikų mokymą buvo kalėjime, valdžia įnirtingai kovojo už jaunąją kartą, buvo paskelbusi absurdišką reikalavimą, kad nevalia kunigui grupelėmis ruošti vaikų sakramentams, esą tai religijos ir valstybės atskyrimo pažeidimas. Kiekvienam kunigui iškildavo dilema, kaip elgtis. Buvau matęs, kaip kun. S. Tamkevičius viešai bažnyčioje Simne moko vaikus po pamaldų, nutariau juo sekti.

Jau pirmąją dieną, kai atvykau į Telšius kaip vikaras, viešai paskelbiau, kad ketinu vaikus rengti sakramentams. Vyskupijos valdytojas A. Vaičius (vėliau jis tapo vyskupu) tik gūžtelėjo pečiais, matydamas, kaip elgiuosi, ir pasakė, kad su tokia taktika ilgiau nei dvi savaites neišsilaikysiu Telšiuose. Tačiau šįsyk jis nebuvo teisus, nes vikaru pas jį buvau net šešerius su puse metų (bene ilgiausiai iš visų ten dirbusių vikarų!). Jam tekdavo dažnai dėl manęs valdžiai aiškintis ir jis mane gynė, sakydamas, jog gerai, kad

aš prie jo paskirtas, nes jis gali mane kiek ap-raminti, esą mane taip lengviau kontroliuoti. Žavėjauisi valdytojo uolumu: jis kasdien atėdavo į katedrą ne tik Mišių aukoti, bet labai dažnai sėsdavo į klausyklą išpažinčių klausyti. O į Žemaičių Kalvariją atlaidų metu važiuodavo kasdien, nors Religinų reikalų įgaliotinis drausdavo ir sakydavo: „Apsimesk, kad sergi.“ Ten, atlaiduose, jis ypač ragino blaivybei, priiminėjo tikinčiųjų blaivybės parašus, jiems pasirašant vadinamojoje Auk-

■ Telšiuose. Su Darium Trijoniu po Pirmosios Komunijos (dabar vyskupas)

so knygoje, ir džiaugėsi mano pagamintais blaivybės pažadų atvirukais. Mano sukurtą maldą per atlaidus visada skaitydavo po Sumos. Ją nustota skaityti tik 2002 metais. Tada pradėta skaityti šv. Jono Pauliaus II malda Marijai... Ir dar vyskupas labai mane žavėjo per katedros atlaidus ar rekolekcijas. Adoracijos metu, prieš palaiminant su Švenčiausiuoju Sakramentu monstancijoje, kviesdavo visus atnaujinti krikšto pažadus, papildydamas juos pažadais sekmadieniais nepraleisti pamaldų. Garsiai jo sakomus pažadus turėjo kartoti visa bažnyčia...

Tiesa, ne kartą tuometei valdžiai turėjau aiškintis dėl katekizacijos. Būdavo, iškviečia į Vykdomąjį komitetą ir tūžta, kad esą aš pažeidžiu įsta-

tymus ir mokau nepilnamečius religinių tiesų. Apsimesdavau nustebęs ir sakydavau, jog juos kažkas ne taip informavo, aš nepilnamečių nekatekizuojau, nemokau, tik pamokslus sakau. Jie piktindavosi, šaukdavo: „Laikami mus durnais! Mes patys matėme, kad mokai. Koks ten pamokslas, jei pradedi su nepilnamečiais kalbėtis, juos klausinėji ir dar spalvotas skaidres rodai?“ Aš toliau apsimesdavau nustebęs ir klausdavau: „O kas nustatė, kad per pamokslą neleistinas dialogas, negalima skaidrių rodyti ar su tikinčiais bendrauti? Aš, kaip jaunas, jau modernus kunigas, visada pamokslauju moderniomis priemonėmis...“ Taip ir išeidavau iš Vykdomojo nenubaustas, tik kiek pabartas.

Daug man padėjo ne tik pamaldžiosios moterėlės, kurios slapta mokė vaikus, bet ir Eucharistijos bičiuliai, kurie, besiruošiančius Pirmajai išpažinčiai ir Komunijai, vaikučius išklausinėdavo ir man paskui perduodavo, kokia situacija, apie ką dar reikėtų pasikalbėti, taip pat išmokydavo vaikus gerai atlikti išpažintį. Juolab kad dėl nedidelio amžiaus skirtumo jų nuodėmės buvo, ko gero, vienodos. Taip jie labai gerai paruošdavo vaikučius išpažinčiai. Kartu tai buvo daug įdomiau ir nuoširdžiau: juk tikra bendraamžių draugystė. Labai noriai Eucharistijos bičiuliai tai darydavo, nes jausdavosi, kad prisideda prie tikėjimo išlaikymo, jausdavosi kovotojais prieš sistemą. Kiekvienais metais apie tris–keturis šimtus vaikų Pirmajai Komunijai paruošdavome. Visam tam darbui su Eucharistijos bičiuliais ir vaikų katekizavimui buvau pasikvietęs dvi seseles – Genutę Paliaukaitę ir Teresę Navickaitę. Seseles su vaikais mokydavosi ir žaisdavo, giedodavo, taip pat piešdavo įvairius piešinėlius ar karpydavo spalvotus atvirukus. Jos išspausdindavo mašinėle vaikiškais tekstais knygeles, kartu su vaikais piešiniais padarydavo jas populiarias. Taip suklijuodavo šimtus knygučių. Su jomis labai noriai bendraudavo jaunimas ir vaikučiai. Jos buvo nepaprastai didelė pagalba!

Kasmet Kalėdoms Telšių katedroje ir Viešvėnuose surengdavome vaikams eglutę su dovanėlėmis iš Kalėdų Senelio rankų. Važiudavome Kalėdų Seneliui į Rygą pirkti pigių žaisliukų (vienais metais pakliuvo meškutės,

atrodė tikras Žemaitijos ženklas), gaudavome ten ir petardų. Jaunimas ir seselės su vaikučiais padarydavo maišelių, išpuoštų visokiais paveikslėliais karpiniais (vėl seselių su vaikučiais bendras darbas). Dovanėlių suruošdavome per pusantro tūkstančio. Iš anksto skelbdavome, kviesdavome vaikučius, primindami, kad senelis žinos, ar tu geras, ar atlieki išpažintį. Pajudėdavo visas miestas. Tiesiog stebėdavaisi, kad iš visų pusių plaukia vaikai, visose autobusų stotelėse laukia. Širdį sujudindavo sėdint klausykloje: žiūrėk, berniukai stumia prie klausyklos savo nesiryžtantį draugą...

„LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA“

Suprantu, kad valdytojui A. Vaičiui tas nuolatinis jaunimo ir vaikučių judėjimas katedroje buvo galvos skausmas, ypač kai per „Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką“ nuskambėdavo per visą pasaulį kas nors apie mane ar jaunimą. Jis laikėsi kitokios taktikos nei veiklieji kunigai, vengė atviro konflikto su valdžia, tačiau ypač daug padėjo kovoje už tikinčiųjų teises. Tai jo dėka galėjau įdėti tiek daug žinių į „Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką“. Dažnai būdavo, kad jis, man budint zakristijoje, pamodavo ranka per stiklines duris, kad išeičiau į kiemą, ir pašnibždėdavo, kad turi iš kunigų gavęs pranešimą apie tikinčiųjų persekiojimus. „Ateik į kuriją, bet nieko nekalbėk, nė žodžio. Ant stalo rasi kunigo pranešimą.“ Jei jis būtų bendradarbiavęs su sovietiniu saugumu, kaip kai kas įtarinėjo, man išsinešus medžiagą, būtų tuoj pat paskambinęs KGB. Tiems būtų buvusi nepaprasta pagalba, bandant pagauti „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ leidėjus. Taigi, jis buvo ne sovietų, o Bažnyčios tikrasis talkininkas (apie tai aš papasakojau per vyskupo A. Vaičiaus laidotuves ir vėliau, per dešimtąsias jo mirties metines).

235

Perskaitytes duok kitam!
Eina nuo 1972 metų

Numeris skiriamas Klaipėdos tikintiesiems,
atkakliai kovojantiems už savo bažnyčios at-
gavimą.

L K B K R O N I K A Nr.41

Siame numeryje:

- Ką žada 1980-ji?
- Trentiniai sveikina šv.Tėvą.
- Kova už Klaipėdos bažnyčią.
- Už žmogaus teisių deklaraciją.
- Kratos.
- Mūsų kaliniai.
- Lietuviai gina savo kalbą.
- Ordinarai remia blaivybės sąjūdį.
- Kunigų ir tikinčiųjų protestai.
- Apie "prasimanymus" užsienio spaudoje.
- Anilionis - Bažnyčios korikas.
- Tikinčiųjų studentų diskriminacija.
- Žinios iš vyskupijų.
- Sovietinėje mokykloje.
- Katalikai sovietinėse respublikose.
- Nauji pagrindžio leidiniai.

1980 m. sausio 1 d.

L i e t u v a 1980 m.

CEMPTA

PAVYZDIS

■ KGB kratos metu paimtas „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ Nr. 41 (iš kun. A. Svarinsko baudžiamosios bylos Nr. P-142441, T. 5, 235 lapas)

Tyliai persirašęs kurijoje rastą medžiagą, skubėdavau kuo greičiau viską spausdinti. Dažniausiai perspausdindavau informaciją pačioje Telšių katedros zakristijoje. Sąmoningai rinkausi čia buvusią rašomąją mašinėlę, nes, jei susektų, kur rašyta, valdžiai būtų labai sunku įrodyti, kas rašė, nes ja naudojosi įvairūs žmonės. Medžiagą rinkdamas „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikai“, laikiausi ypatingo atsargumo. Pavyzdžiui, moksleivė Rita Bumblauskaitė kartą pasiguodė, kad per istorijos pamoką mokytoja ją pastatė prieš visą klasę ir, tyčiodamasi iš mokinės, liepė: „Papasakok mums visiems, kokias ten pasakas bažnyčioje pasakoja tas jūsų kunigėlis.“ Tada kokiame nors pokalbyje tarsi netyčia aš vieno iš Ritos draugų klausiu, kokioje mokykloje ir kokioje klasėje ji mokosi, kito klausiu, kokia ten istorijos mokytojos pavardė. Ir tik tada, viską išsiaiškinęs, galėjau perduoti „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikai“. Kitaip vaikai iš karto suprastų, jog tai mano darbas. Mokytojai Karnišovai pakliuvus į šį leidinį, apie tai paskelbė Vakarų radijo stotys. Ją iš karto pasikvietė Telšių saugumiečiai ir nepaprastai aštriai priekaištavo jai, tiesiog barė ją: „Blogai, netinkamai dirbi ateistinį darbą. Esi bloga komunistė. Turi dirbti taip, kad nepakliūtum į kapitalistų žinias.“ Parėjo mokytoja iš saugumo ir, atėjusi į mokytojų kambarį, visa jėga trenkė klasės žurnalą ant stalo šaukdama: „Įsivaizduokite, už nuoširdų darbą esu kaltinama. Štai kaip atsilygina tarybų valdžia. Jei taip dirbčiau Bažnyčiai, būčiau garbinama...“ Įsivaizduokite, kokia pekla turėjo užvirti mokykloje, kai ir apie šį įvykį pranešė užsienio radijo stotys! Matyt, mokytojai bus papasakoję kokiai tikinčiajai. Beje, ir tarp mokytojų buvo slapta talkinančių „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikai“. Anuomet esu gavęs, kaip minėjau, labai pagarbų ir mane palaikantį vienos mokytojos laišką. O vokiečių kalbos mokytoja Steputė, dirbanti Žarėnų vidurinėje mokykloje, Telšiuose beveik kasdien lankanti bažnyčią, buvo pašalinta iš darbo... Koks tikintysis Telšiuose gali pamiršti ją? Eucharistijos bičiuliai žavėjosi jos ramybe ir pamaldumu: mokytoją beveik kasdien matė bažnyčioje. Gal ji tikėjosi likti nepastebėta, nes bažnyčią lankė Telšiuose, o dirbo Žarėnuose. Kur tau... Visus metus mokytoja buvo persekiojama mokyklos direktorės Jankauskienės, partinės organizacijos ir čekisto Norkūno. Čė-

kistas Norkūnas nuolat gąsdino mokytoją ir siūlė išeitį: jeigu apsiims bendradarbiauti saugume, galės toliau mokytojauti ir lankyti bažnyčią, be to, siūlė nuolat kartu aptarti kun. J. Kaunecko pamokslus. Ir štai 1982 metų balandžio 12 dieną (antrąją Velykų dieną) mokytoja, net neįspėta prieš dvi savaites, kaip reikalauja įstatymas, buvo atleista iš darbo. Direktorė Jankausienė pareiškė: „Iš po Velykų esi neišsipagiriojusi ir nuo šiandien esi atleista, rytoj atsiimsi Švietimo skyriuje darbo knygutę ir atlyginimą.“ Mokytojai neleido net atiduoti mokiniams jų rašomųjų darbų. „Bus kas ir be tavęs atiduoda!“ – paaiškino direktorė. Darbo knygutėje įrašyta: „Už visų komunistinio auklėjimo uždavinių nevykdymą.“ Tai absoliuti netiesa: mokytoja S. Juozumaitė gerai auklėjo vienuoliktą klasę, nebuvo jokių nusiskundimų. Ji tik nemokė ateizmo, priešingo jos įsitikinimams. Mano paskatinta Steputė kreipėsi į Telšių liaudies teismą, prašydama grąžinti į darbą, kaip neteisėtai atleistą. Gegužės 12 dieną teisme ieškovei tarsi kokiai kaltinamajai buvo pateikti absurdiški, jokių liudininkų neįrodyti kaltinimai: „Yra žinoma, kad organizavo mokinius į religinius renginius, perdavė žinias „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikai“, nemėgo tarybinių švenčių“ ir t. t. Liudininkai painiojosi savo parodymuose, o tai salėje susirinkę žmonės palydėdavo garsiu juoku. Teisėjas Augustis vis juos taisė ir pats Juozumaitę kaltino: „Ar nekvietai mokinių į Telšius pažiūrėti kunigo Kaunecko filmukų?“ Ieškovės interesų teisme niekas negynė, net prokuroras nereikalavo laikytis teisminės tvarkos bei įstatymų. Profsąjungų atstovas turėtų ginti dirbančiojo interesus, bet švietimo profsąjungų atstovas Andrijauskas kalbėjo tarsi kaltintojas: „Salė pilna. Girdėjau, kad Juozumaitė šventoriuje kvietė tikinčiuosius ateiti į teismą. Ji kurstė nesantaiką tarp tikinčių ir netikinčių mokinių. Matau, gėles ruošiatės įteikti kaip nuskriaustajai.“ Teisme tikrai dalyvavo nemažai Eucharistijos bičiulių ir jų tėvų. Žiūrovams buvo aišku, kad tai eilinė teismo komedija. Paskelbus teismo sprendimą, salėje pasigirdo žodžiai: „Nenusimink, Stepute! Mes tave priimsime!“ Vėliau, jau laisvės laikais, bandėme atitaisyti tą baisią skriaudą jai, bandėme prikalbinti grįžti dirbti į mokyklą, tąkart jau į katalikišką, dėstyti vokiečių kalbą. Ir įsivaizduokite, ji nesutiko. Tapo tikybos mokytoja! Dieve mano, kiek komunizmas tokių ir baisesnių žaizdų pridarė mums...

PAMOKSLAI

Nuo pat kunigystės pradžios gaudavau pylos iš valdžios už pamokslus. Stengiausi pamoksluose daug cituoti iš sovietinių laikraščių ir knygų apie prasikaltusius komjaunuolius ar komunistus, pabrėždamas, kad jie tokie dėl netikėjimo. Kai kurios gerosios moterėlės net priekaištavo, kad daugiau apie Dievą kalbėčiau, o ne apie politiką. Tačiau aš nelindau į politiką, tik kalbėjau, ką reiškia būti tikinčiu ar netikinčiu ir kodėl tikinčiųjų teisės yra pažeidžiamos. Sakydavau, kad problema – ne sovietiniai įstatymai, bet tai, kad vietinė valdžia nesilaiko Maskvos nurodymų, nesilaiko tarybinės Konstitucijos. Kadangi labai daug cituodavau tarybinės spaudos, bičiuliai juokais mane pravardžiavo: „Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios, „Komjaunimo tiesa“ vakar rašė.“

Pavyzdžiui, norėdamas pabrėžti, kad kryžius ir Lietuva neatskiriami, pasirinkau rašytoją Juozą Baltušį. Savo prisiminimų knygoje „Su kuo valgyta druska“ I dalies 210 puslapyje jis aprašė, kaip su tėvais grįžo iš Rygos į Lietuvą žiemą rogėmis. Staiga vidury miškų arklys sustojo, šalta, pusto,

motina ragina važiuoti, o tėvas sako: „Žiūrėkite, apsnigtas kryžius, jei jau kryžius, tai jau Lietuva.“ Tai ir sakiau pamoksle: „Rašytojas komunistas tai rašo, o tu, lietuvi, ar turi kryžių?“ Arba Eduardas Mieželaitis knygoje „Mano lyra“ įdėjo eilėrašį „Trys kryžiai“: vienas kryžius kryžkelėje, kitas prie vartų, o trečias troboje ant sienos. Pamoksle tiesiog šaukiau: „Lenino premijos laureatas, komunistas, TSKP CK narys, skelbia, kad trys kryžiai lydi lietuvį! O tu, ar esi tikras lietuvis? Jei taip, tai kaip gali neturėti kryžiaus gryčioje?“

Man sovietiniai pareigūnai dėl pamokslų parašė gal aštuonis oficialius įspėjimus už tarybinių rašytojų ar tarybinės spaudos tendencingą citavimą. Įspėjimui pakviesdavo į rajono vykdomąjį komitetą. Kadangi tų įspėjimų nepasirašydavau, dalyvaudavo du liudininkai. Jie pasirašydavo, jog aš tikrai įspėtas. Buvo sakoma: jei nesiliausiu, būsiu teisiamas. Tačiau apsiribojo tik grasinimais, taip ir nesuėmė. Manau, kad tiesiog negalėjo teisti už jų pačių spaudos citavimą – tai buvo mano ginklas. Sakydavau, kad neilgai trukus baigsis tikėjimo persekiojimas, galėsime laisvai gyventi ir skelbti tikėjimą. Kai atėjo Sąjūdžio laikai, manęs klausė: „Kunigėli, ar tai Dievas tau pasakė, ar žinojai?“ Ne, neturėjau jokio apreiškimo, bet labai paprastai skaičiavau: lietuviškos spaudos draudimas tęsėsi keturiasdešimt metų, dabar laikai modernesni, viskas greičiau vystosi, todėl greičiau turime sulaukti ir tikėjimo laisvės. Juolab kad buvo pogrindyje platinama 1959-aisiais parašyta knyga „Ar TSRS išsilaikys iki 1984 metų?“ Ir aš tuo tikėjau. Bet, pasirodo, spauda vis dėlto ilgiau užsitęsė, nes modernesni laikai turėjo ir „modernesnes“ prievartos priemones...

KAGĖBISTŲ „GINKLAI“

Kartą laukiant autobuso pačiame Telšių centre saugumo viršininkas nutarė pasišaiptyti iš manęs: „Tu vis didžiuojiesi ir džiaugiesi vadinamaisiais Eucharistijos bičiuliais. Žinok, jie labiau mūsų draugai negu tavo. Jų dėka mes žinome ne tik tai, kas yra tavo lovoje, bet ir tai, kas po ja.“ Padėkojau saugumiečiui už tą žinią. Jis nustebęs žiūrėjo į mane, jį aiškiai nustebino mano padėka. Tada jam nepaaiškinau, kad man be galo brangi ta jo žinia. Kaip tik tądien buvau gavęs laišką: „Mirtis inkvizitoriui Kauneckiui, ateisime šią naktį.“ Tad tą vakarą pasakiau katedroje iš sakyklos: „Šiandien gavau laišką, grasina naktį užmušti. Žmonės, žinokit, saugumas stebi kiekvieną mano gyvenimo žingsnį. Saugumo viršininkas man pasakė, kad žino net viską, kas yra po mano lova. Jei kas man atsitiktų, kreipkitės į saugumą, žinokite, tai negalėjo atsitikti be saugumiečių.“ Arba kitą kartą laišku grasino mane sutraiškyti dviračiu važiuojantį Telšių gatvėmis. Vėl paskelbiau sakykloje. Supratau: dabar visada galėsiu taip skelbti iš sakyklos. Be abejo, tada saugumiečiui dėkodamas nuostabiai pataikiau, jis turėjo grauztis prašovęs mane begąsdindamas. Tiesa, po grasinančio laiško atėjo tą naktį, išdaužė langus, bet manęs nelietė...

Kartą susirgau plaučių uždegimu, sirgau gana ilgai. Ir štai vyskupui A. Vaičiui skambina rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas: „Girdėjome, kad labai serga Jūsų kunigas. Gydytojai įtaria net tuberkuliozę. Bjauriausia, kad įtariama inkstų tuberkuliozė. Tai labai pavojinga, inkstų tuberkuliozė užkrečiama. Kunigas gali apkrėsti žmones, dalydamas Komuniją. Būtinai reikia tirtis ir gydytis. Kunigas turi kreiptis pas gydytojus ir paimti siuntimą į Vilniaus klinikas.“ Vyskupas turėjo daug pažįstamų gydytojų, pasikalbėjo su jais. Jie pasibaisėjo: „Jei tai raginama iš valdžios, jokių būdu negalima važiuoti. Inkstų tyrimui įvedami vamzdeliai. Tad gali įleisti lašelį gyvsidabrio ar kitų medžiagų ir galas.“ Taip vyskupas patarė nevažiuoti, ko gero, ir išgelbėjo mano gyvybę – nenuvažiauvau.

Kartą talkinau gavėnios rekolekcijose Luokėje kunigui Leonui Šapokai. Jis pasisakė man, kad buvo pasirašęs saugumiečiams pažadą su jais bendradarbiauti ir nori nutraukti su jais ryšius. Slapta net dalyvauja leidžiant po grindinį laikraštėlį „Dievas ir Tėvynė“ ir ten įdėjo savo apysaką „Naktis“ apie tokį kunigo „bendradarbiavimą“. Dabar nebežino, ką daryti: saugumiečiai grasina mirtimi, jei nebedirbs jiems. Sakiau jam: „Turi viską viešai ir atvirai iš sakyklos žmonėms papasakoti. Tada galėsi nieko nebebijoti. Žmonės atleis. Kaišiadorių vyskupijoje kunigas Rokas Puzonas tai padarė. Jis, stodamas į Seminariją, labai norėdamas, kad būtų priimtas, jiems pasirašė, o dabar atsiprašė žmonių. Ir niekas jo nepasmerkė. Žmonės supranta...“ Klebonas L. Šapoka neišdrįso to padaryti ir vieną dieną visus sukrėtė jo mirtis. Aiškiai buvo kankintas, bandyta pavaizduoti apiplėšimą, bet net pinigų pundas pamestas klebonijos koridoriuje. Vyskupas prašė mane sakyti laidotuvėse pamokslą. Negalėjau kalbėti apie pokalbį su juo: mane apkaltins šmeižtu, to niekaip negalėsiu įrodyti. Bet vis dėlto pamokslo temą pasirinkau „Kodėl?“. Kaip tik prieš savaitę buvo išdauzyti keli Telšių katedros langai. Šaukiau: „Štai jums įrodymas, kaip auklėjamas jaunimas neapykantai tikėjimui, bažnyčiai, kunigams. Kartu griunama ir moralė, nebevertinama žmogaus gyvybė ir dora. Ir matote rezultatą...“ Po kiek laiko buvau pakviestas į Telšių saugumą. Man aiškino, kad kunigas buvo homoseksualus ir tikriausiai nužudytas keršijant.

Žmogžudžiai buvo surasti. Aukščiausiojo Teismo procesas buvo viešas Telišių „Masčio“ fabriko salėje. Visas dienas Teismą stebėjo kun. A. Svarinskas. Nusikaltėlių grupės vadovas buvo nuteistas mirties bausme. A. Svarinskas pastebėjo labai suvargusią nusikaltėlio motiną. Pasikalbėjo su ja. Ji papasakojo, kad sūnus retai išeina iš kalėjimo. Kunigas, pamatęs jos vargingumą, atidavė jai visus turėtus pinigus, važiuodamas namo mane prašė pinigų nusipirkti benzinui... Iš jo tyčiojosi komunistinė spauda: „Davė krūvą po vieną rublį iš žmonių surinktų pinigų. O jūs, žmonės, vis aukojate kunigams...“

Laisvės laikais jau buvo prieita prie saugumiečių dokumentų, galėjome sužinoti, kaip jie stengėsi mus likviduoti. Sovietiniais laikais kagėbistai kun. A. Svarinską praminė Nepataisomuju (rus. *неисправимый*) – tikriausiai dėl to, kad jis nepaisė jokių įspėjimų, nors jau du kartus buvo suimtas ir kalėjo lageriuose; kun. J. Zdebskį – Akiplėša (rus. *наглец* – jis tiesiog įžūliai nesiskaitė su kagėbistais – tiesiog juos erzindavo), o mane – Restauratoriumi. Šiais laikais rasta KGB dokumentuose pastabų, kad aš savo pamokslais neva labai stengiausi „restauruoti buržuazinę tvarką“. Manau, kad tokią pravadę priskyrė man dėl dažnai cituojamo Jevgenijaus Jevtušenkos eilėraščio „Restauratoriaus monologas“. Nebepрисimenu, kur radau šio eilėraščio vertimą dar pirmaisiais kunigavimo metais, galbūt pagrindiniame „Rūpinotojėlio“ leidinyje. Savo pamoksluose vis citavau jį, nes mano dvasių tiesiog degino šio eilėraščio mintys: toks nepaprastas troškimas atstatyti bedievių išniekintas šventoves ir parodyti žmonėms išdavikus (judus). Net ne vieno mano pamokslo tema gimė veikiama to eilėraščio minčių. Todėl neiškenčiu ir čia tą eilėrašį pateikiu mano turėto vertimo variantu.

Jevgenijus Jevtušenka

RESTAURATORIAUS MONOLOGAS

Pelija angelai, pakilę skristi,
tarp šiukšlių mėtosi balti sparnai.
O kiek riebių širdžių pripaišė jaunimėlis!
Ką pagalvos vaikaičiai apie nūdieną,

atradę štai tokį įrašą ant drobės įstabios:
„Čia buvo Mikas ir Marytė,
įsimylėję lig mirties“?
Nejau toksai turistinis paminklas
su buteliais, konservais bei pridergtais pasieniais
pakeist galėtų žmogui Dievą, gyvenusį čia kitados?
Ne! Dievas kadaise keturkojį žvėrį
prikėlė žengt į aukštumas žmogaus,
tai Jis neleidžia vėl gaurais apaugti
ir vaikščiot keturiomis kaip kadais...
Kai išgeriu, ir aš daraus gauruotas,
ir keikiuos paskutiniaisiais matais,
ir vėl tampu žmogum, įžengęs į bažnyčią.
Ir skaudu be galo, kad mano gauruotas bendraamžis,
visiškai nesigėdindamas, kad jis vėl laukinis,
ant sienų cerkvėje teplioja: „Nėra Dievo. Nuobodu“.
Kaip blakės šliaužia šiandien ne anie,
kurie piešia Dievo veidą,
o šitie – besistengiantys užtepti Dievo pėdsakus
ir Dievo žingsnius žemėje.
Nereikia mums gudrių melagių,
kurie tik žodžiais skambina gražiais.
Mes laukiam drąsių ir jautrių restauratorių,
kurie nuplovę ubagiškus užrašus ir šūkius
vėl sugrąžintų mūsų kraštui išniekintas šventoves.
Darbuojuos. Iš po pelėsių vėl iškyla spindesys.
Šv. Jurgiui vėl sugrąžinsiu žirgą, ietį –
tegu pribagia šventasis slibiną –
per daug ilgai jis mūsų žemėje keroja.
Ir Viešpačiui akis aš nuvalau,
tegu Jis mato Judą šiandieninį,
kuris pamatęs mano darbus su skundu bėga vėl..

18570 СЕКРЕТНО

1. Фам. <u>КАУНЕЦКАС</u>	Наименование дела <u>ДОР на учредит. акт</u>
2. Имя <u>ЮНАС</u>	№ <u>35</u>
3. Отч. <u>ПАТРОВИЧ</u>	Кличка <u>Патрона</u>
4. Год рожд. <u>1938</u> Дата рожд. _____	Зарег. ф.э. от <u>1983</u> г.
5. Место рожд. <u>г.о. Жаравичюкис</u> <u>Пасадатово р-она</u>	Кем заведено <u>3 отдела</u> <u>5 отделов</u> <small>(полное название органа КГБ)</small>
6. Адрес <u>г. Вильнюс, Гауразис-17</u> <u>10 р-она, Д. Гауразис-17</u>	Округская учета
7. Проф. (спец.) <u>инженер</u>	1. <u>оде отбавили</u>
8. Место работы, должн. <u>наставник Вил-</u> <u>ьнюсского филиала</u>	2. <u>и немот. в инст.</u>
9. Парт. <u>ДП</u> 10. Паш. <u>Шибю</u> Гражд. <u>СССР</u>	Классификация 1. <u>общий доступ</u> 2. <u>узнаваемо</u>
12. Дело заведено: а) По новым материалам _____ (указать какого органа)	
б) Переведено из <u>ДОР</u> _____ (название дела) № <u>165</u>	
в) Поднято из архива _____ (указать название органа) где хранилось за № _____	
г) Получено из _____ (указать название органа) где было зарегистр. за № _____	

Форма № 2

Суть сведений: Копия записка, выданная
капитаном запаса ивд Вильнюсск.
информации и выписки из личного
делопроизводства участника

Картонку составила _____

Нач. 3 отдела _____ (подпись) _____ (фамилия, инициалы)
Д. Зариш _____
.....1987 г. _____ (дата)

Отдел (сотрудник), в производстве которого находится дело, отмечает о передаче дела внутри органа и др. Зарег. 5 отдела № 165
Мин. ССР

Отметка об окончании дела и передаче в другие органы _____

В связи с реорганизацией
дело с... г.1987 г. сдано в архив _____ (указать полное название органа КГБ)
в оперативный фонд
где хранится под № 44218

В связи с _____ (указать motivo)
дело с... г.1987 г. при № _____
направлено в _____ (указать полное название органа КГБ)

197-82 г.

Fonde Nr. K-1 saugomoje Sunaikintų operatyvinių bylų abėcėlinėje kartotekoje Nr. 20 yra Jono Kaunecko kortelės Nr. 18570 ir Nr. 18571. Kortelėje Nr. 18570 parašyta, kad J. Kauneckas LTSR KGB 5-osios tarnybos 3-iojo skyriaus 1983-01-06 buvo užregistruotas grupei asmenų užvestoje operatyvinio ištyrimo byloje Nr. 35, pavadinimu „Voratinklis“; nurodyta, kad byla buvo pervesta iš operatyvinio ištyrimo bylos Nr. 165. (Lietuvos ypatingasis archyvas, K-1, 61_20_18570).

18571

СЕКРЕТНО

1. Фам. <u>КАУНЕЦКАС</u>	Наименование дела <u>304</u>
2. Имя <u>НОНАС</u>	№ <u>4981</u>
3. Отч. <u>ПЕТРОВИЧ</u>	Классификация <u>Решение</u>
4. Год рожд. <u>1938</u> Дата рожд. _____	Зарег. <u>14 июля 1987 г.</u>
5. Место рожд. <u>г. Тракаваичис Пославского р-она</u>	Кем заведено <u>3 отдела 5 отдела</u> (полное название органа КГБ)
6. Адрес <u>г. Стаурагисе Тракаваичис р-она, м.п. ул. Тракаваичис-17</u>	Окраска учета 1. <u>Решение</u> 2. <u>Решение</u>
7. Проф. (спец.) <u>инженер</u>	Категория лиц <u>наблюдать</u> (статус, подразделение, состав и др.)
8. Место работы, должн. <u>наставник Стау- раваичисского цеха</u>	Категория дела <u>3 отдела 5 отдела</u> <u>Решение</u>
9. Парт. <u>Бр</u> 10. Нац. <u>Литва</u> 11. Гражд. <u>ССРС</u>	Форма № 3
12. Дело заведено: а) По новым материалам <u>3 отдела 5 отдела</u> б) Переведено из <u>304 Рижский</u> (название дела) № <u>25</u> в) Поднято из архива _____ (указать название органа) где хранилось за № _____ г) Получено из _____ (указать название органа) где было зарегистрир. за № _____	

Суть сведений: Каунецкас в составе Р.Н. "Кабо-инженерного ко-
митета заботы о работниках" принимал участие
в организации митинга в Стаураваичисе. После этого
был арестован и помещен в Стаураваичисский
исполнительный отдел. После этого он был
освобожден и переехал в Стаураваичисский
районный комитет.

Карточку составил М.П. Шимшевич (подпись)
Зач. 3 отдела (фамилия)
14 июля 1987 г. (фамилия)
Отдел (сотрудник), в производстве которого находится дело, отметки о передаче дела внутри органа и др.
3 отдела 5 отдела
ССРС ул. Тракаваичис 17
22.07.87 5/3-2331 Стаурагисе

Отметки об описании дела и передаче в другие органы

В связи с _____ (указать мотивы прекращения)
дело «...» 198... г. сдано в архив _____
(указать полное название органа КГБ)
п. _____ фонд.
где хранится под № _____

В связи с _____ (указать мотивы)
дело «...» 198... г. при № _____
направлено в _____ (указать полное название органа КГБ)

192-82 г.

- Kortelėje Nr. 18571 parašyta, kad J. Kauneckui KGB 5-osios tarnybos 3-iasis skyrius 1984-07-14 užvedė operatyvinio stebėjimo bylą Nr. 1981 pavadinimu „Restavror“; nurodyta, kad byla buvo pervesta iš operatyvinio ištyrimo bylos Nr. 35. LTSR KGB archyvuose fonduose (Lietuvos ypatingasis archyvas, K-1, 61_20_18571).

Į pogrindžio spaudos leidimą ir platinimą įsitraukiau studijuodamas, kaip minėjau, ypač seminarijoje. Labai rūpėjo tautiečių ir ypač jaunimo tikėjimo ugdymas, todėl nuolat slapta spausdinome ir kopijavome įvairią religinę ir patriotinę literatūrą, paveikslėlius su kurstančiais užrašais. Daugiau galimybių tam turėjau Telšiuose. Pogrindžio spaudos skaitytojai Telšiuose daugiausia buvo jaunimas – vaikai. Bet gana daug buvo ir subrendusių skaitytojų. Rimtas knygas jie iš manęs gaudavo Telšių katedros zakristijoje. Pavyzdžiui, tarp jų buvo studentė Janina Bucevičiūtė, vėliau tapusi Telšių katalikų mokyklos direktore. 1978–1979 metais bandžiau leisti pagrindinį žurnalą jaunimui „Lietuvos ateitis“. Čia buvo skelbiami ugdymui svarbūs tekstai ir eilėraščiais, ir proza. Tikėjaisi, kad jauni žmonės aktyviau įsijungs, patys rašys, tačiau, deja, čia jaunimo iniciatyvos gerokai trūko. Tris numerius kūriau, redagavau pats, paskui, kai jau mačiau, kad tiek vikaro, tiek Komiteto nario darbų vis daugėja, perdaviau žurnalo leidybą tiems, kurie darba- vosi prie „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“. Deja, nepavyko išlaikyti gy-

vybingo leidinio. Žurnalas tik perspausdindavo dalį medžiagos iš „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“, paskui iš viso sunyko.

Pogrindžio spaudos reikšmę anuomet visuomenės gyvenimui be galo sunku įvertinti. Skaitytojų vis dėlto buvo labai nedaug. Tačiau daugelį autorių, pavyzdžiui, A. Maceiną ar kitus skelbdavo „Laisvės radijas“, „Amerikos balsas“, Vatikano radijas. Jie skaitydavo ištraukas iš pogrindžio „Aušros“, „Alma Mater“, „Rūpintojėlio“ ir kitų. Radiją klausydavo daugelis... Taigi Lietuvos žmonių sąmonės formavimui ir Lietuvos įvykiams įtaka galėjo būti didelė. Kokia ji buvo iš tikrųjų – reikėtų specialių visuomenės tyrimų. Tą patį galima pasakyti ir apie „Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką“. Ji žadino žmonių drąsą. Lietuvis, išgirdęs, kad neteisybė nepraeina be atgarsio, bet apie tai sužino ir kalba pasaulis, pasidarydavo daug drąsesnis. Dabar tai jau gal ir nebeturi jokios reikšmės – tuo domisi tik istorikai ir bibliotekininkai... Dauginimui Antano Maceinos raštus, Bernardo Brazdžionio poeziją, JAV leidžiamas religines knygas iš serijos „Krikščionis gyvenime“ buvau gavęs iš įvairių asmenų. Vėliau – po Seminarijos – dažniausiai jau Telšiuose iš vyskupo A. Vaičiaus. Kai seselė Ona Pranckūnaitė atvažiudavo, tas knygas jai atiduodavau padauginti arba pats nuveždavau. Aišku, dauginant reikėdavo jas išardyti, bet paskui ji taip įrišdavo, kad vyskupas net neatpažindavo, jog knyga buvo išardyta. Taip mes bendradarbiavome ilgą laiką, kol ją suėmė. Seselė O. Pranckūnaitė ir buvo pagrindinė daugintoja – ryškiausias pavyzdys, kaip dauginamos knygos. EROS tipo aparatu padaugintas šriftas nebuvo pakankamai ryškus. Todėl tiesiog svajojau turėti savo spaustuvę. Toji svajonė beveik išsipildė. Kartą pas mane atvyko du vyrai ir pasiūlė pirkti rotaprintą. Atvežė net parodyti išspausdintų lapų kokybę. Nuostabu. Svarbiausia, kad tokiu aparatu galima kopijuoti ir spausdinti tūkstančius kokybiškų egzempliorių. Susižavėjau. Daviau jiems savo sutaupytus aštuonis tūkstančius rublių. Kiek prisimenu, jie man kažkokią knygą padaugino. Bet aparatą pastatė kaime. Tikrai nepakankamai apgalvotai, nes kažkas atkreipė dėmesį, kad paprastoje kaimo sodyboje nepaprastai daug sunaudojama elektros energijos. Ir vieną gražią

dieną prisistatė saugumiečiai. Atrodo, vienas iš vyrų neišvengė kalėjimo. Su kitu bandžiau derėtis, kad grąžintų pinigus. Bet kur tau, maži vaikai, o pinigai užmokėti už aparatą, kurio nebėra. Taip ir sudužo mano svajonė. Tiesa, Telšiuose turėjau EROS tipo dauginimo aparatą pas Narvidus, kad prireikus būtų galima tiražuoti. Tas aparatas buvo įtaisytas taip pat kunigo J. Zdebskio ir inžinieriaus Vaičiūno, kaip pas O. Pranckūnaitę ir kitur. Bet jį saugojome kaip atsarginį, kad prireikus būtų galima panaudoti. Dabar tas aparatas Telšių muziejuje. Narvidienė dirbo Telšių skaičiukų gamykloje. Ten kartą nukopijavo kelias dešimtis Forsterio knygos „Mokėk gyventi“. Knyga turėjo didelį pasisekimą – jos turinys nepaprastai tiko jaunimui. Ir ryškumas gana geras. Tik viena bėda – ji labai dvokė benzinu, nes ryškiant buvo naudojami kažkokie naftos produktai. Narvidienė iš gamyklos dar parnešdavo EROS aparatui tinkamų ryškavimo plokštelių, kurių labai reikėjo ir kurių būdavo sunku gauti.

Stengėmės maldaknyges, katekizmus dauginoti oficialiose įstaigose. Telšių statistikos valdyba turėjo gerą kopijavimo aparatą, ir buvo patikimų žmonių, kurie padarydavo lankus – šimtą, du šimtus, tris šimtus egzempliorių. Būdavo, vieną dieną krepšyje išneša vieną lanką, kitą dieną – kitą. Įsivaizduokite, sovietų valdžia katekizmą „Tikėjimo šviesa“ visai Lietuvai per visus komunistų valdymo metus leido išspausdinti tik dešimt tūkstančių egzempliorių tiražu, o mes Telšiuose padarėme to katekizmo dar tiek pat egzempliorių. Kun. Kazimieras Žilys norėjo, kad į Baltarusiją ir Ukrainą padarytume rusiškų katekizmų. Vėlgi panašiomis sąlygomis padauginome dešimtis tūkstančių. Telšiuose knygas Statistikos valdyboje dauginavo S. Bytautienė (tai būsimo kunigo pranciškono Sauliaus Bytauto mama); ji turėjo galimybę dauginoti dideliais tiražais – iki penkių tūkstančių egzempliorių. Šimtais EROS tipo aparatu nukopijuodavo ir telšiškis Petras Bogdelis, padauginęs šimtus pavadinimų knygų. Jis pats knygas ir įrišdavo. Turiu prisipažinti, kad anais laikais apie jį aš nieko nežinojau ir dėl saugumo nesistengiau sužinoti. Kaimynas Stonkus iš manęs paimdavo knygas ir parnešdavo jau nukopijuotas ir įrištas. Pogrindžio knygas žmonėms

išdalydavome, parduodavome. Galiu pasakyti, kad žmonės Lietuvoje nuostabūs. Už pavojingą pagrindžio knygų dauginimo darbą neimdavo pinigų, tik už popierių ir dažus buvo atsilyginama. Telšiuose pas žmones turėjau devynias rašomąsias mašinėles (jos buvo arba mano, arba tų žmonių nuosavybė), ir nė vienas tų žmonių neišdavė. Kelias vietas prisimenu: zakristijoje, mano bute, pas Ševčikaites, dvi pas aktyviasias Mariją Mėlinauskaitę ir Aleksandrą Bubulytę, pas Stasę Činskytę, pas seselę Bronelę, pas seseles Genutę ir Teresę...

Turėjau ir aš pagrindyje išleistų knygų biblioteką sukaupęs – net penkis šimtus pavadinimų leidinių. Dabar dauguma platintų knygų jau yra išleista normaliose spaustuose. Tų rankraštinųjų formų teturiu vieną kitą – porą lentynų. Daugumą atidaviau Telšių bibliotekai ir muziejui.

■ Iš kairės: Aleksandra Bubulytė, pagrindžio leidinio „Rūpintojėlis“ redaktorė sesuo Ada Urbonaitė ir Marija Mėlinauskaitė. Telšiai, 2006-04-23

„LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKOS“ GYVYBĖ IR GARSAS

Reikėtų plačiau prisiminti apie „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ (LKBK) leidimą. Kodėl ji atsirado? Tarybų Sąjunga skelbėsi esanti demokratiškiausia pasaulyje šalis: kas nori, išpažįsta tikėjimą, kas nori, laisvai moko vaikus tikėjimo. Bet tai buvo netiesa. Deja, pasaulis tikėjimo persekiojimo faktų nežinojo. Todėl grupelė kunigų, vadovaujant kunigui Sigitui Tamkevičiui, 1972 metų kovo 19 dieną išleido pirmą „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ numerį. Kadangi ji buvo perduodama į Vakarų, pasaulis sužinojo tiesą apie tikėjimo „laisvę“. „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ buvo leidžiama labai nedideliu tiražu – penkiasdešimties–šimto egzempliorių. Vien dėl to, kad būtų sunkiau sugaudyti. Jos tikslas – kad informacija pasiektų visus žmones, pasaulis sužinotų apie tikinčiųjų teisių pažeidimus. Leidinys atrodė labai paprastai: mašinėle prirašyti lapai su segti segtuku. Ant kiekvieno numerio būdavo užrašyta: „Perskaitęs, duok kitam, jei gali – padaugink.“ Jei kas padaugindavo savo iniciatyva, mes nežinojome. Kai sužinojome, kad daug kas „Lietuvos katalikų bažnyčios

kroniką“ turi, nustebome: supratome, kad ji ėjo daug didesniu tiražu. Kažkas per kalkę kokius septynis egzempliorius nurašydavo, išdalydavo draugams, šie perrašinėdavo ir skleisdavo toliau. Taip ir plito.

Kaip buvo renkama medžiaga „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikai“? Principas toks: jei gavai ranka rašytą žinutę, perrašyk ją savo ranka arba mašinėle ir perduok toliau, o tą ranka rašytą lapelį, iš kurio galima būtų atsekti autorių, sunaikink. Paprastai medžiaga šiam leidiniui būdavo perduodama per tą žmogų, kurio ji gauta. Pirmasis žinutės autorius nenumanė, kur ji nukeliaus. Šitai būdavo daroma apsisaugojimo tikslais. Galų gale žinutės pasiekdavo centrą, kur visą gautą medžiagą sutvarkydavo, paruošdavo leidinį, atspausdindavo mašinėle ir atiduodavo nufotografuoti. Tada išvežiodavo patikimiams kunigams. Nufotografuotas „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ numeris tilpdavo vienoje fotojuostelėje, juostele buvo padauginama keli egzemplioriai. Viena tokių juostelių visada keliaudavo į užsienį. Ji būdavo įdedama į celofaninį maišelį ir tada įkišama į dantų pastą, į storesnį šokoladą, kokį suvenyrą ir panašiai. Ir keliaudavo įvairiais keliais. Kai atvažiuodavo iš užsienio giminės ar turistai, perduodavome jiems. Bet tai buvo pats pavojingiausias kelias, nes tuos turistus ypač sekdamo ir tikrindavo. Kartą kunigas Alfonsas Svarinskas įdavė Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto (TTGKK) dokumentus iš Amerikos atvaživusiam kunigui Valdemarui Cukurui. Šis buvo pagautas ir tardomas.

Veždavome į Maskvą ir mes patys. Kelionė į Maskvą su dokumentais visada būdavo sunki ir sudėtinga. Jokiu būdu su tokiais dokumentais nebuvo galima keliauti lėktuvu, nes visi keleiviai registruojami. Taip pat Vilniuje niekada nesėdome į tiesioginį traukinį, važiuojantį į Maskvą. Traukinių į TSRS sostinę keleiviai galėjo būti atidžiau stebimi. Paprastai sėsdavome į kokį priemiestinį traukinį. Tada jau buvo galima persėsti į kitą. Pasiękti Maskvą geriausia keliais persėdimais. Ir man yra tekę vežti „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ mikrofilmų į Maskvą. Viena mano kelionė buvo ypač sudėtinga. Išlipau iš priemiestinio autobuso kažkur jau Baltarusijoje. Tada traukiniu į Minską, iš ten – į Smolenską. Ir Maskvoje jau naktis, nesi-

Priedas prie liudytojo Znamensko A.S. 1983 m. vasario mėn. 17 d. papildomos apklausos protokolo.

Fotonuotrauka, kurią Znamenskas A.S. perdavė tardymo organams

Lietuvos TSR prokuratūros ypatingai svarbių bylų
tardytojas I-os klasės teisininkas

E. Bičkauskas
E. Bičkauskas

- Susitikimas su kun. Valdemaru Cukuru Kauno Katedros šventoriuje (KGB nuotrauka, iš Ypatingojo archyvo, Fonde Nr. K-I saugoma A. Svarinsko baudžiamoji byla Nr. P-14241, T.2, 36 lapas)

baladosi kur nors tau nurodytu adresu, kad ir pas labai patikimus žmones. Pagalvojau: puiki proga pasižiūrėti informacijos apie galimybę grįžti į Vilnių lėktuvu. Nuvykau į centrinį oro uostą (toks tada buvo Maskvos centre, ten visų Maskvos oro uostų tvarkaraščiai, net ir bilietus galima nusipirkti). Paskui žiūriu – už gyvatvorės didžiulė pieva. Atsiguliau už gyvatvorės kiek pailsėti ir užmigau. Atbudau jau išaušus ir pasibaisėjęs šokau: bet kas galėjo mane apvogti. Ačiū Dievui, tamsoje už gyvatvorės nematyti. Jau galėjau keliauti turimu adresu. Maskvoje perduodavome rusų disidentams, jie surasdavo ryšių su Vakarų žurnalistais ir perduodavo į Ameriką. „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikai“ sėkmingai pasiekus JAV esančią Lietuvių katalikų religinę šalpą, kur dirbo kun. Kazimieras Pugevičius ir kun. Kazimieras Kuzminskas, iš mikrofilmų padarydavo nuotraukas, atspausdindavo lietuviškai, tuoj pat padarydavo vertimus į visas pagrindines pasaulio kalbas ir žinių agentūros pranešdavo apie naujai pasirodžiusį numerį. Dažnai būdavo, jog praėjus dviem–trims savaitėms po „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ numerio išleidimo, per Vatikano radiją, „Laisvės radiją“ ar „Amerikos balsą“ jau žmones pasiekdavo naujausio numerio medžiaga. Ypač siutindavo saugumą, kai apie kokį įvykį, pavyzdžiui, mokinio skriaudą, elgesio pažymio sumažinimą, dėl to, kad jis buvo bažnyčioje, ar apie mokytoją, kurią iš darbo pašalindavo, kalbėdavo visas pasaulis. Toks operatyvumas juos siutindavo, šie net įtarinėdavo, kad mes – leidėjai – turime siųstuvus... Taigi „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“, kuri eidavo tik šimto egzempliorių tiražu, per radiją pasiekdavo milijonus. Kartkartėmis suimdavo platintojus ir vis tikėdavosi, kad tada leidinys sustos. Bet jis eidavo toliau, nes, be pagrindinio redaktoriaus kun. S. Tamkevičiaus, buvo ir keli atsarginiai, tarp jų ir aš buvau paruoštas, ir kunigas Jonas Boruta. Suėmus vieną leidėją ar redaktorių, toliau tęsti darbą turėdavo kitas. Susidarydavo įspūdis, kad leidėjo nesuėmė, todėl atlaidžiau žiūrėdavo į suimtąjį. Tokia buvo sudaryta sistema. Su S. Tamkevičiumi buvo kalbama apie tai, jog, jei jį suimtų, aš turėčiau padėti leidžiant „Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką“. Netgi jam prižiūrint kartą redagavau tekstus. Man teko redaguoti tik vieną numerį. Kai suėmė kun. Sigitą Tamkevičių, greit į Telšius atvažiavo seselė

vienuolė Gerarda Šuliuskaitė ir atsivežė vieną numerį redaguoti. Labai stengėmės, kad tuoj pat išeitų naujas numeris, kad būtų įrodymas, jog leidimas nenutrūko. Tačiau jau ir seselė tada pastebėjo, kad saugumiečiai seka kiekvieną mūsų žingsnį. Tai mes normaliai ir pasišnekėti negalėjome. Pamatėme, kad Telšiuose tokio darbo toliau atlikti neįmanoma: provincijos mieste sunku pasislėpti. Tapo akivaizdu, kad tokiomis sąlygomis negalėsiu imtis redaguoti leidinio. Kitas dalykas – atstumas. Sesė Gerarda gyveno Vilniuje ir iki Telšių labai ilgas kelias. Jau paskui labai apsidžiaugiau, kai pamačiau, kad, nepaisant visų suėmimų, „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ toliau leidžiama. Jos leidimą perėmė kun. J. Boruta.

Tiesa, anais laikais buvo bandyta leisti ir vadinamoji „Antikronika“, kaltinanti „Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką“ (LKKB) už valdžiai pataikaujančių hierarchų ir kunigų kritiką. Be to, joje ir keliuose kituose anonimiuose dokumentuose buvo teigiama, kad kritika griauanti vienybę, apgailėstaujama dėl dvasininkijos skaldymo į kairiuosius ir dešiniuosius. Būdinga tai, kad „nepatenkintieji“ niekada ir niekur neišdrįso viešai pasisakyti. Matyt, anoniminiai laišakai, nukreipti prieš LKKB, jos steigėjus, platintojus bei kitus „ekstremistiškai“ nusiteikusius kunigus, buvo kurstomi saugumo organų ir juos galėjo paskelbti arba patys saugumo pareigūnai, arba jų parinkti asmenys. Net į LKKB priekaištą, kad tokių laiškų autoriai – „tarybų valdžios pakalikai“, jie nedrįso atsiliepti. Tai rodo, kokia veiksminga, galinga ir reikalinga anuomet buvo kritika. Atrodo, valdžia net kreipėsi į vysk. Juozapą Labuką, kad šis visuotiniu aplinkraščiu pasmerktų „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ leidimą. Lojaliai sovietinės santvarkos atžvilgiu nusiteikęs vyskupas atsisakė tai daryti, pasimokęs iš septyniolikos tūkstančių peticijos pasmerkimo klaidų (žr. LKKB, t. 2).

Kur gaudavome lėšų tokiems dalykams? Tam naudojome kunigų asmenines pajamas. Be to, bent dalį maldaknygių ir katekizmų parduodavome. Bet labiausiai mums padėjo Amerikos lietuviai (ypač jų organizacijos: „Amerikos kunigų vienybė“, „Lietuvių katalikų religinė šalpa“). Pinigų siųsti nebuvo galima, tad kunigai mums parašydavo laišką, kad yra atlaikę pas

mus užprašytomis intencijomis, pavyzdžiui, tūkstantį Mišių. O tuo metu daugelis tikinčiųjų užprašydavo Mišių, kurių mes nespėdavome paaukoti, sakydavome aukotojams: „Kunigai paaukos kitur.“ Žmonės atsakydavo: „Koks skirtumas, svarbu, kad bus atlaikytos.“ Tad tie pinigai likdavo mums pagrindinei veiklai.

Dažnai „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ medžiagą komunistinė spauda bandydavo paneigti, net išjuokti. Todėl vis didesnis poreikis buvo skelbti ne bevardžius tekstus, bet dokumentus su asmeniniais skundais ir parašais apie tikrą tikėjimo padėtį, apie skriaudas tikintiesiems Lietuvoje ir kitose respublikose, tada į tuos dokumentus tektų valdžiai labiau reaguoti. Kunigas S. Tamkevičius bendravo su Maskvos disidentais, pavyzdžiu jam buvo rusų šventikas Glebas Jakuninas, įsteigęs Krikščionių komitetą tikinčiųjų teisėms ginti. G. Jakuninas pradėjo raginti ir aktyvius lietuvių kunigus į tą komitetą jungtis. Apsvarsčius tą idėją, nutarta, jog geriau bus, jei Lietuvoje bus įkurtas atskiras komitetas. Į tokį komitetą nutarė jungtis kunigai A. Svarinskas, S. Tamkevičius ir Jonas Zdebskis. Iš Žemaitijos pakvietė Skaudvilės kleboną Vincentą Vėlavičių ir mane, Telšių vikarą. Kodėl mane, vos pradėjusį kunigyستės kelią, pakvietė? Negi jau buvau pagarsėjęs savo kovingumu? Vos baigęs Seminariją, įsitraukiau į aktyvią kovą už laisvę: pamokslais, pastoracine veikla, pagrindžio spaudos leidimu bei platinimu, Žemaičių Kalvarijos kalnų atgaivinimu. Todėl priėmė mane į Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą (TTGKK). Tai ne mano nuopelnai, tai Dievas per didžiuosius protėvius vis beldėsi į mano širdį šaukdamas:

Palik linksmybę tuščią,
palik ramybę, šilumą, namus,
tačiau kalbėk nors trejetą tiesos minučių,
po to tegu tave užmuš.
(Jevgenijus Jevtušenka)

TIKINČIŲJŲ TEISĖMS GINTI KATALIKŲ KOMITETAS (TTGKK)

Pranešimą pasauliui apie Komiteto steigimą pasirašėme 1978 metų lapkričio 13 dieną, o 22 dieną privačiame bute Maskvoje buvo surengta pirmoji vieša Komiteto spaudos konferencija, kurioje dalyvavo kunigai S. Tamkevičius, A. Svarinskas ir J. Zdebskis. Toje spaudos konferencijoje dalyvavo žurnalistai iš Vakarų, joje buvo paskelbta apie Komiteto sukūrimą, paaiškinti jo tikslai, taip pat pagarsinti pirmieji dokumentai – laiškas popiežiui apie tikinčiųjų padėtį Lietuvoje, kreipimasis į Religijos ir kulto reikalų įgaliotinį Lietuvai Petrą Anilionį, reikalaujant nevaržyti vyskupų Julijono Steponavičiaus ir Vincento Sladkevičiaus teisių. Ypač mums visiems atrodė svarbu, kad jau po kelių dienų informacija apie Komitetą ir jo veiklą buvo perduota per Vakarų žiniasklaidos priemones. Komitete visi penkiese buvome lygiateisiai nariai, Komiteto sekretoriais būdavome skelbiami paeiliui, o po dokumentais buvome sutarę, jog pasirašyti turime visi. Tiesa, čia iškildavo problemų: ištrūkti ir susirinkti visiems kartu nebuvo paprasta. Aš galėdavau į susitikimus važiuoti tik naktį, po visų

■ Tikinčiųjų teisėms ginti komiteto nariai. Iš kairės: kun. Vincentas Velavičius, kun. Alfonsas Svarinskas, kun. Sigitas Tamkevičius, kun. Juozapas Zdebskis ir aš

darbų. Būdavo, po budėjimo zakristijoje, po vakarinių pamaldų koks nors geras tikintysis (dažniausiai Z. Bružas) nuveždavo mane į Komiteto pasitarimą. Dažniausiai klebonijose nesikalbėdavome, bijodami sekimo, pasiklausymo. Išėdavome į šventorių ar kapines. Dažni mūsų važinėjimai į TTGKK pasitarimus neapsieidavo be nuotykių. Kartą važiauvau į įprastinį TTGKK susitikimą. Stabdžiau pakeliui važiuojančias mašinas. Iki Viduklės pavežė mane didžiulio sunkvežimio Kamaz kabinoje. Atsiskaitęs su vairuotoju, iššokęs iš kabinos, taip trenkiau jos metalines duris, kad nusikirtau dešinės rankos rodomojo piršto nagą. Tiesa, jis dar vienu krašteliu laikėsi. Paskui visi nuvažiavome į Skaudvilę pas TTGKK narį kun. V. Vėlavičių. Prasiėjęs didesniajam piršto skausmui ir tinimui, kun J. Zdebskis nuvežė mane į Tauragės greitosios pagalbos skyrių. Ten pirštą operavo, visai nuėmė nagą. Šis pamažu ataugo kreivai. Pirštas liko visam gyvenimui nejautrus: ir dabar dalijant šv. Komuniją sunku paimti plonesnius komunikantus.

6.

LIETUVOS VYSKUPAMS IR VYSKUPIŲ
VALDYTOJAMS.

P R A N E Š I M A S .

Šiame pranešame, kas mes, žemiau pasirašiusieji kunigai, sudarėme Tikinčiųjų Teisių Gynime Katalikų Komitetą.

Priedas: Tikinčiųjų Teisių Gynime Katalikų Komitete programa.

1978 m. lapkričio 13 d.

Tikinčiųjų Teisių Gynime
Katalikų Komitete nariai:

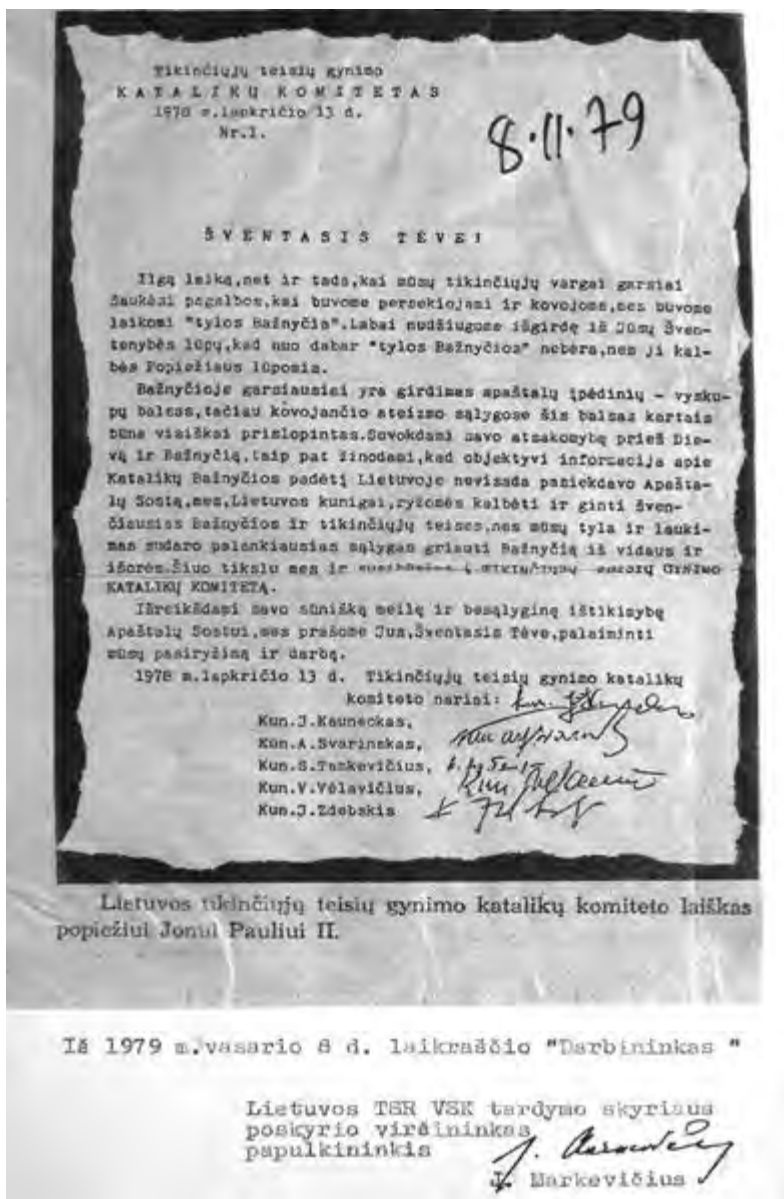
Kunigai:

J. Kauneckas,
Alf. Sverinskas,
S. Tankevičius,
V. Velavičius,
J. Zaebckis.

- Pranešimas vyskupams ir vyskupijų valdytojams apie sukurta Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą (Lietuvos ypatingasis archyvas, Fondas Nr. K-I, byla Nr. P-14241, T. 5, 6 lapas)

Kai Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas įsikūrė, pradėjome visi 5 Komiteto nariai iškilmingai koncelebruoti Mišias atlaiduose Žemaičių Kalvarijoje, Šiluvoje, Aušros Vartuose Vilniuje. Kadangi 1982 metais kunigai S. Tamkevičius ir A. Svarinskas buvo griežtai įspėti dėl suėmimo, jie nutarė, jog Šiluvos atlaiduose pamokslą sakyti turiu aš. Ir tokį ilgą pamokslą išrėžiau (kalbėjau bene keturiasdešimt tris minutes), kad dar iki šiol man gėda, jog taip ilgai. Bet tada jutau didžiulį norą pasakyti, kad mes nepasiduosime. Priminiau mūsų didvyrį kunigą Antaną Mackevičių, 1863 metų sukilimo vadą. Jis rusų carinės valdžios nuteistas mirti paskutiniame žodyje pasakė: „Jūs pakarsite Mackevičių, bet jei neduosite lietuviams laisvės, atsiras kitas Mackevičius.“ Savo pamoksle sakiau: „Nuteisite Svarinską ir Tamkevičių ir, jei neduosite tikėjimo laisvės, tai atsiras kiti svarinskai ir tamkevičiai.“

Bijojo kun. A. Svarinsko ir kagėbistai. Regis, 1981 metais rugpjūčio pabaigoje, kai sekmadienį turėjo būti eiseną iš Tytuvėnų į Šiluvą, gal penktadienį keliavau Z. Bružo vežamas į Tauragę, čekistas Norkūnas mane sustabdė grįžtant kelyje už Varnių ir parvežė į Telšius, ilgokai tardė, paaiškėjo, kad taip jie bandė mane sulaukyti nuo eisenos iš Tytuvėnų į Šiluvą. Bandžiau aiškinti, kad turiu įvairių reikalų ir net nesiruošiu važiuoti į Šiluvą. Tomis dienomis buvau tiesiog demonstratyviai sekamas. Žinau, kad išėjo valdžios įsakymas, jog draudžiama duoti autobusus net laidotuviams ar metinėms. Nepaisant visų jų trukdymų, procesija į Šiluvą vis vien įvyko. Tada pavakary sugrįžęs vairuotojas man pasakė, kad jis, paleistas kagėbistų, nuvažiavo į Viduklę pas kun. Svarinską ir pranešė, kad mane suėmė. Bandžiau iš Telšių katedros zakristijos skambinti Svarinskui, bet man pasakė, kad nėra ryšio (tada dar nebuvo galimybės skambinti renkant numerius, reikėjo tarp miestinius ryšius užsakinėti). Tad nuskubėjau į paštą skambinti į Viduklę, bet ten man vėl pakartojo, kad nėra ryšio. Tada nuėjau į Telšių KGB ir pasakiau: „Bus blogai, Svarinskas paskelbs, kad mane suėmė. Gali nuskambėti per visą pasaulį.“ Įsivaizduokite, jie iš karto sujungė su Vidukle! Ir suprantama: juk kun. A. Svarinskas jau ne kartą už įka-

■ Laiškas Popiežiui Jonui Pauliui II apie TTGKK sukūrimą (Lietuvos ypatingasis archyvas, Fondas Nr. K-I, byla Nr. P-14241, T. 5, 44 lapas)

lintuosius buvo keliais ėjęs su būriu tikinčiųjų apie Šiluvos bažnyčią. Ir tai tikrai nuskambėdavo per visą pasaulį. Taigi, jie paskambino Svarinskui ir pasakė, kad aš nesuimtas. O Svarinskas atkirto: „Aš netikiu jums, jei Kauneckas laisvas, jis pats paskambins.“ Saugumiečiai padavė man ragelį!..

Paskui parašiau prokurorui skundą, jog buvau be priežasties sulaikytas ir terorizuojamas. Stengdavausi reaguoti į valdžios persekiojimą, patampyti jiems nervus, tačiau tokie skundai tebuvo simboliniai gestai. Kaip ir absoliuti dauguma Komiteto pareiškimų, dokumentų. Jei gerai atsimenu, tik kartą gavome atsakymą, nors visur pabrėždavome, kad laukiame atsakymo. Ir tąsyk paskelbtas nelabai reikšmingas atsakymas: esą mūsų pareiškimas persiųstas kitai instancijai.

Bijoję kunigo Alfonso ir kai kurie kunigai. Juk buvo vienas kitas, kuris bendravo su sovietine valdžia, stengėsi būti „neutralus“. Jie demonstratyviai atsisakydavo pasirašyti po protesto raštais, ginant kokį nors suimtąjį pagrindinės spaudos leidėją ar kunigą. Labai nemalonu tai prisiminti. Bet apie tai rašo „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ Nr. 31, 56, 65 ir kt. Aš pats dar gerai prisimenu, kaip kai kuriose kompanijose staiga nuskambėdavo: „Tie ekstremistai su savo vadu Svarinsku viską gadina, todėl tarybinė valdžia ir neleidžia jokio religinio leidinio.“ Žinojo apie tokius ir kunigas Alfonsas. Jis paprasčiausiai sakydavo: „Kai kurių reikia saugotis, nes jie gali išduoti net KGB.“ Jis yra labai piktai pasisakęs apie tokius kolaborantus: „Deja, yra tarp mūsų ir politinių prostitučių, parsidavusių Bažnyčios priešams. Jie, vargšeliai, nebesupranta, kad ir už jų laisvę mes kovojame.“ Manau, kad tokiems labiausiai tiko Adomo Mickevičiaus „Vėlinių“ posmas:

Kas mane pasmerks arba mėgins nuteisti,
Tasai bus tartum šuo, kurs taip ilgai, deja,
Grandinę valkiojo, kad net pamilo ją
Ir kanda ranką tam, kurs nori jį paleisti.

Tikinčiųjų teisių gynimo
K A T A L I K Ų K O M I T E T A S
1978 m. lapkričio 13 d.
Nr.2.

TSRs RELIGIJŲ REIKALŲ TARYBAI

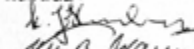
P a r e i š k i m a s

Jau beveik dvidešimt metų du Lietuvos vyskupai - J.E.Vincen-
tas Sladkevičius ir J.E.Julijonas Steponavičius nežinia kieno
patvarkymu, už ką ir kuriam laikui be teismo sprendimo yra nuša-
linti nuo savo pareigų ir ištremti į Lietuvos pakraščius.

Šitokia tarybinių pareigūnų savivalė padarė didelį nuostolį
Bežnyčiai, Lietuvos tikintiesiems ir žemina tarybinį teisėtumą.

Prašome leisti aukščiau paminėtiems vyskupsams eiti ganytojų
pareigas savo vyskupijose.

TTG Katalikų Komiteto nariai:

kun.J.Kauneckas,

kun.A.Svarinskas,

kun.S.Tamkevičius,

kun.V.Vėlavičius,

kun.J.Zdebskis

Tą posmą sovietiniais laikais buvau įdėjęs į pagrindinį laikraštėlį „Lietuvos ateitis“, kurio tris pirmuosius numerius išleidome Telšiuose.

Bet vienas kunigo Alfonso raginimas ir man nepatiko, nes nebuvau pakankamai pajėgus ir... įžūlus tai įvykdyti. Į visas vyskupijas kasmet atvykdavo Religinių reikalų tarybos įgaliotinis ir, sukvietęs vyskupijos dekanus, juos „auklėdavo“ – gąsdindavo. Tad kunigas A. Svarinskas įpareigojo mus, TTGKK narius, eiti į rajono vykdomuosius komitetus ir pareikšti savo nuomonę taip, kad girdėtų dekanai, rajono valdžios atstovai ir pats įgaliotinis. Telšiuose, vos pamatęs mane atėjusį į tokį „susirinkimą“, įgaliotinis sušuko: „Ko čia nori, tas ekstremistas – vikaras? Esi nekviestas! Prašom išeiti.“ Bandžiau nedrąsiai, silpnu balseliu sakyti, kad Tikinčiųjų teisių gynimo katalikų komitetas turi žinoti, ar nepažeidžiami sovietiniai įstatymai, ar teisingai jie aiškinami, bet mane greit išvedė. Žinojau, kad kun. Alfonsas tokiu atveju drąsiai visus tiesiog mokė ir nesileido taip greit išvaromas. Ką gi, man toli iki jo tvirtumo...

Deja, kartą savo įsijungimu į TTGKK leidausi panaudojamas ir nederamai. Religinių reikalų įgaliotinis paskelbė vadinamuosius religinių susivienijimų nuostatus. Pagal juos kunigų veikla labai apribojama, pavyzdžiui, parapijas turi valdyti ne kunigai, tik pasauliečiai. TTGKK parąšėme protestą. Po tuo raštu pritardami pasirašinėjo visų vyskupijų kunigai. Įsitraukę į parašų rinkimą ir kai kurie Telšių vyskupijos dekanai. Juos įgaliotinis nutarė nubausti, reikalavo visus juos iškelti iš parapijų. Tauragės dekanas Jonas Gedvila, pas kurį vedžiau rekolekcijas (ten dalyvavo nepaprastai daug žmonių), pritardavo man. Bet jis nepakluso vyskupo paskyrimui į Mažeikius. Vyskupas, žinodamas apie mūsų bendravimą, prašė, kad aš, remdamasis TTGKK autoritetu, prikalbinčiau jį paklusti. Taip ir padariau. Neramu buvo dėl to: netiesiogiai įsitraukiau į įgaliotinio priešbažnytinę veiklą...

Neretai visus tiesiog į nevirtį varydavo kunigas Juozas Zdebskis. Nors jis buvo labai stipri asmenybė, didis kovotojas ir sovietinė valdžia jo itin

- Pranešimas užsienio spaudoje apie įkurtą TTGKK (Lietuvos ypatingasis archyvas, Fondas Nr. K-I, A. byla Nr. P-14241, T.5, 46 lapas)

■ TTGKK nariai kun. A. Svarinsko 25-ųjų metų kunigystės jubiliejaus paminėjime. Viduklė, 1979 m.

neketė, tačiau bendras darbas su juo dažnai būdavo labai komplikotas. Sutardavome laiką, kada visi atvyksime pasirašyti dokumentų, visi atvykdavo, net ir prastos sveikatos V. Vėlavičius atkaldavo arba pas jį į Skaudvilę susirinkdavome, o J. Zdebskio kaip nėra, taip nėra. Tik nuogirdos būdavo, kad jis tarsi į Rusiją netikėtai išvažiavo, gal grįš jau rytoj, o gal po savaitės ar mėnesio. Absoliuti dauguma Komiteto pareiškimų rėmėsi informacija apie pažeidimus, kuriuos mums pradėjo siųsti patys nukentėjusieji. Visą tą informaciją bandydavome patikrinti, paskui suveždavome į susitikimą ir pagal ją rašydavome pareiškimus. Buvome sutarę, kad po jais turi būti visų Komiteto narių pavardės ir parašai. Tačiau neretai nutikdavo, kad pareiškimo tekstą turime, o kunigo J. Zdebskio nesulaukiame. Tenka laukti ir tai vesdavo į neviltį, nes, jei ilgai lauksi, pareiškimas praras aktualumą. Tokiu atveju paruoštas dokumentas dažnai visai nebetekdavo prasmės. Tai tiesiog griaudavo Komiteto darbą ir buvo pagrindinė priežastis, kodėl

■ TTGKK nariai Šiluvoje. 1979 m. Iš *Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus* rinkinių. BAS-11

po kurio laiko kunigo Juozo į Komiteto dokumentus jau ir nebeįrašydavome. Jis formaliai nebuvo kaip nors išbrauktas, paprasčiausiai reikėjo apsispręsti, ką darome su dokumentu. Todėl, kai negalėjome kunigo J. Zdebskio sulaukti, nusprendėme pasirašyti keturiese. Tiesa, baisu buvo tai, kad pasklido gandas, jog kunigą J. Zdebskį iš Komiteto pašalinome, nes esą iš dalies patikėjome saugumiečių skleidžiama informacija po to, kai jis buvo nudegintas KGB specialios operacijos metu. Tikrai joks žmogus, kuris pažinojo kunigą Juozą, tuo šmeižtu negalėjo patikėti, tačiau, aišku, turėjo mums įtakos ir tai, nes, kol gydėsi, kunigas Juozas turėjo daugiau gulėti, buvo sunkiau mums su juo susitikti. Tiesa, Komitetas paskui buvo papildytas. Kiekvienas turėjome savo darbus parapijose ir jautėme, kad reikia mums naujų talkininkų, juolab kad kunigas V. Vėlavičius buvo silpnos sveikatos ir paprastai reikėdavo jam į Skaudvilę atvežti dokumentą, jog jis pasirašytų. Į Komitetą 1980 metų pabaigoje įsijungė kunigai Vaclovas Stakėnas, Algimantas Keina, Leonas Kalinauskas, Kazimieras Žilyš.

Įsitraukęs į visokią veiklą ne visada sulaukdavau aiškaus pritarimo. Kartą katedros šventoriuje susitinku du vyresnio amžiaus kunigus (nebeprisimenu, kuriais metais, dar nepažinau daugelio vyskupijos kunigų; dabar galėčiau įvardyti jų pavardes, bet nereikia). Vienas sušuko: „O, naujoji Telšių žvaigždė! Žinok, vaikeli, kas pakyla su sakalais, tas nukrinta ant mėšlo su vabalais...“ Pagalvoju, gal jiems atrodo, kad, tik pradėjęs kunigystės kelią ir įsitraukęs į TTGKK, imsiu juos mokyti. Ko gero, tik tokia mintis sukėlė jų nepasitenkinimą. Ir vėl galvoju: baisu, jei taip sutinkamas jaunas kunigas. Na, man tai nieko, esu matęs šilto ir šalto, gyvenimas pakankamai mane mėtė. Jau niekuo manęs nenustebinsi. Bet šitaip pasakyti jaunam kunigui, pasiryžusiam visą gyvenimą dėl Dievo atiduoti – tai jo dvasios užmušimas. Tai beveik nuodėmė prieš šv. Dvasią, tiksliau, prieš šv. Dvasios veikimą. Dieve, atleisk tiems kunigams. Ir neleisk niekam taip gesinti Tavo Dvasios! Ypač pajusdavau nepritarimą, kai tekdavo rinkti kunigų parašus po protestų raštais. Vienas kitas demonstratyviai atsisakydavo. Buvo tokių, kurie žadėdavo pasirašyti, kai tai padarys vyskupas...

Sulaukdavau piktų mane smerkiančių laiškų, tikriausiai organizuojamų saugumiečių. Rašydavo kunigų arba senų tikinčiųjų vardu:

Kunige Jonai, dar nepraėjo nei dviejų metų, kaip esi Telšiuose, bet kyrie eleison! Esi mažiausias pareigom, bet nesiskaitai su kitais, elgiesi tartum vyskupas. Tai signum malum (blogas ženklas – čia ir toliau skliausteliuose pateikiami lotyniškų frazių vertimai). Tu esi kunigas ir privalai laikytis tam tikro modus vivendi (sugyvenimo būdo). O kuo pats užsiimi???

Ar aukščiausiajam reikalingi tavo straipsniai, kuriuos rašai į „Kroniką“. Gal tam, kad būtų su kuo šmeižti žmones, piktinti juos, dar labiau nuteikti prieš bažnyčią?.. Tu es sacerdos, sacerdos in aeternum (Tu kunigas, kunigas per amžius). Tai ir garbink viešpatį, taip kaip mokino Almae Matris (turi būti: Alma Mater – Motina maitintoja). Kam kištis ne į savo reikalus? Juk nuteikei visus prieš save. Tavo pasirodymas bet kurioje vyskupijos bažnyčioje sukelia alergiją kunigams. Tavim visi kratosi kaip raupsuoto,

kad tik nesakytum savo „gudrių“ pamokslų, kurie padaro daug nemalonomų ir neturi nieko bendro su Dievo garbinimu. Tai nesveiko žmogaus svaičiojimai.

O jeigu esi nesveikas, kreipkis pas Skernevičiūtę. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo (ir neleisk mūsų gundyti, bet gelbėk mus nuo pikto). Tegu nugali sana ratio! (sveikas protas).

Kitas laiškas, parašytas mėgdžiojant žemaičių kalbą:

Aš esu senas žmogus ir nuo vaikystės tikiu į Dievą. Baigiu nugyventi savo amžių... Daug kunigų pažinau, bet tokių durnių kaip tu dar nemačiau. Kai atvažiavai į Telšius ir ėmei vilioti žmones į bažnyčią, mes buvom patenkinti, bet kai pradėjai rašyti žinias į Vatikaną ir skelbti per radiją nesąmones, supratom, kad čia darai negerai. Kai pradėjai taisyti vaikus ir kurti organizacijas, per pamokslus kurstyti prieš valdžią žmones, visi supratom, kad esi priešas, prisidengęs sutana... Nežinau, kokį dvarą bolševikai iš tavo tėvo atėmė, kad taip pyksti ant anų... (pora tų laiškų pridedu šių prisiminimų priede).

Tada neatkreipiau dėmesio, kad mane vadina psichiškai nesveiku. Pasirodo, mane buvo planuojama uždaryti į psichiatrinę ligoninę, kaip seserį Stasę. Tad pridedu pamokslą sesers Stasės laidotuvėse:

Broliai, Seserys, man rodos, simboliška, jog sesuo Stasė mirė Sausio 13-ąją. Tas faktas mums tarsi primena, kad į Sausio 13-ąją atvedė daugelio nežinomų žmonių kančios. Turbūt esate matę filmą „Vienui vieni“, kuris buvo rodomas net per televiziją Sausio 13-osios vakare. Taigi prisiminkite: partizanai kovoja ir yra kankinami, jeigu pakliūna į rankas okupantams. Bet jų motinos nekovojo, o žiūrėkite, kaip jos kenčia. Kaip jos negali parodyti, kad pažįsta savo sūnų ar dukrą, kruviną miestelio gatvėje numestą, nes kitaip ir kitus vaikus sribai nužudys. O prisiminkit tą kūdikį, kai sribai, atėję pas partizano žmoną, sako: „Jei nepasakysi, kur vyras, mes sudeginsime šitą kūdikį.“ Ir sudegina ugny, o ji tyli. Matot, Erodo laikai visada kartoja. Kuo kaltas tas kūdikis, kuo kaltos tos motinos? Jos nekovojo.

■ Sesuo Stasė. 1980 m.

Va šitaip panašiai, brangieji, teko kentėti ir mano seseriai Stasei. Jinai, kaip buožės dukra, baigusi vidurinę mokyklą, nebuvo priimta į aukštąją, nors norėjo studijuoti mediciną, būti stomatologe. Dirbo cukrinių runkelių supirkime, sušalo žiemą, apsirgo plaučiais, džiova. Bet vis tiek mokėsi, tapo buhalterė, labai gerai dirbo, todėl buvo priimta Pasvalio banko vyriausiojo buhalterio pavaduotoja. Pastebėję jos gerą darbą, paskyrė Biržų banko vyriausiąja buhalterė. Bet štai aš tapau kunigu, įsijungiau į Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą 1978 metais, ir po poros

mėnesių ją kviečia Biržų partijos pirmasis sekretorius. Pasistato ant raudono kilimo, gėdina dėl brolio, grasina, kad bus blogai, jeigu brolis nesiliaus. Reikalauja, kad brolis ne tik liautųsi, bet mestų ir kunigystę. Grasina, kad kitaip jai mirtis. Kelias dienas šitaip, ir jos neįveikia. Ir tada pas ją prisistato saugumiečiai. Sako: „Per „Amerikos balsą“ kalbėjo tavo brolis. Išpasakojo smulkiai viską iš Saugumo sąskaitų.“ Sesuo sako: „Negali būti, su broliu niekada nė kalbos apie tai nebuvo. Be to, ir aš nežiūriu tų sąskaitų smulkmenų. Kam man reikia?“ – „Nekalbėk nesąmonių, mes patys girdėjom.“ Ir ką? Pas ją ateina kiekvieną naktį ir po vidurnakčio. Čaižiai paskambina į duris, patys atsidaro duris, sueina. Senutė Mama taip nugąsdinama, kad jau ir dieną bijo žiūrėti į televizorių, sako, iš jo žvelgia tie patys vyrai, kur naktį vis ateidinėja. O sesuo irgi neišsimiegojusi, turi sunkiai dirbti banke. Pradedama nervai streikuoti: nebemiega. Tad eina pas nervų gydytoją, kad gautų biuletenį, kad išvyktų pailsėti. Nervų gydytoja sako: „Darbas, Stase, – geriausias gydytojas. Neduosiu biuletenio, dirbk.“ Bet vos jai sugrįžus į banką, atvyksta sanitarinė mašina, pagriebia seserį ir išveža į Rokiškio psichoneurologinę ligoninę. Iš ten ji grįž-

ta nebepaeinanti, vaikščioja keturiomis, sugriauta sveikata. Vėliau, kai baigėsi Tarybų valdžios metai, žinokite, jai beveik nebereikėjo būti Rokišky. Ką tai rodo? Su viena gydytoja kalbėjau. Ką toji gydytoja pasakė? Nebeįmanoma išgydyti tų, kurie psichoneurologinėse apdoroti aminazinu.

Miela sese Stase, tu ramiai skaičiavai sąskaitas, tikrindavai pavedimus ir nieko, nė piršto nepajudinai dėl mūsų laisvės. Bet tapai kankine už Lietuvos laisvę.

O jūs, Broliai, Seserys, meldamiesi už ją, žinokite – ačiū, kad taip gausiai susirinkote – prisiminkite, pagalvokite, kiek yra nežinomų aukų už Lietuvos laisvę. Mačiau, jūs ašarojote, gal jūsų šeimose tokių faktų yra, ir nežinomų didvyrių daugybė, ir atrodo, kas juos įvertins? Dievas įvertins! Aš savotiškai ir galvoju, kad sesuo veržte veržėsi pas Dievą. Juk po chemoterapijų, rodos, ji jau taisėsi, sakau: pabūk pas mane, gal reikės gydytojų priežiūros. Ji veržte veržėsi namo. O ten viena. Taip ir išėjo į tikruosius namus, pas Dievą. Kaip Sausio 13-oji, jos mirties diena, gražiai tai simbolizuoja. Amen.

Taigi, saugumiečių susidorojimas su seserimi Stase – tai kerštas už mane...

Manau, daugelyje šeimų yra daug tokių nežinomų aukų už Lietuvos laisvę, kaip mano sesuo. Jų niekas nemini, jų niekas nelaiko didvyriais, bet be jų aukų neįsivaizduojama Lietuvos laisvė. Todėl turbūt juos guodžia tokios mintys, kad Dievui viskas žinoma, kad Dievas įvertina kiekvieną auką, kad pas Dievą niekas nelieka užmirštas.

Seserį Stasę dažnai lankydavau Rokiškio psichiatrinėje ligoninėje. Niekada manęs neįleisdavo į palatą. Atvesdavo ją į kambarėlį šalia priėmimo kabineto. Pasikalbėdavau su ja, ji atrodydavo gana rami, nors liūdna. Ją lankydavo taip pat sesuo Aldona, ją įleisdavo į palatą. Rasdavo Stasę pririštą prie lovos ir priverstinai maitinamą ne tik maistu, bet ir visokiomis tabletėmis. Kartą Aldona nuvažiavo ten, praėjus vos valandai

kitai po to, kai apsilankiau pats. Ligoninės vadovybė su ja kalbėjo labai piktai: „Buvo tik ką atvykęs tas tavo brolis ekstremistas. Mes apie jį šokinėjame, nes kitaip ims apie mus šaukti visam pasauliui. Aiškiai matyti, kad jis psichinis ligonis. Mes jam jau turime paruošę vietą, kaip ir jo seseriai. Telšiuose visi mato jo liguistumą. Greit nebešokdins nieko, nes pats bus pririštas.“ Aldona tąkart nedrįso to man pasakyti, papasakojo tik Lietuvos laisvės laikais...

Bet didžioji dalis Lietuvos žmonių gyveno visai kitomis nuotaikomis. Net mokytojai, kuriuos dažnai už vaikų virkdymą dėl tikėjimo pamoksluose pašiepdavau. Kartą gavau didžiosiomis raidėmis ranka rašytą mokytojos laišką. Suprantama, kodėl didžiosiomis – kad pakliuvus neatpažintų. Kartu gavau panašų ir kitą mokytojos laišką „tikinčiam moksleiviui“. Gaila, tų laiškų originalų neišsaugojau, bijojau: jei kada pas mane bus krata ir aptiks tuos laiškus, gali surasti tą mokytoją ir jai blogai baigsis... Todėl tuos laiškus dėl didesnio saugumo iš karto perrašiau zakristijos mašinėle. Štai kelios ištraukos iš tų laiškų.

Iš mokytojos laiško kunigui:

GERB. KUNIGE,

ilgai brendo manyje mintis parašyti Jums. Esu mokytoja, todėl, suprantama, nei aš Jūsų, nei Jūs manęs nepažįstate. Tačiau Jūsų dvasia pasiekia nuošalius kampus, Apie Jus daug kas kalba: vieni su didžiule pagarba, dalis su neapykanta. Aš priklausau prie pirmųjų, nors pažįstu Jus tik iš kitų žmonių atsiliepimų. Gera žinoti, kad yra drąsių tvirtų žmonių, nes mes beveik visi gyvename tarp pataikūnų, dviveidžių. Nejučiom ir pats tampi toks... Jau vien žinojimas, kad yra tokių kaip jūs, įkvepia drąsos, vilties. Vadinasi, ne viskas dar prarasta. Tikėjimas, Tėvynė dar gyvi.

Kas mes Jūsų akyse, Lietuvos mokytojai? – arba buki svetimos valios vykdytojai, arba uolūs kovotojai prieš savo tėvų ir protėvių tradicijas, papročius. Mes negalime už tai ant Jūsų pykti. Tuo labiau kad bukų svetimos

valios vykdytojų mūsų dauguma. Uolių kovotojų gi vienetai, bet mes labai norime, kad Jūs žinotumėt, kad beveik kiekviename kolektyve yra dalis ir tikinčių mokytojų, kurių padėtis nelengva. Stengiamasi sudaryti tokią nuomonę, jog visi mokytojai yra ateistai, privalo būti ateistais, nes mokykla atskirta nuo Bažnyčios. Mokykla turi kovoti su religija – ilgą laiką pagrindinis auklėjimo uždavinys buvo vien politinis ir idėjinis, tik paskutiniaisiais metais imta kelti dorovinio auklėjimo uždavinius. Esi mokytojas ir vykdyk partijos iškeltus uždavinius, nes partija vadina tave pirmuoju pagalbininku – rašyk planuose, kokias ateistines valandėles vesi, kaip dirbsi individualiai su tikinčiais mokiniais ir net jų tėvais. Vadovams visai nesvarbu, kokios tavo pažiūros... Mokytojui bene patogiausia pasivadinti ateistu ir vykdyti instrukciją arba vaidinti, kad ją vykda. Vaidinti – tai jau veidmainiauti. O sakykit, kas verčia veidmainiauti – Bažnyčia ar labai „išmintingos“ instrukcijos? O štai ne kartą mokytojas-ateistas kalba: „Geras būtų vaikas, bet tėvai verčia veidmainiauti, nes jie vedasi vaiką kas sekmadienį bažnyčion.“ Mus, tikinčius mokytojus, verčia veidmainiauti, aišku, tik ne tėvai ir ne Bažnyčia...

Jūs turite teisę pavadinti mus bailiais. Taip, nes mes gėdingai tūnome baimės šešėlyje, nes labai gerai prisimenam tuos laikus, kai buvome mokomi tylėti. Tie, kas netylėjo, važiavo toli – už Uralo. Ne vienetai – šimtai, tūkstančiai. Baimė įsėdo į kūną kaip liga, labai sunkiai gydoma liga. Mes kartais bijome ir to, ko nereikėtų bijoti. Kai kam tas labai patinka. Poetas Algimantas Pabijūnas irgi supranta: „Plaktukas viniai parodo kelią, / ir kelias jai daros toks artimas, / ir visos viny's paklūsta vienodai, / nes Jų galvos standartinės.“ Tebekalama tuo pačiu plaktuku per standartines galvas. O tiems, kurie neturine standartinių galvų, – nelengva. Kiekviena diena – kova. Vidinė, užslėpta kova už normalų, nuoširdų santykį su mokiniu. Bet ir vėl – kalbėti su juo atvirai ne visada galima. Klasėje sėdi ir būsimalis „patriotas“, ir būsimalis saugumietis, „taigi vėl baimė“. Todėl kalbam užuominom, kalbam šypsena, mėginam užmegzti širdies kontaktą. Suprantu, kad tai labai mažai. Bet ką daryti? Ar geriau tas nekaltas vaikiškas sielas

palikti tik tų globai, kurie raute rauna iš jų tikėjimą, meilę Tėvynei, meilę žmogui, vieton jų siūlydami į tuštumą vedantį ateizmą, kuris nesugeba paaiškinti žmogaus esmės, įprasminti gyvenimo, paaiškinti jo, suteikti jam kryptį. Palikti tų globai, kurie juose ugdys proletarinį internacionalizmą, o nemokys mylėti savo tautos, jos papročių, gerbti savo tėvų įsitikinimų. Jie vietoj šilumą skleidžiančios artimo meilės siūlys neapykantą kitaip į gyvenimą žiūrinčiam žmogui.

Sunku, kai matai be jokios atramos besiblaškančius jaunuolius, nešiojančius dvasinę tuštumą, paženklintus beprasmybės ženklų, – ir niekuo negali padėti. Ir todėl visai suprantama, kodėl jie „jaunimo auklėtojai“ vietoj išpažintyje atliekamos savo poelgių analizės, pokalbio su savo sąžine, mėgina ją nuraminti degtine, vadindami tai atsipalaidavimu nuo įtampos...

Kenčiam, bet manom, kad ne mes kalti, o kaltas tas, kuris duoda su plaktuku per galvą. Bet nuo atsakomybės už save, už savo darbus neatleidžia nei Bažnyčia, nei Dievas, nei įstatymas. Pabuskim visi tie, kurie dar sukaustyti baimės, kurie dar tebegyvena iš inercijos, didžiausia dorybe laikydami paklusnumą aukštesniam poste sėdinčiajam...

Man labai sunku, kai jaučiuosi bejėgė kovoje su blogiu jaunose širdyse. Galbūt keisčiau profesiją, jei nemylėčiau vaikų. Kartais man pavyksta įmesti gėrio daigelį į vieną kitą širdį. Drąsiau dirbu, diegdama meilę Tėvynei. Šiuolaikinė mokykla nepajėgia pakeisti į gerąją pusę žmogaus vidaus, nepajėgia išgydyti nuo dvasinio smukimo. Mūsų draudimai ir bausmės už prasižengimus tik išmoko slėpti blogus poelgius. Jautiesi bejėgis kalbėdamas net apie akivaizdžią alkoholio ir rūkymo žalą, apie moralinį mergaičių ir vaikų palaidumą – išklauso, kartais mokytojo akyse ir neblogai pasamprotauja, o elgiasi, kai niekas nemato, pagal savus „laisvus nuo prietarų“ papročius. „Kai niekas nemato!“ – štai kur tuštuma, kurios nėra kuo pakeisti. Sąžinę galima užpilti degtine, narkotikais. Dievo nėra – nėra prieš ką ir dėl ko atsakyti. Teko skaityti tokį posakį: „Išpažintis žemina žmogų, nes priverčia dar kartą galvoti apie padarytą nusikaltimą.“ Taigi

skatinama neanalizuoti savo poelgių... Vadinasi, jokios atsakomybės prieš savo sąžinę. Išpažinti nuodėmes – tai ne kas kita kaip atsiskaityti prieš savo sąžinę ir tarpininkaujant kunigui paprašyti Dievą atleidimo. Tokias ataskaitas ir įsipareigojimus sau duoda visi geri žmonės, net netikintieji. Pedagogikoje tai vadinama saviaukla.

Jaunimas yra pasimetęs. „Moralinis komunizmo statytojo kodeksas“ – tai tik frazių rinkinys. Gražios frazės – tačiau jos nieko neįpareigoja. Daug gražių frazių skamba per radiją, televiziją, laikraščius, mitinguose, net kai kuriose pasakose bei užklasiniuose renginiuose. Tačiau, kaip įprasta, tais gražiais žodžiais jaunimas netiki. Netiki jais net patys ideologinio fronto darbuotojai – žinia, tai jokio auklėjamojo efekto negali duoti. Religija gi, apimdama visas gyvenimo sritis, įeidama į kasdienybę, dorovės normas paverčia kasdiene praktika. Kitaip tariant, dorovinės normos virsta dorovine praktika, nes kitaip elgtis negalima – jam reikės atsakyti: visų pirma prisipažinti sau, kad blogai pasielgei, o paskui kunigui, po mirties ir Dievui...

Kodėl aš Jums aiškinu aiškius ir suprantamus dalykus? Noriu, kad patikėtumėt nuoširdumu. Tai ne provokacija. Dėl to man sopa širdį. Su kuo gi pasidalinti mintimis? Gal viena kita ir Jums bus įdomi.

Koks gi tikrasis mano laiško tikslas? Jų keletas. Pirma: norėtusi, kad Jūs teisingai suprastumėte mokytojo padėtį. Jis yra tarp kūjo ir priekalo. Žinokite, kad dauguma mokytojų gerbia tėvų tradicijas, tikėjimą, myli savo Tėvynę (ir tikintieji, ir netikintieji). O jei jie šito neparodo, tai iš baimės. Atleiskite jiems. Žmogus yra silpnas.

Antra: norisi padėkoti Jums už kilnų darbą. Sėkmė telydi Jus!

Trečia: per Jus norėčiau kreiptis į mokinius (laiškas mokiniams pridėdamas).

Aš noriu likti inkognito. Tebūnie tai mano paslaptis. Visų tikinčiųjų mokytojų paslaptis. Mokykla atskirta nuo Bažnyčios. Kol kas mėginimas su-

jungti jas gali liūdnai baigtis. Aš labai myliu vaikus. Man su jais gera. Aš noriu likti mokykloje. Niekas taip nejaučia ir nejvertina meilės kaip vaikai...

Taigi suprask mano baimę ir atleisk...

Tarybinės mokytojos laiškas tikinčiajam moksleiviui

(gavęs tą laišką kun. J. Kauneckas paskelbė jį iš Telšių katedros sakyklos 1979 m. liepos 29 dienos vakare, 20.00 val.)

Jaunasis mano drauge!

Nejprasta, ar ne tiesa? Mokytojas kreipiasi į Tave per kunigą! Kreipiasi į Tave tas, nuo kurio Tu slepi savo veidą, kai susitinki beeidamas į bažnyčią. Tu netikėtai krūpteli, pamatęs jį procesijos metu, nes jį laikai savo priešu. Ir štai į Tave kreipiasi jis, kuris gali pulti Tave visu savo turimų ginklų arsenalu. Tave jis gali replikuoti pamokoje: „Vakar meldeis, o Dievas Tau nepadėjo, penketo vis tiek negausi.“ Mokytojas gali pranešti klasės vadovui ir kitiems mokytojams ir jie ims Tave kaip mokėdami „auklėti“, siūlys skaityti ateistines knygas, priekaištaus, kad darai gėdą klasės kolektyvui, mokyklai, nes esi pionierius-komjaunuolis. O pionieriumi Tu tapai tada, kai buvai mažas, mylėjai savo vienintelę gerąją mokytoją ir vykdei visus jos nurodymus. Kai Tave ragino į komjaunimą, tai irgi niekas nesigilino į Tavo pažiūras, nes klasės vadovui-mokyklai reikėjo, kad kuo daugiau būtų komjaunuolių.

Aš vienas iš tų mokytojų, kurie visada visa širdimi džiaugiasi Tavo moraliniu tyrumu, kuklumu, darbštumu, kurie niekada nesikėsina į Tavo vidaus pasaulio paslaptis. O jeigu jas atsitiktinai sužino, tai saugo savo širdyje, nes nieko nėra pasaulyje bjauresnio už svetimos paslapties ištempimą į dienos šviesą, kad visi nešvariomis rankomis ją čiupinėtų, tąsyty iš vienos burnos į kitą; iškraipyty, išdarkyty, o paskui grubiai drėbtų tam, iš kurio ji pavogta. Ir tuo skaudžiau, kai toji paslaptis yra Tavo nuoširdus tikėjimas, kuris pakelia tave nuo žemės purvo, pripildo Tavo širdį gerumo, artimo meilės... Koks tai turi būti niekšingas žmogus, kuris drįsta tai subjauroti! O Tu gerai žinai, kad tokių yra... Ir aš žinau! Ar galima gerbti tokį mokytoją?..

Tau teigiama, kad tikėti šiame amžiuje – gėda, kad mokslas jau seniai įrodė tikėjimo beprasmiškumą, todėl mūsų laikais dauguma netikinčių, o ką jau kalbėti apie mokytojus...

Kaip matai, yra tikinčiųjų ir tarp mokytojų... Tokių aš nemažai pažįstu. Taigi, jaunasis drauge, ne kiekvienas mokytojas – Tavo ideologinis priešas. Priešais nori mus padaryti įstatymas: „Mokykla atskirta nuo bažnyčios.“ Ne tik nori, bet ir padaro... Juk taip lengva irtis pasroviui. Mes visi toje tėkmėje plaukiame į bedugnę. Ir yra tokių, kurie turi drąsos irtis prieš srovę.

Vienas iš tokių drąsuolių – Tu. Jei eini į bažnyčią, nebijai oficialaus pasmerkimo, jau esi kovotojas, o jeigu dar tebeturi tyrą, nepažinusią didelės nuodėmės sielą, tai Tu esi nuostabiausias jaunas žmogus. Tikiu, kad Tu toks esi. Kitaip, ko Tu vaikščiotum bažnyčion, nusipelnydamas tik pasmerkimą...

Savo sąžinės budrumą Tu nuolatos atnaujini per išpažintį ir Komuniją. Būk labai geras. Dalyk savo švarios sielos šviesą kitiems. Gal šalia Tavęs sėdi tas, kuris nepažįsta Dievo. Nežino, kad tikėjimas veda į tobulybę, į paguodą, į gyvenimo pilnatvę, suteikia jam prasmę ir pripildo turiniu. Savo gerumu, savo geru pavyzdžiu, tiesos žodžiu gali ir jį paveikti, sulaukyti nuo blogo poelgio, o gal ir paskui save patraukti. Tą kelią parodyti, kuriuo ir Tu eini. Nes kartais žmogus praklajoja visą gyvenimą, visą, taip ir nepažinęs tikėjimo. O sunkią mirties valandą sako: „Kaip baisu mirti. O melstis nemoku, negaliu. Kaip norėčiau tikėti“ (vienos mokytojos žodžiai prieš mirtį), „Man taip gyvenime sunku, o kad galėčiau melstis. Žmogus žmogaus nesupranta“ (mokytoja). Vienos mokyklos direktorius: „Labai serga mano Mama. Gal dar savaitę pragyvens. Bet kokia ji laiminga. Ji kenčia, bet šypsosi. Ji mirti nebijo. O tai juk laimė.“ Vienas mokytojas: „Prieš mirtį mano Mama labai kentėjo. Bet ji labai tikinti ir kančia jai teikė tarsi malonumą. Ji taip dažnai kartojo: „Kristus už mus kentėjo. Aš laiminga galėdama kartu kentėti.“ Gal ir keista, bet koks tai didingas jausmas“, – štai ką sunkią valandą reiškia tikėjimas.

Be galo didelę jėgą turi tavyje ugdomas, o gal jau ir išugdytas artimo meilės jausmas. Mylėti žmones ir aukotis dėl jų gali tik tikintis žmogus.

Neapykanta degantį žmogų sušildyti meile nelengva, bet daugumą šis jausmas veikia kaip židinyš – nuo jo visi sušyla ir tampa geresni. Ir tos meilės gydomoji jėga labai didelė. Atmink tai ir naudok ją, skleisdamas žmonėse ne tik šilumą, bet ir gerį bei grožį. Čia mes galime bendradarbiauti. Tai mano kovos ginklai, tebūnie tokie ir tavo. Nieko nėra baisiau žmogui, jo individualybei už prievartą, už draudimą galvoti savo galva, už vertimą elgtis prieš savo įsitikinimus. Geras jausmas apima, kai pasijunti savo mintyse, savo veikloje nepriklausomas nuo kitų, kai gali pats pasirinkti artimiausią savo širdžiai idealą. Kodėl mums viską bruka prievarta? Žmogus, sutvertas pagal Dievo paveikslą ir panašumą, pats nori būti kūrėju, jis nori būti laisvas. Jei esi kovotojas, tai ir būsi savo dvasioje laisvas. Kol kas ir tai labai daug, labai.

Vėliau, jau laisvės laikais, išsiaiškinau, kad man rašė Angelė Raudienė.

Kita mokytoja rašė „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ dešimtmečio proga. Pagrindinės mintys labai panašios. Todėl įdedu tik laiško pradžia.

Štai jau dešimt metų, kai Jūs dirbate darbą, kurį šiandien dar sunku pakankamai įvertinti. Tuo metu, kai visiems užčiauptos lūpos, kai trypiamos žmogaus teisės, laužomos konstitucijose bei tarptautiniuose dokumentuose deklaruotos laisvės ir dar ciniškai tyčiojamosi iš aukų, tuo visišku spaudos ir laisvo žodžio draudimo metu, Jūs išdrįsote perplėsti tą gūdžią kapų tylą. Išdrįsote pakelti melagingos propagandos uždangą ir konkrečiais, nepaneigiamais faktais parodyti, kas iš tiesų vyksta mūsų nelaimingoje Lietuvoje. Šis, iš pradžių atrodeš toks vienišas, lyg ir nedrąsus balsas kai kam pasirodė tiesiog beviltišku pagalbos šauksmu. Apie jį tuo metu gal kai kas pagalvojo kadaisė daktarui Vincui Kudirkai pasakytais žodžiais: „Ką tu gali prieš tokią galybę, vabalėli žemės, šitokie karaliai, šitokie ginklai, jėga, – kaip musę tave sutrins.“ Tačiau šis vienišas balsas nenutilo. Priešingai, jį greit išgirdo visi. Išgirdo ir tie, kurie norėjo jį, kaip anų laikų žandarai, „kaip musę sutrinti“; išgirdo tie, apie kurių skriaudas jis prabilo, išgirdo mūsų broliai užsienyje, o per juos ir visas pasaulis. Išgirdo

todėl, kad šis žodis, šie kuklūs lapeliai, lyg baisų užtaisą, nešė galingą jėgą – TIESĄ!

Tokius laiškus, tiek puolančius, tiek ir giriančius, aš skelbdavau žmonėms savo pamoksluose. Mačiau, kad jiems patinka. Visą mano veiklą žmonės gyrė, sutikę gatvėje ar autobuse, ar šventoriuje dėkodavo, nuolat mano žodį įrašinėjo – vis mačiau išskeltus diktofonus. Ir priešingai tam „kunigų“ laišku. Kunigai mane nuolat kvietė vesti atlaidus, rekolekcijas ar kitokias iškilmes. Mažai liko mano nelankyty Žemaitijos parapijų...

Kvietė ir rajoninio laikraščio redaktorius pasikalbėti. Nėjau, nes žinojau, jog pašnekėsį panaudos kovai prieš tikėjimą. Apie mane juk ne kartą rašė laikraštis ir rodė mane per televiziją. Kartą Viešvėnuose vyko laidotuvės. Bažnyčioje buvo labai mažai žmonių. Zakristijonas sako: „Mokiniai su mokytoja sėdi didžiuliam autobuse. Laidojama vieno moksleivio mama.“ Nuėjau prie autobuso ir kviečiau ateiti pasimelsti už mirusiąją, įrodinėjau: negražu mirusiąją palikti vieną. Šypsojosi, bet niekas net nepajudėjo. Po kiek laiko per respublikinę televiziją rodė mane apsirengusį Mišių rūbais ir užsimojantį... lazda, varantį žmones į bažnyčią. Matyt, nufilmavo kokį sekmadienį per pašlakstymą ir nutrynė šlakstytuvo galą, palikę tik lazda. Regis, tas pats režisierius Ferdinandas Kauzonas rodė ne vieną televizijos laidą apie kun. A. Svarinską...

LIETUVOS YPATINGASIS ARCHYVAS

Budžetinė įstaiga, Gedimino pr. 40/1, LT-01110 Vilnius, tel. (8 5) 261 3431, faks. (8 5) 251 4211, el. p. bya@archyvai.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 193053247

PAŽYMA APIE JONĄ KAUNECKĄ

2021-02-14 Nr. P2-5224

Lietuvos TSR valstybės saugumo komiteto (KGB) operatyvinės įskaitos bylų fonde Nr. K-30 (toliau – fondas Nr. K-30) saugomoje byloje Nr. 884 yra KGB prie LTSR Ministrų Tarybos Lazdijų r. sk. viršininko papulkininkio T. Žemaičio 1978-06-29 [raštas] KGB prie LTSR 5-o skyriaus viršininkui papulkininkui Baltinui E. V., kuriame nurodyta, kad kandidatas užverbuoti „G“ 1977 m. spalio mėn. pranešė, kad Jonas Kauneckas (Telšių kunigas vikaras) pasakoja pats vežęs informaciją į Maskvos m. [KGB saugumo organai] darė išvadą, kad Kauneckas „priešiškos literatūros“ (taip dokumente) leidėjų nurodymu galėjo nuvežti į Maskvą „šmeižikiškos“ (taip dokumentuose) [antitarybinės] medžiagos, kuri vėliau buvo perduodama užsienio korespondentams.

KGB 5-o sk. poskyrio viršininko pavaduotojo majoro Šiaudinio; KGB 5-o sk. viršininko pulkininko E. Baltino 1979-02-14 pasirašytame agentūrinių-operatyvinių priemonių plane parašyta, kad grupinės agentūrinės ištyrimo bylos „Voratinklis“ (rus. „Платформа“) objektas Kauneckas (operatyvinio ištyrimo bylos objektas „Restavrador“) (ir kiti) siekdami suaktyvinti [tarybų valdžiai] priešišką veiklą, 1978 m. lapkričio mėn., padedami „TSRS Krikščionių komiteto tikinčiųjų teisėms ginti“, įsteigė vadinamąjį „Lietuvos Katalikų komitetą tikinčiųjų teisėms ginti“ ir informavo apie tai užsienio korespondentus Maskvos m. surengtoje spaudos konferencijoje. Plane numatyta per agentūrą iš dvasininkų ir tikinčiųjų tarpo aiškintis tolesnius kunigų veiksmus, ypatingą dėmesį skirti [tarybų valdžiai] priešiškos veiklos dokumentavimui, fiksuoti bet kokį kultū įstatymo pažeidimą, antitarybinius ir „šmeižikiškus“ pasisakymus, taip pat praktinius veiksmus leidžiant nelegalią literatūrą, kad būtų galima imtis baudžiamųjų-procesinių priemonių; įvairiomis priemonėmis kompromituoti dvasininkus, tikinčiųjų ir bažnyčios vadovybės akyse; rinkti ir dokumentuoti informaciją apie objekto „Restavrador“ amoralius veiksmus ir panaudoti siekiant jį užverbuoti arba sukompromituoti ir t.t. Nurodyti vykdytojai: Radzevičius J. P., Šiaudinis V. A., Valuckas I. V., KGB rajonų skyriai.

PAGRINDAS. F. K-30, ap. 1, b. Nr. 884, l. 133, 134, 148-151.

Fonde Nr. K-30 saugomoje byloje Nr. 880 yra KGB 5-os tarnybos 3-io sk. viršininko majoro Valucko I. V. (žemiau ranka įrašyta „papulkininkis Radzevičius, tikru: operatyvinis įgaliotinis, vyr. leitenantas J. Janukonis“) 1979-12-28 [raštas] kad grupė „kunigų reacionierių“ (taip dokumente), tarp jų Jonas Kauneckas Petrovič (taip dokumente), g. 1938 m, siekdami suaktyvinti savo „priešišką veiklą“ (taip dokumente) ir palaikydami artimus ryšius su „TSRS Krikščionių komitetu tikinčiųjų teisėms ginti“, įsteigė „Katalikų komitetą tikinčiųjų teisėms ginti“.

LTSR KGB 5-os tarnybos 3-io skyriaus vyr. įgaliotinio A. I. Tušo 1982-12-31 nutarime parašyta, kad J. Kauneckui, g. 1938 m. Pasvalio r., gyv. Telšių m., operatyvinio ištyrimo byla Nr. 165 pavadinimu „Restavrador“ nutraukta ir užvesta nauja operatyvinio ištyrimo byla dėl „rašytinės antitarybinės agitacijos ir propagandos, maskuojamos religine dogmatika“ (taip dokumente), kategorija „katalikų dvasininkija“, pavadinimas „Voratinklis“ (rus. „Платформа“), objektui – J. Kauneckui duotas slapyvardis „Restavrador“. Nutarimas 1983-01-04 patvirtintas KGB pirminio pavaduotojo G. Vaigausko, po nutarimu dalyje „Sutinku“ įrašytas KGB 5-os tarnybos

PJ-2336

3-jo sk. poskyrio viršininkas majoras P. Vozbutas (asmens parašo nėra); KGB 5-os tarnybos 3-io skyriaus viršininkas papulkininkis J. Radzevičius (asmens parašo nėra); KGB 5-os tarnybos viršininkas pulkininkas E. Baltinas (yra asmens parašas).

PAGRINDAS. F. K-30, ap. 1, b. 880, l. 4-7, 117, 118.

Lietuvos TSR valstybės saugumo komiteto (KGB) archyvineame fonde Nr. K-1 (toliau – fondas Nr. K-1) saugomoje byloje Nr. 1756 yra Religijos reikalų valdybos įgaliotinio P. Anilionio 1979-01-19 pokalbis su Telsių vyskupijos kunigu J. Kaunecku. Pokalbis vyko rajono vykdomajame komitete, dalyvavo Telsių r. vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas K. Jankus. J. Kauneckui buvo pareiškta pastabos dėl religinių kultūrų įstatymo, religinių susivienijimų nuostatų ir kt. pažeidimų.

Telsių r. vykdomojo komiteto pirmininko K. Jankaus 1980-02-13 pažymoje parašyta, kad J. Kauneckas dėl sistemingai pažeidžiamo religinių kultūrų įstatymo 1978 m. liepos, lapkričio, gruodžio mėn.; 1979 m. sausio, spalio ir lapkričio mėn. buvo kviečiamas į Telsių r. vykdomąjį komitetą ir perspėtas, iš jų tris kartus raštiškai.

Byloje yra KGB tardymo skyriaus vyr. tardytojo majoro Gaveno 1980-02-21, 1982-08-05, 1982-08-06, 1982-08-16, 1982-08-18, 1982-08-19, 1982-08-31, 1982-09-01 iš LTSR KGB skyriaus gautų kasetių su magnetofono juostom apžiūros protokolai. Kasetėse įrašyti J. Kaunecko „šmeižikiško, antitarybinio“ (taip dokumentuose) pamokslai.

PAGRINDAS. F. K-1, ap. 46, b. 1756, l. 4, 5, 6, 7, 11, 12, 179-201, 215-226.

Lietuvos TSR valstybės saugumo komiteto (KGB) rajonų poskyrių archyvineame fonde Nr. K-11 saugomoje byloje Nr. 3645 yra KGB Tauragės r. skyriaus viršininko papulkininkio B. M. Vitkevičiaus 1981-12-09 agentūrinio-operatyvinio darbo ataskaita. Joje nurodyta, kad ataskaitiniu periodu buvo stebimas „reakcionistinės katalikų dvasininkijos“ (taip dokumente) veiklos suaktyvėjimas: į rajoną atvažiuo ir priešiskus [antitarybinius] pamokslus sakė kunigas-ekstremistas Kauneckas, Tomkevičius (ir kiti). Dokumente parašyta, kad nurodytų kunigų „priešiški pamokslai“ (taip dokumente) buvo užrašyti.

PAGRINDAS. F. K-11, ap. 1, b. Nr. 3645, l. 54, 55.

LTSR valstybės saugumo komiteto (KGB) Tardymo skyriaus fonde Nr. K-40 (toliau – fondas Nr. K-40) saugomoje byloje Nr. 232 yra Tardymo sk. viršininko pulkininko T. Lazarevičiaus 1982-03-04 pranešimas TSRS KGB tardymo sk. viršininkui generolui –leitenantui Volkovui A. F. Jame parašyta, kad nelegaliame antitarybiniame leidinyje „LKB Kronika“ antitarybinio ir šmeižiančio turinio dokumentus publikuoja kunigai – ekstremistai Jonas Kauneckas (ir kiti). Dėl nelegalaus „LKB Kronikos“ platinimo buvo užvesta parengtinio tyrimo byla Nr. 102.

PAGRINDAS. F. K-40, ap. 1, b. Nr. 232, l. 19, 20.

Fonde Nr. K-1 saugomoje byloje Nr. 1755 yra KGB tardymo sk. poskyrio viršininko V. Urbono reikalavimas pateikti duomenis apie Jono Kaunecko, gyv. Telsių m., teistumą ir atsakymas (dokumento data nenurodyta).

KGB tardymo sk. poskyrio viršininko papulkininkio V. Urbono 1983-01-18 nutarime parašyta, kad buvo iškelta baudžiamoji byla Nr. 102 dėl nelegalaus antitarybinio turinio leidinio „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ gaminimo ir platinimo. Parengtinio tardymo metu nustatyta, kad „LKB kronikos“ kaitinime dalyvavo Jonas Kauneckas, Petro (ir kiti), kurie ypač aktyviai pasireiškė „Katalikų komiteto tikinčiųjų teisėms ginti“ „nusikalstamoje veikloje bei sakydami ideologiškai žalingo turinio pamokslus“ (taip dokumente). Medžiagą apie J. Kaunecką (ir kitus) nutarta išskirti iš baudžiamosios bylos Nr. 102 ir persiųsti LTSR KGB papildomai tirti. Po dokumentu taip pat pasirašė KGB tardymo s. viršininkas papulkininkis T. Lazarevičius, KGB tardymo sk. poskyrio viršininkas papulkininkis V. Urbonas.

PAGRINDAS. F. K-1, ap. 46, b. Nr. 1755, l. 1, 2, 3.

Fonde Nr. K-1 saugoma A. Svarinsko baudžiamoji byla Nr. P-14241. Byloje yra LTSR Klaipėdos m. prokuroro pavaduotojo A. Jucio 1983-01-25 nutarimas atlikti kratą Jono Kaunecko, gyv. Telsių m., namuose ieškant „taip vadinamo „tikinčiųjų teisių gynimo katalikų komiteto“ dokumentų, šmeižikiško turinio pamokslų tekstų ir įrašų bei kitos ideologiškai žalingo turinio literatūros ir jos dauginimo priemonių“ (taip dokumente). Kratą sankcionavo LTSR prokuroras

A. Novikovas. Krata 1983-01-26 atliko LTSR prokuratūros tardymo valdybos prokuroras V. Jakavičius. Kratos metu iš J. Kaunecko paimtus dokumentus ir kitą medžiagą 1983 m. sausio mėn. 30-vasario mėn. 3 d. apžiūrėjo ir protokolą surašė KGB tardymo sk. vyr. tardytojas kapitonas R. Rainys.

LTSR prokuratūros ypatingai svarbių bylų tardytojo E. Bičkausko 1983-03-28 nutarime parašyta, kad apžiūrėjus 1983-01-26 J. Kaunecko bute padarytos kratos metu paimtą medžiagą nustatyta, kad dalis medžiagos yra „šmeižikiško bei ideologiškai žalingo turinio, kurią būtina toliau tirti“ (taip dokumente).

LTSR prokuratūros ypatingai svarbių bylų tardytojo E. Bičkausko 1983-03-28 nutarime parašyta, kad J. Kauneckas (ir kiti) nuo 1978 m. dalyvavo platinant „šmeižikiško antitarybinio turinio dokumentus“ (taip dokumente), „toje veikoje yra nusikaltimo, numatyto LTSR BK 68 str. 1 d. sudėties požymių“ (taip dokumente). Medžiaga apie J. Kaunecko (ir kitų) „nusikalstamą“ veiklą buvo perduota LTSR KGB operatyviniams skyriui papildomai tirti.

LTSR KGB tardymo skyriaus vyr. tardytojo majoras Pilelis 1983-02-19 dėl A. Svarinskio veiklos „Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitete“ ir komiteto veiklos kaip liudytojų apklausė Joną Kaunecką

PAGRINDAS. F. K-1, ap. 58, b. Nr. P-14241, t. 17, l. 1, 2, 7, 87, 92, 93.

F. K-1, ap. 58, b. Nr. P-14241, t. 1, l. 208-213.

Fonde Nr. K-1 saugoma S. Tamkevičiaus baudžiamoji byla Nr. P-16577. Byloje yra liudytojo Jono Kaunecko 1983-02-17, 1983-02-18, 1983-02-19 apklausos protokolų nuorašai; liudytojo J. Kaunecko 1983-05-25, 1983-05-27, 1983-05-30 apklausos protokolai. Apklause KGB tardymo sk. vyr. tardytojas majoras Pilelis.

PAGRINDAS. F. K-1, ap. 58, b. Nr. P-16577, t. 3, l. 15-40.

Fonde Nr. K-40 saugomoje byloje Nr. 9 esančiuose LTSR KGB tardymo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininko V. Urbono užrašuose parašyta „apklausti liud. Kauneckas“ (ir kitus), „daroma Kaunecko medžiagos apžiūra“ (taip dokumente); „[1983 m.] gruodžio 9 d. drg. Čekenis – dėl oficialių įspėjimų Kauneckui (ir kitiems) – duotas sutikimas, pradėta ruošti medžiaga“ (taip dokumente).

PAGRINDAS. F. K-40, ap. 1, b. Nr. 9, l. 28 ap., 46 ap., 47, 58 ap.

Lietuvos TSR prokuratūros Tardymo valstybės saugumo organuose priežiūros skyriaus archyvineame fonde Nr. K-6 (toliau – fondas Nr. K-6) saugomoje byloje Nr. 196 yra Komiteto pirmininko J. Petkevičiaus 1983-12-14 [raštas] LTSR prokurorui A. A. Novikov, kuriame parašyta, kad vadovaujantis iš nuteistų kunigų-ekstremistų baudžiamųjų bylų išskirta medžiaga Jonas Kauneckas Petrovič, Telšių kunigas vikaras (ir kiti) priklausė „Katalikų komitetui tikinčiųjų teisėms ginti“, parengė ir išplatino 53 dokumentus, daugumoje kurių šmeižiama tarybų valdžia ir komunistų partija; minėtais dokumentais aktyviai naudojosi prieš propagandos centrais antitarybinėse akcijose. Savo pamoksluose „vis jėžliau“ (taip dokumente) reikalavo kunigams neribotų teisių ir pan., atvirai pažeidinėjo Kultų įstatymą, gynė nuteistus už antitarybinę veiklą kunigus; platino nelegalius leidinius ir t.t. Rašte prašyta LTSR prokuratūros vardu J. Kauneckui (ir kitiems) pareikšti oficialius įspėjimus. Toliau yra LTSR KGB tarnybos viršininko E. Baltino 1983-12-13 pažyma apie J. Kaunecką: biografiniai duomenys, antitarybinės veiklos apžvalga.

LTSR prokuroro vyresn. padėjėjo J. Bakužionio 1983-12-29 įspėjime parašyta, kad Jonas Kauneckas buvo iškviestas į LTSR prokuratūrą ir perspėtas, kad jo (ir kitų) leidžiami ir platinami antitarybiniai leidiniai „šmeižia Tarybinės valstybės politiką bažnyčios ir tikinčiųjų atžvilgiu, tarybinę valstybę ir visuomeninę santvarką“, „daro žalą TSRS tarptautiniam prestižui“, jis „savo pamokslų teiginiais siekia sukelti klausytojo nepasitikėjimą tarybinių organų veiklos teisėtumu bei Tarybine santvarka“ (taip dokumente), dėl to „ateityje jis gali būti patrauktas atsakomybėn“ (taip dokumente).

PAGRINDAS. F. K-6, ap. 2, b. Nr. 196, l. 15, 16, 17, 30.

Fonde Nr. K-6 saugomoje byloje Nr. 394 esančio KGB tardymo sk. vyr. tardytojo kapitono R. Rainio (prie „Sutinka“ pasirašė KGB tardymo sk. viršininkas T. Lazarevičius ir KGB pirmininkas generolas-leitenantas J. Petkevičius) 1983-06-15 nutarimo duomenimis visai gaunamai ir siunčiamai

Jono Kaunecko, gyv. Telsių m., pašto-telegrafo korespondencijai buvo uždėtas areštas. Sankcionavo LTSR prokuroras Barauskas.

PAGRINDAS. F. K-6, ap. 3, b. Nr. 394, l. 19, 20.

Fonde Nr. K-11 saugomoje byloje Nr. 3664 yra KGB Tauragės r. sk. viršininko A. N. Ševelev 1984-01-06 pasirašytas agentūrinių-operatyvinių priemonių planas, patvirtintas KGB pirmininko J. J. Petkevičiaus. Plane parašyta, kad nuo 1984 m. sausio mėn. Skaudvilės parapijos klebono dirbo gupinės operatyvinio ištyrimo bylos „Voratinklis“ (rus. „Платина“) objektas „Restavator“ – kunigas-reakcionierius J. Kauneckas. Bendradarbiaujant su KGB 5-os tarnybos 3-ju sk. numatyta J. Kaunecko perkėlimą į naują darbo vietą panaudoti kompromituojant jį tarp bendraminčių ir reakcinės katalikų dvasininkijos suorganizavus jo aktyvų agentūrinį stebėjimą, klausyti pamokslų ir juos užrašyti. Siekiant priversti atsisakyti aktyvios priešiškos veiklos ir išeiti iš „Komiteto“, KGB 5-os tarnybos darbuotojams toliau bandyti užmegzti su juo operatyvinį kontaktą. Išsiaiškinti jo planus ir ketinimus, artimus ryšius ir jų pobūdį, išsiaiškinti galimybę jo gyvenamojoje vietoje pritaikyti priemonę „T“. Vykdytojai: 5-os tarnybos 3-ias sk. ir KGB rajono viršininkas Ševelev A. N.

PAGRINDAS. F. K-11, ap. 1, b. Nr. 3664, l. 7-8.

Lietuvos TSR valstybės saugumo komiteto (KGB) miestų skyrių fonde Nr. K-18 saugomoje byloje Nr. 261 esančiame KGB 5-os tarnybos viršininko E. Baltino 1986-10-23 pasirašytame agentūrinių-operatyvinių priemonių plane parašyta, kad 1985-1986 m. buvo įgyvendintas agentūrinių-operatyvinių priemonių kompleksas ir gauta papildomų duomenų apie nelegalių antitarybinių leidinių „LKB Kronika“, „Aušra“ leidėjus ir platintojus, pirmiausiai tai artimus ryšius palaikę reakcionieriškai nusiteikę kunigai, vienuoliai ir atskiri nacionalistai, operatyvines įskaitos objektai „Restavator“ (ir kiti). Jo veiklai tirti numatyta užverbuoti agentą „MVC“; siekiant gauti daugiau medžiagos apie „LKB Kronikos“ ir „Aušros“ leidėjus pas „Restavator“, kaip viena galimų „LKB Kronikos“ redaktorių, numatyta įgyvendinti priemonę „D“. Vykdytojai: pulkininkis Naruševičius A. V., pulkininkas Musulas V. D., papulkininkis Remiševskij A. N., papulkininkis Čeken V. E., majoras Pakrosnis V. I.

PAGRINDAS. F. K-18, ap. 1, b. Nr. 261, l. 30, 31, 33.

Fonde Nr. K-1 saugomoje Sunaikintų operatyvinių bylų abėcėlinėje kartotekoje Nr. 20 yra Jono Kaunecko, Petro, g. 1938 m., kortelės. Kortelėje Nr. 18570 parašyta, kad J. Kauneckas LTSR KGB 5-os tarnybos 3-io sk. 1983-01-06 buvo užregistruotas grupei asmenų užvestoje operatyvinio ištyrimo byloje Nr. 35, pavadinimu „Voratinklis“ (dokumente rusų kalba „Платина“); nurodyta, kad byla buvo pervesta iš operatyvinio ištyrimo bylos Nr. 165. Kortelėje Nr. 18571 parašyta, kad J. Kauneckui LTSR KGB 5-os tarnybos 3-ias sk. 1984-07-14 užvedė operatyvinio stebėjimo bylą Nr. 1981 pavadinimu „Restavator“; nurodyta, kad byla buvo pervesta iš operatyvinio ištyrimo bylos Nr. 35 „Voratinklis“ (rus. „Платина“).

PAGRINDAS. F. K-1, ap. 61, kartoteka Nr. 20, kortelės Nr. 18570-18571a.

Lietuvos TSR valstybės saugumo komiteto (KGB) archyvuose fonde J. Kauneckui vestos operatyvinio ištyrimo bylos Nr. 165 ir Nr. 35 „Voratinklis“ (rus. „Платина“) bei operatyvinio stebėjimo byla Nr. 1981 pavadinimu „Restavator“ nerastos.

KGB dokumantų skyrius vedėja

Ovidijus Léveris

Vilma Ektytė

Edita Širkaitė, tel. (8 5) 251 4216

PI-2536

VĖL VOKIEČIAI

Reikėjo dvasios darbininkų net už Lietuvos ribų. Tad reikia dar kartą prisiminti apie savo ryšius su vokiečiais. Juos Sibire lankiau ne tik prieš Seminariją. Man teko tarp jų atsidurti ne kartą, o šį kartą – pas vokiečius katalikus. Bet turiu papasakoti visą priešistorę.

Vokiečių katalikai Sibire neturėjo nė vieno kunigo, nors iki 1917 metų prie Volgos buvo nemažai parapijų ir kunigų, taip pat – kunigų seminarija Saratove. Visa tai sunaikino komunistai po vadinamosios revoliucijos. Tarp lietuvių tremtinių buvo nemažai kunigų, kurie apaštalavo ir tarp vokiečių. Po 1956 metų jau buvo leidžiama bemaž visiems grįžti į Lietuvą. Bet lietuvių kunigams rūpėjo ir vokiečiai: ką daryti, juk jie nebeturi nė vieno kunigo? Ir keletas lietuvių kunigų pasiliko Sibire apaštalauti vokiečiams. Komunistams tai nepatiko, jie ėmė tremti lietuvius kunigus į Lietuvą! Buvo tokių, kurie vėl savanoriškai atvykdavo į Sibirą ir lankė vokiečių gyvenvietes! Kai kurie buvo ištremiti į Lietuvą net kelis kartus! Pavyzdžiui, kunigas Antanas Šeškevičius SJ, kanauninkas Stanislovas Kiškis... Bet atvykti į

Sibirą darėsi vis sudėtingiau ir beveik neįmanoma: milicininkai suimdavo kunigus vos po dienos kitos. Todėl kunigai vėliau pradėjo elgtis kitaip: atvyksta savaitei kitai ir keliauja per vokiečių gyvenvietes. O paskui - namo.

Ypač noriu paminėti kunigą Antaną Šeškevičių SJ. Būdamas tremtyje Sibire, jis labai uoliai dirbo pastoracinį darbą tarp vietos vokiečių. Kai jį paleido iš tremties, jis čia ir pasiliko. Sibiro valdžia jį ištrėmė į Lietuvą net kelis kartus, nes jis vis nuvažiuodavo ir pasilikdavo ten. Tad vėliau jau vien tik lankydavo Sibiro vokiečius katalikus.

■ Kun. Antanas Šeškevičius SJ. Iš Lietuvos jėzuitų archyvo

Bet kunigas Antanas seno ir silpnėjo, vargiai begalėjo ryžtis toms ilgoms vargingoms kelionėms. Tad kartą jis ir sako man: „Tu moki vokiškai, todėl turi lankyti vokiečius Sibire.“ Davė man vokiečių katalikų bendruomenių Vakarų Sibire ir Kazachstane adresus ir įspėjo, kad turiu būti labai

atsargus: vienoje gyvenvietėje pasilikti ne ilgiau kaip parą. Kitaip milcininkai nutvers, suims ir atims visus daiktus bei pinigus.

Taip 1980 metais pradėjau savo keliones pas Sibiro vokiečius. Važiudavau per atostogas. Taip važiauvau, kol nepradėjau klebonauti Skaudvilėje, tada paprasčiausiai neturėjau galimybių nuvykti. Vyskupas A. Vaičius ir katedros klebonas į tas keliones mielai išleisdavo, nes imdavau atostogas ankstį pavasarį, o ne vasarą.

Iš Maskvos iki Slavgorodo arba Barnaulo, Altajaus krašto sostinės, reikėdavo keliauti greituoju traukiniu keturias paras. Todėl kitą kartą pasirinkdavau lėktuvą iki Barnaulo. Važiudavau nesiviešindamas, kad esu kunigas. Susitikimai su tikinčiaisiais, pamaldos, kitų sakramentų teikimas vykdavo pogrindžio sąlygomis. Tikintiesiems tai būdavo dvasinė atgaila, taip pat ir man labai svarbi patirtis. Paprastai į kokią nors vietą turimu adresu nuvykęs, pasisakydavau esąs kunigas ir paprašydavau: „Praneškite visiems, kad atvyko kunigas“. Prašydavau vesti pas ligonius, kurie negalės ateiti į pamaldas (vežiodavausi apeigyną, ligonių aliejų, liturginę aprangą, Švenčiausiąjį Sakramentą). Ligonius aprūpinęs, pavakare sugrįžęs jau rasdavau būrį laukiančių žmonių. Tada klausydavau išpažinčių, patikrindavau, kas yra pasiruošęs Santuokai, Krikštui, Pirmajai Komunijai, nes po to aukojamose Mišiose visa tai atlikdavome. Baigdavosi tos Mišios ne anksčiau kaip vidurnaktį. Po to užkandus – miegas. Trečią, ketvirtą ar penktą valandą jau žadina: atėjo tie, kurie vakare dirbo. Vėl tą patį atlieku ir vidurdienį apie pietus pavalgęs keliauju į kitą vietą. Bet apie tai nėra ko daugiau pasakoti, vis tas pats.

Ypač daug tikinčiųjų radau Altajaus krašte Volčichoje (rajonos centras). Ten turėjau kelis adresus, tad galėjau būti ilgiau nepasilikdamas toje pačioje vietoje. Taip Volčichoje, kaitaliojant vietas, teko išbūti bemaž visą savaitę.

Kai kur tikėjimas buvo iškrypęs dėl to, kad kunigai aplanko retai. Pavyzdžiui, Volčichoje viename kambary jie turėjo tabernakulį ir laikė Švenčiau-

siajį Sakramentą. Sunkiai sergančiam žmogui prieš mirtį po nuoširdaus gailėsčio duodavo Komuniją. Be to, Švenčiausiąjį nunešdavo ir padėdavo ant kapo... Uždraudžiau tai daryti ir ten nebepalikau Švenčiausiojo. Dar lankiau Nekrasovą (Halbstadte), Michailovską, Kulundą (Altajaus krašte plytinti Kulundos stepė), Malinovką, Slavgorodą ir kt.

Galbūt reikia papasakoti apie pinigus Mišioms. Daugelis aukodavo Mišioms, kad ir mažomis sumomis (po tris–penkis rublius). Vis tik susidarydavo didelė suma – net keli tūkstančiai rublių. Žmonėms pasakydavau, kad Mišios bus paaukotos Lietuvos bažnyčiose. Bet kaip pinigus pargabenti į Lietuvą? Tas neterminuotų Mišių aukas turėjau perduoti vyskupui. Vežiotis su savimi pavojinga: jei milicija sulaukys, pinigų neteksiu, turėsiu atiduoti iš savo uždarbio. Nes Mišios vis tiek turi būti paaukotos – žmonių intencijos negali prapulti. Jei kunigas praranda pinigus, pats turi nemokamai aukoti, taip pat užprašyti savo lėšomis visas priimtas Mišias pas kitus kunigus. Perlaidas siųsti taip pat pavojinga. Ką gi sugalvojome? Nupirkdavome kokių paprastų rūbų ar rankšluosčių, į juos suvyniodavome pinigus ir... siuntėme į Lietuvą. Nė vienas rublis nepražuvo. Kas ten rausis po pigius skudurus?...

Kas man buvo keista ir kartu nuostabu pas tuos vokiečius? Daugelis jų kalbėjo tik rusiškai. Todėl klausdavau, ar Mišias aukoti, krikštyti ir Santuoką laiminti rusiškai ar vokiškai, nes jaunesni dažnai nebekalbėjo vokiškai. Nežiūrint to, visi prašydavo viską atlikti vokiškai. „Betgi jūs nekalbate vokiškai.“ – „Vis tiek prašome vokiškai!“ Turėjau atsivežęs vokiškus ir rusiškus apeigynus.

Kas mane pas vokiečius ypač sužavėjo? Jų tikėjimas! Beveik neradau vokiečio be velykinės išpažinties, nors kai kur kunigo nebūta 2–3 metus! Klausdavau: „Kaipgi jūs atlikote išpažintį?“ Kone visi atsakydavo: „Gavėnioje pasiimdavome savaitei atostogų ir važiuodavome į Karagandą. Viena kita diena kelionei ten, po to per porą dienų sulaukdavome eilės išpažinčiai, tada Mišios ir Komunija, paskui namo.“ Tokie tie vokiečiai katalikai

Sibire! Vokiečiai katalikai turėjo nusipirkę namą Karagandoje ir įrengė ten maldos namus. Ten klebonavo kunigas Albinas Dumbliauskas, įsidarbinęs darbininku anglių kasykloje.

Kartą buvau anksti rytą atskridęs lėktuvu naktiniu reisui iš Maskvos į Barnaulą. Kadangi labai skaudėjo galvą ir pykino, nebeskridau vietine lėktuvų linija kukuruzniku į Volčichą, bet važiauvau traukiniu. Į kitas vietas teko važiuoti ir autobusu. Kartą kelionėje įsitikinau, kad Altajaus krašte iš tiesų pavojinga. Ščerbaktuose įlipo į autobusą 3 vyrai, rėksmingi, išgėrę. Matyt, didžiosios Ščerbaktų traktorių gamyklos darbininkai... Autobuse ėmė muštis. Duoda buteliu visa jėga į veidą, kraujas tykšta. Vairuotojas šaukia: „Prašau krauju neaptaškyti sėdynių užvalkalų.“ O jei tokius sutiktum gatvėje? Man buvo sakę, kad negalima Altajaus krašte ir Kazachstane vienam vaikščioti. Todėl išvažiuojant visada palydėdavo. Bet, atvažiavus į naują vietą, tekdavo ir gatvėje teirautis adreso. Ačiū Dievui, nieko neatsitiko... Kartais į kitą vietovę nuveždavo mane ir lengvąja mašina.

Sykį, baigęs savo misiją Vakarų Sibire, iš Kulundos susiruošiau autobusu į Pavlodarą Kazachstane, nes kitai dienai turėjau bilietą skrydžiui iš Pavlodaro į Maskvą. Buvo gaila, kad nespėjau aplankyti Galkino ir iki galo įvykdyti savo planą. Bet ką padarysi. Atvyksiu kitais metais... Nuvykęs į Pavlodaro aerodromą registracijai prie langelio išgirdau: „Atsiprašome, bet jūsų nebegalime užregistruoti. Visos vietos užimtos. Per klaidą į tą pačią vietą parduoti du bilietai... Prašome atvykti rytoj.“ Ir padavė man bilietą kitai dienai. Liko laukti visa para, bet labai apsidžiaugiau: galėsiu nuvykti į Galkiną. Visai netoli, ne daugiau kaip 100 kilometrų, iki Ščerbaktų asfaltas (Kazachstane daug geresni keliai negu Rusijos Altajaus krašte), net greitieji autobusai kursuoja. O nuo Ščerbaktų ne daugiau nei 20 kilometrų.

Nakvojau Pavlodare pas vokiečius katalikus. Anksti ryte pas juos aukoju šv. Mišias ir, pasilikęs Švenčiausią Sakramentą kelionei pas ligonius, nuvykau į Galkiną. Kaip įprasta, pranešiau, kad esu atvykęs, ir, kol susirinks tikintieji, išėjau lankyti ligonių. Niekada nepamiršiu, kas atsitiko, lankant

ligonę, beveik šimtametę senutę Aną Braun. Man jėsus ji pradėjo baisiai raudoti. Išklasiau išpažintį, suteikiau Ligonių patepimą, Komuniją. Aprūpinęs Sakramentais ir pasimeldęs, pasiteiravau, ar ji taip verkė dėl skausmo. Ji papasakojo, kad čia išstremta iš Pavolgio vokiečių autonominės respublikos ir pridėjo: „Buvau labai pikta ant Dievo. Jį net keikiau. Jaunystėje prie Volgos visada lankiau bažnyčią, buvau pamaldi. Maldaknygėse skaičiau apie Dievo pažadą: kas pirmuosius devynių mėnesių penktadienius priima Komuniją, tas be išpažinties ir Komunijos nemirs (tai Dievas pažadėjo Marijai Margaritai Alakok). Tai atlikau jaunystėje. Ir štai, sulaukusi 90 metų, sunkiai sergu. Jaučiu, mirtis arti. O čia nėra jokio kunigo. Vadinasi, Dievas pamelavo. Net keikiau Jį, vadinau melagiu, kad nepildo savo pažadų, nes aiškiai mačiau, jog nebėra jokios Sakramentų galimybės – juk čia niekur nėra kunigo. Ir staiga matau: kunigas stovi mano kambary! Dievas stebuklingai įvykdė savo pažadą. Kaipgi aš nestaugiu iš skausmo, kad nepatikėjau Dievo pažadų išpildymu?“ Taigi, Dievas padarė stebuklą. Joks kunigas nebūtų jos aplankęs, jei ne ta klaida su lėktuvo bilietu, nes kitą savaitę ji mirė...

Pamažu neberekėjo mano kelionių į Sibirą: vokiečiams darėsi lengviau, atsirado ten vokiečių kunigų: Jozifas Vertas (jis vėliau tapo vyskupu Novosibirske), baigęs Kauno kunigų seminariją, dar kiti – iš Rygos, jie įsirengė maldos namus Celinograde (miestas Kazachstane, jis vėliau tapo Kazachstano sostine Astana). Vėliau Tarybų sąjungos valdžia leido vokiečiams emigruoti į Vokietiją.

Taip pamažu nutrūko mano ryšiai su jais... Tiesa, kai kurie ankstesni mano pažįstami man parašė iš Vokietijos, ir su jais ten susitikau ne kartą. Pavyzdžiui, su mokytojo Jakobo Fochto žmona Marija Berlyne, su poeto redaktorius Andreaso Kramerio šeima Maince. Panašiai ir su kitais. Nuolat susirašinėju su Ema Riše. Ji kalta, kad vokiškai parašiau šiuos atsiminimus apie pažintį su Sibiro vokiečiais (ji rašo Volgos vokiečių istoriją Sibire). Dabar gi išverčiau tuos prisiminimus į lietuvių kalbą...

NESĖKMINGA „MISIJA“

Vieną nesėkmingą misijų kelionę teko atlikti vėliau neplanuotai. Kartą pas mane atvyko kunigas Pranas Račiūnas su kunigu iš Latvijos, kuris dirbo misijose Gruzijoje, Tbilisyje. Buvau tą sekmadienį labai pavargęs. Žemaičių Kalvarijoje šeštadienį vedžiau Kryžiaus kelią jaunimui su pamokslais, vakare ten Mišios ir pamokslas, per naktį klausiau išpažinčių, o sekmadienį po pietų - pamaldos Viešvėnuose. Kai sugrįžau namo, įgriūvo į mano kambarį tas latvis kunigas su P. Račiūnu. Latvis parpuolęs ėmė bučiuoti mano kojas ir sako, kad aš vienintelis, važinėjantis į Sibirą pas vokiečius, turėčiau pasiaukoti ir vykti į Gruziją, į Chvilisį, dirbti su armėnais katalikais. Jau vėliau sužinojau, kad vyskupas Antanas Vaičius su kunigu P. Račiūnu susitiko Žemaičių Kalvarijoje ir vyskupas padejavo, kad daug galvos skausmo dėl manęs turi, jog visaip saugumiečiai jį spaudžia mane suvaldyti. Tiesiogiai kur nors manęs išsiųsti nenori, nes pakliūs į „Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką“. P. Račiūnas pasiūlęs išsiųsti mane misijoms į Gruziją. Jis gi idealistas, gali būti, kad iš tiesų misija Gruzijoje rūpinosi.

Taigi P. Račiūnas ir latvis pradėjo visaip mane įkalbinėti, kad turiu gelbėti šią misiją, nes iš Tbilisio Latvijos kunigui sunku važinėti į tą pasienio zoną: kiekvieną kartą reikia gauti valdžios leidimą. Geriau, kad Chvilisyje pas armėnus gyventų kunigas. Įkalbinėjamas neatsilaikiau ir sutikau važiuoti. Ir vyskupas A. Vaičius kitą dieną jau sako man, kad tuoj pat pasirūpins mano paskyrimu ten.

Tačiau man neramu buvo širdyje, kad nepasikalbėjau su Komiteto nariais, juk tuo metu buvau Komiteto narys. Kai paklausiau jų nuomonės, jie nepritarė mano sprendimui, nes tas paskyrimas labai susilpnins TTGKK veiklą, o kagėbistai to ir nori. Taip pat sakė, jog važiuoju į pasienio zoną, o tai labai patogi vieta manimi paprasčiausiai atsikratyti, suorganizuojant neva nelaimingą atsitikimą, ir niekas niekam nepraneš. Po šių pokalbių nuėjau pas vyskupą A. Vaičių ir pradėjau sakyti, kad persigalvoju, nes neišleidžia Komiteto nariai, be to, armėnų ir gruzinų rašto raidės tikrai ne mano silpnoms akims. Tačiau jis pasakė, kad vėlu kažką keisti, kad dėl manęs jis jau ir su Religinių reikalų tarybos įgaliotiniu susitarė ir parašė paskyrimą į Chvilisį, net padovanojo man brangias priemones ligoniams lankyti (gautas Romoje).

Tad teko sunkia širdimi į Gruziją skristi. Sesuo Aldona Kezytė, ten dirbanti, nupirko bilietą ir toje kelionėje lydėjo. Tbilisio aerodrome mus pasitiko su lietuviškais sveikinimo plakatais. Tačiau nuėjus pas Gruzijos religinių reikalų įgaliotinį, paaiškėjo, kad į pasienio zoną reikia gauti leidimą Gruzijos vidaus reikalų ministerijoje. Ten tramvajuje lydėjo viena įgaliotinio įstaigos darbuotoja. Ministerijoje ji apsižiūrėjo, kad savo krepšyje neberanda mano dokumentų. Pasakė, kad, matyt, kažkas pavogė tramvajuje. Tikriausiai jie gavo kokių nors žinių iš Lietuvos ir suvaidino vagystę. Man buvo pasakyta, kad turiu grįžti į Lietuvą. Kai visi dokumentai bus sutvarkyti, jie man praneš ir galėsiu atvažiuoti. Grįžau ir daugiau jokios žinios nesulaukiau, tačiau dėl to tik džiaugiausi. Kai sugrįžau, šeiminkė sako: „Visi liūdėjome, kad tokią nesąmonę sugalvojai, bet aiškiai Dievas neleido tos nesąmonės padaryti, Jis viską tvarko.“

UGNIS GRASINA, DEGINA IR STIPRINA

O Lietuvoje įtampa kunigų kovotojų atžvilgiu vis augo. Su kiekvienais metais saugumiečių sekimas stiprėjo. Jautėme, kad jie tiesiog sugeba visur prilįsti ir mina mums ant kulnų. Buvo įvairių provokacijų, buvo išniekinamos bažnyčios, Švenčiausias Sakramentas išbarstomas bažnyčioje, sutrypiamas ar net suteršiamas. Mes stengdavomės reaguoti, organizuodavome atsiteisimo maldos akcijas. Sukviesdavome žmones, surengdavome didžiules šventes. Viduklėje po tokio išniekinimo kunigas A. Svarinskas žmones į pamaldas vedė, eidamas keliais nuo bažnyčios durų iki altoriaus. Tą patį jis padarė ir Veiviržėnų bažnyčioje. Ten buvo siaubingai sudaužytas visas altorius. Aš tokias pamaldas vedžiau Pagramantyje. Ten išdraskytą tabernakulį rado pamiškės pakalnėje. O bažnyčios presbiterijoje – išbarstytą ir sudergtą Švenčiausiąjį Sakramentą. Susirinkdavo labai daug žmonių. Komunistai, pamatę, kad šitos jų piktadarybės pritraukia daugybę žmonių ir kursto dar karštesnį tikėjimą, liovėsi.

■
Kun. Alfonso Svarinsko atsiteisimo malda. Šiluvoje eina keliais. 1982 m.

Tik nesiliovė puolimas prieš Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą, jis vis augo. Ir pasiekė kulminaciją 1983 metų sausio 26 dieną, kai buvo suimtas kunigas A. Svarinskas. Dabar iš KGB dokumentų jau aišku, kad buvo ruošiamasi suimti tris Komiteto narius: A. Svarinską, S. Tamkevičių ir mane. Vincentas Vėlavičius buvo silpnos sveikatos, nelabai veiklus, tai jo judinti nebuvo prasmės. J. Zdebskį jie bandė kitaip „išjungti“ – pradžioje kompromitavo, o paskui imitavo nelaimingą atsitikimą ir 1986 metais nužudė. Nors oficialiai teigiama, kad čia KGB niekuo dėta, tačiau nelaimingo atsitikimo versija kelia labai daug klausimų. Be to, žinoma, kad ir prieš tai buvo suorganizuoti mažiausiai penki pasikėsinimai į J. Zdebskį.

- Kunigo Juozapo Zdebskio laidotuvės Rudaminos šventoriuje. 1986 m. vasario 10 d. Laidojant kun. Juozapą vyskupas Vincentas Sladkevičius ištarė: „Ši mirtis – Prisikėlimas...“

Kodėl suėmė pradžioje tik A. Svarinską? Sunku pasakyti. Gal norėjo, kad būtų mažiau triukšmo, kai suimtas vienas, nes po kiekvieno arešto kildavo protesto banga. Gal norėjo pasižiūrėti, kaip mes reaguosime ir kaip reaguos tikintieji?

Kunigo A. Svarinsko suėmimo dieną, 1983 metų sausio 26 dieną, pas mane ir pas daugelį kitų buvo atliktos kratos. Miesto maršrutinio autobuso stotelę priešais namą kitoje gatvės pusėje kratos dienai panaikino. Kratoje pas mane dalyvavo bent trisdešimt žmonių. Vieni krėtė, kiti saugojo namą iš lauko, keli budėjo ant stogo. Krata truko nuo trečios valandos popiet iki pirmos nakties. Viską labai nuodugniai krėtė. Iš lentynų ėmė visas knygas. Vienas varto knygą lapas po lapo. Smulkiai apžiūrėjęs, perduoda knygą kitam. Tas vėl varto. Žiūrėjo ir už įrišimo nugarėlių. Ir taip visus daiktus. Net degtukus iš dėžučių supila į saują, peržiūri, duoda kitam. Vienas, paėmęs Adolfo Šapokos knygą „Lietuvos

istorija“, klausia: „Kur ją gavai?“ Į tokius klausimus paprastai visi atsakinėjome išsisukinėdami: negi išduosi slaptos literatūros gamintojus? O tą kartą pasakiau: „Iš kunigo Lydžio.“ Saugumietis padėjo knygą atgal. Jis tarsi patvirtino sklindančias kalbas, kad kunigas Stanislovas Lydys viską platina su saugumiečių žinia ir tai daro pernelyg jau plačiai ir viešai. (Vėliau kunigas S. Tamkevičius man prikišo, jog nereikėjo to sakyti, nors saugumiečiai tai ir taip žino: tegul galvoja, kad mes turime daugybę platintojų.) Ir staiga girdime garsų moters juoką. Žiūriu į kagėbistus. Vienas iš jų išėjo, o sugrįžęs sako: „Šeimininkei kažkoks priepuolis. Tikriausiai isterija.“ Vėliau šeimininke papasakojo, kas atsitiko. Jos kambaryje kagėbistai pamatė, kad po sofa šeimininke's kambaryje kažkas padėta. Kiek jie vargo, kol ištraukė sofą, įspraustą tarp sienos ir spintos. Po sofa rado kažkokį ilgą paketą, suvyniotą į laikraščius. Vynioja, vynioja jie tuos laikraščius, visą kambarį užvertė ir rado suvyniotą... šepetio kotą. Tai pamatę šeimininke ir krito kvatodama... Neklausė saugumiečiai nei jos, nei manęs, kodėl čia buvo suvyniotas šepetio kotas, net neužsiminė. Matyt, gėdijosi ar nesitikėjo teisingo atsakymo. Bijojo susilaukti tik pajukos. Nežinau, kaip po sofa atsidūrė tas šepetys su laikraščiais. Bet jo paskirtį prisiminiau. Rygoje pirkau specialią ceratos medžiagą ekranui, reikalingam bažnyčioje rodyti skaidres. Rodydavome religinių paveikslų skaidres, šventovių nuotraukas, žmonės labai mėgo žiūrėti. Kad ekranas nesusilankstytų, suvyniojome jį į ruloną ant laikraščių...

Mieste pasklido žinia, kad pas mane bus krata. Moksleivė Rita Bumblauskaitė, apie tai išgirdusi, pamatė autobuse kunigą Juozapą Gedgaidą, vyskupijos kanclerį. Jis gyveno tame pačiame name, Pionierių g. 51, apačioje, o aš – antrame aukšte. Rita bandė kunigui pasakyti apie numatomą kratą. Kunigas jai ir sako: „Aš nieko nežinau ir kunigo Kaunecko nepažįstu.“ Tad Rita pati atvažiavo pas mane. Paskambinus duris atidarė saugumietis. Atvedė pas mane. Ji: „Kunigėli, gal turite Krėvės „Šarūną?““ – „Turėti, tai turiu. Bet dabar tau niekas neduos ir tavęs nepaleis, kol baigsis krata.“ Ir pastūmė ją virtuvėn pas šeimininke, kratė iki nuogumo, net

nulupo žieminių batų vidpadžius. Ir po jais kažko ieškojo. Dar atėjo Genu-
tė Šalkauskytė. Ir su ja buvo taip pat.

Pasakiau, kad katedroje vakare turiu aukoti Mišias. Manęs nesulauks,
ko gero, nepradės niekas pamaldų. Kils rūpestis, kas atsitiko su kunigėliu,
žmonės įtarinės saugumą. Staiga saugumietis, paėmęs kažkokį ragelį, ma-
tyt, racijos, ėmė kalbėti su vyskupu: „Šiandien kunigėlio vakare nebus, jis
užimtas.“ Girdėjau, kažką vyskupas bando sakyti, bet ragelį tuoj pat išjungė.

Aš prisiminiau, kad yra sutarta su vienu žmogumi: penktą valandą jis
turi atvažiuoti vežti pas ligonį. Pasakiau apie tai saugumiečiams. Bet, kai
jis paskambino prie durų, neleido jam susitikti su manimi, iškratė ir jį iki
nuogumo, net mašinos apmušalus draskė. Po kratos jis sako saugumie-
čiams: „Ligonis laukia. Kunigėlis buvo prižadėjęs.“ Jie atsakė: „Deja, tavo
kunigėlis negali. Kreipkis į kitą kunigą.“ Jis nuėjo pas kunigą J. Gedgaudą.
Kai paprašė važiuoti pas ligonį, šis atsakė: „Prašyk kunigėlį.“ – „Bet pas
kunigėlį kažkokie svečiai.“ (Jis nediršo sakyti apie kratą.) Kunigas atsakė:
„Tuo geriau, eik ir tu būsi svečias...“

Krata baigėsi tik pirmą valandą nakties. Mergaites norėjo saugumie-
čiai parvežti namo: kad kas naktį neatsitiktų. Genuotė Šalkauskytė nesutiko
važiuoti su tokiais erodais. Tad ji ėjo pėsčia, o ją lydėjo saugumiečių viliu-
kas. Neapsikęsdama pradėjo eiti per užšalusią pelkę. Tada ją ėmė lydėti
pora vyrų...

Pas mane rado kelis „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ numerius
ir Komiteto dokumentus. Konfiskavo net mano pamokslų planelius ir ra-
šomąją mašinėlę (vėliau grąžino). Paliko kvietimą apklausai į prokuratūrą
ryte. Nei kratos metu, nei kitą rytą per tardymą kagėbistai neužsiminė, kad
suintas A. Svarinskas. Tik po tardymo apie tai sužinojau – ta liūdna žinia
jau buvo paplitusi visoje Lietuvoje.

Kitą rytą prokuratūroje prokuroras mane klausinėjo apie dalykus, ras-
tus kratos metu. Pirmiausia užpuolė, kad aš planavau apgaudinėti tarybinį

teismą. Mat rado juodraštinį Viešvėnų parapijos tikinčiųjų raštą teismui dėl man skirtos baudos. Kodėl buvo skirta ta bauda?

Per Vėlines ėjome procesijoje iš bažnyčios į kapines. Sovietiniai įstatymai leido procesijas tik šventoriuose ir kapinėse. Daugelyje vietovių nedraudavo rengti laidotuvių procesijų. Pavyzdžiui, Telšiuose mirusįjį buvo laisvai leidžiama atlydėti į Telšių mažąją bažnytelę, o po pamaldų per miestą lydėti į kapus (to nebuvo leidžiama Telšių katedroje – mat miesto centras). Ir Viešvėnuose per laidotuves ramiai lydėdavome mirusįjį iš bažnyčios į kapus. Ten tarp šventoriaus ir kapinių buvo vos pora šimtų metrų. Tad ir per Vėlines nuėjome su procesija. Ir gaunu nurodymą užmokėti penkiasdešimt rublių, baudą už „tarybinio įstatymo laužymą“. Pranešiau apie tai Viešvėnų tikintiesiems ir sukūriau jų raštą, kad toks nubaudimas neteisingas. Surinkę kelis šimtus jų parašų, kreipėmės į teismą. Tiesa, kai kurie tikintieji prašė: „Kunigėli, nesibylinėkime. Vis tiek ir teismas paskirs bausmę. Dar reikės ir teismo išlaidas sumokėti.“ Jie net rinko pinigus baudai sumokėti. Pinigų gavau kelis kartus daugiau negu bauda. Bet iš Telšių teismo gavome atsakymą, kad priimtas mūsų prašymas ir byla bus nagrinėjama teisme. Procesas bus viešas, todėl bus pranešta teismo data.

O tą rytą apklausą pradėjęs prokuroras išrėžė: „Toks juodraštis – aiškus įrodymas, kad tai ne tikinčiųjų sumanymas, ne jų nuomonė, o tavo. Todėl tuoj pat eikime į teismą ir byla bus išnagrinėta.“ – „Palaukite, – sakiau aš, – juk tarybiniai teismai visada yra vieši, negalima šitaip.“ Bet mane tuoj pat nuvedė į teismą. Teismo salėje jau sėdėjo teisėja Paulauskaitė ir keli žmonės. Aš ėmiau šaukti: „Teisėja, nepažeidinėkite tarybinių įstatymų. Teismo procesai turi būti tik vieši. O apie šį procesą nėra pranešta žmonėms.“ Nepaisydama mano žodžių, ji liepė sėstis ir pradėjo bylos nagrinėjimą. Paskui paskelbė pertrauką teismo sprendimui priimti. Mane išleido į koridorių. Koridoriuje ėmiau kviesti žmones į salę. Rėkiau: „Visi eikite į salę, išgirsite teismo komediją.“ Keletas suėjo. Ir skelbiama teismo nutartis: „Bauda skirta teisingai. Privalote ją sumokėti per 3 mėnesius.“ Ėmiau

šaukti, kad privalu išklaudyti ir teisiamojo žodį: „Žmonės, klausykite! Ar tai ne komedija? Teismas neatsižvelgė į tai, kad dėl mažo atstumo tarp bažnyčios ir kapinių Viešvėnuose visada leidžiamos gedulingos procesijos...“ – mane nutraukė milicininkas ir išvedė iš salės...

Bet baudos aš taip ir nesumokėjau, nes delsiau. Liko gal savaitė iki trijų mėnesių, ir man skambina: „Turite sumokėti baudą.“ – „Gerai“, – atsakiau. Buvo, regis, ketvirtadienis. Pagalvojau: savaitgalį jau tikrai neprimins. Po sekmadienio vėl delsiau. Ir štai vėl ketvirtadienis. Žinojau, nebereikalaus, nes jau praėjo terminas. Jei reikalaus, sakysiu: „Įstatymai jau nebereikalauja.“ Ir jie nebereikalavo...

O po minėtos kratos sausio 28 dieną, penktadienį, į Telšius pas gydytojus atvyko ligotas Žvingių klebonas kun. Petras Mitkus. Jis vakare dalyvavo pamaldose Telšių katedroje ir pasakė tokį pamokslą apie kun. A. Svarinsko suėmimą ir tą pačią grėsmę man, kad tiesiog sukretė visus žmones. Jis drąsino visus: „Nepabūgo kun. Alfonsas, ir mes visi turime laikytis, ypač tu, kunige Jonai, turi būti tvirtas. Juk šiandien psalmė skelbia:

Viešpačiui savo likimą paveski, juo pasikliauki.

Viešpats išgelbi teisiuosius

ir saugo juos priespaudos metais.

Viešpats juos gelbi, vaduoja,

laisvina juos iš bedievių (Ps 36,5. 39–40).“

Jis taip pat išradingai rėmėsi ir kitais tos dienos Šventojo Rašto skaitinio žodžiais iš Laiško žydams (10,32–38): „Jūs ištvėrėte didžiųjų kentėjimų kovą, tiek patys išstatyti viešam pajuokimui ir smurtui, tiek būdami bendrininkai tų, kurie tuo būdu buvo skriaudžiami. Jūs kentėjote drauge su kaliniais, ...žinodami, jog turite geresnį ir nenykstantį lobį. Taip, reikia jums ištvėmės, kad, įvykdę Dievo valią, gautumėte, kas pažadėta: „Nes dar trumpa, trumpa valandėlė, ir ateis laukiamasis ir neužtruks.“ Mes

nesame bailūs, bet laikomės tikėjimo, kad išgelbėtume sielas. Ir negalime būti bailūs, neturime teisės būti bailiais!”

Taip išradingai jis derino Mišių Šventojo Rašto tekstus su tų dienų nuotai-
komis, kad tiesiog stebiesi: kokios išminties, kokios ugingos iškalbos Die-
vas duoda ir paprastam sergančiam kaimo klebonėliui lemtingą valandą,
kai tikinčiuosius prislegia skausmas dėl bedievių siautėjimo. Deja, niekas
neužrašė to pamokslo ir neįmanoma jo atkurti, nes kunigas P. Mitkus netru-
kus mirė... Jo pamokslas būtų vienas iš paminklų kunigui Alfonsui Svarinskui.

Rimčiau buvau tardomas jau Vilniuje, LTSR Saugumo būstinėje, ruošiant
bylą kunigui A. Svarinskui. Teko Vilniuje gyventi bene dešimt dienų. Jie kal-
tino kunigą A. Svarinską ir mus visus, kad siekiame sugriauti TSRS. Visada
gynėmės: mes tik kovojame, kad būtų laikomasi sovietinių įstatymų, kurie
garantuoja tikėjimo laisvę, o juos daug kur laužo vietinė valdžia. Atsakyda-
mi į tai, jie klausė manęs, ar nematau, kad Komiteto dokumentai, patekę į
„Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką“, daro žalą visai sovietinei valstybei?

Kagėbistams labai rūpėjo kuo daugiau apie „Lietuvos katalikų bažny-
čios kroniką“ išklausti. Apsimečiau nesuprantantis, apie ką esu klausiamas,
ir atsakiau klausimu: „Negi nors vienas Komiteto dokumentas buvo *Kroni-
koje* atspausdintas?“ Saugumietis toliau mane spiria, kad neneigčiau, jog
ją nuolat skaitau: „Neapsimesk, žinome, kad skaitai ir bendradarbiauji.“
Aš tvirtinu, kad ne. Tada jis jau piktai pareiškia, kad per kratą pas mane
buvo rasti keli numeriai ir aš negaliu to paneigti. Ramiai paaiškinau, kad tą
dieną, kai budėjau Katedros zakristijoje, buvo atėjusi moteriškė ir padėjo
kažkokį ryšulėlį popierių: „Tai jums.“ Parsinešiau namo. Kaip tik pietų per-
traukos metu ruošiausi skaityti, kai saugumiečiai užgriuvo. Todėl galėjau
sakyti, kad specialiai man *Kroniką* KGB atsiuntė, kad galėtų apkaltinti...
Toks mano atsakymas saugumietį gerokai sutrikdė, nes jis turėjo užsira-
šęs daug klausimų apie *Kroniką* ir tikėjosi mane prie sienos prispausti, o
dabar nebebuvo už ko jam užsikabinti. Tiesiog jis nubraukė visus iš anksto
paruoštus klausimus...

197

Liudytojo apklausos protokolas Протокол допроса свидетеля

198 2 m. sausio mėn. 27 d.
(apklausos vieta — miesto dozrasa) г. мес. д.

Apklausa pradėta 17 val. 05 min. Apklausa baigta 13 val. — min.
Допрос начал в час. мин. Допрос окончен в час. мин.

Lietuvos TSR prokuratūros Tarybos valdybos prokuroras
2-os Klaipėdos teisininkas V. Juškevičius

в помещении Teišių raj. prokuratūros patalpose patalpose,
vadovaujamas Lietuvos TSR BPK 176—178 ir 180 str. str., apklausė liudytoją:
dozrasa с соблюдением требований ст. ст. 176—178 и 180 УПК Литовской ССР в качестве свидетеля:

1. Pavardė, vardas, tėvavardis Kauneckas Jonas, Petro
Фамилия, имя, отчество
2. Gimimo metai 1938.06.07 3. Gimimo vieta LDO R. Pasvalio raj., Krinčino
Год рождения Место рождения
kuji., Trajoniškio km.
4. Tautybė lietuvis 5. Partiskumas
Национальность Партийность
6. Mokslas lyginis 7. Seiminė padėtis
Образование Семейное положение
8. Darbavieta Teišių kašdarod vik. v. s.
Место работы
9. Profesija arba pareigos kulto tarnas
Род занятий и должность
10. Teistumas neteistas
Судимость

11. Gyvenamoji vieta Tešiai, Pionierių 51-2
Местожителство
telefonai; darbo 5 19 74 buto _____
telefono; служебный домашний

12. Santykiai su kaltinamuoju ir nukentėjusiuoju _____
В каких отношениях состоит с обвиняемым и потерпевшим

Liudytoju Kauneckas J. P. iškintos jo pa-
В соответствии со ст. 178 УПК Литовской ССР
reigos, numatytos Lietuvos TSR BPK 178 str., ir jis perspėtas dėl atsakomybės už melagingus parodymus pagal Lietuvos TSR BK 190 str. ir už atsisakymą arba vengimą duoti parodymus pagal Lietuvos TSR BK 189 str.
разъяснены обязанности свидетеля и он предупрежден об ответственности по ст. 19 УК Литовской ССР за дачу заведомо ложных показаний и по ст. 189 УК Литовской ССР за отказ или уклонение от дачи показаний.

Liudytojo parašas V. Juškevičius
Подпись свидетеля

Tardymo protokolas surašytas Teišių KGB. Lietuvos upatingasis archyvas. Iš. Kun. A. Svarinsko bylos Nr. 09-2-003-83. EK-1. Ap. 58. B.P-1424-1. T. 1. L194-195

1976
Pasilūsus liudytojai papasakoti visa, kas jam žinoma apie aplinkybes, ryšium su kurio-
mis jis iškvietas apklausti, liudytojas parodė:
На предложении рассказать все ему известно об обстоятельствах, в связи с которы-
ми он вызван на допрос, свидетелем показала:
Klaudinamasis: vakar, tai yra 1963 OI 25 pas Jus, kratos metu buvo
surasta ir išleista nelegali literatūra, "LKB kronika", "auksa".
"Lietuviškojo charakterio problema" ir kita. Pasiūvinti kaip
15 metų pas Jus atsiduro min ta literatūra, kur ji išleista, pa-
dauginta, kod? Jūs ją laik te ir saugojote namuose?
Atsakymas: LKB kronikod leidini, numerio nepamenu, man 1963 OI
26 į namus atneš viena tikinti moterišk. Šios moterišk a nep-
siutu, jos pakeiči u matęs man, Ji man atneš LKB kronikos 53 nu-
merį ir pasiūl paskelbtyti, kadangi man gali būti idomu. Ši iki
kratos ap jau paravslgti LKB kronika ir redau straipsni apie
Tvany mokiniu pasaskiojima. Kitų straipsnių š nespauspauska-
tyti. Kur išleido LKB kronika, kur, kas straipsnių autoriai. Š ne-
šiu a. Kur padauginta "Kronika" š taip pat nesinau. Š gyveniškal
laikau, kad "LKB kronika" n. ra antitarvybinis ir antivalstybinis
leidinys. Kas liečia knygas "Lietuviškojo charakterio uroble." "
galu pasiūkinti tai, kad šios knygosd mano isitikiniam n. ra
antitarvybinis ir antivalstybinio turinio leidinys. Šias knygas
man pardav. kašokas pilietis, kada ir kas nepamenu. Kur išleista
min ta knyga, tai yra padauginta š nesinau. Galimai š galu
pasakyti, kad namuose š nesaugojau ir nerinkau literatūros
su antitarvybinis, antivalstybinis turiniu, tokios literatūros
skaitau nebuvu surasta ir paista kratos metu.
Yl este, kratos metu buvo surasta ir paista leidinys " Ri-
kininiu tala. ms ginti kšteliku komiteto" dokumentu rinkinys.
Pastėkintiis dš kur pas Jus šis dokumentu rinkinys, kur jis
ir kienu padaugintas?
Atsakymas: Vienas " Komiteto" dokumentus ruošia visi komiteto
nariai, - š, kunigas. B. Spasnickas, kun. B. Tamkvičius, kun. V. V. Lay-
cius, kun. J. Žebekis... tsaktyti konkrečiai kas daruot š rinkini
kur jis padaugintas, kaip paisto? Mano namus š konkrečiai
pasakyti ner lin. Vienok, kaip matyti iš dokumentu taksu
o gruode, ruošiant dokumentu dalyv. V. u ir š dokumentu n. u i-
gole yra nurodyta mano pavard.
Klaudinamasis: kratos metu buvo p. istos dvi fotokopastuokios, numtos
yra matyti vytiškiai. Loringas, P. šiu ma uniformois. Kas tai
ger sponys, kais pas Jus atsiduro šios nuotraukos, kod? Jūs
išn saugojote?

Liudvico J. Kunecko poklause protokolo tasiny

195

Atsakymas: Iš kur pas mane šios nuotraukos, kas per asmenys nufo-
grafuoti aš nežinau. Man šios nuotraukos yra nereikalingos ir galiu
paaiškinti, kad šios dvi nuotraukos tiesiog užsigulėjo pas mane. Jaa
laikiu neturėdamas jokio tikslo.

Klausimas: Kretos metu buvo surastas ir paistas mašinarštis su ranka
parūšytu tekstu. Šis rašinys yra adresuotas Telšiu r. j. liaudies tei-
mui. Sakykite, kas ruošė šį raštą, kokiu tikslu?

Atsakymas: Kadangi esu neteisėtai nubaustas administracine tvarka ir
nuobaudą - paskundęs Telšių r. j. liaudies teismui, todėl aš, šį raštą,
asmeniškai ruošiau, turėdamas tikslą surasti liudininkus, kurie teismo
posėdžio metu galėtų paaiškinti ir patvirtinti, kad aš buvau nepagrįs-
tai nubaustas. Galiu papildomai paaiškinti, kad man patys tikintieji
pasistodė už mane sumokėti baudą ir todėl automatiškai nebuvo reali-
zuotas šis pareiškimas. Tiek galiu paaiškinti šiuo klausimu.

*Aplausas pro to ke las pers bestyten
akneli, kai J. Kunecko, kuri
pateikė; kad pato kelis - jo žodžių
nuorodas turėdamas, pasitęs, pagal-
diung neturi; rėnk pato to
pato kelis akneli, maty vos dar-
mas tuo, kad nepasitėsi
tortygu 'organai'.*

J. Jankovicius

*Aplausas
2. 00 v. turėdamas*

J. Jankovicius

Kunigas Sigitas Tamkevičius, turėdamas už mane daug geresnę orientaciją, tardymo metu, kai jam parodė Amerikoje išleistoje „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikoje“ įdėtus mūsų Komiteto dokumentus, pasakė: „Netikiu, kad tai *Kronika*.“ – „Argi nematai, kad tai Amerikoje perspausdinta jūsų *Kronika*?“ – Jis atkirto kagėbistams: „Jūs patys tai atspausdinote. Jei nukeliavęs į Ameriką ten kioske nusipirkčiau, tada patikėčiau, kad tikrai tai yra *Kronika*.“ Deja, aš taip nesugebėjau jų užčiaupti.

Rytą, atėjus į KGB tardymui, laukiamajame visada būdavo laukiančių žmonių, kartais ir ilgokai tekdavo pasėdėti. Pakviečia tai vieną, tai kitą. Laukiant atsisėda ant gretimos kėdės ar suolo kokia moteris ar vyras ir varto knygą, o joje Nijolės Sadūnaitės ar kokio nors kito pažįstamo nuotrauka. Supratau, kad tas laukimas specialiai surengtas, garantuotai stebi paslapčia, kaip aš reaguuju, kad tardyme sugalvotų, ko dar klausti. Tad sugalvojau išsivaduoti nuo tokio nemalonaus stebėjimo: kitomis dienomis atsinešu brevijorių, persižegnoju ir imu skaityti. Gana greit pakviečia tardymui.

Penktadienį man pasiūlė ateiti šeštadienį, nedarbo dieną, užbaigti tardymo, nes kitaip tektų atvažiuoti pirmadienį. Sutikau. Atėjęs ryte radau laukiamajame slidžių krūvą ir būrelį vyrų bei moterų. Viena moteris apsiėngusi kailiniu paltu ir apsiavusi aukštakulniais batais, kiti apsiėngę gana sportiškai. Tai moteriai vienas vyras sako: „Kaip tu slidinėsi šitaip apsiėngusi?“ O ji: „Ignalinoje eisiu į kavinę.“ Jis ir klausia jos: „Ar viršininkas taip paskyrė?“ – „Ne, viršininkas sakė, kad reikės slidinėti. Bet juk laisvadienis, tai turbūt galima daryti ką nori?“ – „Klysti, brangioji, matau, kad atvažiuosi iš rajono. Privalėsi daryti tai, ką viršininkas įsakė.“ O vienas gana jaunas vyras klausia to pirmojo: „Kažin ar grįšime iki šeštos valandos? – „Kodėl tau taip rūpi?“ – „Esu sutaręs pasimatymą šeštą valandą.“ – „Brangusis, kaip galėjai tai planuoti, nesuderinęs su viršininku?“ Pasibaisėjau: „Tie kagėbistai neturi jokios laisvės ir net laisvos dienos: negali planuoti savo laiko; net pasimatymus ir, ko gero, įsimylėjimą turi derinti su viršininku.“ Vienas, matyt, supratęs, kad juos stebiu, klausia mane: „O ko jūs čia? –

„Esu pakviestas.“ – „Kas kvietė?“ – „Nežinau, kvietė tardymui.“ (Tikrai nežinojau, nes jie nesakydavo savo pavardės, tik vėliau sužinojau, kad mane tardė majoras Vytautas Pilelis.) Jis tuoj nuėjo į KGB vidines patalpas, ir po minutėlės mane pakvietė...

A. Svarinsko teismas vyko Vilniuje, Aukščiausiajame Teisme, ir, kaip įprasta, mes, aktyvieji tikintieji, važiuodavome palaikyti teismojo, norėdavome patekti į Teismą. Saugumiečius tai labai nervino. Jie norėjo, kad teismai vyktų kuo slapčiau, be liudininkų, nors skelbė, kad tai viešas teismo procesas. Nė vieno tikinčiojo ar Viduklės parapijiečio neįleido į Aukščiausiojo Teismo salę, nebent jų apklausiamus liudininkus. Teisinosi, kad nėra vietos. Visai vaikė susirinkusiuosius prie Teismo salės, surinkę gatvėje, vežiojo už miesto į miškus.

Buvo ir juokingų atsitikimų. Štai sustojau prie gatvės automato atsigeriti gazuoto vandens. Ten stovėjo dar keletas žmonių. Staiga priėję milicininkai visus sulaiiko. Ten buvę atsitiktiniai žmonės šaukia: „Ką tai reiškia? Kas čia darosi? Už ką mus sulaiikote?“ Bet milicininkai nekreipia dėmesio. Mus nuvedė prie gana išgverusio autobusiuko. Ten jau buvo ir daugiau iš mūsų protestuotojų būrio, ir keletas visai atsitiktinai sulaiikytų žmonių. Visus susodino ir veža per Vilniaus miestą. Aš atidariau langą ir ėmiau kaip įmanoma garsiau dainuoti liaudies dainas. Mūsų būrio žmonės pritarė. O vienas ponas, kurį sulaiikė greta manęs prie automato, ramina: „Nutilkite, nes iš tikrųjų mus palaikys chuliganais.“ Visi tik juokiasi ir dainuoja, nekreipdami dėmesio į jo kalbas. Mus nuvežė kažkur netoli Valkininkų, pasuko į mišką ir kas keli kilometrai po vieną išmėtė. Mes gana greitai vėl išėjome į kelią. Važiuoja didelis greitasis autobusas. Pakėliau ranką ir visus mus paėmė. Autobusas važiavo greitai, mes pavijome ir pralenkėme kagėbistų autobusiuką. Juokėmės iš jų, kai vėl pasirodėme Lenino prospekte prie Aukščiausiojo Teismo, kur buvo teisiamas kunigas Alfonsas.

Apie tą žmonių gaudymą poetiškai rašė poetas Kazys Bradūnas savo „Priešauose prie Kronikos“:

Gegužės 4 d. toliau buvo gaudomi žmonės, atvykę į kun. Alfonso Svarinsko teismą (LKB Kronika, Nr. 58).

Kur staugė Geležinis Vilkas,
Žmonių medžioklė, ne žvėrių.
O rankoj nieko neturiu,
Tik žodis – vyturiukas pilkas.
Paleisiu. Niekas nepagaus.
Tegu vien Geležinis Vilkas
Varovų sąžinėje staugs.

Vėl vaikštinėjome Lenino prospektu netoli Aukščiausiojo Teismo. Susitikau kunigą S. Tamkevičių. Be galo nustebino pats KGB viršininkas: priėjo prie manęs su kunigu S. Tamkevičiumi ir paklausė, ar nenorėtume pasiklaudyti, kaip A. Svarinskui bus skaitomas nuosprendis. Žinoma, norėjome. Tai tik mudu ir įleido į Teismo salę.

Salė buvo pilnutėlė. Aiškiai matėsi, kad ten kagėbistų surinkta sovietinių žmonių publika, nes skaitant nuosprendį jie tarpais audringai plojo. Mums su kunigu Sigitu pristatė papildomas kėdes: vieną vienoje salės pusėje, kitą – kitoje. Nuosprendžio pabaigoje buvo paskelbta, kad taip pat, kaip A. Svariskas, nusikaltęs ir S. Tamkevičius, todėl jis suimamas. Ir žiūriu, jis jau vedamas kažkur į priekį. Man saugumietis stuktėlėjo į nugarą ir taip pat stumtelėjo į priekį bei ironiškai paklausė: „Kaip manai, ar tave taip pat suims?“ Atsakiau: „Viskas Dievo rankose. Aišku, kažkiek priklauso ir nuo to, kaip jūs nuspręsite, tačiau kadangi nuosprendyje mano suėmimas nebuvo paminėtas, spėju, kad neturėtumėte suimti.“

Iš tiesų, nesuėmė, tačiau mažiausiai tris–keturias valandas pralaikė, tikriausiai dėl to, jog pamirščiau ir negalėčiau paskelbti „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikoje“ nuosprendžio detalių. Be abejo, jie norėjo, kad ne-

praneščiau žmonėms, jog kunigą S. Tamkevičių suėmė. Tikėjosi, kad žmonės išsivaikščios. Saugumietis rodė pirštais stalo kraštą: „Štai kur esi. Jau esi priėjęs ribą, ir dar vienas žingsnis – krisi į bedugnę.“ Staiga išgirdau kunigo Sigitos garsų juoką. Sakau kagėbistui: „Linksma pas jus kunigui Sigitui.“ Jis atkirto: „Tai isterija.“ Vėliau, sugrįžus kunigui Sigitui iš įkalinimo, klausiau, kodėl jis suimtas juokėsi. „Prajuokino smulki krata. Žiūrėjo net į užpakalį“...

Kai mane paleido, jau buvo vakaras. Žmones radau susirinkusius melstis į Aušros Vartus. Jie galvojo, kad mes abu suimti.

Beje, apie kunigo A. Svarinsko teismą plačiai yra aprašyta „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ 58-ame numeryje. Kokia nuostabiai tiksliai to aprašymo paantraštė: „Pavyzdingo idealisto kunigo teismas įvarė baimės ginkluotai Vilniaus KGB ir milicijos gaujoms“. Galima paskaityti ir internete: http://www.lkbkronika.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=112&Itemid=88#n1

Kunigo Alfonso suėmimas nepaliko kagėbistų ramių. Kiekvieno mėnesio 26-ąją, jo suėmimo dieną, kunigai ir tikintieji vis rinkdavosi į Viduklės bažnyčią melstis už jį. Buvo išspausdintas savilaidinis atvirukas su jo nuotrauka ir maldomis už jį, renkami parašai po protesto raštais, reikalaujančiais paleisti kunigą Alfonso. Daugelis siūlėsi kalėti už jį. Buvo pasirašiusių net krauju.

Be kunigų Alfonso Svarinsko ir Sigitos Tamkevičiaus Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas veikė labai vargingai. Bet „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ nenustojė ežusi... Sovietinėje spaudoje pasipylė straipsniai, kaltinantys ir šmeižiantys kunigą Alfonso. Per televiziją parodytas kino filmas „Kas jūs, kunige Svarinskai?“. Stebėtina, kaip tie straipsniai ir kino filmas nesulaukė jokio atgarsio visuomenėje. Tik paskatino tikinčiuosius dar uoliau melstis už jį. O žinios apie jo teismą ir gyvenimą lageryje nuolat buvo skelbiamos per Vakarų radijo stotis. Žmonės jomis dalijosi vieni su kitais.

■ Fotoatvirukai, skirti suimtiems kun. A. Svarinskui ir kun. S. Tamkevičiui remti. 1983 m. Atvirukai buvo platinami visoje Lietuvoje tarp tikinčiųjų, gautos aukos buvo skiriamos suimtiesiems remti.

Iškilo klausimas – kaip toliau turėtų veikti Komitetas? Suėmė du svarbiausius aktyvistus, kunigas V. Vėlavičius dėl sveikatos nebegalėjo būti visaverčiu nariu. Maža to, kunigas Algimantas Keina pasakė, kad nebegali atlaikyti įtampos, nebemiega naktimis, jam visai nervai pradeda krikti ir jis traukiasi iš Komiteto. Pasitraukė ir kunigas Kazimieras Žilys. Jis net oficialų pareiškimą parašė, kad išeina iš Komiteto. K. Žilys labai veržėsi dirbti pastoracinio darbo į Baltarusiją, tai jis taip sutarė su sovietų valdžia: jei jam leidžia važiuoti į Baltarusiją, tai jis pasižada nebeturėti nieko bendro su Komitetu. Tai reiškia, jog likome tik trys veiklūs kunigai: Vaclovas Stakėnas, Leonas Kalinauskas ir aš.

Susitikome Krokialaukyje pas kunigą V. Stakėną, kalbėjomės. Po savaitės pas mane atvažiuo saugumiečiai ir smulkiai papasakojo visa, apie ką kalbėjomės, kad esame nutarę Šiluvoje per atlaidus vėl susitikti. Paskui labai savimi patenkintas saugumietis manęs klausia, ką galvoju apie visa tai. Esą viską jiems papasakojo vienas iš mūsų. Aš tik nusijuokiau ir nesileidau į kalbas...

Po kiek laiko atvažiuoja pas mane du kunigai ir piktai teiraujasi, kodėl su saugumiečiais bendrauju, esą papasakojau viską apie Komiteto veiklą ir planus, smulkiai net apie Komiteto susitikimą Krokialaukyje. Nustebęs perklausiu – iš kur jie tokią informaciją ištraukė? Jie man paaiškino, kad saugumiečiai jiems perdavė, kad aš viską jiems esu papasakojęs, netgi kur kitas susitikimas bus. Tada įsitarščiau pasakiau, kad nebeįmanoma daugiau man Komiteto veikloje dalyvauti, jei jie tiki saugumu, o ne manimi. Saugumas jau turi tokias ypatingas pasiklausymo priemones, kad net sugriauna mūsų tarpusavio pasitikėjimą. Supratau, kad valdžia trokšta mus skaldyti ir valdyti, nori tarpusavyje supjudyti ir jai pradeda tai sektis. Tad apie kokią Komiteto veiklą tokioje situacijoje galima kalbėti?

Beje, saugumiečiai kunigo S. Tamkevičiaus bylos tardymo metu labai norėjo, kad aš paraščiau oficialų raštą, jog Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto veikloje nebedalyvauju. Griežtai atsisakiau tai rašyti. Jie piktai klausė – ar tai reiškia, kad aš lieku Komitete? Atsakiau, kad ne, nes Komiteto veikla yra nutrūkusi. Tada jie griebėsi dar vieno būdo spausti ir pareiškė, kad visą mūsų pokalbį įrašė ir dabar viešai transliuos per radiją ir televiziją. Jei noriu, kad to neįvyktų, turiu parašyti raštą. Griežtai atsisakiau: „Darykite, ką norite, bet rašto nerašysiu.“ Beje, jie savo grasinimo neišpildė, niekur to pokalbio netransliavo. Matyt, jiems kažkodėl žūt būt reikėjo to rašto, nes pats KGB viršininkas nevykusiai bandė jį išgauti. Kartą po tardymo einame KGB koridoriu ir jis sako: „Žinau, kad esi idealistas. Tad tikriausiai labai nori aplankyti jūsų šventąjį miestą – Romą. Jei tik pasirašysi, kad neb esi Komiteto narys, galėsi važiuoti.“ Atsakiau: „Girdėjau, kad Saugume dirba bent 8 psichologai ir jums patarinėja, kaip elgtis su kunigais ir tikinčiaisiais.

■ Viešvėnų Mišių patarnautojai ir adoruotojos. 1980 m.

Kokie nepatyrę ir kvaili tie psichologai, jei jums patarė „idealistui“ siūlyti tokį sandėrį!“ Jis raustelėjęs atsakė: „Aš pajuokavau...“

Bandė vyskupas mane paskirti į Rietavą ar į kitą parapiją klebonu, tačiau niekur negavo įgaliotinio sutikimo, kuris buvo būtinas anuomet. Tik tada, kai buvo suimti kunigai A. Svarinskas ir S. Tamkevičius, 1983 metų pabaigoje, įgaliotinis pradėjo spausti vyskupą mane sukeisti vietomis su Skaudvilės klebonu V. Vėlavičiumi, kuris buvo silpnos sveikatos. Jis parvažiavo į Telšius ir buvo altarista, o aš išvažiavau į Skaudvilę klebonu. Telšiuose neliko vikaro, nors tikinčiųjų mieste buvo labai daug. Kodėl padarė tokį sukeitimą? Valdžia, akivaizdu, buvo sukūrusi Skaudvilėje slaptą kunigo kontrolės mechanizmą, todėl man ir leido ten persikelti.

Lūdnas buvo atsisveikinimas su Telšiais ir Viešvėnais. Skambėjo nuoširdūs žodžiai, eilės, skaudėjo širdį. Nebepрисimenu visų tų žodžių. Atminčiai liko telšiškių atsisveikinant įteikta tautinė juosta su išaustu tekstu: „Kunigėli, kunigėli, kaip labai, kaip labai mums Jūsų truks.“ O viešvėniškiai per Kalėdas 1983 metais deklamavo:

O geras Kunige! O ugingas!

Norim Jums padékoti už visą tą gerą,
kurį įdiegėt į mūsų širdis.

Viešvėnų parapija negali Jūsų pamiršti.

Jūsų karšta širdis liepsnoti nepaliaus,
nes jai užgęsti niekad nevalia.

Esi tvirtai jaugęs į lietuvio kraują,
ir lieki širdy mums rūtos šakele.

Mums skruostu ašara nurieda tyliai,

gerasis Kunige, kaip mes dėkingi Jums.

Gležnos širdys pasauliu nusivylė,

ir kaip skaudu be Jūsų likti mums!

Jau paskutinis pamokslas pasakytas,

ir paskutinės Mišios atlaikytos,

išsiskirti laikas jau atėjo, –

ak, iškeliaujate, paliekate jau mus!

Pirmąkart keliai atvedę į miestelį,

Jums atrodė tamsūs ir liūdni,

kai jaunimo Jūs neradot,

vaikščiojot nuliūdęs po namus.

Mūsų širdys jau giliai miegojo,

negirdėjom kviečiančių varpų,

tiktai Jūsų balsas kvietė mus prie Dievo,

tiktai vienas Jūs prikėlėte visus.

Dėkojam Jums už šitą didžią auką,

įdėtą per visus, visus metus –

ir vėl, ir vėl, ir vėl mes Jūsų pasigesim, šauksim,

žodžių Jūs' tvirtų, ir tos stiprybės Jūsų

lauksim, lauksim!

KLEBONAS

Prieš iškeliaudamas į Skaudvilę bandžiau suieškoti kunigui V. Vėlavičiui kitą butą. Nesąmonė tokiam senam žmogui taip toli nuo bažnyčios gyventi ir kasdien į ją 4–5 kartus lakstyti. Tai jam buvo įmanoma tik miesto maršrutiniu autobusu. Kad visada laiku suspėtum, kad nepavėluotum, kad nepasitaikytų praleistas reisas, reikėjo stengtis iš namų išeiti anksčiau. Juk kitokios galimybės nebuvo. Buvau jau sutaręs Kalno gatvėje apie pora šimtų metrų nuo katedros kambarį pas pranciškonės. Nežinau, kodėl jis ten neapsigyveno. Gal dėl to, kad pranciškonių butas buvo valdiškas, todėl jos negalėjo nieko priimti...

Paskirtas į Skaudvilę ir Adakavą klebonu, turėjau daugiau atsidėti pastoraciniam darbui. Tose parapijose nebuvo kas mane pavaduoja. Nuvažiauvau tuoj pat po 1984-ųjų Naujųjų metų.

Ypatingai džiaugiasi, kad taip netoli nuo Viduklės. Juk esame nutarę susirinkti Viduklėn kiekvieno mėnesio 26-ją – kunigo Alfonso Svarinsko suėmimo dieną.

■ Skaidvilės Šv. Kryžiaus bažnyčia. Foto Vido Dulkės. Iš *Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių*. RF188

■ Skaidvilės Šv. Kryžiaus bažnyčios centrinis altorius. Foto Vido Dulkės. Iš *Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių*. RF192

Pirmas dalykas, kurį paskelbiau: kunigo A. Svarinsko pavyzdžiu niekada už laidotuves neimsiu nė vienos kapeikos. Rengiant laidotuves žmonės turi daug rūpesčių. Tad bažnyčia nori nors truputėlį tuos rūpesčius sumažinti.

Kunigai kaimynai piktinosi: nori vaizduoti save geresniu už mus visus? Atkirtinėjau: taip elgėsi A. Svarinskas. Ir kai kurie žmonės niekaip nenorėjo sutikti su tokia tvarka: mes norime paaukoti bažnyčiai. Atsakydavau: galite aukoti rinkliavos metu, galite aukoti užsakydami kitas Mišias. Gerieji katalikai gailėjo manęs: nepragyvensi. Pasirodo, kad aš išlošiau: iš pradžių aukų dėžutėje Mišioms už mirusius rasdavau 10–20 rublių per mėnesį. Vėliau buvo tokių mėnesių, kad esu radęs daug daugiau.

Visi kunigai tada mokėdavome mokesčius finansų inspekcijai. Turėdavome patys pateikti ataskaitas, kiek kokių pajamų turėjome per metus už atskirus patarnavimus. Kunigai turėjo rodyti pajamas. Taigi man bent už laidotuves negalėjo uždėti mokesčių.

Niekada nenurodžiau aukos už Mišias dydžio. Pabrėždavau, kad tai auka.

Skaudvilė labai patogioje vietoje: prie keturių rajonų ribų – Tauragės, Šilalės, Kelmės ir Raseinių. Todėl būdavo labai daug krikštų ir santuokų: žmonės stengėsi sakramentus priimti kuo toliau nuo valdžios akių.

Matydamas, kaip šalta krikšto ir santuokų dalyviams šaltoje bažnyčioje, sau prisiekiau: „Jau kitą žiemą Skaudvilės bažnyčioje turėsime apšildymą.“ Kreipiausi į Tauragės rajono vykdomąjį komitetą, prašydamas leidimo projektuoti bažnyčios apšildymą. Nukreipė į Paveldo įstaigas. Man buvo pasakytas griežtas „Ne“, nes Skaudvilės bažnyčia – architektūrinis paminklas ir nieko papildomo statyti ar įrenginėti negalima. Nuvykau pas Religinių reikalų tarybos įgaliotinį: „Visam pasauliui šauksiu, kad sovietų valdžia nori sušaldyti tikinčiuosius.“ Matyt, nenorėjo erzinti mano „ekstremizmo“, paskambino į Paveldo įstaigas, ir man davė leidimą. Tada nesunkiai gavau visus tam reikalingus leidimus tiek rajone, tiek Vilniuje. Ne tik

138

СЕКРЕТНО

КАРТЧОКА ДЕЛА № 1981 № (архивный)

1. Когда возникло дело «.....» 197... г.

2. Когда зарегистрировано дело «.....» 1984 г.

3. Как зарегистрировано: как вновь заведенное, похитое из архива, полученное из другого органа, переведенное из другого вида дела (нужное подчеркнуть)

4. Когда окончено дело «.....» 197... г.

5. Как окончено: в связи с арестом, розыском, профилактикой, опровержением материалов, малозначимостью, смертью, выездом за границу, переводом в другой вид дела, передачу в другой орган (нужное подчеркнуть)

6. Орган (отдел), в производстве которого находится дело и отметки о передаче дела

22.06.84. № 5/3 2331 г. Стаужане

7. По линии какого Управления—отдела ведется дело 5 Сивиди

8. Округа учета

9. Категория лица (агент, инораваедки, сектант и др.)

10. Суть материалов:

Формы 46

■ KGB kortelė Kortelėje Nr. 18571 parašyta, kad J. Kauneckui KGB 5-osios tarnybos 3-iasis skyrius 1984-07-14 užvedė operatyvinio stebėjimo bylą Nr. 1981 pavadinimu „Restavator“; nurodyta, kad byla buvo pervesta iš operatyvinio ištyrimo bylos Nr. 35. LTSR KGB archyvinuose fonduose (Lietuvos ypatingasis archyvas, K-1, _61_20_18571).

J. Kauneckui vestos operatyvinio ištyrimo bylos Nr. 165, Nr. 35 bei operatyvinio stebėjimo byla Nr. 1981 nerastos (Lietuvos Ypatingasis archyvas 2021-12-14 Pažymos Apie Joną Kaunecką, Nr. P2-3220).

давė leidimą, bet Paveldo organizacijos suprojektavo ir katilinę, tiesa, požeminę. Ir taip suprojektavo, kad neturėjo nieko būti virš žemės, tik kaminaš. Bandžiau ginčytis, kad tai per daug sudėtinga ir nepraktiška, bet jie ramino: „Katilinės sienos tau ateityje tarnaus kaip pamatas kitai, didesnei, zakristijai, nes tu mėgsti dirbti su jaunimu, o Skaudvilėje nėra patalpų, net neturi kur rengtis mergaitėms ir patarnautojams, kurių gausiai turi.“

Statyba buvo sunki, nes reikėjo palįsti po bažnyčios pamatais ir Paveldas kasti leido tik rankomis su pasamdytų archeologų priežiūra. Mat aplink bažnyčią buvo daug senų palaidojimų. Statomos katilinės teritori-

joje radome net trisdešimt keturių žmonių palaikus. Įdomiausia, kad vieno kariškio rūbai nesuirę, o ant jo kaklo – Valančiaus laikų blaivystės pažado medalionas. Nežiūrint tokių sudėtingų sąlygų, viską iki kitos žiemos įrengėme, net aukštą šamotinių plytų kaminą pastatėme. Dar pirmosios žiemos metu bažnyčioje išvedžiojome vamzdžius ir įrengėme radiatorius. Nepaprastai gausiai žmonės kasdien rinkosi į talką. Nepaprastai daug talkino partizanas Leonas Laurinskas iš Tauragės. Jam paskambindavau, ir Tauragėje jis užsakydavo mašiną betono. Liejome katilinės sienas, grindis ir lubas. Katilinėje įrengėme dvi krosnis: skystam ir kietam kurui. Stengiausi, kad bažnyčioje žiemą būtų bent dešimt–penkiolika laipsnių šilumos. Radiatorius užpildėme pusiau su antifrizu, kad kartais, žiemos naktį staiga atšalus orui, neužšaltų. Sutvarkėme centrinį šildymą ir Adakave. Kadangi ten katilinė buvo po grindimis vidury bažnyčios, su uolaus tikinčiojo Adolfo Kumpikevičiaus pagalba įrengėme priešgaisrinę signalizaciją. Bažnyčia juk medinė, būtina tokią saugoti...

Gaila, labai gaila, kad šiuolaikiniai kunigai nutarė nebešildyti bažnyčios, tiek Skaudvilėje, tiek Adakave, nors aš galvojau, kad dvidešimt pirmajame amžiuje žmonės nebeis į šaltas bažnyčias. Šildė tik dvejus metus, tol, kol užteko mano palikto kuro: gazolio (skysto kuro), anglių ir malkų. Rodos, klebonaujant kunigui Antanui Giliui, užšalus sprogo radiatorius. Tiek jam, tiek kunigams Vidmantui Šidlauskui ir Gintarui Lengvinui tikintieji patys siūlė parūpinti kuro ir patys kūrenti, bet kunigai nenorėjo tokio „rūpesčio“.

Negerai padarė klebonas. Už šamotinio kamino kampe ėmė pūti bažnyčios siena. Jis sugalvojo, kad kaltas kaminas ir reikia jį griauti. Nuvažiavau lietui lyjant ir žiūriu: per sieną nuo stogo bėga vanduo. Kaip ji nesupus: niekas nevalo lietvamzdžių. Mano laikais Galminas du kartus per metus lipdavo ant stogo – pavasarį ir rudenį. Ir visada išvalydavo lietvamzdžius, niekada sienomis nebėgdavo vanduo. Sakiau ne kartą tai klebonui. Net jei tikrai būtų kamino problema, šiais laikais galima rasti gerų priemonių sienai apsaugoti. Deja, jis ir jo „patarėjai“ pasielgė kaip vaikai: kaminą nugriovė, o plytas iššvaistė.

- Kartu su kun. Vincentu Vėlavičiumi laikome šv. Mišias Skaudvilės bažnyčioje. Tauragės r., 1985 m. gruodžio mėn. Iš *Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus* rinkinių. RF426

Kol Skaudvilėje turėjau altaristą kunigą Stanislovą Sakutį, su pamaldomis nebuvo problemų. Sekmadieniais turėjome trejas pamaldas Skaudvilėje ir vienas Adakave. Kunigas Stanislovas aukodavo Skaudvilėje votyvinės Mišias, aš pasakydavau pamokslą, klausydavau išpažinčių. Per kitas Mišias jis klausydavo išpažinčių. Tik vakarais dažniausiai nebeateidavo, turėdavau pats anksčiau nueiti klausyti išpažinčių. Kai kurie kunigai sakydavo, kad nereikia vakarinių Mišių. Nesiryžau atsisakyti, nes ateidavo penkiasdešimt–šešiasdešimt tikinčiųjų.

Adakave šventadieniais pamaldas turėdavome po pietų trečią valandą. Kunigas Sakutis nevažiuodavo į Adakavą, todėl reikėjo visada važiuoti anksčiau klausyti išpažinčių. Stebėdavausi žmonių gausumu Adakavo bažnyčioje. Parapija nedidelė, vos per penkis šimtus. Pamaldose visada per šimtą. Buvo ne tik suaugusiųjų choras, bet ir jaunimo, taip pat būrys patarnautojų, adoruotojų. Net šiokiadienių gegužinėse pamaldose ar

spalio mėnesį rožinio kalbėti susirinkdavo dvidešimt–trisdešimt. Todėl reikėjo stengtis nuvykti ir aukoti Mišias. O didžiosiose šventėse, ne tik per Velykas, Kalėdas, bet ir Visų Šventųjų dieną, taip pat per Motinos ir Tėvo dienas padalindavau net iki keturių šimtų Komunijų.

Sukdavau galvą, kokia čia priežastis, kodėl tikintieji tokie uolūs. Juk bažnyčioje seniai nebėra savo kunigo, tik atvažiuojantys. Viskas paaiškėjo Globos namuose. Prieš karą Adakave buvo Marijos tarnaičių vienuolyno amatų mokykla. Sovietiniais laikais tose patalpose įsikūrė Globos namai. Vienas kitas stipresnis globotinis ateidavo ir į bažnyčią. Iki šiandien ypač prisimenu vieną luošą, sulinkusią moterėlę. Ji, sunkiai vaikštanti, tvarkė kapus! Globos namų darbuotojai buvo nuostabūs, leido lankyti globotinius. Tai, ką išgirdau iš sergančių, silpnų ligonių, pritrenkė mane. Nė vienas nesiskundė, nedejavo. Žiūrėk, moterėlė nebevaikštanti, jos pirštai susukti reumato, o ji skundžiasi, kad padarė didelę nuodėmę, nes per miegus iš skausmo sudejavo naktį, sutrukdė kitų miegą. „Kunigėli, jei galėčiau, keliais ateičiau į bažnyčią už tuos, kurie galėdami nebeateina.“ Kaipgi tokia auka neišjudins šaltų širdžių, neuždegs jų tikėjimo karščiu?!

Palaidojęs kunigą Stanislovą Sakutį, nenorėjau mažinti pamaldų. Votyvai kviesdavau iš Stulgių kleboną Ferdinandą Žilį. Skaudvilėje buvo daug laidotuvių su gausiais būriais tikinčiųjų. Būtinai reikėjo antro kunigo. Vis suieškodavau pagalbininką iš kaimyninių parapijų. Vargonininkui giedant egzekvijas, abu klausydavome išpažinčių. Po to, aukojant Mišias, kunigas svečias ne visada suspėdavo išklausti išpažintis iki Komunijos. Todėl Skaudvilėje būtinai turėjome įrengti kitą namą kunigams gyventi, nes galvojau, kad Skaudvilėje ir Adakave dėl tikinčiųjų gausos būtinai reikia dviejų kunigų.

Nupirkę namelį Kundročių gatvėje, iškasėme po namu rūšį, jame įrengėme šildymo katilus kietam ir skystam kurui bei elektriniam šildymui, įvedėme vandentiekį bei vietinę kanalizaciją. Namą pailginome, pristatėme antrą aukštą. Vėl stebėjaisi tikinčiųjų talkomis. Vėl talkino betonu Leonas Laurinskas.

■ Su Partizanu Leonu Laurinsku ir pogrindžio kunigu Petru Našlėnu. 1986 m.

Senajame name apgyvendinome ligonį kunigą Romualdą Žulpą, po jo – kunigus Juozą Širvaitį, Vladą Šlevą, vėliau klebonai apgyvendino Albiną Arnašį. Kaip minėjau, Skaudvilėje visada buvo darbo dviem kunigams. Tuo metu čia gyveno per tris su puse tūkstančio gyventojų. Dabar Skaudvilėje belikę vos pusantro tūkstančio, tad, sako, kito kunigo nebereikia...

Buvo tada ir daugiau svarbių darbų, kurie trukdė užsiimti veikla už parapijos ribų. Teko dengti Adakavo bažnyčios stogą ir bokštą. Į bažnyčią pamaldoms teko kopti akmenų grindiniu. Tai buvo ypač pavojinga žiemą, per laidotuves nešant karštą. Tad reikėjo per visą šventorių įrengti didelius laiptus. Vėl reikalinga daug betono. Jo galėjome gauti Skaudvilėje, kur jį pardavinėjo Skaudvilės Ryšių įmonės viršininkas Bakšas. Kai dirbome Skaudvilėje, jis nesiryžo parduoti betono. Mat per daug arti komunistinės valdžios akys, pavojus nukentėti... Bet Adakavui pardavė, kiek tik norėjome.

■
Mitingas Gedimino [dab. Katedros] aikštėje 1941 m. trėmimų aukoms atminti. Vilnius, 1988 m. birželio 14 d. Viešai pirmą kartą Trispalvę iškėlęs laisvės kovų dalyvis, politinis kalinys Leonas Laurinskas. Iš *Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus* rinkinių. RF502

Leonas Laurinskas supažindino mane su buvusiu partizanu Jonu Kadžioniu. Jam, grįžus iš Sibiro, nebuvo leista apsigyventi Lietuvoje, tad jis apsistojo Kaliningrado krašte. Nuvykome pas jį su Leonu. Pasiūliau nelegaliai apsigyventi Adakavo apleistoje klebonijoje. Jis tiesiog apsidžiaugė ir netrukus persikraustė su žmona. Klebonijoje viename gale gyveno vargonininkas su šeima, o kitas buvo apleistas, tiesiog nebegyvenamas. Kadžionis – tikras meistras, nuostabiai įrėngė kambarius.

Adakave choristams bažnyčioje buvo baisūs laiptai, galima sakyti, tik kopėčios lipti giedoti ant viškų (bažnyčios patalpa vargonininkams ir gie-

■ Partizano Jono Kadžionio-Bėdos 90-ties metų jubiliejų minint. Anykščiai. 2018 m.

dotojams virš bobinčiaus įėjimo). Suprojektavau laiptus, ir meistras Kadžionis puikiai pastatė. Po kiek laiko Kadžionį priregistravau tame name. Niekas neatkreipė dėmesio, kai kreipiausi į apylinkę. Vėliau, mirus žmogui, Kadžionis išvažiavo į savo tėviškę Kavarske.

Tiesa, su statybinėmis medžiagomis tiek Skaudvilėje, tiek Adakave buvo didelė problema. Jų trūko, o įsigyti buvo galima tik su specialiomis paskyromis (pavyzdžiui, plytoms, vamzdžiams ir radiatoriams). Paskyras iš rajonų ar miestų vykdomųjų komitetų galėjo gauti tik žmonės, statantys ar remontuojantys namą. Medžiagų buvo galima gauti ir be dokumentų, mokant smarkiai padidintą kainą. Jei tikrintojai rasdavo bažnyčioje ar klebonijoje statybinių medžiagų be pateisinamų dokumentų, medžiagas konfiskuodavo ir uždėdavo nepaprastai dideles baudas, net perduodavo teismui, kaip tai atsitiko remontuojant Mažeikių bažnyčią. Kadangi sovietinė sistema buvo „blato“, kitaip sakant, kyšių sistema, buvo galima gauti

pirkti ir dokumentų. Tai jau nebuvo paskyros, nes šios būdavo išrašomos tik statančiam namą žmogui. Surašydavome aktą, kad žmogus bažnyčiai parduoda po statybos ar remonto atlikusias medžiagas. Tą aktą tekdavo patvirtinti vykdomajame komitete ar apylinkėje. Žinoma, reikėjo tik rimtos kontrolės ir būtų radę fiktyvų pardavimą, bet tada nukentėtų ir pardavęs asmuo, ir pirkęs, ir patvirtinęs dokumentą. Todėl tokios kontrolės nebuvo. Bet bažnyčiai visa tai kainuodavo. Todėl galima tik įsivaizduoti, kokios turėjo būti šamotinių plytų kainos Skaudvilės bažnyčios katilinės kaminui ir kiek joms „dokumentų“ reikėjo, nes joks žmogus negalėjo turėti paskyros tokiam kiekiui! Tuo skaudžiau jų iššvaistymas, išpardavinėjimas...

Tiek Skaudvilės, tiek Adakavo vargonai beveik nebegrojo. Kadangi jie buvo seni, teko pavesti jų remontą valstybinėms vargonų restauracinėms dirbtuvėms Vilniuje... Tai kainavo tūkstančius, bet tikintieji aukojo... Ypač specialistus sužavėjo Adakavo bažnyčios vargonai. Tokių niekur Lietuvoje

■ Skaudvilės patarnautojai ir adoruotojos. 1985 m.

■ Adakavo adoruotojos. 1985 m.

■ Adakavo patarnautojai. 1985 m.

nebuvo. Juos bažnyčiai bene prieš porą šimtmečių padovanojo Adakavo dvarininkas. Jie buvo nešiojami, juos galėjo panešti keturi vyrai. Tad jų kopiją pasidarė Vilniaus vargonų restauravimo dirbtuvė. Vėliau, jau laisvės laikais, jais ypač susidomėjo vokiečiai – tiesiog delegacijos važinėjo jų pasiklaudyti ir pasižiūrėti...

Netoli Skaudvilės, už miško, vos už šešių–septynių kilometrų buvo Batačiai, kadaise garsus apylinkės centras. Nuolat ten nuvažiuodavau dviračiu. Batačių Šv. Onos bažnyčioje buvo stebuklingas šv. Onos paveikslas. Į septynių dienų atlaidus čia suvažiuodavo tūkstančiai tikinčiųjų. Bet 1970 metais komunistai sudegino bažnyčią (žmonės kalbėjo, kad ją, o taip pat Gaurės bažnyčią sudegino Gaurės mokyklos direktorius, netrukus jis nusižudė), neliko ir stebuklingojo Batačių šv. Onos paveikslo. Bažnyčią sudeginus, pamaldos vykdavo varpinėje. Jų metu didžioji dalis žmonių stovėdavo lauke. Su skausmu žvelgiau į žmones, talkindamas ten per šv. Onos atlaidus.

Plėsti varpinės patalpų komunistinė valdžia jokių būdu neleido. Klebonui Juozapui Širvaičiui pasiūliau įrengti zakristiją ir kitas papildomas patalpas po žeme, bet jis sakė, kad ten labai šlapia, tiesiog paviršiuje telkšo vanduo. Įrodinėjau: negali būti, juk teritorija ant kalnelio. Tad teko man prisiminti savąją melioratoriaus specialybę: nusausinau visą kalnelį, net buvusios bažnyčios teritoriją. Ir taip, nors ir po žeme, bet išplėtėme bažnyčios patalpas. Tik vėliau, jau sulaukus laisvės, buvo pastatytas priestatas...

Žinoma, nepaisant daugybės statybinių darbų ir rūpesčių bei parapijinių reikalų, ir toliau teikiau informaciją „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikai“, dalyvavau Žemaičių Kalvarijos atlaiduose, rinkau parašus po įvairiais protestų raštais. Be to, buvau kviečiamas į Vykdomąjį komitetą pasiaiškinti tiek dėl katekizacijos, tiek dėl pamokslų.

Po kunigo J. Zdebskio žuties „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ gana išsamiai rašė apie anuometinės valdžios pastangas „sutvarkyti“ mane Skaudvilėje ir Adakave.

■ Sutvirtinimo komanda Skaudvilėje. Pirmoje eilėje iš kairės: kun. Vincentas Vėlavičius, aš, vysk. Antanas Vaičius, Petras Puzaras, kun. Juozas Širvaitis. 1985 m.

Tačiau nuo 1988 metų rimtesnių susidūrimų su valdžia jau nebuvo. Jautėsi, kad pamažu keičiasi laikai. Kai 1988 metais pastatėme su parapijiečiais statulą tremtiniams atminti, o 1989-aisiais – didelį kryžių Molotovo-Ribentropo pakto penkiasdešimtmečiui su Bernardo Brazdžionio užrašu: „Bet tu sulauksi Laisvės ryto, tu kelsies, mano kenčianti tauta“, nesulaukėme jokios valdžios reakcijos. Tapo aišku, kad persekiojimo laikai baigėsi.

Skaudvilės ir Adakavo žmonės labai entuziastingai sutiko Sąjūdį, Lietuvos Nepriklausomybę. Mane įjungė į Skaudvilės Sąjūdžio grupę, net kvietė į Tauragės rajono grupę. Bet vyskupas Antanas Vaičius nenorėjo, kad kunigai jungtųsi į Sąjūdį. Jis sakė, kad pas jį buvo atvykę du aukšti KGB pareigūnai ir sakė: „Nebijok jungtis į Sąjūdį.“ Jo nuomone, Sąjūdis, aiškiai kuriamas ir valdomas saugumo, neaišku, kur nuves, todėl nėra ko jį jungtis... Be to, nebuvo man galimybės nuolat Tauragės rajono Sąjūdžio

■ Vasario 16-sios minėjimas Skaudvilėje. 1990 m.

veikloje dalyvauti, kadangi jų susirinkimai būdavo dažniausiai vakarais. O aš nenorėjau atsisakyti gausiai lankomų vakarinių pamaldų...

Skudviliečiai gausiai rinkosi į mitingus, statė kryžius ir dalyvavo Baltijos kelyje. Nuolat į Skudvilę atvažiuodavo Sąjūdžio vadovai iš Vilniaus, rašytojai, politikai. Kultūros namų salė sunkiai talpindavo susirenkančiuosius. Renginiai prasidėdavo pamaldomis bažnyčioje. Paskui iškilmingai su eiseną eidavome į Kultūros namus.

Mokytojai labai aktyviai įsijungė į laisvos Lietuvos atkūrimą, vaikus kvietė į pamaldas bažnyčioje, į tautinių švenčių minėjimą, rikiuodavo mokinius eisenoms. Geros tikinčiosios moterėlės kartais bardavosi: „Anksčiau draudė mokiniams eiti į bažnyčią, gaudė ir baudė einančius, persekiojo, o dabar tos pačios varo į bažnyčią. Tos išdavikės išvertė kailį, prieš kurį laiką vieną šnekėjo, o dabar jau kitaip.“

Aš Skaudvilėje buvau dar neseniai ypač puolamas sovietinių struktūrų. Negi turėjau paskelbti jiems atpildo valandą? Tai būtų visiškai nekrikščioniška. Mačiau, kad Skaudvilės mokytojai jaučiasi nejaukiai. Surengiau susitikimą su jais. Pakviečiau bendrų pietų į Skaudvilės restoraną ir pasiūliau ištiesti vieni kitiems rankas, nebestovėti skirtingose pusėse, tarsi už barikadų. Sakiau: „Juk ir sovietmečiu tikri mokytojai norėjo ir rūpinosi, kad vaikai užaugtų žmonėmis iš didžiosios raidės. Ir ne mums teisti, kas kiek piktybiškai bendradarbiavo su komunistinėmis blogio struktūromis, o kas tik buvo priverstas, įspaustas į kampą. Ne mums teisti, tegul sprendžia gailėstingasis Dievas.“ Mokytojai entuziastingai priėmė mano kvietimą užmiršti priešišumą ir bendradarbiauti. Raminau žmones, aiškinau, kad ir mokytojai buvo priversti. Dabar tik turime džiaugtis laisve. Tuo labiau kad Skaudvilės mokytojai jau 1989 metų rugsėjį leido vaikus į tikybos pamokas bažnyčioje, o atšalus orams – į mokyklos salę. Kiek vėliau tikybos pamokas vedžiau atskirose klasėse.

■ Po Pirmosios Komunijos. Skaudvilė. 1987 m.

„Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ 1986 metų Nr. 70 rašė:

KADA IR KUO BAIGSIS ŠANTAŽAS?

1985 m. pavasarį Skaudvilės klebonas kun. Jonas Kauneckas parašė skundą į Maskvą, jo žodžiais tariant apie tai, kaip saugumiečiai ir prokuratūros darbuotojai laužo tarybinius įstatymus ir savo pačių nutarimus. Net ir artimiausiems draugams nepavyko gauti kun. J. Kaunecko skundo teksto, ar ką nors smulkiau sužinoti apie tą skundą. Jis sakėsi nenorįs sudaryti galimybės kerštui už kritiką, mat TTGKK nuteistieji nariai buvo kaltinami antitarybine agitacija ir propaganda už tai, kad Komiteto dokumentai buvo žinomi ir užsienyje.

Po skundo aiškiai pastebima prieš kun. J. Kaunecką prasi-dėjusi KGB keršto kampanija, galbūt planuojamas ir susidorojimas. 1985 m. pavasarį ir vasarą Tauragės saugumiečiai visokiais būdais „kūrė“ kunigo „nusikaltimus“. Šioje akcijoje nepaskutinę vietą užėmė pats saugumo viršininkas Seveliovas, o ypatingai saugumietis Vytautas Valantinavičius. Buvo tardomi beveik visi Skaudvilės bažnyčios komiteto nariai. Saugumiečiai stengėsi įtikinti tikinčiuosius, kad kun. J. Kauneckas yra nusikaltėlis, pavojingesnis už kun. A. Svarinską, ir S. Tamkevičių, tik labai gudrus. „Mes jį sutvarkysim dar gudriau nei anuos kunigus: liudininkai jų bylose buvo netikintieji, o prieš kun. J. Kaunecką liudys vien tik tikintieji.“ Bažnytinio komiteto narius saugumiečiai stengėsi įtikinti, kad kunigas platina „Kroniką“. Čekistai baisiausiais grasi-nimais reikalavo, kad parapijiečiai liudytų, jog iš kun. Kaunecko gauna „Kroniką“.

Taip liudyti reikalavo, gąsdindami net jų vaikų bloga ateitimi: niekur neįstos mokyti, bus paimti į kariuomenę ir pasiųsti į Afganistaną ir pan. Taip pat buvo bauginami ir Adakavo bažnytinio komiteto nariai. Neatlaikę šantažo atsistatydino Adakavo bažny-tinio komiteto pirmininkas Lembutis ir sekretorė Lembutienė.

Čekistai stengiasi sudaryti kun. J. Kauneckui nepakeliamą darbo ir gyvenimo atmosferą. 1985 m. rugpjūčio 14 d. į kleboniją atėjęs milicininkas surašė protokolą, kad čia gyvena nepriregistravusi ir gamina kunigui maistą Bronė Aputytė. (Ji negali registruotis, nes turi valdišką butą Gargždzuose.) Po kelių dienų milicininkas atnešė įspėjimą: jei nepriregistruos, bus baudžiama. Rugpjūčio 29 d. Skaudvilės miesto vykdomojo komiteto pirmininkė Bernikienė ir sekretorė Karosienė paruošė dokumentaciją B. Aputytės administracinei baudai: rugpjūčio 30 d. ji turėjo prisistatyti į Tauragės miliciją, tuo pačiu išregistruota iš buto Gargžduose, o butas atimtas. Bet tą dieną atvykę milicininkai klebonijoje jos nerado – jau buvo išvykusi į Gargždus. Nors kun. J. Kauneckas eidavo maitintis į miesto valgyklą, milicijos darbuotojai dar kelis kartu klebonijoje ieškojo B. Aputytės.

Parapijos rekolekcijų metu, gruodžio 14–15 d. d., klebonijoje maistą gamino kelios vietinės moterys. Į svečius buvo atvykusi kunigo brolienė ir serganti jo sesuo. Atėję milicijos pareigūnai taip išgąsdino kunigo seserį, kad teko kreiptis pas gydytoją.

Saugumiečiai pradėjo šantažuoti tuos, kurie nuveža kunigą į aptarnaujamą Adakavo bažnyčią ar kur kitur. Buvo tardyti kunigą pavėžėję: Alfonsas Kaminskas, Adolfas Kumpikevičius, Juozas Dabulskis, Aleksas Ivanauskas, Rimantas Andruška, Remigijus Laugalis, Vytautas Neteckas. Kolūkio sandėlininką Vytautą Netecką, zakristijonaujantį sekmadieniais Adakavo bažnyčioje, saugumiečiai, išsikvietę į autoinspekciją ir kitas įstaigas bei prisistatę į darbavietę, reikalavo, kad jis kiekvieną pirmadienį atvyktų į apylinkę papasakoti kunigo pamokslą. Dėl nervinės sistemos sutrikimo net kelis kartus Neteckas sirgo, atsisakė sandėlininko pareigų, o dėl ligos neteko vairuotojo teisių. Nežiūrint to, kartais jis pavėžėdavo kunigą į Adakavą. 1986 m. sausio 18 d. Skaudvilės m. vykdomojo komiteto pirmininkė

Bernikienė paskambino milicininkui Grubliauskui, kad sekmdienį pasiruoštų sulaikyti kun. J. Kaunecką. Su mašina atvyko saugumietis Vytautas Valantinavičius ir miesto aikštėje laukė pravažiuojančio V. Netecko. Sulaikęs jį, nubaudė 30 rublių bauda ir perspėjo, kad, jei veš kunigą atgal, bus atimta mašina. Čekistas tyčiojosi: „Nors ir kleboną vežioji, nors ir į bažnyčią eini, Dievas nepadeda – netekai teisių, sumokėjai baudą, netekai ir mašinos. Dirbk mums, ką mes liepsime, nereikės mokėti baudos, o rytoj gausi teises...“

Visokiais grasinimais saugumiečiai norėjo priversti jiems dirbti vargonininką Remigijų Laugalį. Tai kviečia jį į pasų stalą, tai į autoinspekciją arba gauda namuose. 1985 m. vasarą jis lankė vairuotojų kursų. „Teisių negausi“, – pagrasino saugumiečiai. Iš tiesų, Laugaliui nebuvo leista laikyti egzaminų. Uždėta 30 rub. bauda už važiavimą be teisių. Po pamaldų Adakave vis prisistato saugumietis Valantinavičius ir stebi, kaip vargonininkas važiuos namo. 1986 m. sausio 15 d. jo laukė prie Adakavo klebonijos, ieškojo pas žmonos tėvus, – mat, jis kviečiamas nenuvyko į Tauragės pasų stalą.

1986 m. sausio 11 d. Tauragės saugumo viršininkas Šveliovas savo kaimynams pasakė, kad greitai laiku teks suimti kun. J. Kaunecką už skaidrių rodymą bažnyčioje. Kalbos apie suėmimą buvo paskleista gan plačiai, tikriausiai tikslu sukelti baimės atmosferą.

1986 m. kovo 12 d. į rajoną pokalbiui buvo kviečiami visi Tauragės rajono bažnytinių komitetų nariai. Čia jiems kalbėjo RRT įgaliotinio referentas Kažukauskas. Kaip įprasta, aiškino religinių susivienijimų nuostatus. Iš rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojos Ulbienės pasisakymo aišku, kad planuojama ateityje pulti kun. J. Kaunecką. Pavaduotoja Ulbienė Skaudvilės bažnyčią pavadino įstatymų pažeidinėjimų židiniu.

Aiščiau jaučiama, kad ieško dirbtinai sudarytų priekabių. Pvz., kun. J. Kauneckas į bažnyčią atleidams ir rekolekcijoms kviečia kitus kunigus, apie tai nepranešdamas rajono vykdomajam komitetui ir negavęs jo leidimo, tuo pažeidžias minėtus nuostatus, nes kunigas gali eiti pareigas tik savo parapijoje. Kun. J. Kauneckas reikalauja, kad tikintieji pasirašytų pasižadėjimus negirtauti (faktiškai kunigas J. Kauneckas nereikalauja tokių pasižadėjimų. Ir kas gi blogo, jei kartais paragina pasiryžusius blaiviai gyventi užsirašyti į parapijos blaivininkų knygą?), bažnyčioje rodąs skaidres, surengęs bažnyčioje kalėdinę eglutę, ėjęs Vėlinėse melstis į kapines ir ten atlikęs apeigas. Ir vis pabrėžiant – šitaip pažeidinėja įstatymus Skaudvilės kunigas (nors beveik visur Lietuvoje kunigai neprašo leidimo pakviesti kunigams, rodo skaidres ir t. t.).

VĒL SEMINARIJOJE IR MOKYKLOJE

Deja, 1990 metų rugpjūtį mane vyskupas Antanas Vaičius ėmė kvies-
ti į Telšių kunigų seminariją... Tikintieji pradėjo rinkti parašus, norėda-
mi mane išsaugoti Skaudvilėje. Raminau juos: vyskupas tik įtars, kad tai
mano kurstymas... Sunku buvo, taip norėjosi gyventi tų pamiltų žmonių
atgimimo dvasia. Kaip tik artėjo mamos mirties metinių diena rugpjūčio
pabaigoje. Todėl norėjau kiek vėliau važiuoti į Telšius. Bet vyskupas prašė,
kad su klierikais pradėčiau mokslo metus seminarijoje. Net atsiuntė man
paskyrimą Telšių kunigų seminarijos vicerektoriaus pareigoms... Sunkoka
buvo. Be to, parapija dar turėjo skolų. Tikėjausi jas išlyginti. Tiesa, po var-
gonų restauracijos, po naujos klebonijos ir bažnyčios apšildymo įrengimo
iš šimtatūkstantinių skolų liko tik kelios dešimtys. Tikintieji tikrai gausiai
rėmė. Metai kiti, ir skolų būtų nelikę... Ne, vyskupas niekaip nesutiko lauk-
ti. Skolų nepalikau, jas teko atlyginti iš savo santaupų. Be to, buvau pripir-
kęs gausybę knygų mokiniams ir tikintiesiems. Jas, kaip ir kurą dvejiems
metams, palikau nemokamai.

Skausmingai atsisveikinome. Žmonių į atsisveikinimo pamaldas prisirinko tiek, kad teko jas aukoti miestelio aikštėje.

Telšiuose apgyvendino mane buvusios katedros klebonijos antrame aukšte. Palėpėje sugrūdau knygas. Tuoj pas mane prisistatė pedagogė Angelė Raudienė su pasiūlymu steigti katalikišką mokyklą. Juk, atgavus Lietuvai nepriklausomybę, kiekvienas sąmoningas lietuvis galvojo: dabar galėsiu savo vaikus mokyti pagal savo įsitikinimus. 1990 metų rugpjūčio viduryje Telšiuose atsirado entuziastų katalikų, katalikiškos mokyklos steigėjų būrys. Susidarė nuostabi proga: liko tuščios patalpos – uždaryta Telšių vaikų namų vidurinė mokykla (vaikų namų auklėtiniams buvo pasiūlyta pasirinkti mieste bet kurią kitą mokyklą). Idėja įkurti katalikišką mokyklą ypač užsidegė mokytoja Angelė Raudienė. Entuziastingai tą mintį priėmė Telšių vyskupas Antanas Vaičius ir aš. Ir įvyko tikras stebuklas: pasiūlymui pritarė Telšių rajono Švietimo skyrius.

Ir štai pedagogų konferencija prieš mokslo metus. Negirdėta žinia: steigiama Lietuvoje pirmoji katalikiška mokykla! Ir svarbiausia: vidurinė nuo pirmos iki dvyliktos klasės (vienintelė tokia Lietuvoje!). Pristatomi tos mokyklos direktorė Angelė Raudienė ir kapelionas kunigas Jonas Kauneckas. Su koku nustebimu rajono pedagogų konferencijos dalyviai mokslo metų išvakarėse iš klausė žinių apie katalikiškos mokyklos atidarymą! Tai buvo jiems akivaizdus įrodymas, kad Lietuva tikrai laisva. Ir pasididžiavimas – pirmoji katalikiška mokykla Lietuvoje. Tikrai galėjo didžiulis: žemaičiai visada pirmieji! Labai entuziastingai, su gėlėmis sutiko jie mane, pirmąjį mokyklos kapelioną Telšiuose ir Lietuvoje. Tada spaudoje („Katalikų pasaulyje“, „XXI amžiuje“ ir „Literatūroje ir mene“) rašiau: „Tai Lietuvos švietimo ateitis...“

Nepaprastai iškilminga mokslo metų pradžia pačioje mokykloje, džiūgaujant tėvams ir visuomenei. Visus tiesiog suvienijo Mišios naujosios katalikiškos mokyklos sporto salėje. Į Tautos, miesto šventes visa mokykla ėjo džiugiose eisenose – su vėliavomis, su giesme ir daina. Nebūdavo abejin-

go ir nedalyvaujančio. Atrodė, kad toji šventė niekada nesibaigs: kasdien mokiniai kalbėjo maldas ne tik prieš kiekvieną pamoką ir po pamokos, bet ir rytmetį būriais rinkosi giesmei bei maldai mokyklos vestibulyje! Spalio mėnesį kalbama dalelė rožinio, o gegužę giedama Marijos litanija. Ir tai tiesiog juntamai kėlė visų dvasią: tiek moksleivių, tiek mokytojų. Tos pirmosios Lietuvoje katalikiškos mokyklos atstovai, kaip kokie konsultantai, buvo kviečiami į kitus miestus, patarinėjo, dalyvavo, atidarant katalikiškas mokyklas. Anuomet spaudoje su entuziazmu rašiau: „Kadangi dauguma lietuvių – katalikai, ateityje dauguma mokyklų Lietuvoje bus katalikiškos...“

Kodėl tai neįvyko? Nes tolesnis mokyklos gyvenimas – ne rožėmis, o spygliais klotas. Ne kartą teko už mokyklą vos ne iki kraujų kautis – nuolat pasigirdavo balsų, jog tokių mokyklų Lietuvoje nereikia. Ypač 1992 metais, vėl atėjus į valdžią kairiesiems...

Ir jokia nepriklausomos Lietuvos valdžia nelepino katalikiškos mokyklos. Telšių katalikiška mokykla, ko gero, vienintelė iš rajono mokyklų niekada negavo lėšų kokiai nors rekonstrukcijai (bent jau mano gyvenimo Telšiuose metais). Užsienio rėmėjų (daugiausia iš Vokietijos) lėšomis apdengtas stogas, sudėti paketiniai langai. Vokiečiai finansavo ir kompiuterių klasės, ir bibliotekos įrengimą. Kunigo Gerardario iš Vokietijos Gerhardo Langės lėšomis pastatytas triaukštis priestatas (koplyčia, aktų salė, biblioteka). Daugelio klasių baldai – taip pat iš užsienio. Mokyklą ėmė remti Diuseldorfo Šv. Pauliaus parapija. Labai daug padėjo Austrijos katalikai. Jei ne užsienio rėmėjai, ši mokykla, ko gero, pamažu būtų užgesusi. O dabar galime didžiuotis – visi mokytojai yra pabuvoję Vakaruose, daugelis net po kelis kartus. Daugybė mokinių taip pat keliavo į Vakarus, tobulino užsienio kalbų žinias Vokietijoje, Austrijoje, Anglijoje, Amerikoje, Švedijoje. Bene trisdešimčiai mokinių buvo sudarytos sąlygos po kelerius metus pasimokyti Vakaruose, įgyti specialybes.

Reikia pripažinti, daugelis žvelgė į šią mokyklą tarsi pro didinamąjį stiklą, laukdami iš jos ypatingų rezultatų. Ir netikintieji tėvai stengėsi atiduoti

čia auklėti sunkiai auklėjamus ar neįgalius vaikus. Direktorė A. Raudienė, tiesiog spinduliuodama ypatinga meile, stengėsi būti visiems gera. Ir tai išėjo ne vien į gera. Ne vienos klasės kolektyvas buvo išmuštas iš pusiausvyros nesuvaldomų naujųjų auklėtinių...

Nors mes, dvasininkai, nelepinome šios mokyklos ypatingu rūpesčiu, globa ar dėmesiu, ji ėmė traukti visos Žemaitijos judėjimus ir organizacijas. Telšių katalikiška mokykla tapo tiesiog visos Telšių vyskupijos ateitininkų ir skautų židiniu. Čia vyko nuolatiniai jų renginiai, susitikimai, konferencijos, rekolekcijos. Ne tik ateitininkai ir skautai spinduliais skleidėsi iš čia po visą Žemaitiją, čia savo renginiams rado prieglobstį įvairios organizacijos, čia visuomenė nuolat buvo kviečiama įvairiems susitikimams su didelės dvasios žmonėmis, su įžymiomis asmenybėmis. Kas tik čia nėra buvęs: Bernardas Brazdžionis, Nijolė Sadūnaitė, Birutė Žemaitytė...

■ Susitikimas su poetu Bernardu Brazdžioniu mokyklos (dabar – Vincento Borisevičiaus gimnazija) kieme. Mokiniai su poetu, greta mokytoja Janina Bucevičė ir aš kapelionas. Telšiai. 1991 m.

■
Telšių vyskupas Vincentas Borisevičius (1887–1946). 1910 m. įšventintas kunigu, 1927–1940 m. Telšių kunigų seminarijos profesorius ir rektorius. 1940 m. konsekruotas vyskupu. Okupavus Lietuvą pasisakė prieš Bažnyčios persekiojimą, rėmė partizanus, gelbėjo žydus. 1946 m. suimtas, kankintas NKGB-MGB kaulėjime Vilniuje, 1946 m. lapkričio 18 dieną sušaudytas. 1991 m. pradėta vyskupo kanonizacijos byla. 1999 m. surasti jo palaikai bendrame sušaudytų kalinių kape Vilniuje Tuskulėnų dvaro parke ir iškilmingai perkelti į Telšių katedros vyskupų kriptą. Telšių kunigų seminarija atkurta 1989 m., 2002 m. jai suteiktas vysk. V. Borisevičiaus vardas. Nuotrauka iš Žemaičių muziejaus „Alka“ fondų, ŽAM P 8670/14080.

Ar išsipildė tikinčių tėvų svajonės? Ar katalikiška mokykla išugdė sąmoningą kataliką, tikrą Žmogų? Ar pavyko išugdyti gyvą moksleivių tikėjimą, katalikišką dvasią? Ne... O kas sutrukdė steigimo svajonių įgyvendinimą?

Mokyklai nebuvo leista pasirinkti pedagogų, nebuvo jokios jų atrankos ir vėliau. Tai esminis nepriavačios mokyklos trūkumas (tik privati mokykla Lietuvoje turi teisę rinktis pedagogus pagal įsitikinimus). Dalis pedagogų atėjo čia dirbti be tikėjimo ugnies, nesirūpino moksleivių vertybių ugdymu (tikroje katalikiškoje mokykloje tuo rūpinasi visų dalykų mokytojai). Aš stengiausi su pedagogais bendrauti, melstis. Bet, deja, vienas kitas neatsiliepdavo. Todėl, manau, ateityje tokias mokyklas verta steigti tik privačias (pvz., kaip po metų Kaune įsteigta jėzuitų gimnazija). Juk ir joms, vykdant privalomą vidurinio mokymo programą, garantuojamas visas finansavimas.

Be to, net ir valstybinių katalikiškos krypties mokyklų ir darželių pedagogai taip pat turi būti specialiai ugdomi. Jie turėtų dalyvauti dvasinėse rekolekcijose, susitelkimo renginiuose, „Alfa“ ir kituose kursuose. Kitaip tokios švietimo įstaigos neturi būti priimamos į katalikiškų mokyklų asociaciją arba iš tos asociacijos paprasčiausiai turi būti išbraukiamos.

Telšių Vincento Borisevičiaus gimnazijos kolektyvui nuolat meldžiu atnaujinti steigimo svajonių ir bendro susitelkimo nuotaiką. Esu įsitikinęs, ir nuolat tai skelbiu: idealizmą daugiausia išlaiko mokytojai. Ir šiandienos sunkumuose turi išlikti gyvas idealizmas. Meldžiuosi, visada meldžiuosi už mokyklą, kurią kuriant teko dalyvauti.

Direktorei A. Raudienei pavyko suburti gerą kolektyvą: nebuvo paviršutiniškai atliekančių darbą, nė vieno mokytojo girtaujančio ar besipykstančio, keliančio skandalus. Visuose reikaluose ji nuoširdžiai tardavosi su visais mokytojais.

Mano, kaip kapeliono, pareiga buvo kas savaitę mokyklos koplyčioje su viena klase švęsti šv. Mišias, sekmadieniais – katedroje; nuolat vesti dvasinius pasikalbėjimus tiek su moksleiviais, tiek su mokytojais. Be to, buvau ir tikybos mokytojas. Nuo pat pirmos dienos ėmiau dėstyti katalikų religiją vyresnėms klasėms. Sudėtinga buvo. Nebuvo patirties, programų, knygų, vadovėlių. Reikėjo pačiam kurti, sugalvoti klausimus, skatinti diskusijas.

Rodos, gal antrais metais viena devintos klasės mergaitė pamokos metu sviedė į mane visą saują monetų. Bandžiau juokais nuleisti šį atsitikimą. Bet klasės auklėtoja jau anksčiau turėjo problemų su ta mergaite, policija ją buvo parvežusi net iš jūreivių kompanijų Klaipėdoje. Pedagogų taryboje auklėtoja reikalavo mergaitę pašalinti iš mokyklos dėl netinkamo elgesio su kapelionu. Kategoriskai pasipriešinau: „Kunigas niekada negali būti bausmės priežastis, tuo labiau dėl jo negali būti tokių griežtų bausmių.“ Mergaitė buvo tiesiog sukręsta: ji buvo dėkinga už gynimą, pasikeitė jos elgesys. Vėliau negirdėjau apie kokias nors problemas su ja.

■ Susitikimas su ses. Igne Marijošiūte (Švč. M. Marijos Nekalto Prasidėjimo seserų vargdienių kongregacija). Aš, ses. Ignė, Irena Radzienė, Nijolė Bartkienė, Janina Šalkauskytė, Angelė Raudienė, Veronika Rumbutienė, Elena Martinienė, Janina Bucevičė. Telšiai, 1991 m.

Per kunigą Juozą Burzdžių susipažinau su Noibruno vienuolėmis Noimarkte, Vokietijoje. Jos turėjo mergaičių amatų mokyklą, kurioje įgydavo ir vidurinį išsilavinimą. Kelias moksleives ten nusiuntėme. Vienuolės gal tikėjosi kandidačių savo vienuolynui? Deja, tik dvi ar trys mergaitės susikūrė tikrai pavyzdinę gyvenimą.

Jau ir klierikai pradėjo vaikščioti į miesto mokyklas dėstyti tikybos. Klierikas Egidijus Arnašius ėmė prašyti, kad porą mergaičių iš jo mokyklos išsiųsčiau į Vokietiją. Jas nusiunčiau pas garsiąją seserį Michaėlą Donauverte. Ir štai ji man skambina. Mergaitės parduotuvėje pamatė visokių joms patinkančių dalykėlių. Pamanė, kad niekas nesaugo ir nekreipia dėmesio, ką tu įsidedi į savo rankinuką. Jos ir išėjo iš parduotuvės, prisikrovusios rankinukus. Sulaikė policija: prekių pavogta už penkis šimtus markių. Baudos priklauso šimtąkart daugiau, taigi penkiasdešimt tūkstan-

čių markių. Nuvežė jas į vienuolyną, pase – antspaudas: per dvidešimt keturias valandas išvykti iš Vokietijos. Naktį viena iš mergaičių persiplovė venas... Nežinau, kaip vienuolės susitvarkė su ta problema. Bet su manimi seselė Michaėla kategoriškai nutraukė bet kokius ryšius...

Bet aš per mažai įsijungiau į mokyklos gyvenimą. Buvau per daug aprautas pareigomis, kad galėčiau rimtai užsiimti tos mokyklos moksleivių auklėjimu. Vis tik, rodos, penki jaunuoliai iš Telšių katalikiškos mokyklos įstojo į kunigų seminariją, trys iš jų tapo dvasininkais.

Vyskupas A. Vaičius sugalvojo tikrai nuostabų dalyką. Atgavęs buvusias prieškarines kunigų seminarijos patalpas, 1989 metais, jis nutarė atkurti kunigų seminariją. Seminarijos rektoriumi paskyrė kanauninką Kazimierą Gasčiūną, vicerektoriumi – kunigą Vytautą Petrauską, dvasios tėvu – kunigą Steponą Brazdeikį. Rugsėjo pirmąją jau turėjo dvidešimt keturis kandidatus ir visus priėmė, savaime suprantama, į vienintelį, pirmąjį, kursą. Vyskupas A. Vaičius turėjo didelių problemų, nes ir valdžia, ir vyskupai nenorėjo seminarijos pripažinti. Teko gerokai pakovoti. Ačiū Dievui, kad jį palaikė kardinolas Vincentas Sladkevičius.

Klierikams auditoriją paskyrė buvusioje kurijoje, virš katedros zakristijos, nes buvusiose seminarijos patalpose, atsiimtose iš kurčnebylių mokyklos, dar nebuvo spėta įrengti tinkamų patalpų. Klierikai gyveno tik paskubomis įrengtuose kambariuose. Melstis jiems teko katedroje, laisvu nuo tikinčiųjų laiku. Nebuvo nei valgyklos, nei virtuvės. Tam panaudojo buvusią kleboniją katedros šventoriuje. Pirmą pusmetį rekolekcijas seminarijoje vedė tėvas Stanislovas. Man teko jas vesti antrąjį pusmetį. Jau buvo 1990 metų pradžia.

Tai buvo mano nelaimė, nes, matyt, tada ir nutarė mane patraukti į seminariją visiškai. Kažkokių nesutarimų dėl klierikų auklėjimo būta su vicerektoriumi kunigu Vytautu Petrausku, todėl nutarta jį sukeisti su manimi. Ir štai 1990 metų rugsėjo pirmąją, pabaigęs iškilmes katalikiškoje mokykloje, jau turiu pradėti darbą seminarijoje. Ačiū Dievui, man teko įforminti tik ke-

Telšių seminarijos vadovybė su klierikais. Iš kairės: kunigai Tadas Poška, Kazys Žąšytis, Egidijus Zulcas, Kazimieras Gaščūnas, Steponas Brazdeikis, vyskupas Antanas Vaičiūs, kunigai Juozapas Pranciškus Gedgaudas, Petras Pužaras, Bronislavas Latakas, aš, Petras Našlėnas, Juozapas Pačinskas. Telšiai. 1995 m.

lių klierikų priėmimą, nes daugumos tų metų klierikų priėmimas buvo užbaigtas, nors seminarija mokslo metus pradeda keliomis dienomis vėliau.

Vyskupas mane apkrovė begalėmis pareigų. Aš – ne tik katalikiškos mokyklos kapelionas ir mokytojas, seminarijos vicerektorius, bet dar ir tikybos mokytojų kursų dėstytojas, vyskupijos ateitininkų dvasios tėvas, bent trijų vyskupijos centrų vadovas: katechetikos, jaunimo ir šeimos. Seminarijoje iš pradžių – tik vieno kito dalyko dėstytojas, vėliau – net penkių dalykų: bendrojo Šventojo Rašto įvado, Senojo Testamento istorijos bei egzegezės, psalmių aiškinimo, pastoracinės teologijos, iškalbos (retorikos, homiletikos).

Manau, kad vicerektorius – vienas svarbiausių klierikų ugdytojų, trečias po rektoriaus ir dvasios tėvo. Iš karto nutariau būti labai artimas klierikams. Ir toks buvau visą laiką, ypač vėliau, tapęs dvasios tėvu. Pirmiausia, nepasilikau valgyti dėstytojų valgykloje kartu su seminarijos vadovybe, profesoriais ir dažnai net vyskupu. Visada valgydavau su klierikais jų valgykloje ir nuolat sėdėdavau vis kitoje vietoje prie vis kito klieriko, nors jie visą pusmetį užimdavo tą pačią vietą, kurią pakeisdavo tik kitą pusmetį. Žinoma, maistas klierikų valgykloje, nors ir geras, buvo ne toks įvairiopus, kaip vadovybės valgykloje. Toks mano elgesys atrodė provokuojantis, nes niekas kitas iš dėstytojų ar seminarijos vadovybės taip nedarė. Tiesa, vėliau ir kitose seminarijose (Kaune, Vilniuje ir Marijampolėje) išnyko atskiros valgyklos. Vadovybės ir profesorių stalai buvo pastatyti bendroje valgykloje. Jie visada ir sėdi tik prie to stalo. Nors maistas labai nesiskiria, manau, kad tai dar blogiau negu atskira valgykla, nes šitaip tarsi pabrėžiamas atskirumas, tarsi išaukštinimas ir nėra glaudaus kasdienio gyvenimo klierikų mintimis. Juk pokalbiuose prie stalo labiausiai atsiskleidžia žmogus...

Vicerektoriaus pareiga buvo organizuoti klierikų darbą, poilsį, laisvalaikio užsėmimus. Sudėtinga tai buvo šalia impulsyvaus rektoriaus Kazimiero Gasčiūno. Pavyzdžiui, susidūriau su giedojimo ir dainavimo problema. Paprastai vakarienė būdavo pusę septynių. Po jos, septintą valandą,

vykdavo giedojimo pratybas. Šeštadieniais ir sekmadieniais po vakarienes klierikai Kauno seminarijoje pusvalandį dainuodavo. Bandžiau tą patį įvesti ir Telšių seminarijoje. Kartą rektorius užpuolė mane: „Kodėl nėra giedojimo?“ Sakau: „Jie dainavo valgykloje.“ Panaikinau dainavimą. Kitą kartą rektorius priekaištuoja: „Kodėl klierikai nedainuoja?“ Vos verkti nepradėjau: „Kaip tai įmanoma? Vakarienė baigiasi be penkių ar dešimties minučių septintą. Tada turi aplankyti koplyčioje Švenčiausiąjį ir skubėti giedoti septintą valandą. Kaip įterpti dainavimą?“ Rektorius nepasidavė: privalomi abu dalykai...

Vėl Žemaitės dramos teatras kviesdavo klierikus su programa pasirodyti įvairių švenčių proga: tautinėse šventėse, per Motinos dieną ir t. t. Klierikai labai noriai dalyvaudavo. Programą nuostabiai surengdavo režisierė Laima Pocevičienė. Žmonėms patiko klierikų pasirodymai: nuolat skambėdavo smarkūs plojimai. Ir aš džiaugiausi: tai prisideda prie klierikų dvasinio ugdymo. Režisierė vis dažniau sugalvodavo renginių, pasirodymų. Aš klierikus vis išleisdavau į repeticijas. Kol vieną kartą rektorius pakėlė skandalą: „Klierikams leidžiama išeiti į miestą tik kartą per savaitę ir tai tik nustatytu dienos metu. O ką tu padarei? Koks tu vicerektorius? Vakaris išleidi klierikus!“

Dėl savo stačiokiško būdo esu daugelį kunigų ir net vyskupą suerzinęs. Būdamas Telšių vyskupijos ateitininkų dvasios tėvu ne kartą dėl jaunimo įsivėliau į konfliktus. Tiesiog perdėtai rūpinausi, kad jauni žmonės, net padarę klaidą ar ne visai tinkamai pasielgę, nebūtų atstumiami nuo Bažnyčios įspėjimais, priekaištais ar net bausmėmis. Dėl kiekvieno nesklandumo puldavau aiškintis su kunigais, įrodinėdamas, kad jaunimas negreit pasiekia dvasinę brandą, negalima iš karto griežtai iš jų reikalauti tobulumo.

Daugelis jaunuolių į ateitininkus įsijungė tiesiog iš gatvės, neturėdami jokio bažnytinio supratimo. Ir žiūrėk – kunigui paprašius, kad ateitų patarnauti Mišioms, jie pareiškia: „Ateitininkai nėra bažnytinė organizacija“. Užsidegęs kunigas juos vadina bedieviais. Ir tada – nuolatiniai kivirčiai. Man daug kartų ilgai ilgai dėl to guodėsi Ateitininkų federacijos dvasios tėvas kunigas profesorius Arvydas Žygas: „Įsivaizduok, klebonas man panosėje

■ Kun. Arvydas Žygas

užtrenkė duris: atsieit su bedieviais nėra ko kalbėti“. O juk Arvydas be galo atsidavęs ateitininkijai, iš tikro, ją Lietuvoje ir atkūrė.

Bet baisiausias dalykas atsitiko, kai kartą Žemaitijos ateitininkai rinkosi į ataskaitinę konferenciją. Tokios konferencijos vykdavo kas dveji ar treji metai: paprastai jų metu senoji valdyba atsiskaito ir renkama naujoji. Daug buvo sukviesta svečių iš visos Lietuvos: kunigų, Ateitininkų federacijos atstovų. Turėjau ir aš dalyvauti.

Ryte einu į kuriją pasitarti. Vos pravėręs duris girdžiu: ateitininkų krašto pirmininkė kunigo barama. Tyliai uždariau duris, nebėjau į kuriją. Bet vėliau nuėjau į Žemaitės teatrą, kur visi rinkosi į konferenciją. Atėjo ir vyskupas su visa palyda. Ateitininkai jį iškilmingai pasveikino, įteikė gėlių puokštę. Po to – Žemaičių krašto ateitininkų pirmininkės ataskaitinis pranešimas. Man pasirodė, kad ji apsiverkusi. Kviečiami pasisakymams kunigai, svečiai. Buvau nutaręs nekalbėti, bet vyskupas ėmė reikalauti mano, kaip dvasios tėvo, pasisakymo.

Staiga užsidegiau ir išrėkiau: „Kokia čia gali būti ateitininkų ataskaitinė, jei vadovė iš kurijos atėjo beveik raudodama!“ Mačiau, kad vyskupas įsižeidė, teko visiems atsiprašinėti...

Stebiuosi, kad vyskupas mane, tokį akiplėšą, nuolat kviesdavo kalbėti renginiuose, sakyti pamokslus Žemaičių Kalvarijos atlaiduose. Paskyrė mane net seminarijos dvasios tėvu. Juk tai tiesioginis būsimų kunigų dvasios ugdytojas, kasdien jiems kalbantis, kasdien aukojantis jiems Mišias. Tokiam akiplėšai patikėjo būsimų kunigų dvasią! Kai buvo atsiųsti iš Vatikano seminarijos tikrintojai, atliekama seminarijos vizitacija, ją užbaigiant, kai kurie klierikai dėl kažko skundėsi kardinolui Piui Laghiui, vyskupas pra-

sitarė, kad tai mano kurstymas. Iš dalies tai tiesa, nors tiesioginio kurstymo tikrai nebuvo, bet aš ugdžiau kritišką, kovingą kunigo dvasią, nesitaikstančią su visuomenės ir Bažnyčios gyvenime pasitaikančiomis negerovėmis.

Man tapus seminarijos dvasios tėvu, pamažu vyskupas keitė ir rektorius. Pirmiausia vietoj Kazimiero Gaščiūno paskyrė Steponą Brazdeikį, vėliau kunigą dr. Algį Genutį. Kartkartėmis vienas ir kitas ateidavo pasiklausti mano klierikams pateikiamų mąstymų.

Prisiminiau, kad studijuojant Kauno kunigų seminarijoje man ypač nepatikdavo sausi teoriniai mąstymai. Jų neįmanoma prisiminti. Todėl be galo stengiausi pateikti mąstymams medžiagą kuo išradingiau. Teoriniai dalykai turėjo būti pagrįsti tikrais gyvenimo įvykiais, atsitikimais, įvairiausiomis citatomis. Tokių dalykų reikėjo ieškoti įvairiausiose knygose. Tad ir rausiaus, verčiau, vis papildžiau savo patirtimi, remdamasis savo atmintimi. Šitaip vedžiau dažnas adoracijas, o kiekvieną penktadienį – Kryžiaus kelius. Kartą per savaitę duodavau seminaristams mąstymo medžiagą raštu. Tam verčiau įvairius autorius. Pamažu išverčiau visą Huberto Brantzeno knygą „Kunigo dvasinė kultūra“, ją papildydamas įvairiausiais dalykais, piešiniais. Panašiai padariau su Johanneso Bourso knyga „Jėzaus klausimai. Rekolekcijos kasdienybėje“.

Turėjau daug kopijuoti. Tam išprašiau iš Lietuvos katalikų religinės šalpos kopijavimo aparatą, rotoprintą, galintį spausdinti tekstus tūkstantiniais tiražais. Prie aparatų priėmiau dirbti Teresę Dužinskienę, nes nuolat kreipdavosi dėstytojai ir klierikai, kad išspausdintume jų paskaitų medžiagą ar kitokius tekstus. Kelių šimtų egzempliorių tiražu atspausdinome mano išverstą iš vokiečių kalbos Wernerio Kellerio knygą „Visgi Šventasis Raštas teisus“, labai reikalingą Šventojo Rašto studijoms. Kopijavome daugybę pamokslų, išleistų lietuviškai Amerikoje, mąstymų kunigams, prancūzų kardinolo Jacqueso Leclerqo knygą „Kunigas prieš Dievą ir žmones“ (deja, užrašytą spausdinimo mašinėle), Giovannio Papinio „Laiškai žmonėms“, dr. Juozo Prunskio pamokslines knygas „Metai su Dievu“,

„Aukštyn širdis“, „Meilė ir laimė“, St. Benno leidyklos maldų knygos „Visur sutinku Tave, Dieve“ mano atliktą vertimą, kitas maldų knygas, ypač kunigo Stasio Ylos Amerikoje sudarytą kapitalinį maldyną „Tikiu“ ir daugybę kitų. Knygas įrišdavo Petras Bogdelis. Tiems šimtams egzempliorių knygų reikėjo kelių tonų popieriaus. Vėl mano rūpestis. Popierių gavau, pirkau iš savo santaupų. Popieriumi ir dauginamomis knygomis užkroviau vieną savo buto kambarį ir virtuvę...

Sekmadieniais pamaldų seminarijos koplyčioje nebūdavo. Klierikai dalyvaudavo Katedros Sumoje su visais jos lankytojais. Man buvo pavestos labiausiai žmonių lankomos šioje šventovėje pamaldos dešimtą valandą. Katedroje manęs žmonės nesulaukdavo tik tada, kai būdavau kur nors išvažiuojęs. Per dvidešimt penkerius darbo metus Žemaitijoje mažai liko parapijų, kuriose mano nepamokslauta. Nuolat buvau kviečiamas. Galbūt dėl savo rėksmingumo...

KANČIOS DIDYBĖ

Ypatingos išskilmės išjudino visus Telšius, kai buvo atlydėti surasti komunistų nukankinto vyskupo Vincento Borisevičiaus palaikai. Visos gatvės pilnos žmonių!

Žemaičiai ypač pagerbia savo didvyrius kankinius. Įspūdinga, kaip jie pagerbė Rainių kankinius. Rainiuose, greta jų nukankinimo vietos, pastatė nuostabią koplyčią. Ji pastatyta pagal Jono Virako projektą. Karo metu jis buvo suprojektavęs medinę koplytėlę Telšių kapinių centre, net buvo išlieti pamatai. Žinoma, komunistai neleido statyti koplytėlės. Žmonėms tai buvo nesuprantama, nes visur skelbė, kad vokiečiai nukankino tuos žmones. Pagal minėtą koplytėlės projektą Telšių architektas Algirdas Žebrauskas suprojektavo mūrinę koplyčią Rainiuose. Koplyčiai aukojo nepaprastai daug žmonių, ir ji buvo baigta statyti 1991 metų pavasarį. Koplyčia išpuošta nuostabiomis dailininko Antano Kmieliausko freskomis. Įspūdingai buvo paminėtas Rainių kankinių penkiasdešimtmetis 1991 metų birželio 23 dieną. Eisenomis penkis kilometrus iki Rainių koplyčios pajudėjo

- Rainių politinių kalinių žudynių, NKVD įvykdytų 1941 m. birželio 25 d., minėjimas. Eisena nuo Telšių katedros iki Rainių miškelio. 1991 m. birželio 23 diena.

visas miestas. Pamaldoms prie koplytėlės susirinko tūkstančiai žmonių, užpildė didžiulę pievą. Kokia puiki vieta čia būtų popiežiaus Mišioms! Tada jau svajojome, kad Šventasis Tėvas atvažiuotų į Lietuvą...

Laisvės laikais teko pasidarbuoti ne vien Lietuvoje. 1998 metais per atostogas mane pakvietė Amerikos Nekaltojo Prasidėjimo seserys vienuolės Putname vesti joms rekolekcijas, taip pat atlikti kapeliono pareigas seselių vadovaujamoje Neringos jaunimo stovykloje. Ten vykdomas nuostabus lietuvių religinis ir tautinis auklėjimas. Surengiami jaunimo vaidinimai apie „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ leidimą, dauginimą ir gabenimą į Vakarus. Jaunimas mokomas tautiškų dainų ir šokių. Paskui Putnamo vienuolyne jauni žmonės savo dainomis ir šokiais praturtindavo Šv. Onos atlaidus. Tai buvo tarsi Amerikos lietuvių dainų šventė.

Mano atvykimu į Ameriką pasinaudojo ir Amerikos lietuviai kunigai. „Amerikos ir Kanados lietuvių kunigų vienybė“ paprašė vesti kunigų rekolekcijas. Tai, ko gero, buvo paskutinės „Kunigų vienybės“ rekolekcijos, nes iš kadaise buvusios didelės organizacijos, turėjusios daugiau kaip šimtą kunigų, nebebuvo nė dvidešimt. Jaunų kunigų nemačiau nė vieno...

KELIONĖS

Dirbdamas seminarijoje per vasaros atostogas surengiau nemažai kelionių su sovietinių laikų Eucharistijos bičiuliais. Teko su jais keliauti į Vokietijos katalikų dienas Drezdene, Hamburge, į ekumeninį suvažiavimą Grace.

Vėliau tokias keliones rengdavau klierikams. Norėjosi, kad jie daugiau pamatytų pasaulio ir kitų kraštų Bažnyčios gyvenimą. Aplankėme Dreždėną, nuostabiąją Dreždėno galeriją, garsųjį Paryžiaus Luvro muziejų, Dievo Motinos katedrą. Su jais dalyvavome katalikų dienose Maince, lankėmės vokiečių Fatimos mylėtojų renginiuose. Vokiečių piligriminėje šventovėje Kėvelare mus labai svetingai priėmė kunigų namuose: puikūs kambariai, geriausias maitinimas. Netoli nuo Kėvelaro, jau Olandijoje, Nijmegene, aplankėme katalikų pagalbos organizaciją „Communicantes“. Nuostabiausias dalykas, kurį ten lankėme ir kuriuo labai žavėjomės, buvo Biblijos muziejus. Ten buvo sukurtos tarsi Izraelio gyvenvietės tiek senųjų laikų, tiek Kristaus meto. Net dirbtinis ežerėlis su žuvimis, to meto laiveliai, kitos žvejų priemo-

nės. Pastatyta žydų šventykla, jų gyvenami nameliai, turgūs, parduotuvė, kurioje prekiaujama žydų apyvokos ir dekoratyviniais daiktais, net įvairaus amžiaus ir skirtingų luomų žydų vyrų kupkomis (vadinamosios kepuraitės). Galiausiai – Golgota, išpuošta meniškomis įspūdingomis mozaikomis. Džiaugėmės: pilna lankytojų, daug linksmų moksleivių grupių. Galvojome, kokia puiki galimybė supažindinti jaunimą su religijos ištakomis.

Bet dabar tas muziejus panaikintas; su paskutine klierikų grupe jau jo nebematėme. Dabar ten pasaulio religijų istorinis muziejus. Mažai kas atspindi išrinktosios tautos gyvenimą. Netgi nuostabiosios Golgotos mozaikos išdaužytos. Neva nedera vien žydų religinėms šaknims skirti dėmesį. Viskas labai moderniška, su elektroninėmis priemonėmis. Bet mums neatrodė gyva, ir lankytojų labai nedaug...

Su klierikais kelis kartus pasiekėme ir Lurdą. Dalyvavome pamaldose Fatimoje, apžiūrėjome visas su mažaisiais regėtojais susijusias vietas. Ir ten buvome labai svetingai ir vaišingai priimti piligrimų namuose. Dalyvavome Santjago de Kompostelos katalikų jaunimo dienose. Ten kiekvieno krašto seminarija turėjo pasirodyti su savo programa. Nakvojome mažosios seminarijos salėje. Pastebėjome, kad seminarijos lovos dviejų aukštų. Vadinasi, klierikų turi nemažai.

Buvome su klierikais ir Olandijoje, Amsterdame. Dalyvavome labai iškilmingoje Marijos, Visų tautų motinos, šventėje. Marija ten pradėta taip minėti po to, kai Amsterdame 1945–1959 metais ji kelis kartus pasirodė Ildai Peerdeman... Tą šventę įvairiose šalyse organizuoja Amsterdame įsikūrusi vienuolių seserų bendruomenė. Ji platina pasaulyje Marijos, Visų tautų motinos, paveikslą.

Šiaip Amsterdamas atrodo labai nykiai. Dairaisi bažnyčios bokšto ir niekur jo nerandi. Keista, kai žinai, kad dar iki karo Olandija buvo labai religinga ir siuntė misionierius į visą pasaulį. Net Telšių seminarijoje darbavosi vienas olandas. Pasirodo, Amsterdame jau seniai negalima statyti aiškiai atpažįstamo bažnyčios pastato, kad neerzintų kitaip tikinčių ar ne-

tikinčiųjų. Leidžiama įrengti bažnyčias tik daugiaaukščiuose pastatuose. Rodos, normalus gyvenamasis namas, bet viduryje bažnyčia, apsupta butų. Buvau įjėjęs į kelias tokias bažnyčias. Viduje jos nesiskiria nuo kitų maldos namų...

Ir nominuotas vyskupu rengiau klierikų keliones. 2000 metų birželio mėnesį dar nuvykome su klierikais per Veneciją į Medžiugorję. Vėl buvome nuoširdžiai priimti. Žavėjomės ten atliekamu sielovadiniu darbu: pakyla iš savo pražūties narkomanai, girtuokliai.

Bet labiausiai mane nustebino atsitikimas Medžiugorjės zakristijoje. Kai įjėjome, kunigai man iškart sako: „Kaip tik jūsų laukti atėjo viena regėtoja.“ O ji man: „Nors nenorėjote tapti vyskupu, bet labai reikia.“ Be galo nustebau: susitinku su ja pirmą kartą. Vadinasi, jinai tai žino iš Marijos apreiškimo. Deja, tada jos nepaklausiau apie tai. O dabar ėmiau galvoti: ji galėjo sužinoti apie mano atvykimą, nes, ruošdamas kelionę, ieškojau vietos klierikams nakvoti, rašiau laiškus. Galėjo ten kas nors manimi susidomėti...

Paskutinę klierikų kelionę iš Telšių suorganizavau būdamas vyskupu, 2001 metais. Tai buvo kelionė po Lietuvą (pačių klierikų pageidavimu, bet nevažiavo nė pusė tiek, kiek važiuodavo į Vakarų). Keliavome maždaug tokiu pat maršrutu, kaip kadaise su Eucharistijos bičiuliais: Panemunės pilys, po to Suvalkija, garsioji Liškiava, Merkinė, Aukštaitijos nacionalinis parkas su valčių išskylomis per ežerus, Europos centro parkas ir pabaigoje tėvas Stanislovas Paberžėje.

Suprantama, tokioms ilgomis kelionėms, kad ir autobusu, reikėjo nemažai lėšų. Be to, tuo metu visur reikėjo vizų. Jos buvo gana brangios. Tad lėšų prašydavau įvairiose organizacijose. Bet štai kartą vyskupas Antanas Vaičius gauna lietuvio kapucino Konstantino Gulbino, gyvenančio Vokietijoje, laišką. Tas kapucinas rėmė tėvo Stanislovo pastangas atkurti vienuolyną Dornuvoje. Jis rašo vyskupui: „Kai mes taip vargingai renkame lėšas vienuolyno atkūrimui, pasijutau, lyg kuolu per galvą trenktas, kai sužinojau apie tas Telšių klierikų keliones po visą Europą. Kiek be reikalo išmėtoma pinigų...“

LYG TAI VYSKUPAS

Turėčiau tiesiog paklausti: kodėl tapau vyskupu? Nežiūrint mano būdo šakotumo ir sukeliamų problemų, Telšių vyskupas A. Vaičius nutarė mane pasiūlyti kandidatui į vyskupus! Nors tai turėjo būti paslapyje, kažkaip vi-soje vyskupijoje paplito žinia, kad yra trys kandidatai: bažnytinės teisės daktarai Juozas Šiurys ir Algis Genutis bei aš. Vyskupas būtinai privalo siū-lyti tris kandidatus. Manau, jis tikrai tikėjosi, kad vyskupu taps kuris nors iš pirmųjų dviejų. Mane užrašė tik atsarginiu. Ko gero, ir nunciatūrai renkant informaciją mažiausiai buvo atsiliepiama apie mano trūkumus, nes vargiai kas tikėjosi, kad galiu tapti vyskupu. Juokauju, kad veikiausiai kitų ir ma-žiausias nedorybes aprašė, o į mane tiesiog nekreipė dėmesio.

Ir štai vyskupas kviečia mane pas save. Nueinu. „Nuncijus skambino, kad tave siūlo vyskupu.“ – „Ne, niekaip nesutinku, netinku būti vyskupu.“ – „Negriauk mano planų, šitaip vargau, prašydamas vyskupo padėjėjo“, – ir skambina nuncijui. Paduoda man ragelį. Nuncijui sakau: „Nesutinku priimti vyskupo pareigbių ir garbės.“ – „Garbė ten menka. O atsakyti galima tik

nurodant rimtas, labai rimtas priežastis.“ Atsakiau: „Esu beveik aklas. Gydytojai sako, kad yra tikras pavojus apakti.“ – „Tai rimtas dalykas, to nepastebėjau. Atidedame dienai kitai, aš išsiaiškinsiu. Tada vėl paskambinsiu.“

Po kelių dienų: „Peržvelgiau apie tave atsiliepimus. Tikrai daugelis pastebėjo tavo akių silpnumą. Bet taip pat pastebėjo, kad, būdamas beveik aklas, esi daugiau parašęs ir išvertęs knygų už sveikuosius. Kitas dalykas, jei apaktum, ne tavo reikalas, Dievas ir Bažnyčia tavimi pasirūpins.“ Kaip skęstantis šiaudo griebiausi kito dalyko: „Per kunigystės šventimus maldoje Dievui pažadėjau, kad visada dirbsiu paprastu kunigu, nepriimsiu jokių paaukštinių.“ – „Ar pažadėjai Dievui, kad neklausysi popiežiaus?“ Ir taip išmušė paskutinį mano ramstį. Tada nežinojau, bet dabar žinau, kad buvo galima atsakyti be jokios rimtos priežasties, paprasčiausiai pakanka, kad kunigas mano, jog niekaip nepajėgs.

2000 metų gegužės 13 dieną vyskupas atėjo į klierikų valgyklą ir staiga ant mano galvos uždėjo vyskupo pijųšę. Pasakė: „Turime naują vyskupą, šiandien popiežius nominavo (paskyrė) vyskupu jūsų dvasios tėvą Joną Kaunecką.“ Nuaidėjo klierikų plojimai ir džiūgavimas. Pasijutau labai nesmagiai: gegužės tryliktoji yra Seminarijos rektoriaus kunigo daktaro Algio Genučio gimimo diena. Kaip būtų tikę tą dieną jį paskelbti vyskupu!

Kai kas skaičių trylika laiko velnio tuzinu. Esu pastebėjęs, kad Vakarų šalyse lėktuve ir traukinyje nėra tryliktos vietos. Bet tai Marijos skaičius, Marija Fatimoje pasirodė tryliktose mėnesių dienose. O gegužės tryliktoji 1917 metais – tai Marijos pirmasis pasirodymas Fatimoje.

Keista – tai ir mano diena! Popiežius tarsi žinodamas man ją parinko. Klausiu: kiek dar lydės mane skaičius 13? Nuo manęs niekaip neatstoja tas Marijos skaičius. Štai kokius dalykus prisimenu. Krikštyti planavo Antanu birželio 13 dieną. Bet tą dieną negalėjo tėvų parinktas būti krikštateviu dėdė, mamos brolis Petras Zdanevičius. Mat buvo siuvėjas, tad turėjo dirbti. Todėl pakrikštijo 12-ą, sekmadienį, ir jau Jonu. Net pirmas pasas išduotas liepos 13 dieną. Buvo trylika dėdžių ir tetų. Trylika metų tęsėsi viduriniai

mokslai (septynmetė mokykla ir technikumai). Trylika metų teko bandyti ir laukti, kol buvau priimtas į Kunigų seminariją. Trylika metų dirbau vikaro ir klebono darbą parapijose. 1978 metų lapkričio 13 dieną įsteigėme Tikinčiųjų teisių gynimo katalikų komitetą. 2000 metų gegužės 13-ąją, Dievo Motinos apsireiškimo Fatimoje dieną, Popiežius Jonas Paulius II nominavo mane vyskupu. Trylika metų lieka nešti vyskupo pareigų kryžių, kol sukaks 75-eri. Vėlgi bus tryliktieji metai – 2013! Kai mane paskelbė vyskupu, Lietuvoje buvo trylika vyskupų, bet iki mano vyskupo šventimų numirė kardinolas Sladkevičius. Taigi, mane pašventino tryliktuoju Lietuvos vyskupu... Dvidešimtame amžiuje Panevėžio vyskupija davė trylika vyskupų, įskaitant ir mane. Tas skaičius nebeapsikeis, nes dvidešimtas amžius baigėsi!..

Po gegužės tryliktosios sekmadienį vyskupas atėjo į mano aukojamas Mišias Telšių katedroje, uždėjo pijusę ir paskelbė apie mano paskyrimą. Nusiėmiau ją ir padėjau ant staliuko presbiterijoje. Ir iki vyskupo šventimų pijusės ne-nešiojau.

Vyskupas A. Vaičius mane iš karto įtraukė į vyskupo darbą. Teko kartu su juo teikti Sutvirtinimą, bet vykdavau be pijusės. (Dabar galvoju, kad buvo negerai neparodyti jokių vyskupystės ženklų; juk sutvirtinamiesiems tai nepaprastai svarbu.) Vežėsi mane vyskupas ir į vyskupų konferencijos posėdžius. Tai buvo proga visus Lietuvos vyskopus pakviesti į savo konsekraciją. Labai sunku buvo surasti datą, kad sekmadienį ar

■ Jau vyskupas. Telšiai. 2000 m.

šeštadienį jie visi galėtų dalyvauti, nes vasarą vyskupai labai užimti įvairiose iš anksto pažadėtose pamaldose. Galų gale radome tokį šeštadienį, rugpjūčio penktąją. Ilgiau nebebuvo galima laukti, nes dar savaitė ir būtų trys mėnesiai po nominavimo. Tada jau popiežius turėtų iš naujo skelbti apie mano paskyrimą...

Ieškojome vietos konsekracijos pamaldoms. Telšių katedra pernelyg maža, nesutalpins žmonių. Vyskupas siūlė Žemaičių Kalvarijos baziliką, bet man norėjosi Telšiuose. Siūliau vyskupo sodą, bet jis nesutiko. Tada pasirinkome Katedros šventorių. Prieš šventimus turėjau atlikti penkių dienų rekolekcijas. Pasirinkau benediktinų vienuolyną Palendriuose.

Šventimų dieną stebėjau žmonių gausybę. Suvažiavo iš visos Telšių vyskupijos. Buvo ir iš daug kur kitur. Atvyko svečių iš Vokietijos. Rajoninis laikraštis „Kalvotoji Žemaitija“ per visą pirmąjį puslapį skelbė: „Mūsų tikėjimo šviesa“. Galvojau, ką tai reiškia? Aiškiai su nauju vyskupu žmonės laukė naujų vėjų Bažnyčioje. Bet negi aš, toks paprastas kunigas, galiu atnešti ką naują? Dieve, neleisk apvilti žmonių!..

Daug kartų sakiau, kad labiausiai nelaukiu dovanų šventimų proga. Prašiau, kad kiekvienas, norįs mane pasveikinti, sušelpytų koją nors vargšą šalia savęs ar padarytų koją nors kitą gerą darbą. Atsiliepinu į šį mano prašymą vėl nustebino mano kunigiškos jaunystės auklėtiniai Eucharistijos bičiuliai: jie paskelbė gerų darbų akciją ir, likus dešimčiai dienų iki šventimų, liepos 25 dieną, sukvietė į Telšių katedrą visus, ta intencija darančius gerus darbus. Meldėsi, atliko išpažintį, dalyvavo Mišiose, priėmė Švenčiausiąjį Sakramentą (tą šiokiadienio vakarą net per keturis šimtus Komunijų). O po šventimų jie įteikė man gerų darbų dėžę. Į ją sudėti paprasti lapeliai. Juose pažadai kurį laiką nerūkyti, negerti alkoholio, nebeskaudinti šeimos, pataisyti savo gyvenimą, padėti suvargusiam kaimynui ir t. t. Tai pati prasmingiausia ir brangiausia dovana. Didesnės nesu gavęs per visą savo dvasininko gyvenimą. Su ašaromis Dievui dėkojau už tuos realius, pirmuosius mano vyskupystės vaisius...

■ Mano konsekracijos iškilmės. Telšiai. 2000 m.

■ Šventinimo vyskupu iškilmėse Krikšto Motinai bučiuoju ranką

Vyskupo skatinamas konsekratoriumi (šventimų pamaldų vadovu) pakviečiau nuncijų arkivyskupą Josefą Enderį. Kokonsekratoriais buvo vyskupai A. Vaičius ir S. Tamkevičius. Šis sakė ir Mišių pamokslą. Pamaldų pabaigoje turėjau kalbėti ir aš. Nebeprišimenu, ką kalbėjau. Prabilo ir nuncijus. Prisimenu jo pagrindinę mintį: „Šiandien Marijos Snieginės diena. Todėl iš dangaus krito sniegas. Kadangi tiek daug žmonių karštai meldėsi, ant visų mūsų krito tik smarkaus lietaus lašai.“ Iš tikrųjų mane, gulintį, per Visų Šventųjų litaniją kiaurai permerkė, bet iki Mišių pabaigos išdžiūvau...

O paskui sveikinimai. Jų gausybė, net neprisimenu visų, kas sveikino. Be abejo, pirmiausia vyskupai, tada kunigai, klierikai, Telšių katalikiškosios mokyklos vadovybė, gimtojo Krinčino parapijos klebonas kunigas Sigitas Uždavins su parapijiečiais, Alytaus melioratoriai – mano buvę bendra-

darbiai, giminės... Prisimenu, kad krikštamotės sveikinamas susijaudinau: ji – seniausia mano sveikintoja, beveik šimtametė, todėl nusilenkęs pa-
bučiauvau jai ranką (išlikusi nuotrauka)... Pasirodo, šventimuose dalyvavo
ir paskutinė likusi gyva mano tetulė, jauniausia mamos sesuo Kastelė, irgi
netoli šimto metų. Jai daug labiau pritiko bučiuoti ranką, bet kur tau ji
prieis, prastas vargo žmogus...

Tada vaišės penktajame seminarijos aukšte. Nustebino klierikai, orkes-
tru trenkdami maršus. Be abejo, sveikinimai tęsėsi...

Vėl darbo dienos. Vyskupas jokių mano pareigų nepalengvino. Tik pri-
dėjo dar vienas: padarė mane generalvikaru. Turėjau persikraustyti į vys-
kupo rūmus, nors kurį laiką dar buvau seminarijos dvasios tėvu. 2000-ųjų
rugsėjo pirmosios rytą teko pamaldomis pradėti mokslo metus su Telšių
katalikų mokyklos moksleiviais, pavakare – dalyvauti atidarant Plungės
katalikiškąją pradinę, o vakare, kaip įprasta, pateikdamas mąstymui me-
džiagą klierikams, pradėjau Seminarijos mokslo metus.

Vos buvau pašventintas vyskupu, užpuolė mane žurnalistai. Negi ti-
kėjosi, kad su tokia didele gyvenimo blaškymų patirtimi vyskupas veiks
kaip naujas vėjas? Net nespėjau atsikvėpti, jau beldžiasi atkakloji Pasva-
lio „Šiaurietišių atsivėrimų“ leidėja Vitalija Kazilionytė. Ji publikavo šias
mano mintis: „Be galo noriu, kad lietuviai mokytūsi ir mokytų vieni kitus,
kad būtų vis labiau mąstantys. Nors Lietuvos mokykla įsileido tikybos
pamokas, mokyklos ir Bažnyčios ryšys tebėra silpnas. Daug kur mokykla
laukia ir nesulaukia kunigo apsilankymo dėl kunigų užimtumo ar apsilei-
dimo. Kitur gi kunigas mokykloje nepageidaujamas. Kadangi vienu ir kitų
uždavinys – auklėti tikrą Žmogų, naujajame tūkstantmetyje matau kunigą
ir mokytoją dirbant petys petin. „XXI amžiuje“ rašiau, kad ateityje daugu-
ma mokyklų Lietuvoje bus katalikiškos, nes dauguma Lietuvos gyventojų
– katalikai. Juk normalaus mąstymo žmonės nori mokyti vaikus pagal
savo įsitikinimus. Taip yra visame pasaulyje. Tik sovietinis režimas įpratino
mus vienaip mąstyti bažnyčioje, kitaip – mokykloje, trečiaip – namie. Tapę

normaliais europiečiais, atsisakysime tokio nenormalumo. Harmoningą ir gerą žmogų gali išugdyti tik bendras tos „trejybės“ auklėjimas.“

Miela Vitalija, tu taip skubėjai gyventi ir pabaigei savo gyvenimėlį net nespėjusi pasenti. Kai klausiau tavęs: „Kodėl taip skubi?“, atsakei: „Taigi ypatingas, nepaprastas įvykis, negirdėtas dalykas: vienintelis Pasvalio krašto žmogus tapo vyskupu.“ Miela Vitalija, dabar jau žvelgi iš aukštybių ir matai, kad toli gražu ne vienintelis. Pirmiausia buvo Tadas Kundzičius (iš mano Krinčino parapijos), tada Antanas Pranciškus Andzevičius (iš Pasvalio, greičiau Skrebotiškio), tada Mečislovas Palilionis (iš Joniškėlio), tada Juozapas Skvireckas (iš mano Daujėnų), tada Kazimieras Paltarokas (iš Linkuvos parapijos, vėliau Pamūšio). Štai tau ir vienintelis, gal geriau mažiausiai tikėtinas!

Atvykusi į Telšius, Vitalija, toji pasiaukojusi, nesauganti savo sveikatos korespondentė, klausė manęs: „Ar gerai, kad mokyklos ir Bažnyčios bendradarbiavimą sąlygoja kunigai, jų aktyvumas?“ Atsakiau: „Kitaip ir būti negali. Kunigai visada buvo aktyviausi visuomenės žmonės. Visų tautų raštą kūrė kunigai, pirmąsias mokyklas atidarė kunigai, spaudos draudimo laikais vyskupo Valančiaus ir kunigų dėka Lietuvą pasiekė lietuviškas žodis. Sovietiniais laikais pogrindžio spauda ir laisvas žodis ėjo iš kunigų. Dabar aktyviausios jaunimo organizacijos – ateitininkai ir skautai – tik ten veikia, kur mokyklos bendradarbiauja su kunigais. Skauda širdį, kad tik vieną procentą jaunimo jungia tos organizacijos. Būtinai turi būti aktyvesni kunigai ir mokytojai. Būtinai. Organizuotas jaunimas – geriausia prevencija prieš visokį blogį. Kunigai ir aktyvūs tikintieji turi pamatyti kiekvieną beglobį vaiką, kiekvieną skriaudžiamą. Reikia paimti už rankos kiekvieną vaiką iš gatvės ir vesti į gyvenimą ne tik per stovyklas, bet ir kasdien juo rūpinantis.“

Mane užpuolė ne tik „Šiaurietiški atsivėrimai“, bet ir „Dienovidis“, „Naujasis židinys“, „Penktadienio žemaitis“, *bernardinai.lt*, net karingasis „Lietuvos rytas“.

Visų leidinių klausimai buvo panašūs, todėl žemiau pateikiu savo atsakymų į juos santrauką.

Pirmiausia visiems įdomi naujojo vyskupo nuomonė apie naują Bažnyčioje. Taip, **Bažnyčia gyva tik naujovėmis**, ji nuolat atsinaujina. Pats Jėzus sako: „Aš visa darau nauja.“ Vatikano II susirinkimas prieš keturiadešimt metų paskelbė **didį atsinaujinimą**, nes kai kurios tikėjimo praktikos formos šimtmečiams sustingo ir pasidarė svetimos šiuolaikiniam žmogui. Prieš šimtą metų visi inteligentai dar mokėsi lotynų kalbos, o šią dieną jau retas besupranta lotynišką maldą. Taip yra ir su visomis apeigomis. Galima tik stebėtis: visų sakramentų teikimą, net ir šv. Mišių apeigas Vatikano II susirinkimas pakeitė.

Į bažnyčią atkeliavo atskirų tautų tradicijos, gimtoji kalba, muzika, net gitaros. Visa atnaujinti, bet niekada nesikeičianti Kristaus dvasia turi pasiekti bet kurios tautos ar kultūros žmogų. Aš matau, kaip nenustoja vykęs didysis Sekminių stebuklas, kai apaštalams kalbant žydų kalba, įvairių tautų žmonės girdėjo juos savąja kalba. Bažnyčia privalo taip prisitaikyti prie žmonių, kad Dievo mokslas pasiektų kiekvieną. Apaštalas Paulius liepia kalbėti su žydais žydiškai, su graikais graikiškai. Ir jei kas išvaro pro duris, lipti pas jį pro langą.

Deja, šiandien tokiu atkaklumu pasižymi gal tik sektantai. O mes, jei galime, uždraudžiame jų veiklą. Kitaip sakant, lenktyniaujame jėgą. Gi Jėzus liepia lenktyniauti vien meile, tarpusavio pagarba. Aš niekad nesmerkiu žmogaus, nuėjusio į sektą, net tada, kai toji sekta sužaloja jo psichiką. Aš tada mušuos į krūtinę ir sakau: Dieve, jie pralenkė mus meile, užsidegimu, atkaklumu ir suklaidino tą nelaimingą žmogų, kuriam mes turėjome parodyti kelią.

Kažkaip visi užmiršta, kad Vatikano II susirinkimas siekė vidinio Bažnyčios atsinaujinimo. Vyksta tiesiog Vatikano II susirinkimo nutarimų išdavystė, nes daromi tik išoriniai pakeitimai: atsukti altoriai, naujoviški rūbai, moderniška muzika. Bet nėra taip laukto gilesnio dvasinio gyvenimo,

■ Pas popiežių Joną Paulių II. Roma. 2001 m.

pamaldumo, didesnio jautrumo, susivaldymo, pasiaukojimo, užsidegimo. Atvirksčiai, dabar dažnai kunigai reikalauja, kad jiems būtų nustatytos poilsio valandos ir dienos. Net pasitaiko atvejų, kai iš žmonių reikalaujama užmokėti už patarnavimus ir t. t. Gi vienas iš Vatikano II susirinkimo nutarimų autorių, teologas Karlas Rahneris, sako: „Jei ateities krikščionis nebus mistikas (gilaus vidinio gyvenimo žmogus), krikščionybės žemėje nebeliks.“

Atsinaujinimui pirmučiausia reikia kritikos, kad išryškintų ir tada atmestų tai, kas negera. 10 metų Telšiuose buvau kunigų seminarijos dvasios tėvas ir dirbau daugelyje Bažnyčios įstaigų, daug kartų dalyvavau diskusijose, susirinkimuose, žiniasklaidoje. Taip, aš pabrėždavau, kad Bažnyčiai kritika yra reikalinga. Tiksliau sakant, patarimai, pastabos, trūkumų ir klaidų pastebėjimai. Tik taip galime tobulėti, taisyti savo klaidas. Bet neretai nuskamba tokia tendencinga kritika, tarsi Bažnyčioje viskas blogai. Juk akivaizdu, kad tai melas ar kažkokia sąmoningai vykdoma politika. Kai bet

kokį dalyką kritikuoji, privalai turėti viziją, kaip tai galima pakeisti, kaip daryti, kad būtų geriau. Kitokių atveju kritika tėra griauanti.

Toji griauanti kritika dažniausiai būna anoniminė. Tai aš ne kartą ir spaudoje esu minėjęs, kad į anoniminius laiškus nekreipiu dėmesio. Kaip man patikrinti, kiek tame yra tiesos, o kiek paprasčiausio šmeižto, sąskaitų suvedinėjimo ir kitų interesų. Ir po parapijas važinėdamas visada sakau, jei pastebite kažką blogo, netylėkite, bet taip pat nurodykite savo kontaktus ir aš įsipareigoju laikyti juos paslapyje dėl suprantamų priežasčių. O jei lieka visiškai anoniminiai (bevardžiai) skundai, to aš visiškai nelaikau kritika ir metu į krosnį. Kaip pavyzdys tokios „kritikos“ yra skaitytųjų komentarai internete po straipsniais, anoniminiai ir purvais besidrąstantys.

Dar viešai skelbiamas mitas, kad Bažnyčia labai paskendusi piniguose. Tačiau tikrovėje neretai yra priešingai. Pavyzdžiui, Panevėžyje net vyskupijos kurijoje visų patalpų nešildome, šildome tik darbo kambarius. Stengiamės labai taupyti. Bažnyčioje reikalingos įvairios struktūros – jaunimo, šeimos, katechetiniai, sielovados centrai, kad padėtų parapijoms vykdyti pagalbos žmonėms misiją. Ir su skausmu žiūrime į tai, kad darbuotojai gauna minimalius atlyginimus, o kitur išėję gautų žymiai daugiau. Ne vienas ir išvažiuoja į Vakarų. Bažnyčia neretai negali pasirinkti geriausių žmonių, nes finansinės galimybės yra labai ribotos.

Kritikuojant reikia vadovautis skaičiais, argumentais, realybės matymu, nešališkumu, tada tikrai kritika bus statanti. Kritikos pripažinimo ypač reikalauja demokratija. Bet tikroje demokratijoje kiekvieno įsitikinimai turi būti gerbiami, išgirsti, analizuojami. Kiekvienas žmogus, ar tai būtų vyskupas, kunigas ar paprastas krikščionis, turi įsiklausyti į kito nuomonę. To norėtusi ir iš plačiosios pasaulietinės visuomenės, valdininkų. Kiekvienas yra gerbtinas, net jei ir turi akivaizdžiai klaidingą nuomonę. O juk neretai jis nėra kaltas, kad yra klaidoje, tą nuomonę suformuoja gyvenimo aplinkybės, kartais net tam tikros finansinės lobistų grupės. Juk daugybė daly-

kų valdžioje, žiniasklaidoje, viešuosiuose ryšiuose yra daroma dėl biznio, pinigų. Bet net ir tokiu atveju reikia įsigilinti, aiškinti visuomenei, kokios stipriosios ar silpnosios tų argumentų pusės. Vis vien reikia diskutuoti, parodyti, kur paprasčiausiai klystama ir kur tiesiog gėdingai pasiduodama materialistiniam stabui. Mano principas yra visada su visais diskutuoti. Jo laikiausi sovietmečiu, jo laikiausi ir dabar. Nors neretai nenorėdavo komunistai tada diskutuoti, taip ir dabar dažnai žmonės nesileidžia į diskusijas. Kartais nuomonė remiama visiškai absurdiškais argumentais. Kartais aiškiai matyti, kad „tiesa“ dirbtinė, apmokėta. Dirbtinai norima prakišti kai kurias idėjas. Tada aš atsisakau diskutuoti.

Štai kartą teko dalyvauti Šeimos planavimo ir seksualinės sveikatos asociacijos surengtoje konferencijoje. Joje katalikų atstovams neleido pasisakyti. O kai katalikų konferencija rengiama, aš reikalauju, kad visada būtų numatytas laikas pasisakyti oponentams. Parapijose klebonams siūlau paruošti dėžutes žmonėms, kad jie galėtų įmesti savo klausimus, pastabas ar kritiką. Visi turėtų laikytis šio principo. Juk neretai pasaulietinė žiniasklaida, norint kitokią nuomonę pateikti, atsako: „Susimokėkite, tada paskelbsime.“ To neturėtų būti.

Pokomunistinių šalių bažnytiniai žmonės į bet kokią kritiką ar polemiką (bandymą ginčytis) reaguoja kaip į puolimą, kaip į pasikėsinimą, reaguoja pernelyg jautriai, liguistai. Ir tai psichologiškai visiškai suprantama. Tokią psichologiją mums suformavo socializmas, įpratinęs į kiekvieną kitaip galvojančią žiūrėti kaip į priešą. Juk socializmo laikais bet kokia kritika buvo signalas, kad tave pradės pulti ir persekioti. Tai pirmoji priežastis, kodėl dialogas tarp atskirų religingumų toks sunkus, beveik neįmanomas.

Antroji polemikos vengimo priežastis – abejingumas. Užblokuodamas bet kokią asmeninę iniciatyvą, neskatindamas savarankiško mąstymo, komunistas pasėjo žmonėse sunkiai išraunamą abejingumo ir pasyvumo sėklą. Nuolat sutinki tokios galvosenos žmonės: po manęs nors ir tvanas. Teisingi ir protingi įsitikinimai, teisinga nuomonė buvo pajuokiami, pa-

verčiama karikatūra ar niekais. Tarsi atsilygindami ir mes į priešingą nuomonę žiūrime abejingai, kaip visiškai nevertą dėmesio.

Gink Dieve, nesu visažinis ir negalvoju, kad mano pasisakymuose vien tik tiesa. Dažnai mano mintys spaudoje, interviu ir net pamoksluose yra poleminės formos. Aš noriu sužadinti kitaip galvojančių aktyvumą. Kiekvienas žmogus turi teisę turėti kitokią nuomonę, ją įrodinėti. Ne kartą gan kritiškais pasisakymais esu skatinęs polemiką. „Lietuvos aide“ prieš kelerius metus buvo mano pasisakymas, kad kritika Bažnyčiai būtinai reikalinga. Aš nuolat kalbu klierikams, kad su laiku atsiras ir pamokslų kritika.

Stebiuosi, kad visokius literatūrinius, politinius rašinius vis kas nors kritikuoja, pasisako kitaip, polemizuoja prieš juos. O pamokslai – tabu. Yra

■ Kalbininkė dr. sesuo
Antanė Kučinskaitė, ACJ

nenormali padėtis, kad mūsų pamokslų niekas nekritikuoja, nenagrinėja, nepuola už klaidas. Išimtis – lituanistė dr. Antanė Kučinskaitė. Ji ne kartą yra atnešusi pamokslininkams kelių lapų klaidų sąrašą. O jei šito nėra, kunigai sustingsta, netobulėja, nebesilavina. Už akių buvo labai piktai kalbėta apie tokį mano pasisakymą, bet, deja, viešai ar į akis niekas to nepasakė net užuominomis, niekas nepanoro polemizuoti. Polemikai būtina kalbėti į akis. Taigi trečioji polemikos nebuvimo priežastis – kalbėjimas už akių.

Taigi polemikai mūsų visuomenė, net ir Lietuvos katalikų bažnyčia, nėra subrendusi. Ko gero, dėl šitos priežasties ir Bažnyčios žmonės nelinkę polemizuoti. Kam? **Masių tai nepasieksi.** Bene tai bus penktoji polemikos nebuvimo priežastis.

Ką aš galiu padaryti? Aš pats bandžiau, kaip minėta, išjudinti polemiką. Iškalbos priemonės turi kažkiek šokiruoti žmones, paskatinti mąstyti. Telšiuose žmonės buvo pripratę prie provokuojančio mano kalbėjimo ir po tokio mano pasakymo laukdavo tolesnių minčių. Niekada nevengiu provokacijų ir nudegu. Pavyzdžiui, vieną kartą jau Panevėžyje net gana stipriai nudegiau, pradėdamas pamokslą žodžiais: „Kas jūs, klausytojai? Mėšlas.“ Patylėjau, laukdamas reakcijos, išraiškos pasikeitimo... Ir pastebėjau, kad vienas vyras baisiausiai pasipiktinęs... Po to paaiškinau: argi tėvai nėra dirva savo vaikams? Norėjau atkreipti dėmesį, sudominti, o ne paniekinti. Juk mes kiekvienas esame kitiems tarsi trąša, mėšlas, iš kurio išauga gražūs vaisiai – tokią turėjau mintį. Tėvai visą savo gyvenimą atiduoda dėl savo atžalų, viską jiems atiduoda, pražyla dėl jų, sulinksta. Bet tuoj pat greta to mėšlo gerąja prasme vėl kviečiu susimąstyti, ar dažnai netampame juo blogąja prasme... Tegu klausytojas išsineša polemiką bent mintyse. Tokie mano bandymai.

Bet reikia tai daryti su saiku, prisitaikant. Kitaip ir vyskupas neišvengia klaidų. Viena mano provokacija sužeidė jaunus žmones beveik prieš 40 metų Telšiuose. Tuokėsi Rima Juškytė ir Saulius Staigis. Pamokslą jiems pradėjau klausimu: „Ką tu darysi, Rima, jei paaiškės, kad tavo pasirinktasis Saulius – tikras velnias? O ką tu darysi, Sauliau, jei įsitikinsi, jog Rima – tikra ragana?“ Rima beveik po 40 metų pasakė: „Tada tiesiog sustingau ir daugiau nieko nebegirdėjau. Ir vis galvojau: kunigėlis mato, kad aš ragana. Kai tik dėl ko nors susipykstame, Saulius ir išrėžia: kunigėlis sakė, kad tu ragana.“ Tai Rima man papasakojo susitikime su Eucharistijos bičiuliais 2018 metų rugpjūčio 1 dieną. Žinoma, aš tada aiškinau, kad vienas kitam nepasidarytume velniu ar ragana. Kas iš to, jei susijaudinęs žmogus to nebegirdi? Tokių klaidų būtų galima išvengti nieko nedarant, bet juk ne

to mes siekiame: nieko nedaryti, kad tik nesuklystum. Ne, reikia daryti apgalvotai. Gal pradėti ne nuo provokacijos, o nuo paaiškinimo...

Bandė ir „Katalikų pasaulis“ prieš kelerius metus išjudinti skaitytojus polemikai, išspausdindamas Jūratės Kubiliūtės straipsnį „Ko tikiuosi iš Lietuvos Bažnyčios ir ką galiu jai duoti?“ Tas straipsnis talentingas – „Darbininko“ organizuotame konkurse užėmė vieną iš prizinių vietų. „Tikimės, kad ši jauno žmogaus išpažintis paskatins diskusijai. Laukiame jūsų atsiliepimų, laiškų“, – rašė anuomet „Katalikų pasaulis“. Nesulaukė nė mažiausio atsiliepimo, nors straipsnyje aštri polemika, galėjusi sukelti tradicionalistų pasipiktinimą... Tą straipsnį nukopijavęs, ne kartą naudoju katalikiško jaunimo diskusijoms, išdalydamas visiems po kopiją. Ir reikia pasakyti – pavyko sukelti diskusijas. Bet tai juk irgi dirbtinas dalykas: be papildomo darbo pačioje katalikiškoje visuomenėje tas straipsnis nesukėlė jokių diskusijų ar polemikos...

Žurnalistai dažnai kalba apie euforijos (užsidegimo) išnykimą Bažnyčioje. Bet ta euforija išnyko visose srityse. Prisimename mitingus, Baltijos kelią. Su koku užsidegimu visi tikėjomės tik gražių laisvės rezultatų, o dabar net buvę tremtiniai kartais pasako: ne tokios Lietuvos norėjome. Ir ne vienas pagalvoja, kad ir Bažnyčios ne tokios norėjo. Yra ir mūsų klaidų. Ir aš prisipažinsiu, kad atgimimo metu žmonėms sakiau: „Matome, kokia Europa turtinga, štai ir mes po 5 metų tokie būsim.“ Tai neįmanoma, tai buvo iliuzija. Juk realiai žiūrint prieš du dešimtmečius Lietuvoje pasibaigė karas, jei ne dar baisesnis dalykas. O juk po karo visada yra baisus nusmukimas: nėra būtinausių dalykų. Tačiau po karo žmonės nedejuoja, o džiaugiasi, kad jis pasibaigė ir po truputėlį situacija gerėja. Atgavus laisvę, įvyko tokie dalykai, kurie labiau žmones traumuoja nei karas: viltis, kad visi gražiai susitars, bus socialinė lygybė, pažabotas nusikalstamumas ir panašiai, o gavosi priešingai. Ta laisve pasinaudojo daug nusikaltėlių, finansinių ir politinių interesų grupių. Juk per sovietmetį žmonės po rublį taupė senatvei, ir galiausiai tai nuvertėjo. Žmonėse didelė nuoskauda atsivėrė. Mes visi padarėme klaidą, nukrypdami vien į materialistinę pusę, kuri ir pagimdė tokį nusivylimą.

Aš laikausi tokio principo, kad reikia veikti, net rizikuojant padaryti klaidų, o kai jų pasitaiko, jas įvardyti, prisipažinti, atsiprašyti, paaiškinti. Juk visi esame žmonės. Vis mėgstu kartoti seną bažnytinę patarlę: „Klysti – žmogiška, pasilikti klaidoje – velniška, o pakilti iš klaidos – dieviška.“

Dievas yra gailestingas, bet ir teisingas – tokia yra sena Bažnyčios mintis. Už kiekvieną darbą mes susilauksime atlyginimo, bet reikia turėti mintyje, kad ne Dievas baudžia, o pats žmogus save baudžia, pasirinkdamas netinkamą kelią. Ir kiekvienas, kad ir didžiausias nusikaltėlis, gali pasitaisyti. Toks yra Jėzaus principas, kurį mes matome Jo mokyme ir darbuose. Akivaizdu, kad gailestingumą kai kurie žmonės suvokia labai iškreiptai, atseit darykime, ką norime, Dievas yra gailestingas ir Jis atleis. Turi žmogus norėti pasitaisyti ir daryti konkrečius pasikeitimo veiksmus – tada galima tikėtis mylinčio Dievo gailestingumo. Gailestingumo nėra be atgailos. Jei atėmei pragyvenimą iš žmonių, politikoje priėmei neteisingus, nusikalstamus, egoistinius sprendimus, įstatymus, kurie kenkia visuomenės gerovei, – tikrai nereikia tikėtis nei to, kad Dievas bus gailestingas, nei kad žmonės bus gailestingi. Tokiu atveju būtina vieša atgaila. Todėl ir monsinjoras A. Svarinskas mėgdavo šaukti: „Kodėl visi priekaištauja man, kad aš – negailestingas, kad aš neatleidžiu? O ar jūs girdėjote, kad nors vienas buvęs komunistas ar saugumietis prisipažintų, atsiprašytų ir prašytų atleisti? Be prisipažinimo, be atsiprašymo neįmanomas atleidimas...“

Vėl, kaip ir sovietiniais laikais, teko įsitraukti į kovą prieš vulgarią žiniasklaidą, tebegyvenančią komunistine dvasia. Aiškiai jautei, kad mūsų masinė žiniasklaida nėra subrendusi polemikai. Ji be galo nesąžininga, tarnaujanti nežinia kieno interesams, lengvai nuperkama. Neturėti savo nuomonės, pasidavinėti ir veidmainiauti žurnalistus įpratino sovietiniai laikai. Lietuvoje sunkiai rasi sąžiningą ir intelektualų žurnalistą.

Tais dutūkstantaisiais, netrukus po mano konsekavimo vyskupu, mūsų visuomenę šokiravo akivaizdus tyčiojimas iš popiežiaus Jono Pauliaus II „Lietuvos ryte“. Paryžiaus kardinolas pastebėjo tai, ką matė visas pasaulis: sunkoką mūsų popiežiaus judėjimą ir drebėjimą. Kardinolas lyg tarp kita

ko pasakė: progresuoja paralyžius. Paprasčiausias žmogiškas pastebėjimas, – taip, atrodo, turėtų mąstyti kiekvienas normalus žmogus. Bet medicinas „specialistas“ išverčia tą paprastą pastebėjimą, ištraukia iš konteksto, sugalvoja, kad tai yra gėdingos venerinės ligos padarinys ir net skelbia apie tai „Lietuvos ryte“, tarsi nurašęs iš Popiežiaus ligos istorijos! Jis rašo, kad visiškai aiškus tos ligos padarinys – Popiežiaus paralyžius.

Na, kokioje kitoje visuomenėje rasi tokį absurda? Tai įmanoma tik komunistinio socializmo arba nacizmo išauklėtoje visuomenėje. Tai tiek absurdiška, kad Lietuvoje dirbantiems normaliai galvojantiems vakariečiams iš demokratinių šalių, net nekilo mintis protestuoti. Sveiko proto demokratinių šalių žmonės niekada nekreipia dėmesio į vulgarią bulvarinę spaudą. „Populiariausias“ ir „didžiausias“ mūsų dienraštis pasirodė esąs būtent tokio lygio! Mūsų „ketvirtosios valdžios“ – žiniasklaidos – visišką nesiorientavimą labai gražiai apibūdino Kęstutis K. Girnius „Naujajame židinyje“ (2000 m. Nr. 6). Stebėtina, kad į taiklius jo pastebėjimus, parodančius „Lietuvos ryto“ vulgarumą, „didžiausias“ dienraštis net nereagavo. Jokios gynybos. Ir kiti jų „nepastebėjo“. O kam reaguoti? Beje, daugeliui susidarė įspūdis, kad tai buvo suplanuota akcija, nes tas tyčiojimasis iš Popiežiaus vyko kaip tik tuo metu, kai Lietuva su Vatikanu pasirašė sutartį! (Apie tai rašė lenkų laikraštis „Kurier Wilenski“.) Be to, kam „Lietuvos rytui“ gintis? Juk „Naująjį židinį“ skaito saujelė skaitytojų, tegul ir intelektualių. „Lietuvos rytui“ nerūpi mąstantis žmogus, jam reikia masių. „Naujajame židinyje“ paskelbta nuomonė nedaro jokio poveikio masėms. Ko gero, dėl šitos priežasties ir Bažnyčios žmonės nelinkę polemizuoti (ginčytis, prieštarauti). Kam? Masių tai nepasiekia. Bene tai bus aiški polemikos nebuvimo priežastis.

Bet aš negalėjau nukęsti ir nutylėti. Rugsėjo mėnesį Šiluvos atlaiduose buvau pakviestas vadovauti pamaldoms, kaip tik maldų už žiniasklaidą dienai. Kaip visada Šiluvos aikštėje prieš baziliką – didžiulė minia žmonių. Pamoksle paaiškinau minėtus dalykus apie tariamą popiežiaus „venerinę“ ligą. Ir štai paaiškėjo, kad komunistinis „Lietuvos rytas“ tik masių bijo. Jis tuoj pat paskelbė, kad vyskupas taip sukurstė davatkas, jog jos „Lietuvos

ryto“ autobusiuką Šiluvoje apmėtė akmenimis. O redakcija esanti nekalta dėl „gydytojo profesoriaus“ nuomonės. Beje, „nekaltučiai“ „Lietuvos ryto“ gudruoliai šio įvykio nebepamiršo: nuolat man keršijo. Ypač persekiojo vėliau, man tapus Panevėžio vyskupu ordinaru. Mažiausiai netinkamas kokio nors kunigo poelgis, paprasčiausias suklypimas, ir tuoj pat prisistato „Lietuvos ryto“ korespondentai, ir iškart laida per „Lietuvos ryto“ televiziją. Įrašys kokį mano pasakytą žodį, bet įdės visai kitame kontekste, ir jau skamba kaip skandalas...

Bet grįžkime į Žemaitiją, nors jau artėjo mano buvimo ir darbo čia paibaiga. Tai, be abejo, žinojo tik Dievas. Aš to nė nenujaučiau. Vyskupas A. Vaičius gal jautė, nes jau rankiojo knygas ir daiktelius ir pamažu kraustėsi į naują, kunigo Juozo Šiurio pastatytą, kleboniją. Sakiau: „Ekscelencija, nesikraustykite, sutilpsime abu. Jūs galėsite ramiai gyventi viršuje, kur gyvenęs. Aš pasiliksiu generalvikaro bute.“ Bet jis neklusė, pamažu kraustėsi.

Parašiau projektą Vokietijon į pagalbos organizaciją „Renovabis“. Labai reikėjo vyskupų namui remonto. Jis buvo siaubingai apšepęs. Turėjau patirtį tuose dalykuose: ne vienam kunigui padėjau gauti paramą visokiuose remontuose, įrengimuose, net statybose. Pačiuose Telšiuose seminarijoje daug projektų buvo paremta. Buvusioje gimdymo ligoninėje su vokiečių pagalba pavyko įrengti vyskupijos Caritas, jaunimo ir šeimos centrus. Išrūpinau kompiuterius ir kopijavimo aparatus kurijai ir seminarijai. Tad net abejoti negalėjau: naujo vyskupo prašymą būtinai patenkins...

PANEVĖŽYJE

Neilgai, vai neilgai teko Telšiuose būti vyskupu padėjėju. 2002 metų sausio 5 dieną popiežius paskyrė mane Panevėžio vyskupu. Vos sulaikydamas ašaras juokavau: „Žiūrėjo, žiūrėjo Dievas į mane, besiblaškantį svetimuose kraštuose, pagrasė pirštu ir tarė: sūnau palaidūne, laikas grįžti namo. Ir parvarė į gimtąjį Panevėžio kraštą.“ Vyskupas A. Vaičius, atleistas nuo Telšių vyskupo pareigų, sekmadienio pamaldose sudejavo: seniau vyskupai iki mirties valdydavo savo vyskupiją. Tuoj po jo aukojau Mišias ir savo žodyje pajuokavau: „Jei tebedirbčiau melioracijoje, tokio amžiaus ramiai būčiau išleistas į pensiją. Bet kadangi esu vyskupas, turiu pradėti naują darbą.“ Juokai juokais, bet turėjau pradėti ruoštis į Panevėžį.

Mes, trys vyskupai, tapome ordinarais: Telšių, Vilkaviškio ir Panevėžio. Suplanavome įžengimo į Katedras iškilmes. Kiekvienas turėjome sukviesti visus Lietuvos vyskopus ir nuncijų. Pirmasis iš naujųjų vyskupų įžengė į Telšių katedrą vyskupas Jonas Boruta dar sausio pradžioje. Vasario pradžioje Vilkaviškio katedroje įžengimą šventė vyskupas Rimantas Norvila.

■ Ingresas Panevėžyje. 2002 metai

Man teko pirmasis Gavėnios sekmadienis, vasario 17-ąją. Net džiaugiausi, kad taip vėlai. Susitariau su seminarijos vadovybe: man davė papildomų valandų, ir atlikau viso semestro kursą, net priėmiau klierikų egzaminus, kad jiems ir vadovybei nebereikėtų pavasarį vargti ieškant, kaip užbaigti mokslo metus. Ir pradėjau atsisveikinimus.

Ant savo atsisveikinimo nuotraukos antroje pusėje rašiau: *Kaipgi išvykti man ramiam ir be liūdesio? Ne, tik žaizdota dvasia aš paliksiu šiuos miestus ir kaimus. Per daug savo dvasios dalelių išbarsčiau aš čia gatvėse ir per daug mano ilgesio vaikų klaidžioja tarp šių kalvų, todėl negaliu atitraukti nuo jų, nejausdamas gėlos ir skausmo. Tai ne rūbas, kurį aš nusimetu šiandien, bet dvasios oda, kurią plėšiu savo paties rankomis. Tai ne mintis, kurią aš palieku, bet mano dvasios širdis, apsalusi nuo alkio ir troškulio. Ir vis tiek nebėgaliu ilgiau gaišti. Jis, kuris šaukia visus, šaukia ir mane, todėl greičiau turiu sėsti į laivą (K. Gibranas „Pranašas“). Dėkingas už mūsų gražų bendravimą, linkiu Dievo palaimos ir prašau lydėti malda.*

Labai sunku man buvo atsisveikinti, tiek metų atidavus visą širdį. Daugybė mano auklėtinių Telšių vyskupijoje. Galėjau suburti gerą komandą ir dirbuotis. O gimtojoje Panevėžio vyskupijoje viskas nauja, nepažįstama, nes, atsidavęs darbui Žemaitijoje, su Aukštaitija nepalaikiau jokių ryšių, net giminių niekada nelankiau. Nuvykau tuščiomis rankomis...

Išvykimo iš Telšių į Panevėžį dieną susirinko Eucharistijos bičiuliai, sukvėmė visus daiktus į sunkvežimį ir palydėjo iki Telšių vyskupijos ribos už Tryškių...

Panevėžio vyskupijos kurija mane sukrėtė: medinis sukiužęs trijų kambarių namelis. Jame sėdi du žmonės: rašomąja mašinėle kažką kalena vyskupas ir skaito laikraštį kancleris kanauninkas Vytautas Masys. Generalvikaras, kartu ir Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčios klebonas bei dekanas, gyvena prie šios bažnyčios klebonijoje: sergantis, retai bepakylantis iš lovos ir niekada nepasirodantis kurijoje. Vyskupas jau parašęs Šv. Petro parapijos vikarui kunigui Tomui Skrudupiui paskyrimą Panevėžio

rajono Smilgių klebonu, o Smilgių klebonui jubiliatui monsinjorui Petruui Kuzmickui – atleidimas ir perkėlimas altaristu į Panevėžį, į buvusį prelado Dulksnio butą. Pats vyskupas planuoja apsigyventi buvusiam T. Skrudupio bute, Šv. Petro bažnyčios klebonijoje. Prašiau viso to nedaryti, nes paimsiu T. Skrudupį dirbti į kuriją ir vyskupas tikrai galės apsigyventi jo bute.

Ingreso vaišėms patalpas siūlė K. Paltaroko vidurinės mokyklos direktorė, bet Katedros klebonas monsinjoras Juozapas Antanavičius kurstė rengti vaišes parapijos salėje: tegul visi pamato, kokia suvargusi Panevėžio vyskupija. Gavau premjero Algirdo Brazausko raštą: jis atvyks manęs sveikinti. Nutariau, kad sveikinimus priimsiu parapijos salėje per vaišes, nes nenorėjau, kad komunistas kalbėtų Katedroje. Keista, kad jis pasisiūlė tik pas mane dalyvauti, nors nedalyvavo nė vieno kito naujojo vyskupo ingrese.

Pamaldoms rengėmės kunigų name čia pat, Katedros šventoriuje. Pasiūliau vyskupams aplankyti vyskupo Kazimiero Paltaroko ir kunigo kankinio Alfonso Lipniūno kapus. Mielai sutiko. Katedra sausakimša. Pamokslui lipau į sakyklą. Vaišėse savo žodžiu nustebino A. Brazauskas. Išrėžė nepaprastai gilią kalbą, lyg koks klebonas...

Pirmiausia susirūpinau gauti kompiuterius kurijai. Ačiū Dievui, tebeturėjau ryšius su Amerikos vyskupų konferencijos paramos fondu. Įsivedėme internetą.

Sukau galvą dėl vyskupijos sielovadinių centrų. Turėjo patalpas tik vyskupijos Caritas ir katechetikos centras. Jaunimo centro net nebuvo, jo darbą atliko A. Lipniūno kultūros centras, nuomojęs kambarį bendrabutyje. Šeimos centras buvo blaškomas kažkur po ligoninę. Sugalvojau visus centrus įkurdinti buvusiose Marijonų novicijato patalpose. Su Marijonų vienuolynu sudarėme panaudos sutartį. Sutiko penkiasdešimčiai metų nemokamai atiduoti patalpas su sąlyga, kad atliksime remontą ir marijonams paliksime vieną butą su apšildymu prie koplyčios. To labai apverttinos būklės trijų aukštų pastato ir kartu koplyčios remontui architektas Algimantas Šironas sudarė projektą ir sąmatą. Pagalbos pradėjau prašyti

Vokietijos vyskupijose ir paramos fonduose. Patalpas restauravo „Iglus“ statybinė bendrovė. Gana greitai visus darbus atliko.

Architektas A. Šironas taip pat suprojektavo dviejų aukštų pastatą kurijai su dviem butais greta vyskupijos Caritas ir K. Paltaroko mokyklos stadiono. Kadangi sunkokai sekėsi sukaupti lėšas, kurijai pastato nutarėme nestatyti. Ją ėmėme įrenginėti katechetikos centro patalpose, o jį patį iškėliau ten, kur buvo kiti vyskupijos sielovadiniai centrai.

Susidarė savotiška konfliktinė padėtis dėl A. Lipniūno kultūros centro. Iš Vakarų katalikiškų organizacijų buvo remiami tik vyskupijų sielovadiniai centrai, taigi nusprendžiau jam priskirti vyskupijos jaunimo centro vaidmenį. Mane tiesiog užpuolė A. Lipniūno kultūros centro visuomeninė grupė (galbūt juos galima vadinti to centro taryba, nes dauguma jų buvo to centro steigėjai): „Vyskupe, negi tu atvažiavai sunaikinti pagrindinį ir vienintelį katalikišką Panevėžio vyskupijos centrą? Mes prieštaraujame, nesiduosime, kovosime.“ Bandžiau aiškinti, kodėl susidarė tokia padėtis. Jie išėjo be galo susirūpinę. Ilgai sukau galvą ir sugalvojau dvigubo pavadinimo centrą. Vyskupijos jaunimo centro vardu galima rašyti projektus paramai katalikiškoms organizacijoms gauti, o A. Lipniūno kultūros centras gali vykdyti valstybės remiamus projektus.

Rūpindamasis patalpomis ir internetu visiems vyskupijos centrams, 2003 metais paskelbiau ir savo viziją (planus) vyskupijos ateičiai. Per penkiasdešimt metų sovietinė okupacija, greta kitos žalos, padarė Lietuvos žmones labai vienišus. Kiekvienas savo vargą ir skausmą neša vienas, nesidalija su kitais. Sunaikintos bendruomenės. Prieš karą Lietuvoje aštuoniasdešimt procentų žmonių priklausė kokiai nors bendruomenei ar organizacijai, o dabar – vos vienas procentas. Todėl visų pirma būtina atkurti parapijines bendruomenes. Po dešimties metų, 2013 metais, visose parapijose turėtų būti aktyvios bendruomenės, aktyvūs parapijų centrai, Caritas, veiklūs jaunimo centrai, dienos centrai vaikams iš problematiškų šeimų. Žmonių bendravimas turi pasidaryti toks pat gyvas, kaip prieš karą.

Turėtų rasti savitarpio pagalba, veikli ligose, nelaimėse, laidotuvėse, vienvėje, veiklios AA (anoniminių alkoholikų) grupės. Visose parapijose trys–keturi savanoriai ruošia vaikus Pirmajai Komunijai ir Sutvirtinimui, katekizuoja suaugusiuosius. Parapijose vedami pokalbiai, gyvos maldos grupės, Šventojo Rašto studijų būreliai, adoracijos, susikaupimo valandos, dienos, savaitės, vaikų ir jaunimo stovyklos. Visur aktyvi pasauliečių veikla. Gyvos skautų ir ateitininkų organizacijos, patarnautojų ir adoruotojų bendrijos, blaivybės sekcijos, charizmatinės ir maldos grupės.

Paskelbiau tokį veiksmų planą tam įgyvendinti:

2003 metais naujai įrengti Panevėžio vyskupijos Šeimos, Katechetinis ir Jaunimo centrai.

2003 metais sudaromos visų parapijų tarybos, 2003–2005 metais vedami kursai jų aktyvui ir savanoriams (2003 m. kursai vienai 25–30 tarybų narių grupei, 2004 m. – 3 grupėms, 2005 m. – 5 grupėms).

2003–2006 metais įvedama parapijinė sakramentams ruošiamų vaikų katechezė visose parapijose, taip pat suaugusiųjų katechezė, 2003–2005 metais kursai parapijų katechetams (2003 m. – 2 grupėms, 2004 m. – 4 grupėms, 2005 m. – 4 grupėms).

2004–2006 metais kursai-mokymai dienos centrų, Caritas, jaunimo centrų, stovyklų ir įvairių organizacijų darbuotojams ir savanoriams (2004 m. – 2 grupės, 2005 m. – 4 grupės, 2006 m. – 3 grupės).

2005 metais pradedami ruošti permanentiniai (nuolatiniai vedusieji) diakonai, jų šventimai prasideda 2009 metais. Po to jie kartu su kunigais vadovauja parapijoms ir bendruomenėms.

2003–2008 metais atstatomos ir suremontuojamos visos parapijinių bendruomenių patalpos.

2006–2011 metais visose parapijose palaipsniui pradeda dirbti 1–2 apmokami darbuotojai ir 5–10 savanorių.

2005–2011 metais reikės išlaikyti parapijų pastoracinius centrus ir jų darbuotojus (atlyginimai, apšildymas, elektra, vanduo, telefonas ir kt.).

Nuo 2011 metų visos bendrijos jau pajėgs finansuoti savo patalpas bei renginius.

Mano viziją paskelbė net Katalikų interneto svetainė. Ne viską pavyko įgyvendinti. Ačiū Dievui, įvykdytas svarbiausias dalykas: beveik visur įsikūrė bendruomenės. Tuo džiaugiausi per savo septyniasdešimt penkerių metų jubiliejų, atsiskaitydamas už atliktus darbus. Labai palengvino Europos Sąjunga, finansuojanti bendruomenių centrų įkūrimą.

Iškilo problema su vyskupo butu. Tame bute gyveno vyskupas Romualdas Krikščiūnas, vėliau vyskupas Juozas Preikšas. Tarybinės statybos pastatas be jokios šiluminės izoliacijos plokščiu stogu, taip pat be rimto apšiltinimo. Tai kūrenk kiek nori, žiemą per šalčius vis tiek vos truputį daugiau nei dešimt laipsnių. Vėl architektas A. Šironas paruošė projektą sienoms apšiltinti ir nuolaidžiam stogui. Virš virtuvės jis suprojektavo dar vieną kambarį su patogumais. Bet namas buvo šildomas kartu su senąja kurija skysto kuro katilu. Nors buvo įrengtas ir dujomis kūrenamas katilas, apšildymas buvo pernelyg brangus. Vėl reikėjo ieškoti išeiities.

Žvilgsniai nukrypo į Katedros parapijai gražintą prieškarinį medinį pastatą, buvusį Panevėžio Katedros kanauninkų namą. Aplink jį didelis sklypas. Nuosavybę perrašiau vyskupijai. Prašiau architektą A. Široną suprojektuoti mūrinį pastatą vyskupams gyventi, senąjį nugriaunant. Jis ėmė įtikinėti, kad to nedaryčiau, nes pastatas tikrai vertingas, senovinis, nors medinis ir nebuvo architektūros paminklas. Sutikau su jo nuomone. Tad suprojektavo sienų apšiltinimą ir visiškai kitokį vidaus išplanavimą. Vėl ieškojau lėšų.

Apgailstavau, kad nebuvo paskirtas į Panevėžį, Lietuvai paskelbus Nepriklausomybę. Būčiau neatidavęs buvusios seminarijos pastato mokyklai. Panevėžyje pakako patalpų mokykloms. Buvo galima katalikišką mokyklą kurti ir kitoje mokykloje. Taip, kaip tai padaryta Telšiuose. Mokyklų Panevėžyje per daug, jos pamažu uždarinėjamos. Pavyzdžiui, galima

buvo leisti įsikurti katalikiškai mokyklai buvusiam Marijonų novicijate. Tuo labiau kad Panevėžyje buvo atidaryta iš karto ne visa katalikiška vidurinė mokykla, bet tik pirmoji klasė, ir tik per dvylika metų susiformavo vidurinė. Buvusioje seminarijoje būčiau įkūręs kuriją, visus sielovados centrus, butus, ten net galėjo būti geriausios patalpos Katedros sielovadiniam darbui. Iki šiandien Katedros parapija neturi normalių patalpų, ir todėl didesni renginiai čia neįmanomi.

Liūdna buvo žvelgti į Panevėžio vyskupijos bažnytkaimių parapijas. Kaip reikės joms išsilaikyti ir kaip kunigai pragyvens? Lietuvai tapus nepriklausomai, vis mažėjo Lietuvoje žmonių. Be to, daugelis prarado savo santaupas. Tad gerokai rečiau žmonės užsakydavo Mišias ir mažiau aukodavo bažnyčioms. Nebebuvo įmanoma išlaikyti bažnyčiose tarnų. Daugelyje bažnyčių atsisakyta nuolatinių vargonininkų ir zakristijonų. O kaip išgyventi kunigams, jei neliko Mišių aukų, pagrindinio jų pragyvenimo šaltinio?

Įsidėmėjau Telšių vyskupo Antano Vaičiaus rūpestį bažnytkaimių kunigais. Jau sovietiniais laikais bažnytkaimiuose nebuvo kasdien užsakytų Mišių. Iš miestų klebonų vyskupas surinkdavo nemažai sudėtinių ir neterminuotų Mišių aukų. Žmonės neretai užsakydavo Mišias, nenurodami jų paaukojimo datos. Gana dažnai tokios aukos būdavo tik simbolinės. Tad vyskupas Romoje buvo gavęs teisę sujungti tokias stipendijas. Miestų didžiosiose parapijose daugelis tikinčiųjų užsakydavo Mišias tą pačią dieną. Jiems paprastai buvo siūloma prisidėti prie sudėtinių Mišių, išaiškinant, kad jų intencijomis bus aukojama Eucharistija bažnytkaimiuose, kur kunigams Mišių kasdien nėra užprašyta. Prieš aukojant Viešpaties auką paprastai išvardijamos visos stipendijos. Vatikano taip pat leista, paaukojus vienas Mišias sudėtine intencija, surinktą sumą perduoti vyskupui, kuriam leista išskirstyti tas aukas pagal įprastinę krašto Mišių stipendiją. Vyskupas A. Vaičius visus bažnytkaimių kunigus aprūpindavo stipendijomis.

Ką radau Panevėžio vyskupijoje? Miestuose, rajonų centruose aukojamos sudėtinės Mišios, bet aukos vyskupui neperduodamos. Bažnytkaimių

kunigai neturi kasdien Mišių. Paėmęs vyskupų konferencijos raštus, ėmiau tai tvarkyti ir galėjau visus kunigus aprūpinti stipendijomis. Tačiau 2008-ųjų krizės metu ėmė trūkti ir sudėtinių Mišių. Tad ieškojau Mišių stipendijų Vakaruose. Iš ten gaudavau labai mažas stipendijas – vos po penkis eurus. Prie tos mažos stipendijos pridėjęs iš sudėtinių, turėjau pakankamai stipendijų kunigams.

Bet, atrodė, nebebus jokios galimybės remontuoti kaimo bažnyčias. Kupreliškio architektūrinės bažnyčios (Biržų rajone) remontui paveldo organizacijos sudarė sąmatą milijonui litų. Net jeigu remontas būtų atliekamas valstybės paveldo lėšomis, vis tiek dešimt procentų turėtų prisidėti parapija su vyskupija, o tai būtų apie šimtą tūkstančių litų.

Du vyrai labai gerai atliko Anykščių bažnyčios remontą, uždengė stogą. Jie paskaičiavo, kad visus paveldo numatytus darbus Kupreliškio bažnyčioje įvykdytų už šimtą tūkstančių litų. Puiku, bet jiems neleistina. Architektūrinę bažnyčią gali remontuoti tik turintys licenciją (leidimą) architektūriniam paminklams. Kreipiausi į Kultūros paveldo departamento vadovę Dianą Varnaitę: „Duokite tiems vyrams licenciją.“ Surašiau visus jų ankstesnius darbus, pridėjau nuotraukas. Priėmė juos į kursus, ir gavo jie licenciją, puikiausiai atnaujino Kupreliškio bažnyčią už šimtą tūkstančių litų ir išvyko į Norvegiją. Ten atnaujinama daug medinių bažnyčių. Jų licencija pripažįstama ir Norvegijoje.

O mano žvilgsnis nukrypo į Rokiškio dekanato Žiobiškio bažnyčią: svyra aukštas bokštas, gali nugriūti, sugadins visą stogą. Reikia, būtinai reikia remontuoti. Bažnyčia paminklinė. Tų patyrusių meistrų nebėra. Pasisiūlė Rokiškio restauracinės dirbtuvės. Reikia septyniasdešimt tūkstančių litų. Kitos galimybės nebėra, negalima laukti. Sumokėjome iš vyskupijos lėšų. Prašiau Rokiškio savivaldybės pagalbos. Negali padėti, paskendę skolo-se. Mano vyskupavimo metu tai buvo sunkiausias rajonas. Niekada neišprašysi jokios pagalbos.

Man išėjus į pensiją, pajudėjo ir Rokiškio rajonas. Paveldo įstaigoms padedant buvo atkurtas Salų bažnyčios grožis. Anksčiau, kai matydavome

pūvančias sienas ir kiaurą bažnyčios stogą, buvo net nemalonu ten važiuoti į kasmetines kalbotyrininkų akademijas.. Atnaujinama ir Rokiškio bažnyčia.

O anuomet kartais šiek tiek padėjo Kupiškio rajonas. Net Biržų rajonas, turintis daug reformatų, per Vietinės veiklos grupę pagal Leader programą Europos Sąjungos lėšomis išgelbėjo nuo sugriuvimo Kvetkų bažnyčią, atliko jos kapitalinį remontą. Net nuėmė nuo stogo besibaigiančią medinę šventojo Jono Nepomuko statulą. Padarė ją iš keramikos ir pakėlė mane su klebonu ją šventinti.

Ir Anykščių rajono valdžią prisimenu su dėkingumu. Anykščių rajone Europos Sąjungos lėšomis suremontuotos Skiemonių ir Dabužių bažnyčios, o Anykščių bažnyčios bokšte įrengė apžvalgos aikštelę.

Stebino Zarasų rajono valdžia. Panevėžio vyskupijai priklauso apie pusė šio rajono. Tai vienas skurdžiausių rajonų Lietuvoje, bet rūpestis bažnyčiomis nuoširdus. Kunigui Remigijui Kavaliauskui ji padėjo pastatyti koplyčią prie Ilgio ežero, kur nuolat renkasi maldininkai. Ypač paskutinę birželio dieną jų susirenka tūkstančiai. Zarasų rajono valdžios dėmesio nestokojo Baltriškė, ten įsikūrusi Tiberiados bendruomenė. Rajono valdžiai dėkinga Dusetų parapija. Dusetose ne tik bažnyčia ir varpinė buvo sutvarkyta, bet ir parapijos namai. Nuostabios akmeninės (pastatytos iš didelių akmens blokų) Salako bažnyčios kapitaliniam remontui lėšas išrūpino premjero A. Brazausko patarėjas.

Gimtojo Pasvalio rajono vadovą (ilgametis meras Gintautas Gegužinskas) galiu prisiminti tik su pagarba. Tame rajone nėra pavojaus nė vienai bažnyčiai, visada sulaukiama paramos. Atnaujinant Pasvalio centrą, nuostabiai sutvarkyta visa Šv. Jono Krikštytojo bažnyčios aplinka.

Ko gero, daugiausia bažnyčias rėmė Panevėžio rajono savivaldybė, ypač per Vietinės veiklos grupės europinius projektus. Galutinai atnaujintos Raguvos, Lėno, Vadoklių ir Pajstrio bažnyčios.

Iki mirties prisiminsiu Naujamiesčio bažnyčią. Sugalvojau su Panevėžio jaunimu Žolinės išvakarėse, 2007 metų rugpjūčio 14 dieną, piligrimine

kelionę pėsčiomis per Berčiūnus, Naujamiestį, Vadaktėlius į Krekenavą. Papietauti sustojome prie Naujamiesčio bažnyčios. Buvo didelis karštis – virš trisdešimt laipsnių. Darbininkai remontavo bokštus. Vieną jau baigė, ir jis švytėjo savo naujumu. Antrojo dangą jie kaip tik ardė. Pastebėjau, kad bažnyčioje tai užsidega elektros šviesa, tai užgęsta. Kodėl? Negalėjau įeiti – vartai užrakinti. Luktelėjau prie vartų ir, pamatęs vieną darbininką, paklausiau: „Kodėl elektra pas jus tai užsidega, tai užgęsta?“ Jis paaiškino: „Kai įjungiamo aparatą pjaustyti, elektra užgęsta.“ Pasakiau: „Visus įspėkite: negalima su elektra dirbti, kažkur yra trumpasis jungimas, pavojinga, būtina pataisyti.“ Ir išžygiavome į Krekenavą.

Žolinių antrą dieną atvyko pas mane iš Šveicarijos kunigas Adolfas Fugelis. Važinėjome su juo po Lietuvą. Būnant Rumšiškių nacionaliniame muziejuje, telefono skambutis: dega Naujamiesčio bažnyčia. Nuskubėjome ten. Jau stovėjo Panevėžio apskrities viršininkė Gema Umbrasienė, Panevėžio rajono meras Povilas Žagunis. Su siaubu žiūrėjome į aukštai degantį bokštą. Ugnis plečiasi ir į kitą bokštą. Ugniagesiai jokiais priemonėmis negali pasiekti ugnies. Ji išsiplėtė į bažnyčios pastogę, kur visos stogo konstrukcijos medinės. Per keturias valandas sudegė. Negalėjo ugniagesių technika pasiekti taip aukštai esančių ugnies židinių. Tokia technika buvo tik Vilniuje. Jai atvažiuoti neužtektų keturių valandų. Vėliau kalbėjau: tai tragedija, jei Panevėžy užsidegtų devintas aukštas, niekas negalėtų padėti.

Mano svečias kunigas A. Fugelis stebėjosi: stovėjo meras, apskrities viršininkė, vyskupas, niekas su jais nepasisveikino, nors pro šalį ėjo ir ėjo žmonės. Taip pat pastebėjo, kad Panevėžio gatvėse su manimi niekas nesisveikina. Šveicarijoje būna, kad kokiame susirinkime merą išdeda į šuns dienas, bet gatvėje vis tiek visi sveikina. Pastebėjau pats Šveicarijoje, eidamas su kunigiška apykakle: visi žmonės sveikina.

Kunigas A. Fugelis surado Šveicarijoje geradarių, kurie paaukojo pinigų Naujamiesčio bažnyčiai atstatyti. Sulaukėme ir kunigo Gerardo Langės aukos.

Vėl nuklydau prisiminimuose, ir liko nepaminėtas, ko gero, pats svarbiausias Panevėžio rajono savivaldybės padarytas patarnavimas bažny-

čiai. Užgesinus Naujamiesčio bažnyčios gaisrą, savivaldybė paskelbė ekstremalią padėtį. Tai leido veiksmingiau ieškoti pagalbos iš Vyriausybės ir savivaldybės. Jos paskyrė per milijoną litų. Be to, ekstremali padėtis leido žmonėms už savikainą tiekti medžiagas ir įrengimus. Panevėžio rajono savivaldybei remiant mūsų projektus, buvo atstatyti net aukštieji Naujamiesčio bažnyčios bokštai. Man teko paramos ieškoti užsienyje. Prirašiau daugybę projektų...

Nuostabus Utenos meras Alvydas Katinas ir puiki rajono savivaldybės administracija. Jie nuolat bažnyčioms ištiesia pagalbos ranką: kai reikia, visos bažnyčios remontuojamos ar dažomos. Bet iki mirties nenustosiu dėkojęs merui už naująją Utenos Dievo Apvaizdos bažnyčią. Milžiniškos piramidės formos bažnyčią ir kleboniją dar vyskupo J. Preikšo laikais pradėjo statyti kunigas Sigitas Sudentas, gavęs trijų hektarų žemės sklypą. Statyba dėl lėšų trūkumo sustojo. Prekybinės organizacijos „Maxima“ vadovai ėmė prašyti atiduoti jiems pusę sklypo prekybos centro statybai. Už tai žadėjo pastatyti bažnyčią likusiame sklype. Man net pristatė bažnyčios projektą: iš metalinių ar plastinių plokščių keturkampė dėžė, panaši į „Maximą“, tik vienas galas dvigubai aukštesnis, o virš jo kryžius. Meras, dažnai pabrėžiantis, kad jis komunistas (nežinau, juokais ar rimtai, greičiau, kad juokais, nes nuolat jį mačiau religinėse iškilmėse), sako: „Vyskupe, nesutikite su tokiomis sąlygomis. Bažnyčią jie turi pastatyti tikrą, mūrinę.“ Tai pasakiau „Maximos“ vadovams. Ir štai tikros bažnyčios projektas: aukštas bokštas. Įsirdžinau ir aš: reikia statyti iš dvigubo degimo plytų, kad nereikėtų tinkuoti nei lauke, nei viduje. Jie sutiko. Tada sakau: „Man siaubingai nepatinka naujosios bažnyčios, kaip kokios sporto salės. Tikroje bažnyčioje reikia ir nuošalesnių vietų, kad žmogus, niekieno nematomas, išsiverkti galėtų, pavyzdžiui, už kolonų.“ Architektai prieštaravo: „Kolonos čia neįmanomos. Tada bažnyčia turi būti visai kitokios formos, daug brangesnė. „Maxima“ yra paskyrusi du su puse milijono litų, daugiau neduos.“

Tada prisiminiau tarsi dviaukštę Telšių katedrą, jos balkonus ir sakau: „O jei šonuose ir gale balkonai? Tokį balkoną gale vargonams jau esate

numatę.“ Sutiko. Taip atsirado balkonus laikančios kolonos, viršuje besi-
baigiančios žibintais. Tuo labai žavėjosi bažnyčios konsekracijos iškilmėse
dalyvavęs nuncijus Peteris Curbrigenas: „Tie žibintai – tarsi dvylika apaš-
talų, aplink išsirikiavę.“

Buvo numatyta, kad tabernakulis bus šone, kunigas turėjo sėdėti cen-
tre, kaip moderniose Vakarų bažnyčiose, tarsi jis, o ne Dievas būtų pamal-
dose visa ko centras. Pareikalavau tabernakulio centre.

Gaila, nevykusiai bažnyčioje padaryti Kryžiaus keliai – moderniški vi-
tražai languose, nè iš tolo neprimenantys stacijų. Be paaiškinimų žmo-
nės net nežinotų, kad tai Kryžiaus keliai. Nesąmonė rengti stacijas langų
vitražuose: po vakarinių pamaldų einant Kryžiaus kelią jų net nematyti.
Negirdėjau, kad kas iš tikinčiųjų kada nors norėtų ten eiti apmąstyti Kry-
žiaus kelią. Ateityje koks nors šios bažnyčios klebonas turėtų pasirūpinti
įtaisyti tikras stacijas, kaip įprasta normaliose katalikų bažnyčiose... Varpus
bažnyčiai padovanojo kunigas iš Vokietijos Gerhardas Langė.

KAN. GERHARDAS LANGĖ

Jį būtina prisiminti: tai didelis geradarys. Kurį laiką jis rėmė Bažnyčią Ganoje, pastatė ten vienos vyskupijos katedrą su parapijos namais, vaikų darželį, rėmė ligoninę, greitąją pagalbą. Bet ėmė mąstyti: daug arčiau reikia pagalbos – buvusioje Sovietų Sąjungoje. Karo metais jam teko ten kariauti, prie Oriolo sužeistas į kaktą. Prisiminė, kad Lietuvoje vokiečiai Pirmojo pasaulinio karo metais daugelio bažnyčių varpus išvežė į Vokietiją patrankoms gaminti. Pasiryžo bent iš dalies savo lėšomis atitaisyti tą skriaudą. Jis pats mane susirado per „Kirche in Not“ paramos organizaciją. Kaip minėjau, pirmiausia jis finansavo ką tik įsteigtos Telšių katalikiškos mokyklos priestatą. Paskui rėmė Naujosios Akmenės bažnyčios statybą, vėliau padovanojo ten varpus ir elektroninius vargonus. Naujosios Akmenės tikintieji, niekada neturėję bažnyčios, buvo nepaprastai dėkingi. Padėkos pamaldose prie kunigo pribėgo viena moteriškė ir pabučiavo jam kojas. Daug kartų pas mane lankėsi kunigas Gerhardas Langė. Jis mėgo dalyvauti išskilmingose varpų šventinimo išskilmėse, kitose padėkos pamaldose.

■ Kan. G. Langė Plungėje.

Pirmuosius varpus padovanojo Telšių katedrai, paskui Plungės bažnyčiai, statomai Mažeikių Šv. Pranciškaus bažnyčiai (deja, į varpų šventinimą net nebuvo pakviestas...). Dar padovanojo varpą tik neseniai pastatytai Kaltinėnų bažnyčiai. Po to patraukiau jį pagalbon Panevėžio vyskupijoje. Čia pirmiausia varpai atsirado Panevėžio Švč. Trejybės bažnyčioje, tada, kaip minėta, Utenos Dievo Apvaizdos bažnyčioje. Pandėlio bažnyčia Pirmojo pasaulinio karo metu neteko bokštų. Atsirado geradarių, besirūpinančių bokštų atstatymu. Man šiai bažnyčiai kaip Panevėžyje, kaip ir Utenoje, kaip ir kitose vietose pačiam teko projektuoti varpų pastatymo erdves, kad statybų projektuotojai atitinkamai pritaikytų (kaip tai buvo padaryta Utenoje iš bokšto padarant iškyšulį). Ir paskutinė jo dovana – Naujamiesčio bažnyčiai padovanoti varpai. Beje, kunigą G. Langę Telšiai ir Plungė paskelbė garbės piliečiu, padarėme jį Telšių ir Panevėžio katedrų kanauninku, iš Šventojo Tėvo išrūpinau jam monsinjoro titulą. Pasirūpinau, kad prezidentas Valdas Adamkus jį apdovanotų Riterio kryžiaus ordinu...

■ Kan G. Langės Naujamiesčio bažnyčiai dovanotų varpų šventinimas. 2011 m.

■ Nauji Naujamiesčio varpai. 2011 m.

■ Kan. G. Langės paminėjimas Šv. Pijaus bažnyčioje. Po Mišių su patarnautojais. Arnsbergas. 2017 m.

Deja, gavęs žinią apie jo mirtį, į jo laidotuves niekaip negalėjau nuvykti. Skambinau į Arnsbergą ir Eseno vyskupiją, prašiau laidoti po kelių dienų, nesutiko. Eseno vyskupijos kurijoje atsiliepė kažkokia panelė. Jai sakau: „Jūsų interneto tinklalapyje nėra paskelbta, kad mirė labai garbingas jūsų kunigas, monsinjoras.“ Ji atsakė: „Bet jis šimtametis. Tokių senų mirties nebeskelbiame. Vis tiek niekas nedalyvaus.“ – „Betgi jis nusipelnė daug pagarbos ne tik užsienyje, bet ir jūsų vyskupijai: pastatė bažnyčią, vaikų darželį, parapijos namus ir kt.“ – „Už tai jis atsiėmė pagarbą jaunystėje...“ Taip ir palaidojo jį vienas kunigas su kokia dešimtimi tikinčiųjų.

Todėl organizavau pamaldas jo metinėms 2017 metų gegužės 25 dieną – nuvykome devyni dvasininkai. Kaip tik pasitaikė Šeštinės. Arnsbergo Šv. Pijaus bažnyčioje visi meldėmės. Probsto klausinėjau: „Kodėl mirusius kunigus pas jus taip skurdžiai laidoja? Pas mus kunigų laidotuvėse visada

stengiasi dalyvauti vyskupas.“ Jis atsakė: „Kunigas Gerhardas Langė su vietos dvasininkais visiškai nebebendravo. Jis rūpinosi tik pagalba užsienyje.“ Bet jis taip ir neatsakė į klausimą, kodėl apskritai skurdžios pas juos kunigų laidotuvės...

Ne tik monsinjoro G. Langės rūpesčiu ėmė daugiau skambėti pas mus varpai. Norėjosi, labai norėjosi, kad jie visur kasdien skambėtų. Juk dar prisimenu, kad vaikystėje laukuose dirbant vis pasigirdavo Krinčino varpų skambėjimas. Kasdien varpai kviesdavo melstis už mirusius: skambėjo „Viešpaties angelas“. Todėl visada rūpinausi varpais. Kai įrengėme koplyčią Germaniškyje, pasirūpinau įtaisyti varpą. Jį paėmiau iš Upytės bažnyčios, o ten nupirkau elektronika valdomą didesnę varpą iš Vokietijos. Labai džiaugiausi, kad klebonas Romualdas Zdanys sutvarkė kasdienį senų varpų skambėjimą Šv. Petro bažnyčioje Panevėžyje, padedamas lenkų firmos įtaisęs jų elektroninį valdymą. Jo pavyzdžiu bendramokslio Algio Kairio ir savo santaupomis įtaisiau tokį kasdienį skambinimą Panevėžio katedroje. Dabar melddamasis vyskupų sode, iškilmingai skambant vidurdienio varpams, vis pagalvoju: „Gulėsiu katedros šventoriuje ir taip ragins varpai melstis už mane.“ Taip pat įtaisiau elektroninį varpų skambėjimą vyskupijos sielovadiniame centre, Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčioje (vadinamojoje Marijonų koplyčioje).

PRANAS KIZNIS

Kitą geradarį būtina prisiminti. Tai technikos mokslų daktaras Pranas Kiznis, kelių dešimčių mokslinių straipsnių ir išradimų autorius, ypač pagarsėjęs gerais darbais. Šešerių metų jis su tėveliais atsidūrė Sibiro tremtyje. Pasiekė aukštojo išsilavinimo. Prie Vilniaus įsteigė labai pelningą polimerinių plėvelių gamybos bendrovę „Lietpak“, moderniausią Lietuvoje. Joje dirba apie 800 darbuotojų ir gauna atlyginimus, žymiai didesnius už Lietuvos vidutinį. Produkcija keliauja į visą pasaulį.

Visą Lietuvą jis stebina didele parama švietimui, kultūrai, socialinei sferai. Yra prasitaręs: būtina dirbti dvasinius darbus Lietuvai. Viena po kitos išleidžiamos ypač Lietuvos istorijai vertingos knygos. Labiausiai jis visus nustebino garsių XIV-XVII a. Italijos dailininkų tapybos darbų rinkiniu Valdovų rūmams. Nacionalinio muziejaus „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmai“ direktorius dr. Vydas Dolinskas pareiškė: „Tai visos Lietuvos muziejininkystės istorijoje yra itin retas gestas ir labai sėkmingas pavyzdys, gal lygintinas su Mykolo Žilinsko iniciatyva, kai vieno asmens pastangomis ir

■ Už Daujėnų bažnyčios restauravimą Pranui Kizniui įteikta popiežiaus Pranciškaus atsiųsta padėka ir Jo Apaštalinis palaiminimas. Daujėnai, 2017 m.

dosnumu muziejus turi galimybę papuošti savo erdves ne vienu ar keliais, o ištisa vertingų paveikslų galerija“. Pasak jo, mecenato dėka į Lietuvą sugrįžta unikalios senojo europinio meno vertybės, kurios ilgus šimtmečius buvo naikinamos ir grobstomos įvairių perėjūnų, niokojusių Lietuvos žemę.

O mūsų gimtinės krašto žmonės visada bus dėkingi Pranui Kizniui už kapitaliai atnaujintą Daujėnų bažnyčią. Jis čia buvo krikštytas, čia susitukė jo tėvai, per šią bažnyčią į pasaulį išėjo visi jo proseneliai. Didžiulius pinigus jis aukojo Daujėnų bažnyčiai. Ji dabar kaip nauja tiek viduje, tiek išorėje. Labai rūpinausi, kad už tokią auką Pranas Kiznis būtų apdovanotas popiežiaus medaliu.

Neįmanoma išvardinti visų šio aukos talento darbų. Tai jis pastatė Pasvalyje paminklus Pasvalio kūrėjui kunigaikščiui Žygimantui, Pasvalio krašto poetui ir visos Lietuvos dainiui Bernardui Brazdžioniui. Taip pat ženkliai prisidėjo statant paminklą Lietuvos prezidentui Antanui Smetonai. Be didelės jo paramos vargiai būtų atsiradęs „Laisvės karys“–Vytis Kaune – pagrindinis Lietuvos paminklas...

NE VYSKUPO DARBAS

Daug jau prisiminiau apie bendravimą su civilinėmis valdžiomis Panevėžio vyskupijos teritorijoje. Liko nepamiršta Panevėžio miesto valdžia. Bet jai dažnai atrodo, kad bažnyčia nereikalinga. Besirūpindami sklypu bažnyčiai (Panevėžyje reikėtų daugiau bažnyčių), sudarėme sklypo panaudos sutartį. Panevėžio miesto taryba nulupo keturiasdešimt tūkstančių litų mokesčių, nors prieš karą dabartinėje miesto teritorijoje būta bažnytinės žemės per šešiasdešimt hektarų. Žinoma, grąžinti Bažnyčios turėtą nuosavybę turėtų būti Lietuvos vyriausybės pareiga, nes nekilnojamasis turtas nežūva...

Labai iškilmingai Panevėžio miestas 2003 metais šventė savo penkių šimtų metų jubiliejų. Panevėžio miesto įkūrimas prasidėjo sulig pirmosios bažnyčios statyba: kunigaikštis Aleksandras 1503 metais paskyrė sklypą bažnyčios statybai. Todėl miesto valdžia, ypač rūpinantis teatro režisieriui

Juliui Dautartui, pastatė nuostabų paminklą Aleksandrui: skulptūroje jis laiko ant savo rankų bažnyčią. Dėl to atidengiant paminklą man buvo labai lengva melstis, sakiau: „Žiūrėkite, kunigaikštis laiko ant rankų bažnyčią, nes jo dėka Panevėžyje atsirado bažnyčia. Tegul jis panevėžiečiams ir svečiams visada primins, jog, kurdami gyvenimą, visada turime eiti su Dievu, su Bažnyčia, su malda. Tėve mūsų...“ Dalyvavo begalinės minios žmonių. Gerosios moterėlės vėliau kalbėjo: „Vyskupas pamiršo pašlakstyti paminklą švęstu vandeniu.“ To sąmoningai nepadariau, nes paminklai mirusiesiems šventinami tik ant jų kapų ir ten, kur jie gyveno. Taigi buvo pastatytas paminklas Panevėžiui ir jo pirmajai bažnyčiai... Panevėžio miesto valdžia pasirūpino, kad jubiliejaus šventimas prasidėtų šv. Mišiomis Nepriklausomybės aikštėje prie Švenčiausiosios Trejybės bažnyčios. Dalyvavo meras Vitas Matuzas, skaitė su vicemerais Mišių skaitinius.

Visada rūpinausi, kad tautinės šventės (Sausio 13-oji, Vasario 16-oji, Kovo 11-oji, Birželio 14-oji, Liepos 6-oji, Rugsjūčio 23-ioji) būtų švenčiamos ir bažnyčioje. Kadangi iškilnių vėliavos pakėlimas miesto aikštėj dažniausiai numatomas dvyliktą valandą, tai pamaldas vis rengdavau 10.30 val., o po pamaldų visada visi iškilmingai su vėliavomis žygiuodavome į Laisvės aikštę...

Minėjau daugybę darbų, rūpesčių. Bet ar tam reikėjo vyskupui atiduoti visas jėgas? Ne! Tai ne vyskupo pareiga. Žinoma, reikėjo patarti, paskatinti darbuotojus prisiimti atsakomybę. Gi tie materialiniai rūpesčiai mane tiesiog pražudė. Atėmė daug laiko, mažai jo liko vyskupijos reikalams. Dabar, iš laiko atstumo žvelgiant, atrodo neatleistinas dalykas. Tuo labiau kad iš pat pradžių nesuformavau reikiamos vyskupijos kurijos komandos. Tiesa, žodžiu, raštu ir telefonu ne kartą prašiau Telšių vyskupą Joną Borutą SJ duoti man vieną kitą kunigą panašiai, kaip, kurdamas Telšių vyskupijos kuriją, vyskupas Justinas Staugaitis atsivežė komandą iš Vilkaviškio vyskupijos kunigų. Telšių vyskupas į mano prašymą atsakė neigiamai. Reikėjo, būtinai reikėjo prašyti vyskupų konferencijos pagalbos. Deja, to nepadariau. Iš Panevėžio vyskupijos stengiausi kuo mažiau imti į kuriją, buvo labai gaila

parapijas palikti be kunigų. O parapijos vis tuštėjo. Ypač mane pritrenkė tai, kad per pirmąjį mano pusmetį Panevėžio vyskupijoje teko palaidoti net dvylika kunigų, daugelis jų gana jauni. Su ašaromis galvojau, kaip dabar užpildyti be ganytojų likusias parapijas. Todėl karštligiškai vis ieškojau kunigų kitur. Kaip tik iš Įsikūnijusio žodžio kongregacijos Argentinoje pasiūlė du kunigai. Su džiaugsmu juos priėmiau. Iš Telšių vyskupijos priėmiau kunigą Joną Bučelį, norintį dirbti Rytų Aukštaitijoje arčiau artimųjų.

Toliau žvelgiant – vis problemos ir problemos. Pašventinau vieną diakoną. Dalyvavo Vilniaus seminarijos rektorius Gintaras Grušas, išgyrė jį kaip vieną geriausių seminarijos auklėtinių. Bet rektorius netrukus pasikeitė, ir po dviejų savaitių man skambina naujasis rektorius Robertas Šalaševičius: „Diakoną turime šalinti iš seminarijos, nebaigusį mokslo. Neleidžiame nė vienai dienai pasilikti jam seminarijoje“. Kitą dieną nuvykau į seminariją, kad surinkčiau medžiagą ir grąžinčiau diakoną į pasauliečių luomą. Ir štai pasakoja rektorius: „Diakonas koplyčioje vienam klierikui palietė galvą lyg glostydamas; kompiuterių klasėje vienas klierikas kažko jo paklausė, diakonas atsisėdo ant tos pačios kėdės ir paaiškino; Užgavėnių „Skersvėjo“ programos metu vaidino moterį – labai jau moteriškas jo elgesys.“ – „Ir tai viskas?“ – klausiu rektoriaus. – „Taip, viskas, ką mes pastebėjome.“ – „Brangusis, – sakau jam, – tokiais faktais remdamasis negaliu suspenduoti jo diakonystės. Privalote jam leisti grįžti į seminariją.“ – „Ne, neleisiu.“ Nuvykau pas kardinolą: „Eminencija, manau, kad man papasakotų dalykų neužtenka jam suspenduoti.“ Pritarė ir kardinolas. Ką gi, teko kovoti už jį, ir jis grįžo į seminariją, sėkmingai pabaigė studijas, po kiek laiko pašventinau kunigu. Sėkmingai dirba parapijose.

Kitas atvejis: seminarijoje labai vertinamas Vilniaus arkivyskupijos klierikas, išaukštintas net iki klierikų vyresniojo (vadinamojo klierikų dekanų) pareigų. Sėkmingai pabaigė visas studijas, bet staiga prieš pat šventimus šalinamas iš seminarijos kaip neturįs pašaukimo. Nutarta jo nešventinti net diakonu. Jį pažįstantys kunigai ėmė prašyti, kad gelbėčiau šį vieną geriausių seminarijos auklėtinių. Priėmiau jį į mūsų vyskupiją, po kiek laiko

pašventinau diakonu, o vėliau ir kunigu. Šis dabar sėkmingai darbuojasi mūsų vyskupijoje.

Užsitraukiau nemalonę. Vyskupų konferencijos posėdžio metu man vis priekaištaujama: „Tu griauini Vilniaus seminarijos rektoriaus autoritetą, kai elgiesi priešingai nei rektoriaus sprendimai.“ Kartą, kai visą pusdienį vyskupų posėdyje buvau „tarkuojamas“ dėl seminarijos „griovimo“, nebeiškenčiau ir viską išdėjau. Liovėsi tie priekaištavimai. Beje, tas monsinjoru padarytas rektorius R. Šalaševičius metė kunigystę...

Pirmais darbo metais Panevėžyje surengiau klierikams kelionę į užsienį, kaip buvo sutarta ir žadėta dar Telšiuose, šį kartą į Peterburgą per Latviją ir Estiją. Kadangi buvau jau Panevėžio vyskupas, siūliau kelionę ne tik Telšių, bet ir Panevėžio vyskupijos klierikams. Ir vis tik susidarė vos daugiau nei dvidešimt! Tom dienom žuvo Panevėžio vyskupijos jaunas kunigas Juozas Giedraitis, turėjau jį laidoti Joniškėlyje. Todėl išleidau autobusu klierikus vienus, kitą dieną į Peterburgą nuvykau traukiniu iš Rygos. Nakvojome Peterburgo kunigų seminarijoje, kaip tik buvo atostogos. Lankėme Peterburgo šventoves, Didįjį Ermitažą. Grįždami lankėme Pskovą (juk kadaise lietuvių valdytas), Rusijos atsiskyrėlių vienuolynus.

Kaip minėjau, visiškai pasinėriau į grynai materialius rūpesčius: vyskupijos sielovados centro ir kurijos įrengimas, vyskupų namo remontas. Monsinjorui J. Antanavičiui niekaip nesisekė užbaigti Šv. Juozapo globos namų statybos. Visu tuo teko rūpintis ir man. Įtikinamais maldaujamais projektais, rašydamas, kad vyskupijoje radau tokią padėtį, jog man neįmanoma pradėti normalaus vyskupo darbo, kreipiausi ne tik į Vokiečių paramos fondus „Kirche in Not“, „Renovabis“, bet ir į daugelį vyskupijų. Pardavėme senąją kuriją ir namą, kuriame gyvenau ir kuriame gyveno ankstesni vyskupai. Šiaip ne taip užbaigėme planuotus darbus. Išleidau bene du milijonus litų. Globos namams paskyriau šimtą penkiasdešimt tūkstančių dolerių iš Amerikos kunigo daktaro Antano Paškaus palikimo, nors galėjau kur kitur nukreipti – juk daug problemų visur, kur reikėjo lėšų...

Bet globos namų statybos pabaiga dar buvo toli. Atidaryti juos trukdė nepaprastai griežti Europos Sąjungos reikalavimai, griežtos priešgaisrinės taisyklės: neturi niekur likti degių linoleumo grindų; nelaimės atveju gali nelikti vandentiekio ir elektros srovės, tad gaisrui gesinti turi būti išgręžtas gręžinys, vandeniui iš gręžinio pumpuoti turi būti įrengtas variklis, pastatant jam atskirą namelį; statomų globos namų kaimynystėje labai arti keletas namelių, tad tose pusėse turi būti ugniai atsparaus stiklo langai arba juos būtina užmūryti. Globos namams nepakankamas liftas, skirtas tik žmonėms kelti, būtinai reikia atskiro lifto, kad būtų galima kilnoti ligonius su lovomis. Tam vėl būtinas priestatas. Be kelių milijonų niekaip neužbaigsi. Kur juos gauti?

Į mūsų rūpesčius atsiliepė Dievas. Sudegė Panevėžio gamykla „Ekranas“, gaminanti kineskopus. Gamykla buvo apdrausta, tad gavo kelis milijonus iš draudimo. Atstatė, įrengė naują kineskopų gamybos liniją, gy-rėsi, kad tą visai naują liniją pardavė japonai, kelis kartus atpiginę. Mane pakvietė šventinti. Visam tam vadovavo „Ekranos“ gamyklos direktorius Eimutis Žvybas, Panevėžio meras V. Matuzas ir lyg ir savininkas iš Šveicarijos. Jų klausiau: „Kodėl japonai pusvelčiui (jų žodžiais) atiduoda?“ Man atsakė, kad japonai nebegamins kineskopų, nes jų Japonijoje ir daug kur kitur pasaulyje tokių nebeperka, todėl pereina į plokščių monitorių gamybą. Tada klausiau: „Gal nebepirks ir iš jūsų?“ – „O, dar dvidešimt metų pirks, tokia didelė Rusijos rinka.“ Mane ramino net šveicaras: „Garantuoju šios gamyklos didelį pelną. Žadu pastatyti Lietuvai Kryžių kalne bažnyčią.“ Deja, gal po pusantrų metų kineskopų niekas nebeperko, gamyklą uždarė. Panevėžiui baisi katastrofa – tūkstančiai liko bedarbiais. Taip pat ir dvi mano dukterėčios. O taip džiaugdavausi, kad Panevėžyje nėra bedarbių... Žinoma, bedarbių atleidimo išmokoms iš kažkokių socialinių fondų buvo paskirti milijonai. Visiems išmokėjus liko beveik keturi milijonai litų. Ėmiau prašyti juos paskirti globos namams užbaigti – juk tai miestui irgi socialinis projektas. Miesto taryboje buvo nesutinkančių, miestas turėjo Globos skyrių Slaugos ligoninėje ir atskirų globos namų lyg ir nereikėjo. Bet

įtikinėjau: slaugos ligoninėje trūksta vietų ligoniams. Galiausiai pavyko gauti socialinę paramą ir užbaigti Globos namų statybą. Ne veltui žmonės juokauja: „Dėl tos bėdės boba giedos...“

Mano vyskupavimo Panevėžyje didžiausia klaida, kaip jau minėjau, – tas tinkamos komandos vyskupijos kurijoje nesudarymas. Dar daugiau: kurijos darbuotojams pavesdavau pareigas parapijose. Vienas iš jų kurį laiką aptarnavo Smilgių parapiją, Smilgiuose ir gyveno. Kitas faktiškai vadovavo Pumpėnų parapijai, nes įsikūnijusio žodžio vienuoliai dar nemokėjo lietuviškai... O aš pats dažnai dirbau vyskupui nepriklausantį darbą. Labai teisingai yra sakęs vyskupas Lionginas Virbalas, iš manęs perėmęs Panevėžio vyskupijos valdymą: „Vyskupas turi daryti tik tai, ko niekas kitas negali padaryti.“ Sudarinėjau projektus ir prašiau užsienio fondų bei vyskupijų paramos. Šitaip dirbau ne tik su vyskupijos centrais, bet ir su parapijų problemomis.

Pirmiausia sudariau projektą Panevėžio dekanato centrui įrengti Šv. Petro bažnyčios parapijai gražintame pastate. Paskui – Joniškėlio ir Krinčino parapijų gražintų pastatų remontui bei įrengimui. Įvykdžius projektus net ataskaitas rašiau. Reikėjo smulkiai išvardyti visus atliktus darbus, pridėti sąskaitų kopijas. Bet ar tai vyskupo darbas? Net ir ne kunigo. Tokį darbą gali atlikti bet koks pakankamai išsilavinęs pasaulietis.

Toliau. Visoms parapijoms reikia atlydų. Atlaidams leidimus vyskupas turi gauti iš Vatikano. Kunigai pateikia savo parapijoms reikalingų atlydų sąrašus. Parapijos titulo (kitaip sakant, parapijos vardo) atlydai automatiškai priklauso. Prašyti nereikia (žinoma, rektoratams ar koplyčioms tai nepriklauso, reikia prašyti). Dar vienus atlydus vyskupas parapijinei bažnyčiai gali duoti pats. Rinkau žinias iš kunigų (tai galėjo atlikti dekanai). Surinkęs žinias rašiau lotyniškai į Vatikaną. Jei šventės ne pagal dabartinį kalendorių, būtina išdėstyti priežastis, kodėl būtent tuo laiku reikia atlydų (sena tradicija, didelis žmonių susibūrimas ir t. t.). Ir taip kiekvienai parapijai.

■ Su popiežiumi Benediktu XVI Romoje. 2006 m.

Sugalvojau prašyti vyskupijos piligriminei šventovei Krekenavoje bazilikos vardo. Internete radau daugybę reikalavimų tam. Pagal mano nurodymus visus duomenis surinko Krekenavos klebonas kan. Petras Budriūnas. Bet raštus reikėjo rašyti lotyniškai. Raštų lotynų kalba su visokiais aprašymais teko parengti bene keturiasdešimt lapų. Bet ar tai turėjau aš daryti, ar šito negalėjo mano pavedimu padaryti bet kas, gerai mokantis lotynų kalbą? Žinoma, tam reikėjo papildomos komandos, papildomų išlaidų...

2009 metais gavome bazilikos paskelbimą. Džiaugsmas, iškilmingoms pamaldoms per Žolinę atvyko mūsų kardinolas. Kaip tik tais metais šventėme Krekenavos miesto ir stebuklingojo Švč. Mergelės Marijos paveikslo šešių šimtų metų jubiliejų (šaltiniuose jis pirmą kartą paminėtas 1409 metais). Tad tų metų Žolinės jubiliejiniams atleidams kiekvienai aštuondienio dienai rašiau ir leidau laikraštėlį „Jubiliejaus aidai“. Ir vėl ne vyskupo darbas...

Savaiame suprantama, dalyvaudavau Vyskupų konferencijos posėdžiuose, kasmet kelis kartus. Sykį vyskupams pasiūliau kreiptis į Lietuvos valdžią dėl Bažnyčios prieš karą turėtų žemių. Panevėžio vyskupijoje turėta tokios nuosavybės apie šešis tūkstančius hektarų, vien Panevėžio mieste per šešiasdešimt hektarų. Pardavus šią žemę, gautume per šešis milijonus. Pakankamai būtų lėšų vyskupijų darbuotojų normaliems atlyginimams, bažnyčių remontams, net statyboms. Tuo labiau kad Latvijos Bažnyčia žemes atsiėmė iš karto po to, kai buvo atkurta Nepriklausomybė. Žinoma, Lietuvos Bažnyčios turėta žemė jau išparceliuota. Kalta pati Bažnyčios vadovybė: tapus Lietuvai vėl nepriklausomai, kardinolas skatino neatsiimti nuosavybės, nes Lietuva esanti labai suvargusi. Vyskupas Antanas Vaičius protestavo: „Bepigu didžiosioms vyskupijoms, jos turi daug pastatų miestuose, juos gali nuomoti ar parduoti ir taip sukaupti pakankamai lėšų. O ką daryti provincijų vyskupijoms?“ Kadangi jo balso niekas neklausė, vyskupas A. Vaičius pora kartų demonstratyviai paliko posėdį. Nežiūrint to, nutarta tuo reikalu nesikreipti į Respublikos valdžią... Savotiška kompensacija: su valdžia susitarta, kad kunigams ir vienuoliams senatvėje mokama bazinė pensija, už jų gydymą Valstybė apmoka ligonijų

kasoms. Negalima teisintis tuo. Mums pavyzdžiu gali būti Čekija. Čekijos valdžia nutarė už komunistiniais laikais Bažnyčios nusavintą nuosavybę per dvidešimt penkerius metus išmokėti Bažnyčiai penkiasdešimt milijardų. Vyskupai tuo susidomėjo, sudarėme specialią komisiją deryboms su Lietuvos valdžia. Kartkartėmis prasideda derybos, ir vėl nutraukiamos...

Šešiolyktame amžiuje Petrikove buvo surengtas Katalikų bažnytinis sinodas: Lietuvos didžiosios kunigaikštystės teritorijoje įvesti kai kurie liturgikos ir bažnytinės tvarkos skirtumai nuo visuotinės Katalikų Bažnyčios. Tai savotiškas mažutis tarpsnis tarp Rytų ir Vakarų, Romos ir Bizantijos bažnyčių. Pavyzdžiui, turime Rezurekciją (Prisikėlimo apeigas) Velykų rytą, velykinį Kristaus kapą, statomą Didįjį penktadienį; Kūčias, suplikacijas ir kt. Kai kurie vyskupai ėmė reikalauti panaikinti Rezurekciją (juk Velyknaktį jau švenčiame Prisikėlimą), ėmė siūlyti grįžti prie Visuotinės bažnyčios tvarkos.

Kadangi Lenkijoje, Ukrainoje, Baltarusijoje ir kitose buvusios Lietuvos didžiosios kunigaikštystės teritorijose raidiškai tebesilaikoma Petrikovo sinodo nutarimų, 2006 metais nutariau *ad limina* Romoje vizito metu išsiaiškinti tai Vatikano kongregacijose. Visų pirma kreipiausi į Dieviškojo kulto kongregaciją dėl Didžiosios savaitės Petrikovo sinodo įvestų liturgijos skirtumų Lietuvoje. Kongregacijos prefektas kardinolas atsakė: tikintiesiems labai svarbu išryškinti, kad Didysis ketvirtadienis skirtas Eucharistijai, Didysis penktadienis – Kryžiui pagerbti (net garbinti), Didysis šeštadienis ir Velykos – budėjimui, Prisikėlimui ir naujam gyvenimui. Pastebėjus, kad Lietuvoje Didįjį penktadienį įrengiamas Jėzaus Kristaus kapas ir jame paliekamas išstatytas Švenčiausiasis, kongregacijos prefektas, kardinolas klausė, ar tai nenustelbia Kryžiaus garbinimo. Atsakius, kad ne, o klausime tik dėl nevienodumo su Visuotine bažnyčia, kardinolas atsakė: jei Didžiojo Penktadienio adoracija naikinama, tai labai atsargiai, atsižvelgiant į populiarumą tarp tikinčiųjų, nes dvasinį žmonių jautrumą pažeidus padaroma didelė žala. Turi būti bažnyčioje didelis kryžius, kad žmonės taip klaupytų prieš kryžių, kaip klaupia prieš Švenčiausiąjį. Geriausia, kad

■ Didžiojo Penktadienio Kryžiaus kelias Berčiūnuose. 2003 m.

Kryžius būtų centre, o Švenčiausiasis adoruojamas koplyčioje (šone juk ir yra įrengiamas Kristaus kapas). Klausta dėl Velykų rezurekcijos, nes kai kas siūlo ją naikinti. Kardinolas klausė, kada būna daugiau žmonių. Atsakius, jog žymiai daugiau Velykų rytą, o ne Velyknaktį, atsakė: Velykų rezurekcijos procesija su daugybe žmonių – labai gerai. **Velykų ryto rezurekcijos nenaikinti, jei joje gausiai renkasi žmonės.** To nuostabiai laikomasi Lenkijos bažnyčiose, net išleistas specialus apeigynas... Panevėžio vyskupijos kunigų susirinkime Panevėžio vyskupas Lionginas Virbalas kartą pasakė, kad nederėtų parapijose giedoti suplikacijų prie išstatyto Švenčiausiojo Sakramento su įvairiais prašymais. Tam yra Mišiose visuotinės maldos. Kunigas Rimantas Gudelis tą kartą ironiškai paklausė: „Kas ir kada panaikino Petrikovo liturgiją?“ Kartais ir vyskupams trūksta logikos: šiuo metu Mišių pabaigoje liepiama kunigams prieš palaiminimą kalbėti specialią maldą už popiežių, nors visuotinėje maldoje ir skamba maldos už jį. O jei prašytų kada Vatikane vyskupai panaikinti Lietuvoje Petrikovo sinodo nutarimus, taip pat turėtų prisiminti, kad Kūčių nepaprastas skirtumas nuo Vakarų

■ Su Panevėžio vyskupijos kanauninkais. 2007 m.

■ Su diakonais. 2007 m

bažnyčios (pasninkas ir Kūčių vakarienė su kalėdaičiais) – įsigalėjo taip pat Petrikovo sinodo sprendimu. Negi „logika“ reikalauja griauti tautinę tradiciją? Pakankamas to griovimo pavyzdys – Vakarų bažnyčia, kurioje nebėra kasdienių mojavų, birželių ir spalinių pamaldų...

Panevėžyje radau veikiančią Gyvojo Rožinio draugiją. Draugijos vadovė Nijolė Gylienė skelbė, kad tą draugiją 1989 metais įkūrė ji, vadovaujant Miežiškių klebonui Kostui Balsiui. Bet aš prisiminau, kad mokydamasis Panevėžyje 1954–1958 metais jau buvau tos draugijos nariu. Ja rūpinosi Panevėžio vienuolės. Tada draugija buvo net tobulesnė: nariai kas mėnesį keisdavosi slėpiniais (paslaptimis), po mėnesio meldamiesi jau mąstydamo kitą slėpinį. Gi dabar draugijos nariai vieną ir tą patį slėpinį turi visą laiką. Panevėžio vyskupijos Gyvojo Rožinio narių skaičius išaugo iki 7200. Nuo 2003 metų draugija pradėjo rengti kasmetinius Gyvojo Rožinio kongresus. Į juos atvyksta svečiai ir iš kitų vyskupijų. Jie žavisi Panevėžio vyskupijos Gyvojo Rožinio masišku, nes kitur tokių narių tėra vienetai. 2006 metais į Gyvojo Rožinio kongresą Zarasuose atvyko Europos vokiškai kalbančių Gyvojo Rožinio bendrijos dvasios tėvas dr. Adolfas Fugelis. Jis apmokėjo savo knygos „Širdies paslaptis“ išleidimą lietuvių kalba. Vokietijoje jis apmokėjo ostijų ir kalėdaičių gamybos prietaisus. Juos atgabenome į Panevėžio Dievo Apvaizdos vienuolyną...

PARTIZANAI

Silpnėjant sveikatai 2004 metais monsinjoras Alfonsas Svarinskas ėmė kviesti mane kasmet dalyvauti partizanų pagerbimo pamaldose jo įsteigtame parke. Tas Didžiosios kovos apygardos partizanų parkas dažnai vadinamas Svarinsko parku, nes yra monsinjoro Alfonso Svarinsko kūrinys. Jis pats prisipažino, kad pirmieji to parko planai jo sukurti tarybiniais laikais lageryje, dažnai sėdint karceryje: „Kad nors kiek greičiau ten slinktų laikas, buvau mintyse suprojektavęs net didingą koplyčią partizanams atminti pušyne, ant kalvos prie plento Ukmergė–Zarasai.“

Vos paskelbus Lietuvai Nepriklausomybę, monsinjoras jau planavo Kadrėnuose atsiimti tėvų prieš karą turėtą žemę ir sukeisti su plotu Dukstynos miške prie Mūšios upelio. Nuolat parvažiavęs ten vaikštinėjo, sodino pušaites, berželius. Ir jau planavo ten pastatyti daugybę kryžių visų pirma partizanų vadams ir atskiriems batalionams atminti. Per visą mišką suplanavo

■ Partizanų parke su mons. A. Svarinsku ir karininkais prie generolui Jonui Juodišiui pastatyto kryžiaus. 2010 m. rugpjūčio 31 d.

■ Partizanų parke. Iš kairės: mons. A. Svarinskas, gen. Jonas Kronkaitis, partizanas plk. Jonas Čeponis, partizanas plk. Leonas Laurinskas

Didžiosios kovos apygardos partizanų batalionų Kryžiaus kelią. Kiekvienai Kryžiaus kelio stočiai numatytas atskiro bataliono kryžius. Jis vis kalbėjo: būtina statyti kryžius ir didiesiems pasaulio žmonėms, prisidėjusiems prie Lietuvos laisvės atgavimo. Be to, monsinjoras nuolat planavo ir paminklą parke partizanų motinoms bei komunistų nužudytiems Lietuvos ministrams. Jo mintyse augo vis nauji ir nauji paminklai – kryžiai. Vargu ar kas galėjo tada patikėti tomis gražiomis jo svajonėmis!

Bet štai Lietuvoje viešėjo Bronius Deveikis iš Karakaso Venesueloje. Monsinjoras nuvežė jį į būsimą parką, aprodė ir vis pasakojo, pasakojo apie savo planus. Kartu su svečiu pietaudamas, monsinjoras ėmė kalbėti: „Ukmergės Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje yra nuostabūs vitražai, visi žmonės jais gėrįsi. Jų apačioje parašyta, kad vitražų įtaisymui aukojo Deveikis. Iš kartos į kartą lieka prisiminimai apie tą geradarį. Dabar gi atėjo laikas, kad ir to geradarijo sūnus gali būti įamžintas pačiame pirmame parko kryžiuje.“ Kas beliko emigrantui iš Ukmergės, kaip tik plačiai atverti piniginę. Taip vis surasdamas dosnius aukotojus ir pats aukodamas, monsinjoras pristatė daugybę kryžių ir vis šventino juos.

Tame parke kiekvieną vasarą surengdavo pamaldas partizanams atminti. Kadangi kasmet visą dešimtmetį dalyvaudavau tose pamaldose, jis mane prašė ir po jo mirties tęsti tą jo sukurtą tradiciją. Bet argi aš vienas pajėgsiu rūpintis tuo įspūdingu parku, išsaugoti jį? Ar pajėgsiu pagerbti visus partizanus? Ne, jokių būdu. Ačiū Dievui, kad Lietuvoje vis dar yra nemažas būrys žmonių, tuo besirūpinančių. Ypač džiaugiuosi, kad įvykdyta monsinjoro atkakli svajonė pastatyti memorialą okupantų nužudytiems Lietuvos ministrams. Parku ypač rūpinasi Ukmergės rajono savivaldybė, jos meras Rolandas Janickas. Tai dar daugiau sustiprina viltį, kad parkas bus neužmirštas, saugomas ir prižiūrimas. Manau, kad visų mylinčių Lietuvą pareiga ten melstis, nuolat rūpintis partizanų ir kitų atidavusių gyvybę už Lietuvą atminimu. Būtina išsaugoti ir plėsti Monsinjoro parką. Tegu tame parke visada mums kalba Monsinjoras savo pamėgto poeto Bernardo Brazdžionio posmu:

Esu aš tas, kuris pamynė mirtį juodą,
Esu aš tas, kurio audra nenusineš,
Ir kad lydėčiau jus, ne vaišių soduos,
Tautoj, audroj, dainoj ieškokite manęs.

Tikiu, tvirtai tikiu, kad tame didingame parke vis lydės mus Monsinjoras, vis sutiksime jo dvasią, vis kartu su juo melsimės!..

Jėgoms silpstant ir dažnai sirguliuodamas, monsinjoras Alfonsas vis prašė mane vietoj jo, partizanų dvasinio vado, važinėti į įvairius partizanų pagerbimus, šventinti partizanų paminklus. Mielai tai darau, nors esu gavęs pasipiktinimų pilnų laiškų: „Kada gi nustosi banditams šventinės paminklus?“ Kartą po tokio laiško net įlipta per vyskupų sodo tvorą ir išlaužyti keli medeliai ir žibintų stovai. Kaip sovietiniais laikais įpratęs, paskelbiau apie tai iš sa-
kyklos. Kartu ir išaiškinau partizaninio karo metų sovietų sukurtą banditizmo problemą... Liovėsi

■ 2015 m. pastatytas kryžius mons. A. Svarinsko atminimui pirmų mirties metinių proga (kryžiaus autorius K. Martinaitis)

tokie laiškai, o aš nuolat važinėju po visą Lietuvą į partizanų minėjimus.

Ypač džiaugiuosi, kad, Lietuvos vyriausybei niekaip neprisiruošiant pastatyti paminklų sovietų nužudytiems prieškariniams Lietuvos ministrams, Ukmergės rajono mero ir savivaldybės rūpesčiu 2018 metais Svarinsko parke pastatytas tiems ministrams atminti memorialas. 2018-ųjų pavasarį teko dalyvauti memorialo statybos komisijos posėdyje. Tarp kitų dalykų svarstė ir memorialo atidarymo datą. Nutarė rugpjūčio 25 dieną, šeštadienį. Pasakiau, kad aš, Svarinsko atminimo draugijos pirmininkas, negalėsiu dalyvauti, nes rugpjūčio paskutinį šeštadienį mano giminių ir buvusių kaimynų kasmetinis susitikimas. Kai pamačiau, kad kai kuriems posėdžio dalyviams tai nepatiko, nuraminau: „Nėra svarbu, būsiu aš ar ne, nes tokį visai Respublikai svarbų memorialą šventinti turėtų aukštesni vyskupai...“

■ Memorialas 17-ai sušaudytų pirmosios Lietuvos Respublikos (1918–1940) ministrų. 2018 m.

KUNIGAI

Bet turiu grįžti į prisiminimus apie mano darbą Panevėžio vyskupijoje, ypač apie darbą su vyskupijos kunigais. Stengdavomės juos sukviesti į mėnesines konferencijas. Nuolat reikalavome, kad kunigai tikrai atliktų kasmetines rekolekcijas, rūpintųsi tikinčiųjų sielovada, ypač ligoniais. Labai išmušdavo iš vėžių kunigo girtavimas, grubumas su žmonėmis, kainų už patarnavimus, net už Mišias nustatymas. Sužinojęs apie girtavimą, reikalavau gydytis arba sakiau, kad paliksiu tik altaristu. Ne vienam tai padėjo, po gydymosi dar atliekant reabilitaciją kokiame nors vienuolyne.

Lūdna, kad dabar mažėja bažnyčiose jaunimo. Kai kurie kunigai teisinasi: dabar jaunimas pernelyg užimtas kompiuteriais, todėl nebelieka laiko maldoms. Netiesa, lenkų jaunimas ne mažiau turi kompiuterių, bet bažnyčios pilnos patarnautojų. Reikia jaunimui bendravimo, nuolatinio užsiėmimo su jais (tai jau minėjau). Galvoju, ar Telšiuose, Viešvėnuose, Skaudvilėje ir Adakave būtų tiek būręsi vaikai ir paaugliai, jei su jais nuolat kasdien nebūtume bendravę.

Kita problema. Senosios kartos kunigai nuolat steigė koplyčias didesniuose kaimuose, nes jiems rūpėjo, jog senesnieji žmonės negali sėkmingai pasiekti bažnyčios. Pavyzdžiui, paskyriau į Skapiškį Zenoną Navicką, tuoj pat įkūrė koplyčias Naiviuose ir Laičiuose ir beveik kiekvieną sėkmingą ten buvo pamaldos. Nesvarbu, jei kartais tik keli ateidavo į pamaldas. Arba Sigitas Uždavinys. Pats nevairuodamas automašinos, įkūrė koplyčias Raubonyse ir Kraštuose. Panašiai Albinas Pipiras – Mikoliškyje ir Daugėliškiuose, ir nuolat ten dalyvaudavo net gegužinėse pamaldose. Jam lankant net būreliai vaikų susirinkdavo giedoti mojavų. Jaunoji kunigų karta negirdėjau, kad kur atidarytų koplyčią, net esančių dažnai nebelanko. Žinoma, reikia pripažinti, kad kaimuose neliko žmonių.

Sunkiausia buvo organizuoti nusenusių kunigų globą. Visiškai nuseno Alizavos klebonas kunigas Jonas Labakojis. Jis gyveno pasibaisėtinomis sąlygomis. Nuvažiavęs rasdavau jo kleboniją vėjo perpučiamą, žiemą net kiek pripustytą. Ir baisi nešvara. Gaunu žinią, kad jis guli ir nebesikelia, net nebenuėina į bažnyčią. Nuvažiuoju, guli lovoje. Sako: „Apakau, bet tik laikinai, matyt, nuo kažkokių tablečių. Dieną kitą pagersiu vandenį ir visa praeis.“ Nusigandau, labai rimtai. Iškviečiu greitąją pagalbą. Nesutinka jis važiuoti. Demokratijos laikai, žmogaus negalima priversti net gydytis. Jei „Lietuvos ryto“ žurnalistai sužinotų apie tai, pamatytų taip gyvenantį kunigą, nufotografuotų ir nufilmuotų – kiltų baisiausias skandalas: vyskupas nesirūpina savo sergančiais kunigais. Ne dėl gresiančio skandalo, bet susirūpinęs kunigo sveikata, skambinu pažįstamam akių gydytojui. Taip, mano mintis pasitvirtino: padėtis be galo rimta – šitaip regėjimas prarandamas dėl insulto. Jei per parą laiko nesuteikiama pagalba, regėjimo niekas nebeatkurs. O jis jau guli kelias dienas, insultas dar progresuos. Ką daryti? Prašau Kupiškio rajono mero Leono Apšėgos pagalbos. Jis su socialine darbuotoja vis tik išveža kunigą į Panevėžio respublikinę ligoninę, Neurologijos skyrių. Jis jau praranda ir sąmonę. Laidoti teko Panevėžyje. Jis neturi net sutanos, su kuria galima būtų aprengti velionį. Atiduodu savo dar turėtą kunigišką sutaną. Katedros klebonas duoda kitus kunigui šarvoti reikalingus rūbus.

Kitas kunigas, Vladas Kremenskas, buvęs ilgametis Panemunėlio klebonas, nusipirkęs namelį Panemunėlio geležinkelio stoties gyvenvietėje, kurį laiką dar aptarnauja jo įsteigtą Fatimos Marijos koplytėlę. Kartą ten Fatimos dieną, gegužės tryliktąją, vedžiau atlaidus. Susirinko minia, Mišias aukojome gatvėje prie jo pastatyto kryžiaus. Bet artėjo jo šimtmetis, ir jis begalėjo aukoti Mišias tik savo kambarėlyje. Kalbinau jį važiuoti į Panevėžį, į Globos namus. Niekaip nesutiko, nors jau ir Mišių nebegali aukoti. Ir po manęs dirbantys vyskupai įkalbinėjo, bet veltui. Jį vis lankiau. Išsakė tik pageidavimą: nelaidoti prie Panemunėlio bažnyčios, nes paskutiniu laiku dėl šeiminkės keistumo ir nervingumo nesutardavo su parapijiečiais. Taip ir palaidojome jį Panevėžyje...

Yra ir dabar tokių „nepasiduodančių“ kunigų. Įsivaizduokite, Skiemonyse kunigas Sigitas Uždavinsys yra aklas, bet dar laiko vištas ir turi daržą, pats tuo rūpinasi, nes gyvena vienas. Pats žiemą kūrena ir krosnį. Iškristų žarija ir gaisras: namelis tai medinis! Senutė šeiminkė atvažiuoja ne

■ Su Panevėžio neregiais. 2017 m.

daugiau kaip du kartus per mėnesį. Jau trečias vyskupas nesėkmingai įkalbinėja jį važiuoti į Panevėžį. Ten gyvena jo senutė sesuo, kas mėnesį jį aplankanti. Nepasidavė jis net po to, kai buvo ne kartą be sąmonės nukritęs ir atgaivintas Anykščių ligoninėje...

Vyskupas privalo visas parapijas lankyti (vizituoti). Taip, aš jas labai uoliai lankiau visokiose iškilmėse. Žinoma, stengiausi po pamaldų bendrauti su žmonėmis, kalbėjausi su jais, nes dar tapdamas kunigu pasiryžau: būsiu žmonių kunigas, visada su žmonėmis bendrausiu, stengsiuosi visose problemose padėti. Prieš vyskupo šventimus vėl atnaujinau pasiryžimą: būsiu žmonių vyskupas. Todėl ir vyskupo šūkį pasirinkau: „Žiūrėti jo akimis“ ir ženklą man nupiešė klierikas Marius Auruškevičius: žmogus žvelgia per stigmatas (žaisdas). Šį pasiryžimą tikrai įvykdžiau.

■ Mano ženklas (logotipas 2000 m. sukurtas buvusio klieriko Mariaus Auruškevičiaus)

„Žiūrėti Jo žvilgsniu“ – posakis, daug kartų minimas Šventajame Rašte. Ir prasmė labai aiški: vyskupas, kaip ir kiekvienas dvasininkas, privalo žvelgti į viską Jėzaus akimis (tai simboliškai vaizduoja žvilgsnis per Jo žaizdas-stigmas). Pats Jėzus liepia Tomui pažvelgti į Jo žaizdas (Jn 20, 27).

Trikampis simbolizuoja Dievo akį, Jo Apvaizdą, Jo žvilgsnį. Trikampio viršutiniame kampe – kryžius, kaip visko pradžia, viršūnė ir tikslas.

Saulė ir mėnulis kituose trikampio kampuose – dienos pradžia ir pabaiga. Pradžios knygoje sakoma, kad saulė – dienos ženklas, mėnulis – nakties (Pr 1, 16). Kadangi tai pradžios ir pabaigos ženklai, jie žymi ir Visatos pradžią bei pabaigą – alfa ir omegą. Dar Senojo Testamento tradicijoje saulė–šviesa minima kaip pasaulio pradžia (plg., Pr 1). Ir visose senosiose tautose saulė laikoma tėvišku pradžios simboliu. Senovėje saulė ir mėnulis laikyti pagrindiniais gyvenimo šaltiniais.

II amžiuje Teofilijus Antiochietis saulę laikė nesikeičiančio Dievo paveikslu, o mėnulį – paveikslu žmogaus, gimstančio, augančio, sunykstančio ir mirstančio. Ir šiandien Vokietijoje, Šv. Jokūbo bažnyčioje Tiubingene, išlikęs bareljefas: saulė – Dievo simbolis. Ankstyvojoje krikščionybėje saulė simbolizavo Jėzų Kristų. Garsusis pirmųjų amžių Bažnyčios rašytojas Origenas saulėje įžiūrėjo Jo simbolį, o mėnulyje – Bažnyčios. „Ir kiekvienas, kuris išpažįsta Jėzų, yra saulėtekio sūnus“, – sakė Origenas. O šv. Jeronimo laikais nukryžiuavimo paveiksluose būtinai buvo piešiami saulė ir mėnulis žmogiškais veidais. „Saulė rausta iš gėdos dėl nukryžiuavimo, o mėnulis išblyškęs dejuoja ir nyksta“ (šv. Jeronimas). Tokios simbolikos mūsų Bažnyčia laikėsi per visus viduramžius.

Ne tik pamaldoms vadovavau, bet ir visur bendravau su žmonėmis, po pamaldų visada vaikščiojau po šventorių ir kalbinau žmones. Gyvojo Rožinio kongresuose ir atlaiduose netgi ratelius su žmonėmis šoku, įtraukdamas visus žmones. Šitaip Zarasuose šoko ir iš Šveicarijos atvykęs dr. Adolfas Fugelis. O Gružiuose, dalyvavęs pagerbiant partizaną ir poetą Julijoną Būtėną, su vaikais bėgiojau netgi gaudynėse (turiu ir nuotraukų). Kartą,

■ Gružiuose su vaikais žaidžiame gaudynes, minint partizaną J. Būtėną. 2005 m taip bendraudamas su žmonėmis, Rokiškio šventoriuje vos negavau mušti. Prieina vienas vyras ir sako: „Vyskupe, dėkok Dievui, kad neturiu lazdos, nes, jei turėčiau ją, dabar tau trenkčiau iš visos jėgos.“ – „Už ką dabar taip baisiai?“ – „Kam liepei kunigus viešai kritikuoti dėl jų elgesio?“ – „Negi blogai besielgiantį kunigą galima girti? Kunigas turi šventai ir nuoširdžiai tarnauti žmonėms, kitaip jis nusipelno tik bausmės. Tikintieji turi ne tik įspėti kunigus, ne tik reikalauti, bet ypač ir už juos melstis...“

Bet bažnytinės teisės straipsniai nurodo ne vien tik lankymą, pamokslavimą ir bendravimą. Privalu žinoti parapijose visą padėtį: žmonių

■ Partizano ir poeto J. Būtėno 100 metinių minėjime. Lekėčiai. 2015 m.

■ Šventinu atstatytą Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės 2-ojo Jūros būrio štabvietės žeminę. Didkiemio sen. Šilalės rajone. 2014 m. spalio 18 d.

■ Partizano plk. Jono Čeponio-Vaidevučio laidotuvės Panevėžyje. 2019 m. gruodžio 28 d. (I. Stulgaitės-Kriukienės nuotr.)

- Kasmetinis partizanų paminėjimas Svarinsko parke. 2021 m. liepos 17 d. Tąkart buvo pašventinti paminklai vysk. V. Borisevičiaus ir arkiv. J. Steponavičiaus atminimui.

- Ukmergės meras R. Janickas visada labai nuoširdžiai pagelbėjo kuriant parką, organizuojant kasmetinius renginius

tikėjimą, jų uolumą ar apsileidimą, sakramentų priėmimą, bažnyčios lankomumą, kunigų vedamas knygas, pirmiausia Mišių intencijų knygas, sakramentų ir mirties registraciją. Vėl – kokie liturginiai rūbai, paveikslai ir kiti meno kūriniai bažnyčioje, vargonai, bažnytinės nuosavybės, pastatų ir įrengimų būklė, tarnai ir visa kita. To negalima aprėpti vienu aplankymu. Tam kiekvienoje bažnyčioje reikia atlikti inventorizaciją. Senesnių laikų bažnyčių inventorizacijos nuostabios. Išvardyta, aprašyta viskas, ką tik gali rasti bažnyčioje. Ne tik liturginiai indai, bet ir paveikslai, ne tik jų išmatavimai, bet ir jų kokybė, vertingumas, dailininkų vardai. Prašiau, reikalavau, kad kunigai tai padarytų. Bet daugelis to neįvykdė. Vėl: argi viso to nereikėjo išreikalauti iš dekanų? O tada nuvažiavus tik išklausti raportą, vadovauti pamaldoms, susitikti su žmonėmis, ypač su parapijų aktyvistais, tarybomis.

Viso to nepadarius, apvogus ar apiplėšus bažnyčią, sunkiai įrodysi, kokius dalykus bažnyčia turėjo. Pavyzdžiui, buvo pavogtas Aleksandravėlės bažnyčios varpas. Ačiū Dievui, senais laikais būta labai geros inventorizacijos ir aprašymų. Bažnyčios archyve radome to varpo vardą, ir užrašytus įrašus ant jo, dokumentuose užrašytas ir jo svoris. Nežiūrint to, radus varpą, dabartiniai jo savininkai įrodinėja, kad jį nuo seno turėjo. O jei dabar neaprašytus naujuosius varpus pavogtų, kaip įrodysi turėtą nuosavybę, jei tu jokiuose dokumentuose net nesi užsirašęs jų vardų ir net pamiršai tuos vardus ar klebonai pasikeitė? Daujėnų bažnyčios procesijų altorėlį su Jėzumi Nazarėnu (pasirodo, kadaise buvusį net Porijų koplyčioje) paveldo darbuotojai pastebėjo Vilniaus senienų parduotuvėje ir pranešė vyskupijai. Nepavyko išsiaiškinti, kaip bažnyčios altorėlis pateko į parduotuvę. Gražino jį, ir altorėlis dabar saugomas Pasvalio parapijoje. Kaip nepaprastai svarbu, kad bent Paveldas surašo visus bažnyčiose esančius vertingus senus dalykus, kai kunigai to nepadaro...

Pačioje vyskupijos kurijoje nesugebėjau išreikalauti iš darbuotojų jiems priklausančio darbo. Generalvikaras nebuvo mano pagalbininkas. Dirbo tik tai, ką pats sugalvodavo. Nesiderindamas su manimi ir su kunigais ėmė ieškoti visokių apgriuvusių patalpų įrenginėti koplyčioms, ama-

tų centrums, net nepagalvodamas apie lėšas ir galimybę aptarnauti. Buvo sugalvojęs Panevėžyje pastatyti didžiulius ekumeninius (tarpreliginius) namus ne tik mūsų katalikų bažnyčiai, bet taip pat su koplyčiomis ir patalpomis kitoms religijoms: stačiatikiams, žydams, totoriams, karaimams. Gal ir buvo galima tam gauti Europos Sąjungos įstaigų paramą, bet gavau žinių, jog tų bendruomenių vadovai susiję su svetimomis ir priešiškomis Lietuvai jėgomis. Be to, reikėjo galvoti ir apie ateitį: kas pajėgs išlaikyti trijų tūkstančių kvadratinų metrų patalpas? Bet generalvikaras nesileido net į kalbas. Sugalvojo su apskrities viršininkės ir miesto mero pagalba išprašyti kardinolo leidimą. Vykau ir aš kartu. Kardinolas nusistebėjo: tokio centro jam neteko girdėti visame pasaulyje. Bet netrukus Panevėžio miesto laikraštyje generalvikaro straipsnis: kardinolas pritaria ekumeninio centro statybai, tik vyskupas neleidžia. Kardinolas paskelbė viešą pareiškimą. Teko tokio generalvikaro atsisakyti. Taip pat buvau du kunigus paskyręs vyskupo vikarais. Deja, nė vienas nepasidomėjo, kaip padėti vyskupui, ką gi ypač reikėtų dirbti, kaip įvesti tikrą tvarką parapijose. Žinoma, pirmiausia aš visa tai turėjau nurodinėti ir reikalauti.

Atrodo, dera dar kartą išdėstyti klaidas mano vyskupavime, šį kartą smulkiai:

Karštligiškas noras – kuo daugiau kunigų parapijose, kuo mažiau parapijų be klebono, todėl gailint parapijų per mažai skirta kunigų į kuriją. Per mažas savų kunigų, ypač dekanų, įtraukimas į vyskupijos darbą; nesuburta pilna kurijos komanda, pajėgi tinkamai prižiūrėti tvarką visoje vyskupijoje: parapijoms lankyti (vizitacijoms), knygoms tikrinti, tikrai padėčiai parapijose išsiaiškinti, kunigų veiklai ir gyvenimui pažinti. Todėl asmeniškai per daug atidaviau jėgų projektams rašyti, raštinei (ne tik pats ruošiau ir spausdinau kompiuteriu visą reikalingą dokumentaciją Krekenavos bazilikos pripažinimui, parapijinių atleidų gavimui, bet net asmeniškai atsakinėjau į visus gaunamus raštus). Šitaip nukentėjo tiesioginės vyskupo pareigos. Per mažas reiklumas kunigams: dekanai neatlikinėjo dekanatų parapijų vizitacijų, kontrolės; ne iš visų išreikalautas dalyvavimas perma-

mentiniame ugdyme, rekolekcijose, net turint problemų parapijose. Viliota iš kitų vyskupijų kunigai su trūkumais. Per mažas kunigų siuntimas studijoms. Į tuos trūkumus rimčiau pažvelgiau tik tapęs emeritu.

■ Su vyskupo sostu atsiseikinau sukakus 75-iems amžiaus metams. 2013 m.

Tačiau dabar daugiau dvasininko darbo atlieku. Tiesa, Marijos radijo nuolatinis bendradarbius savanoriu tapau dar būdamas ordinaru. Bet dabar ne tik kiekvieno sekmadienio pamokslas, pilna prašymų vesti ir kitokias laidas. O kiek kvietimų po visą Lietuvą į visokius atlaidus, iškilmes. Daugiausia pagerbiant partizanus, juos minint, pašventinant jiems paminklus, lankant jų gimtines, žuvimo vietas, žemines. Nuo 2004 metų kasmet tenka melstis Didžiosios kovos apygardos (A. Svarinsko) parke. Monsinjoras išprašė, kad po jo mirties rūpinčiausi jo parku ir visuotiniu partizanų pagerbimu. Taip ir tapau monsinjoro A. Svarinsko atminimo draugijos pirmininku.

Bet užsiėmiau ir ne dvasininko darbu, įsijungiau į organizavimą referendumo, kad mūsų žemė nebūtų pardavinėjama užsieniečiams, nes Lietuvoje

žemė daug pigesnė negu senosiose Europos Sąjungos valstybėse. Daug mano pažįstamų pasiaukojamai rinko parašus. Surinko pakankamai parašų, ir referendumas buvo paskelbtas. Bet atsitiko baisus dalykas. Valdžioje esantys konservatoriai ir prezidentė kurstė nedalyvauti referendume, visiškai nepaisė Konstitucijos, pagal kurią Referendumas turi išsiaiškinti tautos nuomonę. Net gąsdino, kad referendumas vykdomas pagal Maskvos valią! Pagal įstatymus galima agituoti prieš referendumo siūlymus ir už juos. Norint, kad tauta būtų pilietiška, reikia skatinti dalyvauti paskelbtame referendume ir išsakyti savo nuomonę, balsuojant už ar prieš. Bet to nebuvo, referendumas praktiškai buvo sužlugdytas. Ir net kitą kartą rinkimuose prezidentė kurstė neimti biuletenio, taigi, tuo klausimu nedalyvauti rinkimuose. O juk reikia visus kviešti į rinkimus, pasisakant biuletenyje už ar prieš. Paskui dejuojama, kad taip mažai dalyvaujama rinkimuose, kad lietuviai tokie nepilietiški, kai patys griaua tą pilietiškumą...

Žinoma, dažnai su Lietuvos vyskupais dalyvauju svarbiuose visai Lietuvai renginiuose. Tik man neramu dėl tų visur pabrėžtinai iškilmingų išėjimų, tarsi su procesijomis. Tai jau vyksta beveik visur: Mišioms išeinama iškilmingai per lauką ar per visą bažnyčią. Ką tai duoda žmonių pamaldumui, susikaupimui? Greičiau tik išsiblaškymą, tuštybę. Ne veltui Popiežius Benediktas XVI yra pasakęs: „Taip užstojamas žmonėms Dievas...“ O procesijų su Švenčiausiuoju tragiškai mažėja. Atlaiduose, parapijų titulinuose, net Velykose kai kur nebebūna... Tas nepaprastas dėmesys ne dvasiniams, o tik išoriniams dalykams! Rūpinamasi ne malda, o kad pamaldose viskas patarnautojų būtų atliekama be mažiausio nesklaidumo, kaip laikrodžio. Todėl daromos repeticijos. Suprantama, ir kai aš buvau klierikas, visada repetuodavome šventimams, kitoms iškilmėms. Tačiau tik kur nors Seminarijos salėje. Niekaip nebuvo leidžiama repetuoti katedroje ar bažnyčioje. O dabar kartą prieš iškilmių Sumą sėdžiu klausykloje Panevėžio katedroje, tikintieji kalba rožinį. O vikaras su patarnautojais ir klierikais repetuoja, aidai komandos. Ar taip neįdiegiama jauniems žmonėms nepagarba malda?!

- Lietuvoje lankantis šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresės relikvijoms. Panevėžys. 2007 m. gegužės mėnuo. „Aš norėčiau apkelti visą žemę, skelbti Tavo vardą ... Norėčiau būti misioniere ne kelerius metus, norėčiau būti ja ligi amžių pabaigos...“ – sakė Šv. Kūdikėlio Jėzaus ir Švč. Veido Teresė.

- Po Mišių prie Katedros. 2013 m.

Ypatingiausias, įsimintiniausias popiežiaus Pranciškaus apsilankymas Lietuvoje. Popiežius Pranciškus išjudino Lietuvą, smarkiai pajudino: Kauno Santakos parkas Popiežiaus Mišioms perpildytas žmonių, net toli už Laisvės kario skulptūros stovėjo žmonės, pilna net Rotušės aikštė – žvelgdami į ekraną, žmonės dalyvavo Mišiose. Vilniuje į susitikimą su Popiežiumi žymiai daugiau prisirinko jaunimo negu jaunimo dienose, netgi daugiau negu buvo susirinkę į arkivyskupo T. Matulionio beatifikaciją. Ir gavėns Popiežiaus kelyje pilnos žmonių! Ėjome iš Kauno arkivyskupijos kurijos į arkikatedrą, žmonės tiesia sveikinimuisi rankas. Paspaudžiu vieną kitą ranką, vaikutį paglostau. Ir nudiegia mintis: argi aš turiu tam teisę? Juk jie ne man tiesia rankas, o Popiežiui...

O paskutiniam susitikimui į Vilnių prie buvusio KGB pastato vyskupai dideliu greičiu lekiamo visokiomis spalvomis mirgančiame ilgame Popiežiaus korteže. Pilnos pakelės žmonių, fotografuoja, filmuoja, mojuoja vėliavomis ir rankomis. Net liūdna, kad Popiežius turi taip skubėti, niekur negali sustoti. Kai atvykome prie KGB kalėjimo, Popiežius su arkivyskupu S. Tamkevičiumi lankė to kalėjimo kameras. Pilnos žmonių visos gavėns ir Lukiškių aikštė. Aidi muzika, psalmės, sėdi išlikę laisvės kovotojai, partizanai. Jie dažnai dalyvauja visokiuose partizanų minėjimuose, su jais daug esu bendravęs. Bet nebegaliu prieiti jų pasveikinti. Visiškai nebegaliu. Užgniauzė gerklę, verkiu kaip mažas vaikas. „Dieve, kiek čia kentėjo žmonių, kiek nužudyta. Ir aš turėjau vis čia eiti tardymams. Bet ėjau ramiai, tvirtai, jokios baimės, jokio drebėjimo, jokio gaudinimosi, jokios ašaros. Visada galėjau. Kodėl dabar nebegaliu? Juk tada niekada net nekilo mintis, kad nebegaliu. Net negąsdino mintis, kad reikės eiti iki galo, kaip kitiems suimtiesiems. Tad kodėl dabar nebegaliu, kodėl tos ašaros? Dieve mano, kaip neverksi: toks stebuklas, tokia šventė, minios žmonių, net Popiežius! Argi galėjome kada to tikėtis? Argi galėjau svajoti, kad toks bus, Dieve, toks Tavo atsakymas, Tavo paskutinis žodis?“

O koks mūsų žodis? Koks mūsų atsakymas? Nuostabiai atsiliepė minios žmonių, užpildė Lukiškių aikštę iki pat Šv. Jokūbo bažnyčios ir visą

Gedimino prospektą. Kokie vis tik didingi lietuviai! Tik skaudu, kad toje Kankinių aikštėje jokio jų atminimo ženklo. Negi tikrai „mūsų“ valdžia ją pavėrs ne Laisvės kovų atminimo aikšte, bet laisvadienių aikšte (kaip tiksliai pasisakė kunigas Robertas Grigas)? Negi gali būti paminklas – bunkerio karikatūra? Kodėl sakau „karikatūra“? Bunkerių niekas nekasė aikštėse. Jų reikėjo tik slėptis nuo tykojančio okupanto, reikėjo iškentėti ir žiemos šalčius, ir pavasario, rudens darganas... Džiaugiuosi tik, kad ant to saugumiečių kalėjimo sienų užrašyti daugelio kankinių vardai. Tai nuostabus atminimas, visiems praeiviams amžiams kalbantis! Ir to paminklo niekas negalės sunaikinti. Negi kas kada pradės trinti tuos vardus?..

■ Popiežiaus Pranciškaus malda prie Lietuvos kankiniams skirto paminklo. Vilnius. 2018 m. rugsėjo 23 d. (L. Penek nuotr.)

O Popiežius sustojo melstis prie to kuklaus kryželio ant sumūrytų akmenų. Tuos akmenis sunešė išlikę kovotojai savo rankomis, sunešė nuo partizanų kapų, nuo jų žūties vietų. Sunešė ir savo rankomis sulipdė. Deja, jų atgabentas į Lukiškių aikštę atminimo akmuo, pašalintas... Nekenčia jokio Laisvės gynėjų atminimo ta komunistinio raugo valdžia. Oi, nemėgsta!

Ir štai Popiežiaus malda: *Mano Dieve, mano Dieve, kodėl mane apleidai? (Mt 27, 47) – Tavo šauksmas, Viešpatie, nesiliauja skambėjęs ir aidi tarp šių sienų, kurios primena daugelio šios tautos sūnų išgyventas kančias. Lietuviai ir kilę iš kitų tautų savo kūnais patyrė visagalybės šėlsmą tų, kurie siekė viską kontroliuoti.*

Tavo šauksme, Viešpatie, atranda atgarsį nekaltųjų šauksmas, kuris susilieja su Tavo balsu ir kyba į dangų. Tai yra skausmo ir kartėlio, apleidimo ir bejėgiškumo, žiaurumo ir beprasmybės Didysis penktadienis, kurį išgyveno lietuvių tauta prieš nesuvaldomą, sukietinančią ir apakinančią širdį ambiciją.

Šioje atminimo vietoje meldžiame Tave, Viešpatie, kad Tavo šauksmas išlaikytų mus budinčius. Kad tavo šauksmas, Viešpatie, išlaisvintų iš dvasinės ligos, kuria, kaip tauta, esame nuolat gundomi: užmiršti savo tėvus, ir tai, kiek jie yra išgyvenę ir kentėję. Tavo šauksme mes galime atrasti drąsos ryžtingai įsipareigoti dabarčiai ir ateičiai: kad šis šauksmas būtų paskata neprisitaikyti prie supaprastintų šio laiko mados šūkių ir visokių bandymų sumenkinti ir atimti iš kiekvieno asmens orumą, kuriuo Tu jį esi aprengęs.

Viešpatie, te Lietuva būna vilties švyturiu. Kad būtų veiklios atminties žemė, atnaujinanti įsipareigojimą kovai su kiekviena neteisybe. Skatinanti kūrybinius siekius apginti visų žmonių, ypač bejėgių ir pažeidžiamųjų teises. Ir kad būtų sutaikinimo ir skirtingumų harmonijos mokytoja. Viešpatie, neleisk, kad mes būtume kurti šauksmui tų, kurie šiandien nepaliauja šauktis dangaus.

Popiežius taip sukrėstas kankinimų ir žudymų kamerų, kad nebegalėjo sėsti į papamobilį ir pakelyje sveikinti ir laiminti minių žmonių. Tyliai nuvažiavo automašina...

TAI IR PABAIGIAU

Tai ir pabaigiau. Sudie. Tikrai pabaigiau. Pagaliau pabaigiau tą besiblaškančio žmogaus gyvenimo kelionę, tą keisto trajoniškiečio kelionę nuo vaikystės iki gyvenimo pabaigos, tiek keisto, kad Trajoniškyje niekas negalėjo ir susapnuoti tokios kelionės. Pabaigiau tuos baisiuosius gyvenimo prisiminimus. Kodėl gi sakau „baisiuosius“? Todėl, kad nebeįsivaizdavau, jog tiek daug visko būta tame gyvenime, tiek neaprėpiamai, neįsivaizduojamai daug. Ir niekada neužsirašinėjau, nes niekada negalvojau rašyti prisiminimų. Kaip sako poetė Janina Degutytė:

Negalvojau būt poetu,
Tik norėjos, labai norėjos
Man pašaukti tave vardu
Ir nurimt su tavim pakalbėjus.

Taip, negalvojau būt vyskupu... Man iš tiesų nerūpėjo būti vyskupu. Man reikėjo būti žmogumi (tiek mačius nežmonių!), man reikėjo tiesos...

Kai žvelgiu į savo praeitį, stebiuos: mano gyvenimo keliai vis buvo uždarami, tiesiog užkertami. Vaikystė man lėmė būti aklu ir bemokslu juodadarbiu. Juk Biržuose akių gydytoja apie tai sakė Mamai. Ir iš pirmo suolo mokykloje su akiniais nieko ant lentos nemačiau. Bet net įlindęs į knygas nepakau ir ėmiau kasdien penkis kilometrus vaikščioti į septynmetę Krinčine. Po septynmetės vėl mokslo durys užsidarė, nebebuvo jau vilties viduriniam išsilavinimui. Juk baigus septynmetę nebebuvo galimybės toliau mokytis.

Man buvo numatyta geriausiu atveju kolchozniko lemtis. O tas hidromelioracijos technikumų pasirinkimas, rodėsi, visiškai neįmanomas. Juk hidrotechnikų pagrindinis darbas su tiksliais optiniais instrumentais. Neturėjo manęs ten priimti, bet labai gerai išlaikiau stojamuosius matematikos ir fizikos egzaminus. Kaipgi tokio nepriims?.. Niekas tada netikrino sveikatos, net akių. Tik tuo stojimu į technikumą pats užtrenkiau Seminarijos duris. Ir ne kartą vėliau juokavau: užsinėriau kilpą ant kaklo, todėl niekada neturėjo man atsidaryti Seminarijos durys. Kai blaškiausi po melioruojamus laukus, per keturiolika metų net devynias darbovietes pakeičiau. Net planavau dirbti polderio siurblinėje mašinistu prie Ūdrijos ar Žaltyčio ežero (juk turėčiau daug laiko knygoms). Argi tik tai rodė mano nerimą, jog ne savo vietoje buvau? Argi ne tas nerimas ginė mokytis kalbų, ieškoti vokiečių po visą SSRS, versti Volgos vokiečių rašytojų kūrybą ir siuntinėti lietuviškiems laikraščiams, žurnalams? Argi ne dėl to įsijungiau į pogrindžio veiklą? Bet argi vien tai? Juk jau vaikystėje įpratau eiti ir per lietu, pūgą ir purvą į mokyklą Krinčine ir iš mokyklos, į Trajoniškį, ir iš jo. Todėl ir pamėgau blaškytis po laukus ir miškus. Ir visada galvojau: eisiu ir eisiu, ir eisiu, ir galo kelionei nebus. Net sugalvojau sau tokį ženklą: „Ir galo kelionei nebus...“

Ar begalėjau kada tikėtis, kad kitaip bus? Vėl jau kunigas turėjau išnykti kažkur Gruzijos pasienyje ar mirti nuo inkstų tuberkuliozės, ar kaip Rokišio psichiatrinės ligonis. Vėlgi buvo numatyta mane, kaip TTGKK narį, suimti... Bet kaip stebuklingai Dievas mane vedė, išpainiojo iš visų pinklių, iš visų varžtų. Tarsi iš liūto nasrų mane ištraukė Viešpats (plg. 2 Tim 4,17), išpainiojo iš pinklių, man priraizgytų (plg. Ps 25,15; 31,5)...

Vėl, kaip daug daryta tai, ko nenorėjau, ko niekada neplanavau... Argi aš norėjau kovoti su bedieviais? Ar to būtinai reikėjo man, ar reikėjo būtent man įsijungti į pogrindį? Man to tikrai nereikėjo. Bet vėl, kaip sako poetas: nenorėjau..., bet... Ar norėjau tos baisios atsakomybės už būsimus kunigus Telšių seminarijoje? Ar troškau tos vyskupo garbės? Noriu dabar verkdamas šaukte šaukti: ne, ne ir ne!

Ir daug ką dariau visiškai atsiduodamas pareigoms, visą save atiduodamas. Ar to norėjau? Bet juk negalėjau kitaip! Buvau tiesiog įstumtas į pareigas. Taip dažnai neliko laiko susitikti su tėveliais, su artimaisiais, su giminėmis. Kas žino, kaip dažnai jie pasigedo manęs, troško prisiglausti prie mano peties, laukė, kad apglėbčiau. Ir nesulaukė, nesulaukė. Nebuvo kada dalytis su jais jų skausmais, jų vargais, nes buvau atiduotas, net ne tik atiduotas, bet tiesiog paaukotas kitiems, kaip sakiau, įstumtas į įvairias pareigas...

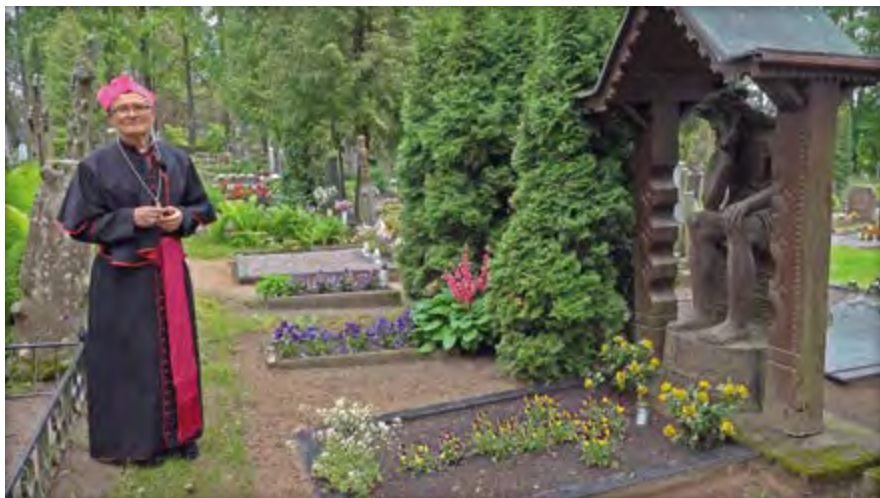
Žiūriu dabar į savo gyvenimą, peržvelgiau tą gyvenimą ir sakau: „Dieve, neduok niekam tokio gyvenimo, nereikia. Dieve, žinau, Tu atsakysi: „Kiek daugeliui daviau kankinio gyvenimą. Tau gi nereikėjo nueiti kankinio kelio.“ O aš sakysiu: „Geriau būtum davęs kankinio gyvenimą. Tada atsakyčiau tik už save. O dabar kiek Tu prikrovei atsakomybės už kitus. Ne, Dieve, tai ne mano pečiams. Aš gi iš paprastų varganų tokio mažyčio Trajoniškio kaimo, tokio nežinomo, taip trumpai tebuvusio kaimo.

Prieš du šimtus metų to kaimo nebuvo, ir dabar nebėra. Nė vienas žmogus nebegyvena Trajoniškyje. Net kapinaitės buvo, ir tų neliko. Tiesa, Trajoniškio vardas išliks ne tik mano pastatyta koplytstulpyje, bet ir

klestinčiame Trajoniškio daržovių ūkyje „Sodžiaus rytas“. Tas daržovių fabrikas neleis Trajoniškio vardui išnykti. Bet tai jau nebe mūsų kaimas. Argi tik Trajoniškį prarijo tokie stambūs ūkiai? Ir dabar jie ryja ūkelius ir kaimus. Vis matau: užkalami langai, griūva ir griūva sodybos. Kas galėjo pagalvoti, kad ant tos geros žemės žmogui nebebus darbo ir vietos gyventi?..

Kam gi reikėjo mane paimti iš to taip laikino varganų žemės artojų kaimo? Ko gi kas galėjo tikėtis iš tokios glūdumos? Ir Tavo Šventajame Rašte yra tie žodžiai: iš kur jam tai? Argi jis ne paprasto laukų darbininko sūnus? (plg. Mt 13,55) Tokiems žygiams Tu turėjai pašaukti iš ilgametę patirtį turinčių giminių. Todėl Tu ir matai, Dieve, kiek daug visokių nevykusių dalykų tame mano gyvenimo kelyje.“

Bet ar tai tikrai mano gyvenimo kelias? Ar turėjo būti toks kelias? Ar nenuskambėjo per mano mokslo draugą Albertą Aušros Vartų Marijos žodis: „Ne, tu nesi šaukiamas į kunigystę.“ Ar nereikėjo ir visuose mano keliuose daugiau pagalvoti, pasitikrinti? Ko gero, ne kartą būčiau atsakęs: ne! Ar nebuvo iš manęs kylančio vidinio, priverstinio savęs stūmimo?

■ Prie tėvų kapo. Daujėnai. 2020 metai (Vincio Kubiliaus nuotr.).

■ Giminių ir buvusiųjų kaimynų susitikimas Daujėnuose. 2003 m. rugpjūtis.

Ir vėl. Ar reikėjo visa tai aprašyti? Na, daugelis vis prašė mane rašyti, pažvelgę į mano biografiją. Bet daugelio, ypač giminių ar kitokių pažįstamų, kurie galėtų atrasti ir save, nebėra. Tai kam tai bebus įdomu?!

Dieve, kaip pirštinę išverčiau savo gyvenimą, kad ne tik Tu teistum, bet kad teistų ir žmonės. Ir todėl baigiu savo testamentiniais žodžiais, kuriuos užrašiau Marijos radijo klausytojams: „Taip daug savo provokuojančiais klausimais, savo provokaciniais posakiais sukėliau Jūsų pasipiktinimo, su-nervinau Jus. Žinau, atsiprašymo dabar jau per maža. Todėl melskitės už mane, kad nebūčiau išmestas į pražūties užmarštį.“

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

A

Adamkus Valdas 368
Akinskas 27
Akinskienė 27
Alakok Marija Margarita, šventoji 268
Aleksandras (Jogailaitis) 375, 376
Alesius Jonas 151
Aliulis Vaclovas 147
Andrijauskaitė Alma 185
Andrijauskas 216
Andruška Rimantas 308
Andzevičius Antanas Pranciškus 342
Andziulis Vytautas 138, 139
Anilionis Petras 120, 235
Antanavičius Juozapas 356, 378
Antiochietis Teofilis 397
Apšega Leonas 394
Aputytė Bronė 308
Arnašius Albinas 298
Arnašius Egidijus 317
Augustis 216
Auruškevičius Marius 396

B

Bacevičius Juozas 138
Baciuškienė Bronė 101
Bačkis Audrys 172
Bakšas 298
Baliukonis Bernardas 131
Balsys Kostas 386
Baltinis Andrius 168
Baltrukas 185, 187
Baltušis Juozas 217
Bandza Antanas 135
Baranauskas Antanas 136
Bartkienė Nijolė 317
Bastys Pranciškus 86
Bedalis 32
Bendoraitienė Albina 100, 101,
117, 156
Benediktas XVI 381, 405
Bernikienė 308, 309
Berukovas 185
Bytautas Saulius 227
Bytautienė S. 227

Bogdelis Petras 227, 326
Borisevičius Vincentas 208, 315,
327, 401
Boruta Jonas 166, 232, 233,
353, 376
Bourse Johannes 325
Bradūnas Kazys 283
Brantzen Hubert 325
Braun Ana 268
Brazaitis Jonas 156
Brazauskai Juozas ir Anelė 140
Brazauskas Algirdas Mykolas 356,
362
Brazdeikis Steponas 318, 319, 325
Brazdžionis Bernardas 10, 14, 17,
226, 304, 314, 374, 389
Brazdžiūnas Jonas 101
Brazdžiūnienė Ona 101
Brežnevas Leonidas 122, 124
Bronislava, vienuolė 228
Bružas Zenonas 189, 236, 238
Bružas Zigmąs 190
Bubelytė Aleksandra 228
Bucevičė (Bucevičiūtė) Janina
225, 314, 317
Bučelis Jonas 377
Budriūnas Petras 382
Bumblauskaitė Rita 185, 215, 274
Burneikis Bronislovas 155
Burdžius Juozas 317
Butkus Viktoras 131, 151, 153, 170
Būtėnas Julijonas 398, 399

C

Cukuras Valdemaras 230, 231
Curbrigenas Peteris Štefanąs 365
Cveigas Stefanąs 75, 116

Č

Čeponis Jonas 388, 400
Černai 14, 16, 19, 20
Černaitė Valė 69
Černas Antanas 35
Černas Jonas 31
Černiauskas Ričardas 151
Černienė 21
Černienė (Mačiukaitė) Ona 14, 35
Čibai 19, 30
Činskytė Stasė 228
Čirvinskas 48

D

Dabulskis Juozas 308
Danutė, J. Kaunecko šeimininkė
(Telšiai) 62
Dautartas Julius 376
Degutis Česlovas 151
Degutytė Janina 89, 411
Deveikis Bronius 389
Dilys Antanas 171
Dimbinskytė Alma 185
Diškevičius Antanas 127
Dolinskas Vydas 373
Dostojevskis Fiodoras 17, 75,
99–100
Drungėlaitė Genovaitė 185

Drungėlaitė Jadvyga 185

Drungilas Jonas 26

Duliebos 14, 18, 19

Dulinskienė 30, 32

Dulkė Vidas 292

Dulksnys Kazimieras 356

Dumbliauskaitė Stasė 96

Dumbliauskai 97

Dumbliauskas Albinas 267

Dumbliauskienė Stefanija
(Stepanija) 94-97

Dundulis 141, 142

Dužinskienė Teresė 325

Dzekevičius 117

E

Enderis Josefas 340

Endrukeit Gertrauda 105

F

Fochtai (Vogt) Jakob, Larisa, Marija
106, 108, 109, 113, 268

Forsteris Frydrichas Vilhelmas 227

Fugelis Adolfas 363, 386, 398

G

Gaidamavičius Pranas 168

Gaidelionis Antanas 26

Gaižauskaitė Saulė 185

Galinytė Bronė 101

Galminas 295

Gasčiūnas Kazimieras 318, 319,
320, 325

Gaučytė Aurelija 185

Gedgaudas Juozapas Pranciškus
274, 275, 319

Gedvila Jonas 242

Gegužinskas Gintautas 362

Gelgotaitė Bronė 103

Gelgotaitė Kostancija 103

Gelgotaitės 132

Genovaitė, vienuolė 228

Genutis Algis 325, 335, 336

Gibranas Kahlilis 355

Giedraitis Juozas 378

Giedrikas Steponas 44

Gilko Elvyra 101

Gilko Slavik 101

Girnius Juozas 47

Girnius Kęstutis K. 351

Gylienė Nijolė 386

Gylys Antanas 295

Glazunovas Ilja 100

Glebovičiūtė Birutė 111

Glinskis 23, 27, 67

Gorbačiovas Michailas 180

Granauskas Romualdas 43

Grauslys Alfonsas 168

Gražuliai 193, 201

Gražulis Antanas 170

Gražulis Kazimieras 200

Gražulis Petras 200, 201

Grigas Robertas 408

Grubliauskas 309

Grušas Gintaras 377

Grušas Romualdas 184, 185

Gudaitė Elena 185

Gudelis Rimantas 384

Gulbinas Konstantinas 333

Gumbelevičiūtė 40

Gustaitis Vytautas 155

Gutauskas Algirdas 171

H

Halikas Tomašas 202

I

Indiršėnas 43

Ivanas Rūstusis 99

Ivanauskas Aleksas 308

Ivanovas Aleksandras 99

Yla Stasys 168, 326

J

Jakštas Jonas 49

Jakuninas Glebas 234

Jakutis Ričardas 170–171, 172

Jalinskas Vincentas 196, 198

Janickas Rolandas 389, 401

Jankauskienė 215, 216

Janonis Julius 12, 17

Jaugelis Virgilijus 195–198

Jeronimas, šventasis 397

Jevtušenka Jevgenijus 221, 234

Jonas Paulius I 176

Jonas Paulius II (Voityla Karolis) 22,

166, 176, 210, 239, 337, 344,

350, 351

Jonynienė Roma 101

Jozalėnas 32, 37, 39

Juodišius Jonas 388

Juodžytė Jolanta 185

Juozumaitė Steputė 215, 216

Jurkai 171

Jusaitienė; žr. Mainonytė

Juškytė Rima 348

K

Kačinskytė Rasa 185

Kadys Vytautas 151

Kadžionis Jonas 299, 300

Kairys Algis 371

Kajackas Algimantas 151

Kalinauskas Leonas 245, 286

Kaminskas Alfonsas 308

Kaminskas Algimantas (Krinčius
Algimantas) 25, 26

Karčiauskas Mykolas 17

Karnišova 215

Karosienė 308

Kaškevičius Aleksandras 168

Katilienė Jadvyga 101

Katilius Tautvydas 101, 130

Katinas Alvydas 364

Katulis Jonas 102, 103, 127

Kauneckai 13, 15, 26, 32, 33, 50,
69

Kauneckaitė Aldona 41, 51, 60,
74, 136, 154, 249, 250

Kauneckaitė Paulina 27, 55, 59, 62

Kauneckaitė (Brazaitienė) Kastelė
26, 27, 55, 156

Kauneckaitė Stasė 17, 27, 60, 61,

- 62, 67, 127, 128, 133, 156, 247–249
Kauneckas Alfonsas (Alponas) 27,
36, 41, 57, 58
Kauneckas Jonas (g. 1938) 10, 26,
41, 71, 143, 145, 150, 151, 170, 184,
201, 216, 219, 223, 224, 240, 246,
254, 274, 277, 294, 307, 308, 309,
310, 312, 336
Kauneckas Jonas (g. 1758) 26
Kauneckas Julius 14, 51, 59,
100, 127
Kauneckas Petras 30, 43, 69, 70
Kauneckas Povilas 26, 71
Kauneckas Viktoras 26
Kauneckienė Salomėja 26, 27
Kauneckienė (Zdanevičiūtė) Veroni-
ka 28, 48, 50, 53, 57, 58, 128
Kauzonas Ferdinandas 257
Kavaliauskas 78
Kavaliauskas Algis 78
Kavaliauskas Remigijus 362
Kavolis Vytautas 168
Kazilioniai 15, 37, 74
Kazilionis 14, 19, 41
Kazilionis Antanas 13, 14
Kazilionytė Miliūtė 41
Kazilionytė Ona 27
Kazilionytė Vitalija (Parvalkaitė Ligija)
25, 341, 342
Kazimierėlis, vienuolis
pranciškonas 164
Kazlauskas Algis 149
Kažukauskas 309
Keina Algimantas 245, 286
Keller Werner 325
Kerenskis Aleksandras 70
Kezytė Aldona 270
Kiškis Stanislovas 263
Kiznis Pranas 373–374
Klein Viktor 110
Klezienė 27
Klezys Jonas 74
Kmieliauskas Antanas 327
Končiuvienė 208
Kramer Andreas 109, 110, 268
Kremenskas Vladas 395
Krikščiūnas Romualdas 359
Krinčius Algimantas,
žr. Kaminskas Algimantas
Kriščiukaitis Kastytis 177
Krivaitis Česlovas 171
Krivickas Bronius 44
Kronkaitis Jonas 388
Kubilius Vincas 414
Kubiliūtė 42
Kubiliūtė Jūratė 349
Kučinskaitė Antanė 347
Kudaba Česlovas 180
Kudirka Vincas 256
Kumpikevičius Adolfas 295, 308
Kundzičius Tadas 342
Kurnickas Stasys 73, 78
Kuzmickas Petras 356
Kuzminskas Kazimieras 232

L

Labakojis Jonas 394
Labukas Juozapas 233
Laghi Pio 324
Langė Gerhardas 313, 363, 365,
367-371
Lapė Alfonsas 89
Laskutovas 181
Latakas Bronislavas 319
Laugalis Remigijus 308, 309
Laurinkas Leonas 295, 297, 298,
299, 388
Lazdauskaitė Onutė 198, 200
Leclercq Jacques 325
Lembutienė 307
Lembutis 307
Lengvinas Gintaras 295
Leninas Vladimiras Iljičius 70, 108
Liguoris Alfonsas Marija, 62
Linda Stanislovas 151
Lipniūnai 81
Lipniūnas Alfonsas 17, 79, 80, 82,
90, 356
Liudvikas, vienuolis pranciškonas
193-195
Lydys Stanislovas 274

M

Maceina Antanas 135, 149, 168,
226
Mackevičius Antanas 11, 238
Mačiukai 30, 35, 37, 74
Mainonytė (Jusaitienė) 42

Maironis 9
Mangevičius Kazimieras 150
Mania (Dumbliauskaitė) 96-97, 98
Mantinis 19
Marijošiūtė Ignė 317
Martinaitis K. 390
Martinkienė Elena 317
Masilionis Pranciškus 173, 174
Masys Vytautas 355
Matulaitis-Labukas Juozapas 131
Matulionis Teofilius 407
Matuševič Valentin 181
Matuzas Vitas 376, 379
Matuzevičius Eugenijus 17
Maželis Petras 84
Mėlinauskaitė Marija 228
Michaela, vienuolė 125, 317, 318
Michelevičius Vladislovas (Vladas)
131, 148, 151
Mickevičius Adomas 240
Mieželaitis Eduardas 218
Mikelinskas Jonas 17
Milda, mokytoja 73-74
Misevičiai 90
Misevičiūtė Albina 124
Miškinis Albertas 89, 416
Miškinis Antanas 32
Mitkus Petras 277, 278
Morkūnas 23, 32
Motuzienė Uršulė 184
Muraška 94

N

Narvidai 227
Narvidienė 227
Našlėnas Petras 298, 319
Navickaitė Teresė 211
Navickas Zenonas 394
Neteckas Vytautas 308, 309
Nėris Salomėja 94
Norkūnas 215–216, 238
Norvila Rimantas 353

O

Ona, šventoji 303
Origenas 397

P

Pabijūnas Algimantas 251
Pačinskas Juozapas 319
Paliaukaitė Genutė 211
Palilionis Mečislovas 342
Paltarokas Kazimieras 84, 85, 342, 356
Papini Giovanni 325
Parvalkaitė Ligija, žr. Kazilionytė
Vitalija
Paškus Antanas 378
Paulauskaitė 276
Paulauskienė Aldona 115
Paulioniai 103, 124
Paulius, apaštalas 343
Paustovskis Konstantinas 92
Pautienienė Albina 101
Peerdeman Ida 332

Penek L. 408
Petras, šventasis 32
Petrauskas Vytautas 318
Petronėlė, šventoji 32
Petronis Paulius 138
Pilelis Vytautas 283
Pilypienė 37, 38
Pipiras Albinas 394
Pletkus Juozapas 155
Pluta 22, 30, 36, 67, 73
Pocevičienė Laima 321
Poška Tadas 319
Povilonis Liudvikas 131, 149, 151
Pranciškus, popiežius 374, 407, 408, 409
Pranciškus, šventasis 10, 197
Pranckūnaitė Ona 141–144, 226, 227
Pranka Juzapas 131, 151
Prapiestis Juozas 46
Preikšas Juozas 359, 364
Prunskis Juozas 325
Pugevičius Kazimieras 232
Puškinas Aleksandras 94
Puzaras Petras 304, 319
Puzonas Rokas 220

R

Rabašauskas Vladas 137
Račiūnas Pranas 151, 269, 270
Radvilos 12
Radzienė Irena 317
Raguotis Napoleonas 117

Rahneris Karlas 149, 344
Raižytė Aldona 164
Rakauskaitė Monika 150
Rakšys 23, 32, 43
Raudienė Angelė 256, 312, 314,
316, 317
Rauduvės 44
Razminas 182
Ričkutė Violeta 185
Riš Ema 110, 268
Rumbutienė Veronika 317
Ruževičius Tadeušas 50

S

Sadūnaitė Nijolė 175, 176, 282, 314
Sakutis Stanislovas 296, 297
Savickas Marijonas 151
Schaulait-Freiheit Greta 105
Sereikaitė Onutė 150, 175
Skernevičiūtė 247
Skrudupis Tomas 355, 356
Skvireckas Juozapas 10, 17, 30, 65,
342
Sladkevičius Vincentas 196, 235,
273, 318, 337
Smetona Antanas 374
Solženyčinas Aleksandras 139
Spudas Vaidotas 12
Sruoga Balys 17
Staigis Saulius 348
Stakėnas Vaclovas 245, 286, 287
Stalinas Josifas 142

Stanelytė Jadvyga, sesuo Gema
162, 173, 174
Stanislovas, Tėvas (Dobrovolskis
Algirdas Mykolas) 195, 318, 333
Staškauskai 182
Staugaitis Justinas 376
Steponavičius Julijonas 84, 200,
235, 401
Stirbys Vaclovas 162
Stonkus 227
Strazdas Antanas 10, 12
Stulgaitė-Kriukienė Indrė 400
Stundžia Romualdas 131
Sudentas Sigitas 364
Suzinas Povilas 98
Svarinskas Alfonsas 125, 135, 165,
214, 221, 230, 231, 234, 235, 236,
238, 240, 242, 244, 257, 271, 272,
273, 275, 277, 278, 279, 283, 284,
285, 286, 288, 291, 293, 307, 350,
387, 388, 390, 391, 401, 404
Sviklas 75

Š

Šablevičius Bronius 150
Šalaševičius Robertas 377, 378
Šalkauskytė Genutė 275
Šalkauskytė Janina 317
Šapoka Adolfas 139, 273
Šapoka Leonas 220
Šeduikis Alvydas 161, 162, 164,
175, 183, 205, 206, 207
Šeškevičius Antanas 263, 264

Ševčikaitės 228
Ševeliovas 307, 309
Šidlauskas Vidmantas 295
Šilkinis Albinas 102
Šironas Algimantas 356, 357, 359
Širvaitis Juozas 298, 303, 304
Šiurys Juozas 335, 352
Šlapelis Bronius 166
Šlevas Vladas 298
Šorienė 171
Šuliauskaitė Gerarda 233

T

Tamkevičius Sigitas 125, 135, 137,
151, 154, 160, 161, 195, 209, 229,
232, 234, 235, 236, 238, 272, 274,
282, 284, 285, 286, 287, 288, 307,
340, 407
Tamulevičius Pranciškus 131, 149
Tamulionis Stasys 155
Tarvydas Petras 151
Teresė, šventoji 406
Teresė, vienuolė 228
Tiškevičius, grafas (Biržai) 12
Trijonis Darius 210
Tulaba Ladas 168
Turčinskas Algirdas 131, 151

U

Uksaitė Rėda 185
Ulbienė 309
Umbrasienė Gema 363
Urbonaitė Ada,

sesuo Benvenuta 139, 228
Uždavinys Sigitas 340, 394, 395
Užupis Juozas 131, 132, 149, 153

Ū

Ūsai 30
Ūsaitė Veronika 40

V

Vaičekonis Pranas 131
Vaičius Antanas 154, 155, 159, 164,
165, 170, 176, 201, 209, 213, 220,
226, 265, 269, 270, 304, 311, 312,
318, 319, 333, 335, 337, 340, 352,
353, 360, 382
Vaičiūnas Vytautas 138, 141, 227
Vainauskas 75
Vaitasius Vaclovas 182
Valančius Motiejus 342
Valantinavičius Vytautas 307, 309
Valentėlis Alfonsas 44
Varnaitė Diana 361
Vertas Josifas 168
Vėlavičius Vincentas 234, 236, 244,
245, 272, 286, 288, 291, 296, 304
Vienažindys Antanas 11, 12
Vingerevičiai 23
Virakas Jonas 327
Virbalas Lionginas 380, 384
Višinskis, kardinolas (Lenkija) 176

Z

Zalieskis 141, 142
Zdanevičiai 15, 32, 50

- Zdanevičienė (Alfonso žmona) 27
Zdanevičienė (Bedalytė)
Konstancija (Kastancija) 13, 28, 48, 52, 53
Zdanevičius 23, 53
Zdanevičius Alfonsas 28, 52
Zdanevičius Jonas 28
Zdanevičius Juozas 28, 52
Zdanevičius Kazimieras 27, 48
Zdanevičius Petras 28, 52, 336
Zdanevičius Povilas 28
Zdanevičius Steponas 28
Zdanevičiūtė (Čirvinskienė)
Konstancija (Kastė, Kastelė) 28, 47, 48, 50, 57, 58, 59, 61, 64, 66, 341
Zdanevičiūtė (Kavaliauskienė)
Paulina 52, 53, 77–78
Zdanevičiūtė (Stankevičienė)
Emilija 28, 53, 64
Zdanys Romualdas 371
Zdebskis Jonas 234
Zdebskis Juozas 138, 141, 151, 221, 227, 235, 236, 242, 244, 245, 272, 273, 303
Zubrus Jonas 119, 120
Zulcas Egidijus 319
- Ž**
- Žagrakalys 36
Žagunis Povilas 363
Žalionis Romas 185
Žąsytis Kazys 319

Vyskupas Jonas Kauneckas

PRIEŠ VISUS VĖJUS. Atsiminimai.

Vyskupo Jono Kaunecko Prisiminimų knyga pasakoja jo gyvenimo istoriją. Kaip basakojis Trajoniškio vaikas, išbraidžiojęs pagriovius, pamiškes, Pasvalio šlyną, numelioravęs gal pusę Lietuvos, pagaliau tampa kunigu, Tikinčių teisėms ginti katalikų komiteto nariu, vėliau – Bažnyčios hierarchu, kuris trims popiežiams spaudė rankas ir laidojo paskutiniuosius Lietuvos partizanus.

Redaktorius Vainius Bakas

Viršelio dailininkė Aistė Tarabildienė

Knygos maketuotoja Agnė Paulėkienė

Spausdino UAB „Petro ofsetas“

(Naujoji Riovonių g. 25 C, Vilnius)

Tiražas 7000

Ši sulinkusi pušis, auganti prie mano tvoros, yra tarsi mano gyvenimo atspindys. Vėtra ją nulaužė, lūžis suaugo, ir ji toliau augo, tik jau viršūne žemyn ir dar į dangų išaugino galingą šaką.

Ir aš laužytas kėliausi ir kėliau į Tave, Viešpatie, savo ir sutiktų žmonių širdis. Nes tokia buvo Tavo Valia, Dieve.

Vyskupas Jonas Kauneckas

